

วิทยานพนธ์

การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์นัยหน้าในป่าตะวันออก

TAXONOMIC STUDY OF FAMILY ANNONACEAE
IN THE EASTERN FOREST

นายณรงค์ คุณขุนทด

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พ.ศ. ๒๕๔๔

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (วนศาสตร์)

ปริญญา

ชีววิทยาป่าไม้

สาขา

ชีววิทยาป่าไม้

ภาควิชา

เรื่อง การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออก

Taxonomic Study of Family Annonaceae in the Eastern Forest

นามผู้วิจัย นายณรงค์ คุณขุนทด

ได้พิจารณาเห็นชอบให้เป็นวิทยานิพนธ์ระดับ..... ดี

โดย ประธานกรรมการ.....
(..... ศาสตราจารย์อวัชชัย สันติสุข, Ph.D.)

กรรมการ.....
(..... ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมนึก ผ่องอำไพ, วท.ม.)

กรรมการ.....
(..... อาจารย์สุมน มาสุธน, วท.ม.)

หัวหน้าภาควิชา.....
(..... ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวิทย์ แสงทองพราว, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

.....
(..... ศาสตราจารย์ทัศนีย์ อัดตะนันท์, D.Agr.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่..... 8 เดือน..... มิถุนายน..... พ.ศ. 2544

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่า
ในป่าตะวันออก

Taxonomic Study of Family Annonaceae in the Eastern Forest

โดย

นายณรงค์ คุณขุนทด

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วนศาสตร์)

พ.ศ. 2544

ISBN 974-462-226-1

BRT 641017

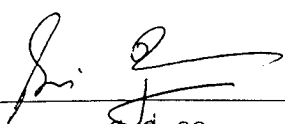
ณรงค์ คุณขุนทด 2544: การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่า
เตวันออก ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (วนศาสตร์) สาขาวิชาชีววิทยาป่าไม้ ภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ ประธานกรรมการที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ธวัชชัย สันติสุข, Ph.D.

193 หน้า

ISBN 974-462-226-1

การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าเตวันออก มีวัตถุประสงค์
เพื่อต้องการทราบจำนวนชนิด ลักษณะทางด้านสัณฐานวิทยา อนุกรมวิธาน นิเวศวิทยาและการ
กระจายพันธุ์ ของพืชวงศ์นี้ในป่าเตวันออก โดยการสำรวจและเก็บตัวอย่าง เป็นเวลา 14 เดือน
เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2542 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2543 แล้วนำมาวิเคราะห์หาชื่อ
ชนิด

จากการศึกษาพบพืชวงศ์น้อยหน่าในป่าเตวันออก จำนวน 24 สกุล 47 ชนิด ส่วนใหญ่
ในแต่ละสกุลมี 1-2 ชนิด สกุลที่มีหลายชนิด ได้แก่ *Uvaria* (8 ชนิด) *Polyalthia* (7 ชนิด)
Miliusa (5 ชนิด) ลักษณะวิสัยของพืช ตำแหน่งของดอก เพศของดอก การเรียงและรูปร่างของ
กลีบเลี้ยงและกลีบดอก ตลอดจนรูปร่างลักษณะและการแตกของผล เป็นลักษณะสำคัญที่ใช้ใน
การจำแนกสกุล สกุลที่มีการจำแนกและเรียกชื่อชนิดค่อนข้างสับสน ได้แก่ *Dasymaschalon*,
Uvaria, *Polyalthia*, *Melodorum*, *Miliusa*, *Meiogyne* และ *Cyathostemma* พรรณไม้วงศ์นี้ใน
ป่าเตวันออก ส่วนมากพบในป่าดิบแล้งและป่าดิบชื้น ที่ระดับความสูง 100-400 ม. จากระดับ
น้ำทะเลปานกลาง หลายชนิดผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ลายมือชื่อนิติ

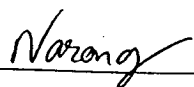
ลายมือชื่อประธานกรรมการ

7, 8, 94

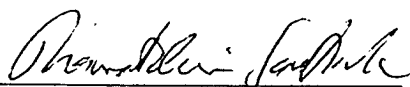
Narong Koonkhunthod 2001: Taxonomic Study of Family Annonaceae in the Eastern Forest. Master of Science (Forestry), Major Field Forest Biology, Department of Forest Biology. Thesis Advisor : Prof. Thawatchai Santisuk, Ph.D. 193 pages.
ISBN 974-462-226-1

A taxonomic study of family Annonaceae in the Eastern Forest was conducted by surveying and collecting plants from June 1999 to August 2000. All collected plant specimens were identified. This study was focused on morphological characters, diversity and geographical and ecological distributions of the species.

There are 24 genera and 47 species of Annonaceae in the Eastern Forest. There are 1-2 species in each genus but the following genera have many species *Uvaria* (8 spp.), *Polyalthia* (7 spp.), *Miliusa* (5 spp.). The habit, flower position, floral sex distribution, aestivation and shape of sepals and petals, fruit shape and dehiscence are the main characters used for determining genera. The following genera were difficult to identify into species *Dasymaschalon*, *Uvaria*, *Polyalthia*, *Melodorum*, *Miliusa*, *Meiogyne*, and *Cyathostemma*. The members of Annonaceae are mostly found in dry and moist evergreen forest at the 100-400 m. altitude. Many species were sources of wildlife's food.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

7, 6, 44

คำนิยม

ขอกราบขอบพระคุณ ศ. ธีระชัย สันทิสุข ประธานกรรมการที่ปรึกษา ผศ. สมนึก ผ่องอำไพ และ อ. สุมณ มาสุธน กรรมการที่ปรึกษา คุณพงษ์ศักดิ์ พลเสนา ดร.ก้องกานดา ชยามฤต และอาจารย์ผู้สอนทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำ การสอน และเป็นທີ່ปรึกษาในการศึกษาครั้งนี้

ผลงานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย ซึ่งร่วมจัดตั้งโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพ และกรมป่าไม้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ที่อยู่ในพื้นที่ป่าตะวันออกทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล และพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ที่ช่วยเหลือทุกๆ ด้าน

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และพี่สาว ขอขอบคุณ คุณมะลิวัลย์ ธนะสมบัติ และหลานสาว ที่เป็นกำลังใจอันสำคัญ ทำให้ข้าพเจ้ามีความมุ่งมั่นในการศึกษาครั้งนี้ จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ณรงค์ คุณขุนทด
มิถุนายน 2544

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญตาราง	(2)
สารบัญภาพ	(2)
คำนำ	1
วัตถุประสงค์	2
การตรวจเอกสาร	3
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้า	3
การกระจายพันธุ์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้า	8
ประโยชน์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้า	8
พื้นที่ทำการศึกษา	9
อุปกรณ์และวิธีการ	12
สถานที่ทำการศึกษา	13
ระยะเวลาทำการศึกษา	14
ผลการศึกษา	15
รูปวิธานจำแนกสกุล	21
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้าในป่าตะวันออก	24
วิจารณ์ผลการศึกษา	178
สรุปผลการศึกษา	182
เอกสารอ้างอิง	183
ภาคผนวก	185

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนชนิดพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออกแยกตามสกุล	23

สารบัญภาพ

ภาพที่		
1	ภาพถ่ายดาวเทียมบริเวณป่าตะวันออก	11
2	กะโมกเขา <i>Sageraea elliptica</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	26
3	หนัชนาผลใหญ่ <i>Enicosanthum magnoliiflorum</i> (Hook.f. & Thomson) Airy-Shaw	29
4	นมวัว <i>Anomianthus dulcis</i> (Dunal) Sinclair	33
5	นมแมว <i>Melodorum siamense</i> (Scheff.) Ban	37
6	ลำตวน <i>Melodorum fruticosum</i> Lour.	40
7	กล้วยไผ่พอน <i>Uvaria lurida</i> Hook.f. & Thomson	45
8	กล้วยพองพอนดอกขาว <i>Uvaria grandiflora</i> Roxb. ex Hornem. var. <i>flava</i> (Teysm. & Binn.) Sinclair	48
9	กล้วยอีเหิน <i>Uvaria dac</i> Pierre ex Finet & Gagnep.	51
10	กล้วยพองพอน <i>Uvaria hamiltonii</i> Hook.f. & Thomson	54
11	นมควาย <i>Uvaria hahnii</i> (Finet & Gagnep.) Sinclair	57
12	นมช้าง <i>Uvaria cordata</i> (Dunal) Wall. ex Alston	60
13	เงาะพวง <i>Uvaria fauveliana</i> (Finet & Gagnep.) Ast	63
14	พีพ่วนน้อย <i>Uvaria rufa</i> Blume	66
15	<i>Cyathostemma hookeri</i> King	70
16	น้ำเต้าน้อย <i>Cyathostemma micranthum</i> (A.DC.) Sinclair	73
17	<i>Cyathostemma wrayi</i> King	76
18	กราย <i>Xylopi malayana</i> Hook.f. & Thomson	79
19	จำปูน <i>Anaxagorea javanica</i> Blume	83
20	กำลังวัวเถลิง <i>Anaxagorea luzonensis</i> A. Gray	86
21	นางเลว <i>Cyathocalyx martabanicus</i> Hook.f. & Thomson	89
22	นมจ้าว <i>Artabotrys harmandii</i> Finet & Gagnep.	93

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
23	<i>Artabotrys</i> sp.	95
24	<i>Dasymaschalon sootepense</i> Craib	98
25	สายหยุด <i>Desmos chinensis</i> Lour.	102
26	ย่านเลียด <i>Fissistigma rubiginosum</i> (A.DC.) Merr.	105
27	ไสเดน <i>Meiogyne hainanense</i> (Merr.) Ban	109
28	กล้วยเต่า <i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	113
29	สุรามณีฤทธิ <i>Polyalthia parviflora</i> Ridley	116
30	กะเจียน <i>Polyalthia cerasoides</i> (Roxb.) Bedd.	119
31	นมน้อย <i>Polyalthia evecta</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	122
32	นมเมวน้อย <i>Polyalthia crassa</i> Parker	125
33	ดารา <i>Polyalthia glauca</i> (Hassk.) Boerl.	128
34	<i>Polyalthia jucunda</i> (Pierre) Finet & Gagnep.	131
35	สะแกแสง <i>Cananga latifolia</i> (Hook.f. & Thomson) Finet & Gagnep.	134
36	หมาดำ <i>Milusa thorelii</i> Finet & Gagnep.	138
37	<i>Milusa longipes</i> King	141
38	หางрок <i>Milusa velutina</i> (Dunal) Hook.f. & Thomson	144
39	ปอซี่แฮด <i>Milusa lineata</i> (Craib) Ast	147
40	จิงจาบ <i>Milusa mollis</i> Pierre	150
41	ไม้เหลือง <i>Alphonsea boniana</i> Finet & Gagnep.	153
42	จ๊กหัน <i>Orophea polycarpa</i> A.DC.	157
43	ทำช้าง <i>Platymitra macrocarpa</i> Boerl.	160
44	สังหยุดดำ <i>Pseuduvaria rugosa</i> (Blume) Merr.	163
45	ข้าวหลาม <i>Goniothalamus marcanii</i> Craib	167
46	<i>Goniothalamus repevensis</i> Pierre ex Finet & Gagnep.	170
47	เครือเหนียว <i>Friesodielsia affinis</i> (Hook.f. & Thomson) Das	173
48	มะป่วน <i>Mitrephora vandiflora</i> Kurz	177
ภาพผนวกที่		
1	ดอกและผลของสกุล <i>Sageraea</i> , <i>Enicosanthum</i> , <i>Anomianthus</i> , <i>Melodorum</i> และ <i>Uvaria</i>	186

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพผนวกที่		หน้า
2	ดอกและผลของสกุล <i>Uvaria</i>	187
3	ดอกและผลของสกุล <i>Uvaria</i> , <i>Cyathostemma</i> , <i>Xylopia</i> และ <i>Anaxagorea</i>	188
4	ดอกและผลของสกุล <i>Anaxagorea</i> , <i>Cyathocalyx</i> , <i>Artabotrys</i> , <i>Dasymaschalon</i> และ <i>Desmos</i>	189
5	ดอกและผลของสกุล <i>Fissistigma</i> , <i>Meiogyne</i> และ <i>Polyalthia</i>	190
6	ดอกและผลของสกุล <i>Polyalthia</i> , <i>Cananga</i> และ <i>Milium</i>	191
7	ดอกและผลของสกุล <i>Milium</i> , <i>Alphonsea</i> , <i>Orophea</i> และ <i>Platymitra</i>	192
8	ดอกและผลของสกุล <i>Pseuduvaria</i> , <i>Goniothalamus</i> , <i>Friesodielsia</i> และ <i>Mitrephora</i>	193

การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออก

Taxonomic Study of Family Annonaceae in the Eastern Forest

คำนำ

การศึกษาพรรณไม้ตามระบบสากลในเมืองไทย เริ่มตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2233 โดยยุคแรกๆ ส่วนใหญ่เป็นนักพฤกษศาสตร์ชาวต่างประเทศ ต่อมานักพฤกษศาสตร์ชาวไทยได้ให้ความสนใจต่อการศึกษาพรรณไม้มากขึ้น ทำให้การศึกษาพรรณไม้ในประเทศไทยก้าวหน้ามาเป็นลำดับ อย่างไรก็ตามการศึกษาทบทวนพรรณไม้จนบรรลุผลสำเร็จและสามารถจัดพิมพ์หนังสือพรรณพฤกษชาติแห่งประเทศไทย (Flora of Thailand) นั้นยังน้อยมาก ซึ่งปัจจุบันศึกษาทบทวนพรรณไม้เสร็จแล้ว 120 วงศ์ 562 สกุล 2176 ชนิด หรือประมาณ 21.7 เปอร์เซ็นต์ ของพรรณไม้ที่คาดว่าจะมีในประเทศไทย (ประนอมและก่องกานดา, 2543) จะเห็นว่า ยังเหลือพรรณไม้ที่ต้องศึกษาทบทวนอีกเป็นจำนวนมาก เมื่อการศึกษาทบทวนพรรณไม้ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ จึงอาจจะก่อให้เกิดปัญหาต่อการศึกษาทางด้านต่างๆ เช่น นิเวศวิทยา อุทกวิทยา สัตววิทยา และอื่นๆ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความรู้พื้นฐานทางด้านพรรณพืช หากไม่มีความรู้เรื่องพืชแล้วจะทำให้การศึกษานั้นๆ ยุ่งยากมากขึ้น สำหรับด้านการใช้ประโยชน์ จะทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาการปรับปรุงสายพันธุ์ การเพิ่มผลผลิต การวิเคราะห์และสกัดสารเคมีอันเป็นที่มาของยารักษาโรค ซึ่งมีผลกระทบและเกี่ยวข้องกับการเกษตร การอุตสาหกรรม การแพทย์และเภสัช และการค้าเหล่านี้เป็นต้น ดังจะเห็นแล้วว่าการศึกษาทบทวนพรรณพืช มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการศึกษามากขึ้น เพื่อช่วยแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ลดน้อยลงไป

พรรณไม้วงศ์น้อยหน่า (Family Annonaceae) มีการนำมาใช้ประโยชน์หลายอย่างด้วยกัน เช่น ใช้ในการก่อสร้าง ปลูกเป็นไม้ผลหรือไม้ประดับ ทำยาสมุนไพร ทำน้ำหอม เป็นต้น แต่ในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาทบทวนพรรณไม้วงศ์นี้อย่างจริงจังมาก่อน เพราะว่าเป็นวงศ์ที่มีขนาดใหญ่ มีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลำต้น เปลือก การแตกกิ่ง ลักษณะและการเรียงตัวของใบ ยกเว้นดอกและผลที่มีความแตกต่างกัน เมื่อไม่ปรากฏดอกหรือผล จะทำให้การจำแนกสกุลและชนิดเป็นไปได้ยาก ด้วยเหตุนี้จึงยังไม่มีการศึกษาทบทวนพรรณไม้วงศ์นี้อย่างจริงจังสำหรับตีพิมพ์ในหนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย ซึ่งคาดว่าประเทศไทยมีพืชวงศ์นี้ประมาณ 35 สกุล 200 ชนิด (ธวัชชัย, 2532) ดังนั้นเพื่อการศึกษาทบทวนพรรณพืชในประเทศไทยมีความก้าวหน้ามากขึ้น และส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาการใช้ประโยชน์ทรัพยากรพรรณพืช โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรณไม้วงศ์น้อยหน่า จึงได้ทำการศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าขึ้น โดยกำหนดผืนป่าตะวันออก เป็นพื้นที่ทำการศึกษาและสำรวจเก็บรวบรวมตัวอย่างในครั้งนี้

ป่าเต็งรังเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย มีสังคมพืชหลายประเภท ได้แก่ ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และทุ่งหญ้า มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง ทั้งพืช สัตว์ และจุลินทรีย์ มีการจัดการพื้นที่ในรูปแบบของ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งได้รับการคุ้มครองภายใต้ข้อบังคับของกฎหมาย อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีหลักประกันทางด้านกฎหมายในการคุ้มครองพื้นที่แห่งนี้แล้ว ถ้าหากประชาชนไม่เข้าใจต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างถูกต้อง ก็อาจจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ก็เป็นได้ ดังนั้นการสำรวจและศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อย่างละเอียดและถูกต้อง จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อความหมายและประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจและให้ความร่วมมือต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การจัดการพื้นที่อนุรักษ์แห่งนี้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ต่อไป

การศึกษาครั้งนี้ จะทำให้ทราบข้อมูลพื้นฐานทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพของป่าเต็งรังมากขึ้น โดยเฉพาะพรรณพืชวงศ์น้อยหน้าและช่วยให้การศึกษาพืชวงศ์นี้ก้าวหน้ามากขึ้น สามารถจำแนกชนิดได้ง่าย ทราบถึงลักษณะต่างๆ ของพรรณไม้ในวงศ์นี้เพิ่มเติม ทั้งทางด้านสัณฐานวิทยา นิเวศวิทยา การกระจายพันธุ์ และประโยชน์บางประการ ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการศึกษาทบทวนพรรณไม้วงศ์นี้และการศึกษาในด้านอื่นๆ รวมถึงการนำไปใช้ในการจัดการพื้นที่ป่าเต็งรังให้มีความยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาลักษณะทางสัณฐานวิทยา (morphology) อนุกรมวิธาน (taxonomy) นิเวศวิทยา (ecology) และการกระจายพันธุ์ (distribution) ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้าในป่าเต็งรัง
2. เพื่อต้องการทราบจำนวนชนิด (species diversity) ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้าในป่าเต็งรัง
3. เพื่อจัดทำรูปวิธานจำแนกสกุลและชนิด (key to genera and species) ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้าในป่าเต็งรัง
4. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน สำหรับการศึกษาพรรณพฤกษชาติในป่าเต็งรังและพรรณไม้วงศ์น้อยหน้าในประเทศไทย และการจัดการพื้นที่ป่าเต็งรัง

การตรวจเอกสาร

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่า

ลักษณะวิสัย

พรรณไม้วงศ์น้อยหน่าเป็นไม้ต้น (tree) ไม้พุ่ม (shrub) หรือไม้เถา (climber) (Hooker, 1872; Hutchinson, 1964; Kessler, 1993; Sinclair, 1955) ใบและเนื้อไม้มักจะมีกลิ่นฉุน (ก่องกานดา, 2541; Hutchinson, 1964)

ลำต้นและกิ่ง

โดยทั่วไป ชนิดที่เป็นไม้ต้นมีความสูงปานกลางประมาณ 20 ม. แต่บางชนิดมีความสูงมาก เช่น *Mezzetia leptopoda* สูงถึง 40 ม. (Sinclair, 1955) *Hexalobus crispiflorus* ในทวีปอาฟริกา *Guatteria meliodora* และ *Xylophia gracilis* ในทวีปอเมริกาใต้ มีความสูงประมาณ 30-40 ม. สำหรับไม้พุ่มที่มีความสูงน้อยที่สุดคือ *Annona pygmaea* มีความสูงเพียง 10-15 ซม. (Kessler, 1993) ไม้เถาบางชนิดมีความยาวถึงประมาณ 20 ม. เช่น นมควาย *Uvaria rufa* (ศุภโชติ, 2540)

เปลือกลำต้นส่วนมากเรียบ สีเทา หรือสีน้ำตาลอ่อน แต่บางชนิดสีน้ำตาลแดง เช่น *Xylophia furruginea* (Sinclair, 1955)

กิ่งอ่อนมักจะปกคลุมด้วยขนสั้นนุ่ม (pubescent) หรือขนสั้นหนานุ่ม (tomentose) แต่บางสกุลขนที่ปกคลุมเป็นรูปดาว (stellate hairs) เช่น สกุล *Uvaria* เป็นต้น กิ่งแก่มักจะเกลี้ยง แต่สำหรับ *Polyalthia suberosa* กิ่งแก่เปลือกหนามากและแตกเป็นร่องลึก (Sinclair, 1955) บางชนิดมีช่องระบายอากาศ (lenticel) เป็นจุดประหนาแน่น (ศุภโชติ, 2540) สำหรับพรรณไม้วงศ์นี้ มักจะไม่มีหนาม ยกเว้น *Artabotrys spinosus*, *Annona spinescens* และ *A. puniceifolia* ตามกิ่ง มักจะมีหนาม (Sinclair, 1955)

ในป่าพรุซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีน้ำท่วมขังตลอดเวลา พรรณไม้วงศ์น้อยหน่าที่ขึ้นอยู่ในป่าประเภทนี้ มีการปรับตัวโดยมีอวัยวะพิเศษ เช่น กราย *Xylophia malayana* โคนต้นมีพูพอน (buttress) แผ่กว้าง สูงประมาณ 1.5-2 ม. ทุเรียนนก *X. furruginea* มีรากค้ำยันสูง 1-2 ม.

(จำลองและชวลิต, 2534) บางชนิดมีรากหายใจ (pneumatophores) เช่น *Polyalthia sclerophylla*, *P. hypogaea* และ *Xylopius fusca* เป็นต้น (Kessler, 1993)

ใบ

ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน (distichous) ไม่มีหูใบ (exstipulate) (Hooker, 1872; Sinclair, 1955; Hutchinson, 1964) แผ่นใบบาง (membranous) หรือหนา คล้ายแผ่นหนัง (coriaceous) (Sinclair, 1955)

ใบเป็นรูปใบหอกหรือรูปใบหอกขอบขนาน รูปรีหรือรูปรีขอบขนาน รูปไข่ รูปไข่กลับ หรือรูปไข่กลับขอบขนาน (ศุภโชติ, 2540) โคนใบแหลม (acute) กลม (rounded) เว้าตื้น (emarginate) รูปหัวใจ (cordate) หรือเบี้ยว (unequal sided) ปลายใบแหลม เรียวแหลม (acuminate) หรือเว้าบุ๋ม (retuse) เส้นกลางใบ (midrib) ด้านบนเป็นร่อง (sunk) ด้านล่างนูนเป็นสัน (raised) แต่บางสกุลเส้นกลางใบด้านบนเรียบหรือนูนเล็กน้อย เช่น สกุล *Stelechocarpus*, *Mezzettia*, *Cyathocalyx* และ *Artabotrys* เป็นต้น เส้นใบ (vein) มักจะตรงและขนานกัน ปลายโค้งและจรดกันเป็นเส้นขอบใน (intra-marginal loop) แผ่นใบมักจะมีขนปกคลุม เป็นขนเดี่ยว (simple hair) หรือขนรูปดาว (Sinclair, 1955) หรือบางชนิดมีเกล็ด (lepidote) ปกคลุม (Kessler, 1993)

ก้านใบสั้น ๆ ยาวประมาณ 0.2-1.5 ซม. (ศุภโชติ, 2540)

ดอก

ดอกมักจะเป็นดอกเดี่ยว (solitary) เป็นช่อกระจุก (cyme) (Sinclair, 1955) หรือเป็นกระจุก (fascicles) (Hutchinson, 1964; Kessler, 1993) หรือเป็นกลุ่ม (cluster) (Corner, 1988) บางสกุล เช่น *Fissistigma* เป็นช่อดอกแบบช่อแยกแขนง (panicle) (Sinclair, 1955) ดอกมักจะออกบริเวณปลายกิ่ง (terminal) กว้างใบ (axillary) เหนือกว้างใบ (supra-axillary) ตามกิ่ง (ramiflorous) ตามลำต้น (cauliflorous) หรือบางชนิด ดอกเกิดจากช่อดอกที่อยู่ใต้ดิน (underground suckers) (Kessler, 1993) ส่วนมากดอกสมบูรณ์เพศ (bisexual) หรือบางชนิด ดอกมีเพศเดียว (unisexual) (Heusden, 1992; Hutchinson, 1964; Kessler, 1993) สำหรับ ดอกที่มีเพศเดียวพบบางสกุล เช่น สกุล *Pseuduvaria*, *Stelechocarpus* และ *Uvariopsis* เป็นต้น (Heusden, 1992)

ก้านช่อดอก (peduncle) มักจะสั้นกว่าก้านดอกย่อย (pedicel) สำหรับสกุล *Artabotrys* ก้านช่อดอก แบน แข็งคล้ายเนื้อไม้ และโค้งคล้ายตะขอ (hooked) ก้านดอกส่วนมากยาวประมาณ 2-3 ซม. แต่บางชนิดไม่มีก้านดอกหรือมีแต่สั้นมาก เช่น *Polyalthia parviflora* และ *Trivalvaria macrophylla* แต่บางชนิดมีก้านดอกยาวมาก เช่น *Desmos chinensis* ยาวประมาณ 10-16 ซม. *Desmos filipes* ยาวประมาณ 25-30 ซม. สำหรับชนิดที่มีก้านดอกยาวมากที่สุดพบในสกุล *Thonnera* ยาวประมาณ 30-40 ซม. (Sinclair, 1955)

ใบประดับ (bract) มักจะมีประมาณ 1-2 อัน มีขนาดเล็ก ติดที่โคนก้านดอก แต่สำหรับ *Uvaria grandiflora* มีใบประดับขนาดใหญ่ยาวประมาณ 2-3 ซม. มีลักษณะคล้ายใบ (Sinclair, 1955)

กลีบเลี้ยง (sepal) ส่วนมากมี 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกัน (valvate) หรือซ้อนเหลื่อมกัน (imbricate) ในดอกตูม แยกกัน (free) หรือเชื่อมติดกัน (connate) (Hooker, 1872; Hutchinson, 1964; Kessler, 1993; Sinclair, 1955) นอกจากนี้ยังมีการจำแนกรูปแบบการเรียงกลีบเลี้ยงเป็นแบบ เรียงขอบกลีบจรดกันขอบพับออก (reduplicate-valvate) หรือแบบเปิด (apert) ซึ่งการเรียงแบบเปิดนี้ใช้สำหรับดอกที่มีขนาดเล็กมากหรือดอกแบบเปิด (opened flowers) สำหรับบางสกุลมีกลีบเลี้ยง 2 กลีบ เช่น สกุล *Disepalum*, *Tetrapetalum* และ *Tridimeris* เป็นต้น หรือบางสกุลมี 4 กลีบ เช่น สกุล *Lettowianthus* และ *Tetrameranthus* เป็นต้น (Heusden, 1992) รูปร่างของกลีบเลี้ยงมักจะเป็นรูปไข่ (ovate) หรือรูปสามเหลี่ยม (triangular) ส่วนใหญ่มีขนปกคลุม เป็นขนเดี่ยว ขนรูปดาว หรือเกลี้ยง (glabrous) (Heusden, 1992; Sinclair, 1955)

กลีบดอกส่วนมากมี 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกัน หรือซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม (Heusden, 1992; Hooker, 1872; Hutchinson, 1964; Kessler, 1993) นอกจากนี้ยังมีการจำแนกรูปแบบการเรียงกลีบดอกเป็นแบบ เรียงขอบกลีบจรดกันขอบพับออก (reduplicate-valvate) แบบเปิด (apert) หรือแบบ transverse folded (Heusden, 1992) สำหรับบางครั้งพบว่ามีกลีบดอก 2 กลีบ เช่น *Anaxagorea javanica* var. *dipetala* (Sinclair, 1955) หรือมีกลีบดอก 3 กลีบ เช่น สกุล *Dasymaschalon* บางชนิดในสกุล *Anaxagorea*, *Annona* และ *Dennettia* เป็นต้น หรือมีกลีบดอก 4 กลีบ เช่น บางชนิดในสกุล *Asimina* และ *Tetrapetalum* เป็นต้น หรือมีกลีบดอก 8 กลีบ เช่น บางชนิดในสกุล *Disepalum* และ *Tetrameranthus* เป็นต้น (Heusden, 1992) ส่วนใหญ่กลีบดอกมักจะแยกกัน หรือบางครั้งพบว่าโคนกลีบเชื่อมติดกัน (Heusden, 1992; Hutchinson, 1964)

กลีบดอกส่วนมาก เป็นรูปไข่ รูปสามเหลี่ยม รูปขอบขนาน รูปรี รูปแถบ รูปเส้นด้าย (filiform) และรูปช้อน (spathulate) เป็นต้น (Hutchinson, 1964) มักจะมีสีเหลือง สีขาว หรือสีเขียว นอกจากนี้ยังพบว่ามีสีแดง สีม่วง สีชมพู หรือสีน้ำตาล ทั้งสองชั้นรูปร่างเหมือนกันหรือแตกต่างกัน บางครั้งกลีบดอกชั้นในจรดกันเป็นรูปโดม (mitriform) เช่น สกุล *Pseuduvaria* และ *Mitrephora* เป็นต้น บางสกุล เช่น *Cyathocalyx* และ *Artabotrys* โคนกลีบดอก คอดและงอรั้งคล้ายหัวเข่า จรดกันเหนือเกสรเพศผู้และเพศเมีย ปลายกลีบแยก สำหรับสกุล *Milium* โคนกลีบดอกมักจะเว้าเป็นถุง (saccate) (Heusden, 1992) บางครั้งพบว่า โคนกลีบดอกเรียว เล็กเป็นก้านกลีบดอก (claw) บริเวณปลายกลีบ แผ่กว้างออก (blade) ทำให้มีลักษณะคล้ายรูปช้อน เช่น ในสกุล *Pseuduvaria* เป็นต้น ปลายกลีบดอกมักจะแหลมหรือมน บางครั้งพบว่า ปลายกลีบม้วนหรือโค้งออกด้านนอก (reflexed) เช่น บางชนิดในสกุล *Alphonsea*, *Phaeanthus* และ *Milium* หรือบางชนิดปลายกลีบม้วนหรือโค้งเข้าหากกลางดอก เช่น สกุล *Cyathostemma* (Sinclair, 1955)

ขนาดของกลีบดอก บางชนิดมีขนาดเล็กมาก เช่น ในสกุล *Apostema* ยาวประมาณ 0.2-0.3 ซม. สกุล *Bocagea* ยาวประมาณ 0.2-0.4 ซม. แต่บางชนิดมีขนาดใหญ่มาก เช่น บางชนิดในสกุล *Dasymaschalon* ยาวประมาณ 14.5 ซม. และในสกุล *Goniothalamus* ยาวประมาณ 16.5 ซม. กลีบดอกทั้งสองชั้นมีขนาดเท่ากันหรือแตกต่างกัน เช่น ในสกุล *Milium* และ *Phaeanthus* กลีบดอกชั้นนอกมีขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นใน และมีขนาดใกล้เคียงกับกลีบเลี้ยง (Heusden, 1992)

บางครั้งกลีบดอกมีต่อม (gland) เช่น สกุล *Anomianthus* โคนกลีบดอกชั้นในมีต่อม 2 ต่อม ในสกุล *Orophea* ปลายกลีบดอกชั้นในด้านใน มีต่อม 2 ต่อม โดยทั่วไปกลีบดอกจะมีขนปกคลุม เป็น ขนเดี่ยวหรือขนรูปดาว (Heusden, 1992)

ส่วนมากเกสรเพศผู้มีจำนวนมาก แยกกัน เรียงสลับเป็นวง (Heusden, 1992; Hooker, 1872; Hutchinson, 1964; Kessler, 1993; Ridley, 1963) แต่บางสกุล มีจำนวนไม่มาก (ไม่เกิน 12 อัน) เช่น พบในสกุล *Milium*, *Platymitra*, *Popowia* และ *Sageraea* มีประมาณ 6-12 อัน ในสกุล *Bocagea* มีประมาณ 6 อัน ในสกุล *Orophea* มีประมาณ 3-6 อัน (Heusden, 1992) ก้านชูอับเรณู (filament) สั้นและหนา อับเรณู (anther) มี 4 พู รูปร่างยาว หันออกด้านนอกหรือด้านข้าง แตกตามยาว หรือบางชนิดช่องเปิดแตกตามขวาง (transversely septate) (Hutchinson, 1964) ปลายแกนอับเรณู (connective) แผ่กว้าง ปกคลุมอับเรณูด้านบน (uvarioid stamen) เป็นรูปจานเว้า (concave disc) เกือบกลม (semi-globose) รูปลิ้น (tongue shape) เป็นดิ่งรูปกรวย (umbonate) หรือปลายแกนอับเรณูเป็นดิ่งเล็กๆ ไม่แผ่คลุมอับเรณูด้านบน (miliumoid stamen) เช่นที่พบในสกุล *Alphonsea*, *Milium* และ *Platymitra* เป็นต้น

(Heusden, 1992) บางครั้งมีเกสรเพศผู้ชั้นนอกหรือชั้นในสุดเป็นหมัน (staminode) (Heusden, 1992; Hutchinson, 1964; Kessler, 1993)

เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลตั้งแต่ 1 อัน ถึงจำนวนมาก (มากกว่า 20 อัน) โดยทั่วไปมีประมาณ 6-20 อัน สำหรับบางสกุล มีคาร์เพลจำนวนน้อยกว่า 6 อัน เช่น บางชนิดในสกุล *Alphonsea*, *Sageraea*, *Ancana* และ *Asimina* เป็นต้น แต่มีบางสกุลที่มีคาร์เพล 1 อัน เช่น ในสกุล *Cyathocalyx* *Dasoclema* เป็นต้น ส่วนมากคาร์เพลแยกกัน (apocarpous) แต่มีบางสกุลคาร์เพลเชื่อมติดกัน เช่น สกุล *Annona*, *Anonidium*, *Fusaea* และ *Raimondea* เป็นต้น (Heusden, 1992) สำหรับสกุล *Isolona* และ *Monodora* คาร์เพลเชื่อมติดกันเป็นช่องเดียว (1-locular) มีพลาเซนตาตามแนวตะเข็บ (parietal placenta) (Hutchinson, 1964)

รังไข่ (ovary) ส่วนใหญ่รูปทรงกระบอก หรือรูปไข่ ปกคลุมด้วยขนหรือเกลี้ยง ก้านเกสรเพศเมีย (style) ส่วนมากมักจะสั้น หรือไม่มี ยอดเกสรเพศเมีย (stigma) รูปทรงรี กลม รูปไข่ รูปทรงกระบอก รูปกรวยกลับ รูปจาน แยกเป็น 2 พู (bilobed) แบนราบ หรือเป็นรูปเกือกม้า (horse-shoe) ด้านข้างของยอดเกสรเพศเมียมักจะเป็นร่อง (longitudinally grooved) (Heusden, 1992; Sinclair, 1955)

รังไข่แต่ละอันมีออวูล (ovule) ตั้งแต่ 1 อัน ถึงจำนวนมาก โดยทั่วไปมีประมาณ 10 อัน ส่วนมากพลาเซนตาติดด้านข้าง (lateral) เรียงแถวเดียวหรือ 2 แถว ออวูลเรียงตัวตามแนวนอน (horizontally inserted) แต่บางครั้ง ออวูลเรียงตัวตั้งตรง (upwards directed) เช่น ในสกุล *Dasymaschalon* และ *Desmos* เป็นต้น หรือติดที่ฐาน (basal) (Heusden, 1992))

ผล

ผลย่อย (fruiting carpel) แยกกัน เชื่อมติดกันมีหลายช่อง (manylocular) หรือเชื่อมติดกันเป็นช่องเดียว (1-locular) ส่วนมากเป็นผลสด หรือบางชนิดเป็นผลแห้งแตกแนวเดียว (follicular) (Hutchinson, 1964) ส่วนมากผลย่อยรูปทรงกลม (globose) เกือบกลม (sub-globose) ขอบขนาน รีแกมขอบขนาน หรือทรงกระบอก เปลือกผล มักจะเกลี้ยงหรือมีขนสั้นๆ ปกคลุม ผลสุกสีส้ม แดง ม่วง หรือสีดำ (Hutchinson, 1964) สำหรับบางสกุล เช่น *Desmos* และ *Dasymaschalon* ผลย่อยเป็นรูปสร้อยลูกปัด (moniliform) (Kessler, 1993) ผลย่อยมักจะมีก้านผลย่อย (stipitate) (Hutchinson, 1964)

เมล็ด

เมล็ดมักจะมีเยื่อหุ้มเมล็ด (aril) (ก่องกานดา, 2541) เปลือกหุ้มเมล็ดแข็งและเป็นมัน (ณพพร, 2536) เอนโดสเปิร์มย่น (ruminant) (Sinclair, 1955) เอ็มบริโอ ขนาดเล็ก (Hutchinson, 1964)

การกระจายพันธุ์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้า

พรรณไม้วงศ์น้อยหน้ามีการกระจายพันธุ์ในเขตร้อนทั่วโลก (pantropical distribution) (Hutchinson, 1964; Kessler, 1993) บางสกุลกระจายพันธุ์อยู่ในเขตอบอุ่น (temperate) เช่น สกุล *Asimina* พบทางตะวันออกของทวีปอเมริกาเหนือ พรรณไม้วงศ์นี้ ส่วนมากขึ้นในป่าดิบชื้นระดับต่ำ (moist tropical lowland forest) มีบางชนิดพบในระดับความสูงมาก เช่น *Disepalum pulchrum* และ *Polyalthia monticola* พบที่ระดับความสูง 5,000 ฟุต (Sinclair, 1955) *Sageraea thwaitesii* และ *Phoenicanthus coriacea* พบที่ระดับความสูง 1,400-1,500 เมตร บางชนิดขึ้นในป่าทุ่ง (savanna) เช่น *Annona pygmaea* บางชนิดในสกุล *Duguetia* และ *Xylopia* สำหรับ *Annona glabra* พบขึ้นในป่าโกงกาง (mangrove forest) (Kessler, 1993) ป่าพรุ (peat swamp forest) ในประเทศไทยพบพรรณไม้วงศ์นี้ 11 ชนิด (จำลองและชวลิต, 2534)

ทั่วโลกมีพรรณไม้วงศ์นี้ประมาณ 128 สกุล 2,300 ชนิด (Kessler, 1993) ในอินเดียมีประมาณ 25 สกุล 181 ชนิด (Hooker, 1872) พม่ามีประมาณ 19 สกุล 61 ชนิด (Kurz, 1877) มาเลเซียมีประมาณ 38 สกุล 198 ชนิด (Sinclair, 1955) ขาวมีประมาณ 27 สกุล 61 ชนิด (Backer and Brink, 1963) ฟิลิปปินส์มีประมาณ 60 สกุล 80 ชนิด (Merrill, 1968) สำหรับในประเทศไทยคาดว่าจะมีประมาณ 35 สกุล 200 ชนิด (ธวัชชัย, 2532) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไนพบ 14 สกุล 22 ชนิด และ 1 พันธุ์ (ศุภโชติ, 2540)

ประโยชน์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน้า

พรรณไม้วงศ์น้อยหน้ามีการนำมาใช้ประโยชน์หลายอย่าง ได้แก่ ปลูกเป็นไม้ผล เช่น น้อยหน้า *Annona squamosa* (Hutchinson, 1964) ปลูกเป็นไม้ประดับ มีดอกสวยงาม มีกลิ่นหอม ทรงพุ่มสวยงาม ให้ร่มเงา เช่น การเวก *Artabotrys siamensis* (ราชบัณฑิตยสถาน, 2538) เนื้อไม้ นำมาใช้ในการก่อสร้าง ตกแต่งภายใน เป็นไม้แบบ หีบและลึงใส่ของ เช่น ตารา *Polyalthia glauca* (จำลองและชวลิต, 2534) ใช้เป็นยาสมุนไพร ยาแผนโบราณ เช่น สะแกแสง *Cananga latifolia* ใช้แก่น ฝนทาแก้ผื่นคันหรือชูดเป็นฝอยสูบรวมกับยาเส้นแก้ริดสีดวงจมูก แก่นและราก

ปรุงเป็นยาแก้พิษไข้ (คณะเภสัชศาสตร์, 2538) ในป่าธรรมชาติผลสุกของบางชนิดเป็นอาหารของสัตว์ป่า เช่น กล้วยอีเห็น (*Uvaria dac*) (ศุภโชติ, 2540)

พื้นที่ทำการศึกษา

จากการรายงานของพงษ์ศักดิ์ (2538) ป่าตะวันออกเป็นพื้นที่ป่าผืนใหญ่ประกอบไปด้วยพื้นที่อนุรักษ์ 4 แห่งด้วยกัน คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวงและป่าสงวนแห่งชาติรอบ ๆ พื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว ป่าแห่งนี้จึงเป็นป่าผืนใหญ่ผืนสุดท้ายของภาคตะวันออก (ภาพที่ 1)

ป่าตะวันออกตั้งอยู่ในท้องที่รอยต่อของจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรีและจังหวัดสระแก้ว มีเนื้อที่ประมาณ 1,270,000 ไร่ อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12 47'–13 30' เหนือ และเส้นแวงที่ 101 40'–102 16' ตะวันออก มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนืออยู่ใน อำเภอสนามชัยเขต อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทราและอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

ทิศใต้อยู่ใน กิ่งอำเภовังจันทร์ กิ่งอำเภอเขาชะเมา อำเภอแกลง จังหวัดระยอง กิ่งอำเภอแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันออกอยู่ใน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันตกอยู่ใน อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

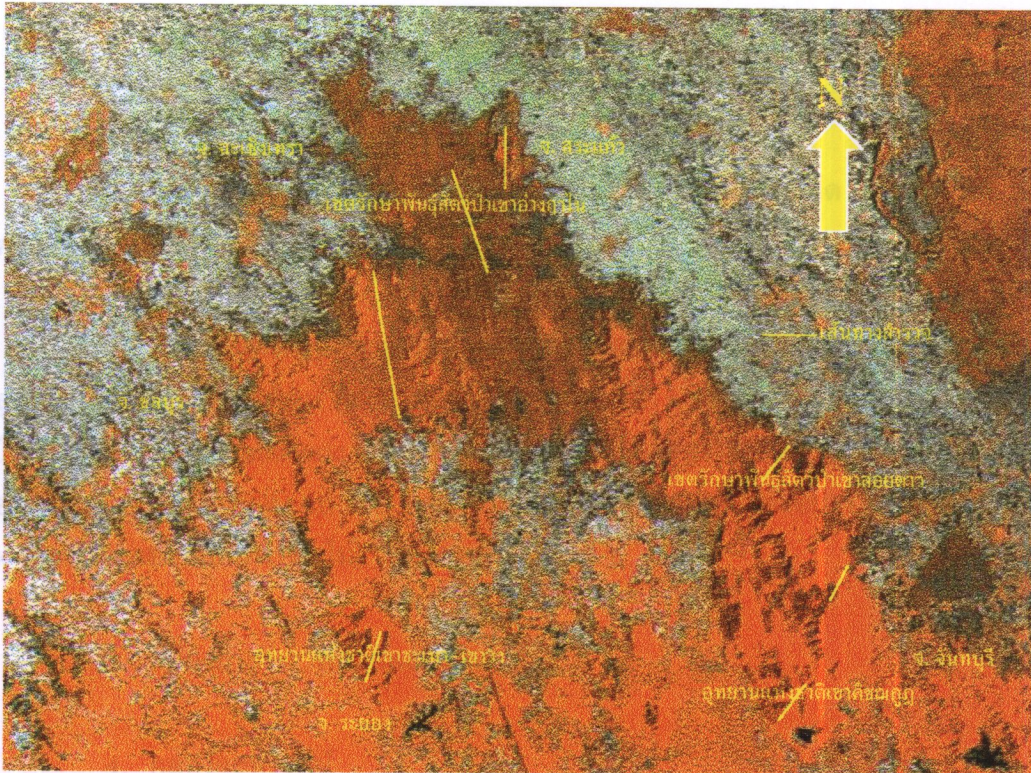
สภาพภูมิประเทศทางตอนบน ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลูกฟูก มีความลาดชันปานกลาง มีภูเขาบ้างเล็กน้อย ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ เป็นภูเขาสูงชันสลับซับซ้อน จุดสูงสุดคือยอดเขาสอยดาวได้ สูง 1,675 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งเป็นจุดสูงที่สุดในป่าตะวันออก ทางด้านตะวันตกเฉียงใต้และตอนใต้ เป็นเทือกเขายาวติดต่อกัน

สังคมพืชส่วนใหญ่ในป่าตะวันออกเป็นป่าดิบแล้ง พบบริเวณตอนกลางของพื้นที่สำหรับป่าดิบชื้นพบบริเวณเทือกเขาทางด้านตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ยังพบป่า

ป่าเบญจพรรณ เต็งรัง ป่ารุ่นซึ่งเป็นป่าที่อยู่ในระหว่างการฟื้นตัว และทุ่งหญ้า กระจายอยู่ทั่วไป แต่มีปริมาณไม่มากนัก

สัตว์ป่าที่พบในป่าตะวันออก มีนกประมาณ 290 ชนิด สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ประมาณ 122 ชนิด สัตว์เลื้อยคลานประมาณ 90 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกประมาณ 29 ชนิดและปลาน้ำจืดประมาณ 47 ชนิด ชนิดสัตว์ป่าที่สำคัญเช่น ช้างป่า กระทิง วัวแดง ชะนีมังกูกู ไก่ฟ้าพญาลอ นกขุนทอง นกกระสาคอขาว กิ้งก่ายักษ์ จะเข้ น้ำจืด และกบอกหนาม เป็นต้น

อุปกรณ์และวิธีการ

5. เครื่องวัดระดับความสูง (Altimeter) เทปวัดระยะและเวอร์ นีเยร์คาลิปเปอร์

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายดาวเทียมบริเวณป่าตะวันตก
แสดงเส้นทางสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้วงศ์น้อยหน้า

การปฏิบัติงานภาคสนาม

1. กำหนดเส้นทางสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ ในป่าตะวันตกประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง พื้นที่ละ 1-2 เส้นทาง ให้ครอบคลุมทุกภาคป่า สังเกตพืช และภูมิประเทศทุกประเภท (ภาพที่ 1)

2. ออกสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ตามเส้นทางที่กำหนดไว้ เดือนละ 1-2 ครั้ง และบริเวณอื่นๆ นอกเหนือจากเส้นทางที่กำหนด เช่น บริเวณเขาชะเมา เขาคิชฌกูฏ และ

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์

1. อุปกรณ์การเก็บตัวอย่างพรรณไม้ ได้แก่ กรรไกรตัดกิ่ง มีด ถุงพลาสติก แผ่นป้ายพลาสติก
2. อุปกรณ์ทำตัวอย่างพรรณไม้แห้งและตัวอย่างดอง ได้แก่ แฝงอัดพรรณไม้ กระดาษลูกฟูก กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษแข็งสีขาว ขนาด 27 x 42 ซม. พร้อมปก เข็ม ด้าย กาว สารป้องกันแมลง โดยใช้ Mercuric chloride จำนวน 250 มิลลิลิตร Phenol 50 มิลลิลิตร และ เอธิลแอลกอฮอล์ 95 % จำนวน 10 ลิตร (ก่องกานดา, 2541) ขวดดองตัวอย่าง เอธิลแอลกอฮอล์ 70 % สำหรับดองตัวอย่างพรรณไม้ (ก่องกานดา, 2541)
3. กล้องถ่ายรูป ฟิล์มสีและสไลด์
4. กล้องจุลทรรศน์
5. เครื่องวัดระดับความสูง (Altimeter) เทปวัดระยะและเวอร์เนียร์คาลิปเปอร์
6. เครื่องเขียนและอุปกรณ์สำนักงาน

วิธีการ

การปฏิบัติงานภาคสนาม

1. กำหนดเส้นทางสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้ ในป่าตะวันออกซึ่งประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง พื้นที่ละ 1-2 เส้นทาง ให้ครอบคลุมสภาพป่า สังคมพืช และภูมิประเทศทุกประเภท (ภาพที่ 1)
2. ออกสำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้ตามเส้นทางที่กำหนดไว้ เดือนละ 1-2 ครั้ง และบริเวณอื่นๆนอกเหนือจากเส้นทางที่กำหนด เช่น บริเวณยอดเขา ริมลำห้วยและ

บริเวณป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่นอกเขตพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว เป็นต้น เก็บตัวอย่าง กิ่ง ใบ ดอกและผล จำนวน 3-6 ตัวอย่าง จากต้นพืชวงศ์น้อยหน่าที่สำรวจพบ ดองส่วนของดอกและผลในเอธิลแอลกอฮอล์ 70 % บันทึกรายชื่อพื้นที่เมือง สภาพทางนิเวศวิทยา สีของดอกและผล และบันทึกภาพ

การปฏิบัติงานในห้องปฏิบัติการ

1. บันทึกลักษณะทางสัณฐานวิทยาและวัดขนาดของใบ ดอก ผลและเมล็ดโดยละเอียด

2. ตรวจสอบและวิเคราะห์หาชื่อวิทยาศาสตร์ โดยตรวจสอบจากเอกสารอ้างอิง เทียบเคียงกับตัวอย่างพรรณไม้แห้งและตัวอย่างดอง ที่ระบุชื่อชนิดแล้วในหอพรรณไม้ กรมป่าไม้ และพิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร และสอบถามจากนักพฤกษศาสตร์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจำแนกพันธุ์พืช

3. บรรยายรายละเอียดต่างๆ ทางด้านสัณฐานวิทยา การกระจายพันธุ์ นิเวศวิทยา ชื่อพื้นเมือง และประโยชน์ แล้วจัดทำรูปวิธานจำแนกสกุลและรูปวิธานจำแนกชนิดในแต่ละสกุล

4. จัดทำตัวอย่างพรรณไม้แห้ง โดยนำตัวอย่างพรรณไม้ที่เก็บมาอบแห้ง ที่อุณหภูมิ 70 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 2 วัน อบน้ำยากันแมลง แล้วนำไปอบแห้งอีกครั้ง จากนั้นทากาวและเย็บติดกระดาษแข็ง ลงรายละเอียดต่างๆ ในใบบันทึกข้อมูลประจำตัวอย่าง และจัดทำตัวอย่างดอง โดยนำตัวอย่างพรรณไม้ที่เป็นส่วนของ ใบ ดอก และผล ใส่ลงในขวดแก้ว เติมน้ำเอธิลแอลกอฮอล์ 70 % จนท่วมตัวอย่าง ลงรายละเอียดต่างๆ ในใบบันทึกข้อมูลประจำตัวอย่างติดด้านข้างขวด

5. สรุปผลการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์

สถานที่ทำการศึกษา

สำรวจและเก็บรวบรวมตัวอย่างพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออกซึ่งประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน ใน อำเภอสนมชัยเขต อำเภอนาทะเยียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว กิ่งอำเภอแก่งหางแมว อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี และกิ่งอำเภอวังจันทร์ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว ใน อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ ใน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา-เขาวง ใน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง และ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ รอบๆพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าว

วิเคราะห์ข้อมูลและปฏิบัติงานในห้องสมุดหอพรรณไม้และหอพรรณไม้ กรมป่าไม้ พิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร ห้องปฏิบัติการภาควิชาชีววิทยาป่าไม้ ห้องสมุดคณะวนศาสตร์และห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และสวนพฤกษศาสตร์ภาคตะวันออก (เขานินช้อน) จังหวัดฉะเชิงเทรา

ระยะเวลาทำการศึกษา

เริ่มตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม 2542 สิ้นสุดเดือน สิงหาคม 2543 เป็นระยะเวลา 14 เดือน

ผลการศึกษา

จากการศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออก ระยะเวลา 14 เดือน เริ่มตั้งแต่ เดือนกรกฎาคม 2542 ถึง เดือนสิงหาคม 2543 พบพืชวงศ์น้อยหน่าจำนวน 24 สกุล 47 ชนิด (ตารางที่ 1)

พรรณไม้วงศ์น้อยหน่าที่พบในป่าตะวันออก มีลักษณะวิสัยส่วนมากเป็นไม้ต้น (tree) ได้แก่สกุล *Sageraea*, *Enicosanthum*, *Xylopia*, *Cyathocalyx*, *Meiogyne*, *Cananga*, *Alphonsea*, *Platymitra*, *Pseuduvaria* และ *Mitrephora* บางชนิดในสกุล *Polyalthia* และ *Milium* ไม้พุ่ม (shrub) ได้แก่สกุล *Anaxagorea*, *Dasymaschalon*, *Orophea* และ *Goniothalamus* บางชนิดในสกุล *Polyalthia* และ *Milium* และไม้เถาเนื้อแข็ง (woody climber) ได้แก่สกุล *Anomianthus*, *Uvaria*, *Cyathostemma*, *Artabotrys*, *Desmos*, *Fissistigma* และ *Friesodielsia* สำหรับสกุล *Melodorum* เป็นทั้งไม้ต้นและไม้เถาเนื้อแข็ง

ความสูงของลำต้น สำหรับชนิดที่เป็นไม้ต้นมีความสูงถึงประมาณ 15-20 ม. ชนิดที่มีความสูงมากคือ นางเลว *Cyathocalyx martabanicus* สูงถึงประมาณ 30 ม. ทำช้าง *Platymitra macrocarpa* สูงถึงประมาณ 30 ม. สะแกแสง *Cananga latifolia* สูงถึงประมาณ 25 ม. สำหรับชนิดที่เป็นไม้พุ่มมีความสูงน้อย คือ กำลังวัวเถลิง *Anaxagorea luzonensis* สูงถึงประมาณ 0.5-1 ม. กล้วยเต่า *Polyalthia debilis* สูงถึงประมาณ 0.8 ม. นมน้อย *Polyalthia evecta* สูงถึงประมาณ 0.5-1 ม. ส่วนชนิดที่เป็นไม้เถาเนื้อแข็งนั้น มีความยาวมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับลักษณะสภาพแวดล้อมหรือต้นไม้อาศัยเลื้อยพันขึ้นไป หากต้นไม้อาศัยเกาะอยู่นั้นมีความสูงมาก พรรณไม้ชนิดนั้นก็จะมีความยาวมากตามไปด้วย เช่น น้ำเต้าน้อย *Cyathostemma micrantha* ยาวประมาณ 20-30 ม. กล้วยพังพอนดอกขาว *U. grandiflora* var. *flava* ยาว ประมาณ 20 ม. เป็นต้น ลำต้นของนางเลว และ ทำช้าง มีลักษณะเปลาตรง แตกกิ่งก้านบริเวณตอนปลายของลำต้น แต่สำหรับ กะโมกเขา *Sageraea elliptica* และไผ่เตน *Meiogyne hainanense* แตกกิ่งก้านตั้งฉากกับลำต้น ตลอดความยาวของลำต้นทำให้เรือนยอดเป็นรูปทรงกรวยคว่ำ ส่วนลำต้น *Melodorum fruticosum* และไม้เลื้อย *Alphonsea boniana* แตกกิ่งไม่เป็นระเบียบ ทรงพุ่มของเรือนยอดมีรูปร่างไม่แน่นอน

เปลือกของลำต้นส่วนมากเรียบ สีเทา หรือน้ำตาลดำ บางชนิดแตกเป็นแผ่นเล็ก ๆ เช่น สะแกแสง และปอซี่แฮด *Milium lineata* ลำต้นอ่อนของ นมจ้าว *Artabotrys hamandii* มีหนามแข็ง ยาวประมาณ 2-3 ซม. ส่วนลำต้นแก่เกลี้ยง

ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับในระนาบเดียวกัน ไม่มีหูใบ แผ่นใบหนาคล้ายแผ่นหนัง หรือบาง ใบรูปขอบขนาน รูปใบหอก รูปรี รูปไข่ รูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก โคนใบแหลม มน เว้า สำหรับสุรามิถู *Polyalthia parviflora* จิงจาบ *M. mollis* และปอซี่แฮด โคนใบเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบ เรียบ เกี้ยง หรือมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น สำหรับสกุล *Anomianthus*, *Uvaria*, *Cyathostemma* และ บางชนิดในสกุล *Melodorum* ขนที่ปกคลุมแผ่นใบและส่วนอื่นๆ เป็นขนรูป ดาว บางชนิดด้านล่างของแผ่นใบ สีขาวนวล เช่น *Dasymaschalon sootepense* สายหยุด *Desmos chinensis* และตารา *Polyalthia glauca* สำหรับเครือเหินยาว *Friesodielsia affinis* ด้านล่างของแผ่น ใบมีสีขาวนวลแกมสีฟ้า เส้นกลางใบด้านบนเป็นร่อง ด้านล่างนูนเป็นสัน สำหรับ นางเลว และนม จ้ว เส้นกลางใบด้านบนเรียบหรือนูนเป็นสันเล็กน้อย เส้นแขนงใบส่วนมากตรง ขนานกัน ปลาย โค้งจรดกันเป็นวง เป็นเส้นขอบใน (intra marginal loop) สำหรับบางชนิดเช่น หนัสนาผลใหญ่ *Enicosanthum magnoliiflorum* ไส้เดน สะแกแสง และสังหยุด *Pseuduvaria rugosa* เส้นแขนง ใบด้านล่างนูนเป็นสันเด่นชัด แต่สำหรับบางชนิด เส้นแขนงใบด้านล่างเรียบหรือจางๆ ไม่เด่นชัด เช่น กะโมกเขา และตารา เป็นต้น ก้านใบสั้นๆ บางชนิดก้านใบสั้นมาก หรือไม่มีก้านใบ เช่น สุรา มิถู ปอซี่แฮด จิงจาบ และจักหัน *Orophea polycarpa* เป็นต้น

ดอก เดี่ยว เป็นช่อกระจุก หรือออกเป็นกลุ่ม ออกตามง่ามใบ ตรงข้ามใบ เหนือง่าม ใบ ตามลำต้น กิ่งแก่ หรือปลายกิ่ง ตำแหน่งของดอกนี้เป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งที่ใช้ในการ จำแนกสกุล สกุลที่ดอกออกตามง่ามใบ ได้แก่ *Enicosanthum*, *Dasymaschalon*, *Meiogyne*, *Miliusa*, *Pseuduvaria*, *Goniothalamus* และบางชนิดในสกุล *Melodorum* สกุลที่ดอกออกตรงข้าม ใบ ได้แก่ *Uvaria*, *Cyathostemma*, *Cyathocalyx*, *Alphonsea*, *Mitrephora* และบางชนิดในสกุล *Melodorum* สกุลที่ดอกออกเหนือง่ามใบ ได้แก่ *Desmos*, *Cananga* และ *Friesodielsia* สกุลที่ดอก ออกตามกิ่งแก่ ได้แก่ *Platymitra* และ *Artabotrys* สำหรับสกุล *Sageraea* ดอกออกตามลำต้นหรือ ตามง่ามใบ สกุล *Anomianthus* ดอกออกที่ปลายกิ่ง หรือตามง่ามใบ สกุล *Xylopi* ดอกออกตาม ง่ามใบหรือกิ่งแก่ สกุล *Anaxagorea* ดอกออกตรงข้ามใบ ปลายกิ่ง หรือตามลำต้น สกุล *Artabotrys* ดอกออกตามกิ่งที่เปลี่ยนรูปร่างเป็นแผ่น แบน และโค้งงอคล้ายตะขอ (hooked) สกุล *Fissistigma* ดอกออกปลายกิ่ง สกุล *Polyalthia* ดอกออกตามง่ามใบ ตรงข้ามใบหรือตามลำต้น สกุล *Orophea* ดอกออกตามง่ามใบ เหนือง่ามใบ ปลายกิ่ง หรือกิ่งแก่

ดอกบาน มีขนาดเล็กมาก จนถึงขนาดใหญ่มาก ชนิดที่มีดอกขนาดเล็กที่สุดคือ จิง จาบ มีเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.4 ซม. น้ำเต้าน้อย มีเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.6-0.8 ซม. นอกจากนี้ จักหัน ห่าช้าง และสังหยุด ดอกมีขนาดเล็กเช่นกัน สำหรับชนิดที่มีดอกขนาด ใหญ่ที่สุดคือ กล้วยพังพอนดอกขาว มีเส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 15 ซม.

เพศของดอก ส่วนมากสมบูรณ์เพศ แต่บางชนิดมีเพศเดียว ได้แก่ กะโมกเขา หมาดำ *Milium thorelii* และสังหยัดดำ บางชนิดดอกมีกลิ่นหอม เช่น นมแมว *Melodorum siamense* จำปูน *Anaxagorea javanica* สายหยุด กล้วยเต่า และสุรามิฤทธิ์ เป็นต้น

ก้านช่อดอก ส่วนมากสั้นๆ สำหรับสกุล *Artabotrys* กิ่งเปลี่ยนรูปร่างเป็นแผ่น แบน โค้งงอคล้ายตะขอ เป็นที่เกิดของดอก ก้านดอกสั้นหรือเรียวยาว สำหรับ กะโมกเขา สุรามิฤทธิ์ ข้าวหลาม *Goniothalamus macranii* และเครือเหนียว ก้านดอกสั้นมากหรือไม่มีก้านดอก แต่สำหรับ สายหยุด ก้านดอกยาวประมาณ 4-4.5 ซม. กะเจียน *Polyalthia cerasoides* ก้านดอกยาวประมาณ 2.5-4 ซม. *Milium longipes* ก้านดอกยาวประมาณ 3.5-4 ซม. ทางรอก *Milium velutina* ก้านดอกยาวประมาณ 2-4 ซม.

ใบประดับส่วนมากมีขนาดเล็ก และมักจะหลุดร่วงง่าย แต่สำหรับกล้วยพังพอนดอกขาว มีใบประดับขนาดใหญ่ คล้ายแผ่นใบ ยาวประมาณ 10-11 ซม. กว้างประมาณ 5-6 ซม.

กลีบเลี้ยง มี 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม แต่สำหรับ กะโมกเขาและหนังกานาผลใหญ่ เรียงซ้อนเหลื่อมกัน บางชนิด ขอบกลีบเชื่อมติดกันหุ้มกลีบดอกมิดจนกระทั่งดอกบานจึงแยกเปิดออก ได้แก่ กล้วยไฉ้พอน *Uvaria lurida* กล้วยพังพอนดอกขาว กล้วยอีเห็น *U. dac* และกล้วยพังพอน *U. hamiltonii* รูปร่างของกลีบเลี้ยง เป็นรูปไข่ รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยมหรือรูปใบหอก

กลีบดอก มี 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ ยกเว้น *Dasymaschalon sootepense* มีกลีบดอก เพียง 3 กลีบ ไม่มีกลีบดอกชั้นใน แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันหรือซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม ซึ่งลักษณะการเรียงขอบกลีบนี้เป็นลักษณะสำคัญที่ใช้ในการจำแนกสกุล สกุลที่มีการเรียงของกลีบดอกซ้อนเหลื่อมกัน ได้แก่ *Sageraea*, *Enicosanthum*, *Anomianthus*, *Uvaria* และ *Cyathostemma* สำหรับสกุล *Melodorum* มีการเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันตอนปลายของกลีบเล็กน้อยและเรียงขอบกลีบจรดกัน สำหรับสกุลที่เหลือนั้นเรียงขอบกลีบจรดกัน เมื่อดอกบาน กลีบดอกแยกกันแผ่กางออกหรือแยกกันเล็กน้อย เช่นในสกุล *Uvaria*, *Cyathostemma* และ *Polyalthia* เป็นต้น สำหรับสกุล *Artabotrys* และ *Cyathocalyx* โคนกลีบดอกโค้งงอจรดกัน เนื้อเยื่อเยื่อและเพศเมีย ปลายกลีบดอกแผ่กางออก ในสกุล *Orophea*, *Platymitra*, *Pseuduvaria*, *Friesodielsia*, *Goniothalamus* และ *Mitrephora* กลีบดอกชั้นนอกแยกกัน กลีบดอกชั้นใน โคนกลีบแยกกัน ปลายกลีบขอบจรดกันเป็นรูปโดมหรือทรงกลม อยู่เหนือเกสรเพศผู้และเพศเมีย สำหรับสกุล *Dasymaschalon* เมื่อดอกแก่กลีบดอกยังคงเชื่อมติดกัน

กลีบดอกส่วนมากสีเหลือง สีครีม สีขาว หรือสีแดง แต่สำหรับ *Goniothalamus reprensus* กลีบดอกมีสีชมพู สำหรับไฮเดรนเยียกลีบดอกด้านนอกสีน้ำตาลอ่อนด้านในสีชมพู น้ำเต้าน้อย กลีบดอกสีน้ำตาลอ่อน สำหรับ *Cyathostemma hookeri* และนมแมวหน้า *Polyalthia crassa* กลีบดอกสีเขียว

กลีบดอก ส่วนมาก รูปไข่ รูปใบหอก รูปไข่กลับ รูปขอบขนาน รูปขอบขนานแกมรูปแถบ ความคล้ายคลึงกันของกลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในเป็นลักษณะสำคัญที่ใช้ในการจำแนกสกุล เช่นในสกุล *Uvaria*, *Cyathostemma*, *Cyathocalyx*, *Artabotrys* และ *Polyalthia* เป็นต้น กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างและขนาดคล้ายกัน ในสกุล *Orophea* และ *Pseuduvaria* กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างแตกต่างกัน และกลีบดอกชั้นนอกมีขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นใน สำหรับในสกุล *Platymitra*, *Goniothalamus*, *Friesodielsia* และ *Mitrephora* กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างแตกต่างกัน และกลีบดอกชั้นนอกขนาดใหญ่กว่ากลีบดอกชั้นใน ในสกุล *Miliusa* กลีบดอกชั้นนอกมีรูปร่างและขนาดคล้ายกลีบเลี้ยง กลีบดอกชั้นในขนาดใหญ่กว่ากลีบดอกชั้นนอก โคนกลีบดอกมักจะโค้งเว้าเป็นถุง ในสกุล *Alphonsea* โคนกลีบดอกโค้งเว้าเป็นถุง ปลายกลีบม้วนกลับออกด้านนอก

บางชนิดกลีบดอกมีต่อม เช่น นมวัว *Anomianthus dulcis* และ นมควาย *Uvaria hahnii* มีต่อม 2 ต่อมนที่โคนกลีบดอกชั้นใน สำหรับ จักหัน พบต่อม 2 ต่อมนบริเวณปลายกลีบดอกชั้นใน ด้านใน

บางชนิดมีก้านกลีบดอก เรียว ยาวโค้ง เช่น จักหัน และ สังหยดดำ กลีบดอกชั้นในมีก้านกลีบดอกชัดเจน มีลักษณะเรียว เล็ก โค้ง ปลายกลีบแผ่กว้าง สำหรับ สกุล *Platymitra*, *Goniothalamus* และ *Friesodielsia* กลีบดอกชั้นในโคนกลีบดอกมีลักษณะคล้ายก้านกลีบดอกสั้น ๆ

เกสรเพศผู้ ส่วนใหญ่มีจำนวนมากเรียงเวียนสลับรอบเกสรเพศเมีย สำหรับบางชนิดมีจำนวนไม่มาก เช่น กะโมกเขา มี 9 อัน จิงจาบ มี 8-9 อัน จักหัน มี 6 อัน บางครั้งพบเกสรเพศผู้ที่เปื้อนหมัน ได้แก่ นมช้าง *Uvaria cordata* เงาะพวง *Uvaria fauveliana* พืพวนน้อย *U. rufa* กราย *Xylopiya malayana* และจำปูน

ก้านชูอับเรณู สั้น อวบหนา อับเรณูมี 4 อัน ส่วนมาก หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ เป็นแผ่นแบนคล้ายรูปลิ้น หรือเป็นดิ่งเล็กๆ ซึ่งปลายแกนอับเรณูนี้เป็นลักษณะที่มีความสำคัญใช้สำหรับจำแนกสกุล ส่วนใหญ่ในสกุล *Uvaria* ปลายแกนอับเรณูมักจะเป็นแผ่นแบนคล้ายรูปลิ้น ในสกุล *Polyalthia*, *Pseuduvaria* และ *Mitrephora* ปลายแกน

อับเรณูตัดแบนราบ หรือมนเล็กน้อย สำหรับสกุล *Miliusa*, *Alphonsea*, *Orophea* และ *Platymitra* ปลายแกนอับเรณู เป็นติ่งเล็ก ๆ ไม่แผ่คลุมอับเรณูด้านบน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ใช้จำแนกความแตกต่างระหว่างสกุล *Orophea* และ *Pseuduvaria* ในสกุล *Cananga* ปลายแกนอับเรณูเป็นรูปกรวยคว่ำ ปลายแหลม ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ใช้จำแนกความแตกต่างระหว่างสกุล *Cananga* กับสกุล *Polyalthia*

ทอรัส (torus) ซึ่งเป็นส่วนที่รองรับเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย ส่วนใหญ่นูนหรือแบนราบ ยกเว้น กราย ทอรัสมีลักษณะเว้าเป็นแอ่ง ขอบยกสูงขึ้น

เกสรเพศเมีย ส่วนใหญ่มีคาร์เพลจำนวนมาก แยกกัน แต่บางชนิดมีจำนวนไม่มาก เช่น นางเลว มีคาร์เพลเพียง อันเดียว สำหรับไม้เลื้อยส่วนมากมีคาร์เพล 1 อัน แต่บางครั้งพบว่ามี 2 หรือ 3 อัน สำหรับ ทำช้าง มีคาร์เพล 3 อัน

รังไข่ส่วนมากรูปทรงกระบอก รูปไข่หรือรูปรี ก้านเกสรเพศเมียส่วนมากสั้น ๆ หรือบางครั้งพบว่ามีก้านเกสรเพศเมีย ค่อนข้างยาว เช่น กราย และสะแก เป็นต้น ยอดเกสรเพศเมีย ส่วนมากรูปทรงกลม หรือรูปเกือกม้า เช่น สกุล *Uvaria* เป็นต้น หรือรูปจาน เช่น นางเลว เป็นต้น หรือรูปทรงกระบอก เช่น ย่านเลือด *Fissistigma rubiginosum* เป็นต้น

อวุลจำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว บางสกุลมีอวุล 1 อัน ติดที่ฐาน เช่น สกุล *Enicosanthum* และ บางชนิดในสกุล *Melodorum* เป็นต้น ในสกุล *Artabotrys* มีอวุล 2 อัน ติดที่ฐาน สกุล *Polyalthia* ส่วนมากมีอวุลอันเดียว ติดที่ฐาน ยกเว้น กล้วยเต่าและสุรามิถุทธิ์ มีอวุล 2-5 อัน สำหรับสกุล *Dasymaschalon* และ *Desmos* มีอวุลจำนวนมาก เรียงแถวเดียว

ผล ส่วนมากเป็นผลกลุ่ม มีผลย่อยจำนวนมาก ยกเว้น นางเลว เป็นผลเดี่ยว ไม้เลื้อย ส่วนมากเป็นผลเดี่ยว แต่บางครั้งข้อผลมีผลย่อย 2-3 ผล ทำช้าง ส่วนมากมีผลย่อย 1-2 ผล บางครั้งพบมีผลย่อย 3 ผล

ผลกลุ่มเป็นข้อผลกระจุกแน่น อันเนื่องมาจากมีผลย่อยจำนวนมากและก้านผลย่อยสั้น เช่น กล้วยอีเหิน นมช้าง นมจั่ว และสุรามิถุทธิ์ เป็นต้น หรือข้อผลโปร่ง อันเนื่องมาจากผลย่อยมีก้านผลย่อยยาว เช่น กล้วยไผ่พอน พืพวนน้อย ลำดวน ปอซี่แฮด และมะป่วน เป็นต้น

ผลย่อยส่วนมากรูปทรงกระบอก ทรงกลม ทรงรี หรือคล้ายรูปไข่ ในสกุล *Dasymaschalon* และ *Desmos* ผลย่อยรูปสัวยรูปปิด คอดกึ่งระหว่างเมล็ด เปลือกผลส่วนมากเรียบ เกลี้ยง แต่บางชนิด เปลือกผลขรุขระ นูนเป็นปุ่มปมไม่เรียบ เช่น กล้วยอีเหิน ไม้เลื้อย ทำ

ข้าง และสังหุดำ เป็นต้น สำหรับ เงาะพวง มีขนแข็ง ยาว คล้ายขนเงาะ ปกคลุมหนาแน่น สำหรับ กล้วยพังพอน เปลือกผล มีเส้นนูนเด่นตามความยาวของผล 3 เส้น และเส้นตัดตามขวางทางด้านล่างของผลจำนวนมาก ส่วนทางด้านบนของผลเรียบ

ผลสุกส่วนมากสีแดง เหลือง ม่วงแดงหรือม่วงดำ ส่วนมากมีเมล็ดจำนวนมาก ในสกุล *Artabotrys* และ *Anaxagorea* มีเมล็ด 2 เมล็ด สกุล *Polyalthia* ส่วนมากมีเมล็ดเดียว

เมล็ด ส่วนมากรูปทรงกลม หรือแบน เป็นรูปไข่หรือรูปรี เปลือกส่วนมากเรียบเกลี้ยง ขอบเมล็ดเป็นร่อง เช่น ในสกุล *Polyalthia* และ *Orophea* เป็นต้น หรือนูนเป็นสัน เช่น นางเลว และท่าช้าง เป็นต้น

รูปวิธานจำแนกสกุล

- 1 กลีบดอกทั้งสองชั้นหรือชั้นหนึ่งชั้นใดเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกัน
 - 2 กลีบเลี้ยงเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกัน
 - 3 กลีบดอกรูปไข่เกือบกลม *Sageraea*
 - 3 กลีบดอกรูปขอบขนานแกมรูปหอก *Enicosanthum*
 - 2 กลีบเลี้ยงเรียงขอบกลีบจรดกัน
 - 4 กลีบดอกชั้นในพับออกด้านนอกตรงกลางเป็นร่อง ขอบกลีบเกือบจรดกัน *Anomianthus*
 - 4 กลีบดอกชั้นในเป็นแผ่นแบน หรือโค้งเว้า
 - 5 กลีบดอกชั้นในคอดคล้ายก้านกลีบดอก *Melodorum*
 - 5 กลีบดอกชั้นในไม่คอด
 - 6 ดอกบานกลีบดอกแผ่กางออก *Uvaria*
 - 6 ดอกบานกลีบดอกอยู่ชิดกัน ปลายโค้งงอรั้งเข้าหากกลางดอก *Cyathostemma*
- 1 กลีบดอกเรียงขอบกลีบจรดกันทั้งสองชั้น
 - 7 ผลแก่แล้วแตก
 - 8 กลีบดอกแคบรูปแถบแกมขอบขนาน ออกตามง่ามใบ เมล็ดมากกว่า 2 เมล็ด *Xylopia*
 - 8 กลีบดอกกว้างรูปไข่ ออกตรงข้ามใบหรือปลายกิ่ง เมล็ด 2 เมล็ด *Anaxagorea*
 - 7 ผลสดแบบมีเนื้อนุ่ม
 - 9 กลีบดอกชั้นนอกและชั้นในคล้ายกัน หรือไม่มีกลีบดอกชั้นใน
 - 10 โคนกลีบดอกโค้งปิดเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย
 - 11 ไม้ต้น ดอกออกตรงข้ามใบหรือต่ำกว่าตรงข้ามใบ คาร์เพล 1 อัน เมล็ดจำนวนมาก *Cyathocalyx*
 - 11 ไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกออกปลายตะขอ คาร์เพลจำนวนมาก เมล็ด 2 เมล็ด *Artabotrys*
 - 10 กลีบดอกแยกกัน ไม่โค้งปิดเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย หรือไม่มีกลีบดอกชั้นใน
 - 12 ผลแบบสร้อยลูกปัด
 - 13 กลีบดอก 3 กลีบ ไม้พุ่ม *Dasymaschalon*
 - 13 กลีบดอก 6 กลีบ ไม้เถาเนื้อแข็ง *Desmos*
 - 12 ผลกลมหรือรีหรือทรงกระบอก
 - 14 เปลือกผลหนาและไม่เรียบ
 - 15 ไม้เถาเนื้อแข็ง *Fissistigma*
 - 15 ไม้ต้น *Meiogyne*
 - 14 เปลือกผลบางและเรียบ
 - 16 ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบหรือมน *Polyalthia*

- 16 ปลายแกนอับเรณูรูปกรวยกลับ ยอดเป็นติ่งแหลม *Cananga*
- 9 กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างและขนาดแตกต่างกัน
- 17 ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งแหลม ไม่แผ่คลุมอับเรณูด้านบน
- 18 ปลายกลีบดอกชั้นในแยกกัน
- 19 กลีบดอกชั้นนอกขนาดและรูปร่างคล้ายกลีบเลี้ยง *Milium*
- 19 กลีบดอกชั้นนอกขนาดใหญ่กว่าและรูปร่างต่างจากกลีบเลี้ยง *Alphonsea*
- 18 ปลายกลีบดอกชั้นในจรดกันเป็นรูปโดม
- 20 กลีบดอกชั้นในมีก้านกลีบดอกเรียวยาว *Orophea*
- 20 กลีบดอกชั้นในไม่มีก้านกลีบดอก *Platymitra*
- 17 ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบหรือนูน แผ่คลุมอับเรณูด้านบน
- 21 ดอกเพศเดียว กลีบดอกชั้นในขนาดใหญ่กว่ากลีบดอกชั้นนอก *Pseuduvaria*
- 21 ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอก
- 22 ดอกออกตามง่ามใบหรือปลายกิ่ง *Goniothalamus*
- 22 ดอกออกเหนือง่ามใบหรือตรงข้ามใบ
- 23 ไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกออกเหนือง่ามใบ *Freisodielsia*
- 23 ไม้ต้น ดอกออกตรงข้ามใบ *Mitrephora*

ตารางที่ 1 จำนวนชนิดพรรณไม้วงศ์น้อยหน้าในป่าตะวันออกแยกตามสกุล

สกุล	จำนวนชนิด
<i>Sageraea</i> Dalz.	1
<i>Enicosanthum</i> Becc.	1
<i>Anomianthus</i> Zoll.	1
<i>Melodorum</i> Lour.	2
<i>Uvaria</i> L.	8
<i>Cyathostemma</i> Griff.	3
<i>Xylopia</i> L.	1
<i>Anaxagorea</i> A. St-Hil.	2
<i>Cyathocalyx</i> Champ. ex Hook.f. & Thomson	1
<i>Artabotrys</i> R. Br.	2
<i>Dasymaschalon</i> (Hook.f. & Thomson) Dalla Torre & Harms	1
<i>Desmos</i> Lour.	1
<i>Fissistigma</i> Griff.	1
<i>Meiogyne</i> Miq.	1
<i>Polyalthia</i> Blume	7
<i>Cananga</i> (A.DC.) Hook.f. & Thomson	1
<i>Milusa</i> Leschen. ex A.DC.	5
<i>Alphonsea</i> Hook.f. & Thomson	1
<i>Orophea</i> Blume	1
<i>Platymitra</i> Boerl.	1
<i>Pseuduvaria</i> Miq.	1
<i>Goniothalamus</i> (Blume) Hook.f. & Thomson	2
<i>Freisodielsia</i> Steenis	1
<i>Mitrephora</i> Hook.f. & Thomson	1
รวม	47

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออก

สกุล Sageraea

Sageraea Dalz., Kew Journ. Bot. 3: 207. 1851; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 93. 1855; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 45. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 180. 1955; Hutchinson, The Genera of Flowering Plants 1: 79. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 24. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 132. 1992; Heusden, Nord. J. Bot. 17: 39. 1997; Ban, Fl. Vietnam 1: 24. 2000.

ไม้ต้น ดอกออกเป็นกลุ่ม ออกตามง่ามใบ กิ่งแก่หรือลำต้น มีเพศเดียว กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้น เรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม เมื่อบานแยกกัน กลีบดอกรูปไข่กว้าง หนา เกือบถึงปลาย แกนอับเรณูตัดแบนราบ รังไข่รูปไข่หรือทรงรี ยอดเกสรเพศเมียกลม ไม่มีก้านเกสรเพศเมีย ออกลจำนวนมาก ผลย่อยทรงกลม ก้านผลย่อยสั้น

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ *S. laurina* Dalz.

ทั่วโลกมีประมาณ 9 ชนิด ประเทศไทยมีประมาณ 2 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Sageraea elliptica (A.DC.) Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 93. 1855; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 45. 1907; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 25. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1: 28. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 180. 1955; Heusden, Nord. J. Bot. 17: 43. 1997; Ban, Fl. Vietnam 1: 24. 2000. -*Uvaria elliptica* A.DC., Mem. Soc. Geneve 5: 203. 1832. -*Bocagea elliptica* (A.DC.) Hook.f. & Thomson, Fl. Br. India 1: 92. 1872. -*Sageraea hookeri* Pierre, Fl. For. Cochinch. 1: t.15. 1879. (ภาพที่ 2 และภาพผนวกที่ 1(1))

ไม้ต้น สูงประมาณ 15-20 ม. เปลือกแตกเป็นแผ่นหรือสะเก็ดเล็ก ๆ สีเทาหรือน้ำตาลเทา เรือนยอดรูปกรวยกลับ แตกกิ่งตั้งฉากกับลำต้น ตลอดทั้งลำต้น กิ่งอ่อนเกลี้ยง ใบ หนา คล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนาน ยาว 26-28.5 ซม. กว้าง 8.7-9.2 ซม. โคนใบมน ปลายใบหู่หรือแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนเป็นมันวาว เส้นกลางใบด้านบนเป็นร่อง เส้นแขนงใบ 12-13 คู่ ไม่เด่นชัดทั้งสองด้าน ก้านใบ ยาว 0.5-0.8 ซม. ดอก ออกเป็นกลุ่ม 3-4

ดอก ออกตามง่ามใบ กิ่งหรือลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.5 ซม. ก้านดอกยาว 0.2-0.3 ซม. ใบประดับ 2-3 อัน เรียงสลับกัน รูปไข่กว้าง ยาว 0.2-0.3 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้างเกือบกลม ด้านในโค้งเว้า หนา กลีบเลี้ยง ยาว 0.3-0.4 ซม. กว้าง 0.2-0.3 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่เกือบกลม ด้านในโค้งเว้า ปลายกลีบโค้งเข้าด้านใน หนา กลีบเลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.6-1 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่ หนา ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบคอด คล้ายก้านกลีบดอกชั้นๆ ปลายกลีบโค้งเข้าด้านใน กลีบเลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.4-0.5 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. ดอกเพศผู้ เกสรเพศผู้ 9 อัน เรียง 2 แถวชั้นนอก 6 อัน ชั้นใน 3 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกสั้น ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 1.2-1.5 มม. อับเรณู 4 พู หน่ออกด้านนอก แตกตามยาว แกนอับเรณู ปลายตัดแบนราบ ดอกเพศเมีย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 6-8 อัน แต่ละอัน ยาว 1.5-2 มม. รังไข่รูปไข่ กลีบเลี้ยง ยาว 1.5 มม. ไม่มีก้านเกสรเพศเมีย ยอดเกสรเพศเมียนูน มน ออวูล 8 อัน เรียง 2 แถว ผล ผลย่อย 6-7 ผล ก้านข้อผลยาว 1 ซม. ผลทรงกลมหรือรูปไข่กลับเปลือกเรียบ กลีบเลี้ยง ยาว 2-2.5 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 0.2-0.5 ซม. เมล็ด 4-5 เมล็ด คล้ายรูปไข่ แบน ผิวเรียบ กลีบเลี้ยง สีน้ำตาล ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1 ซม.

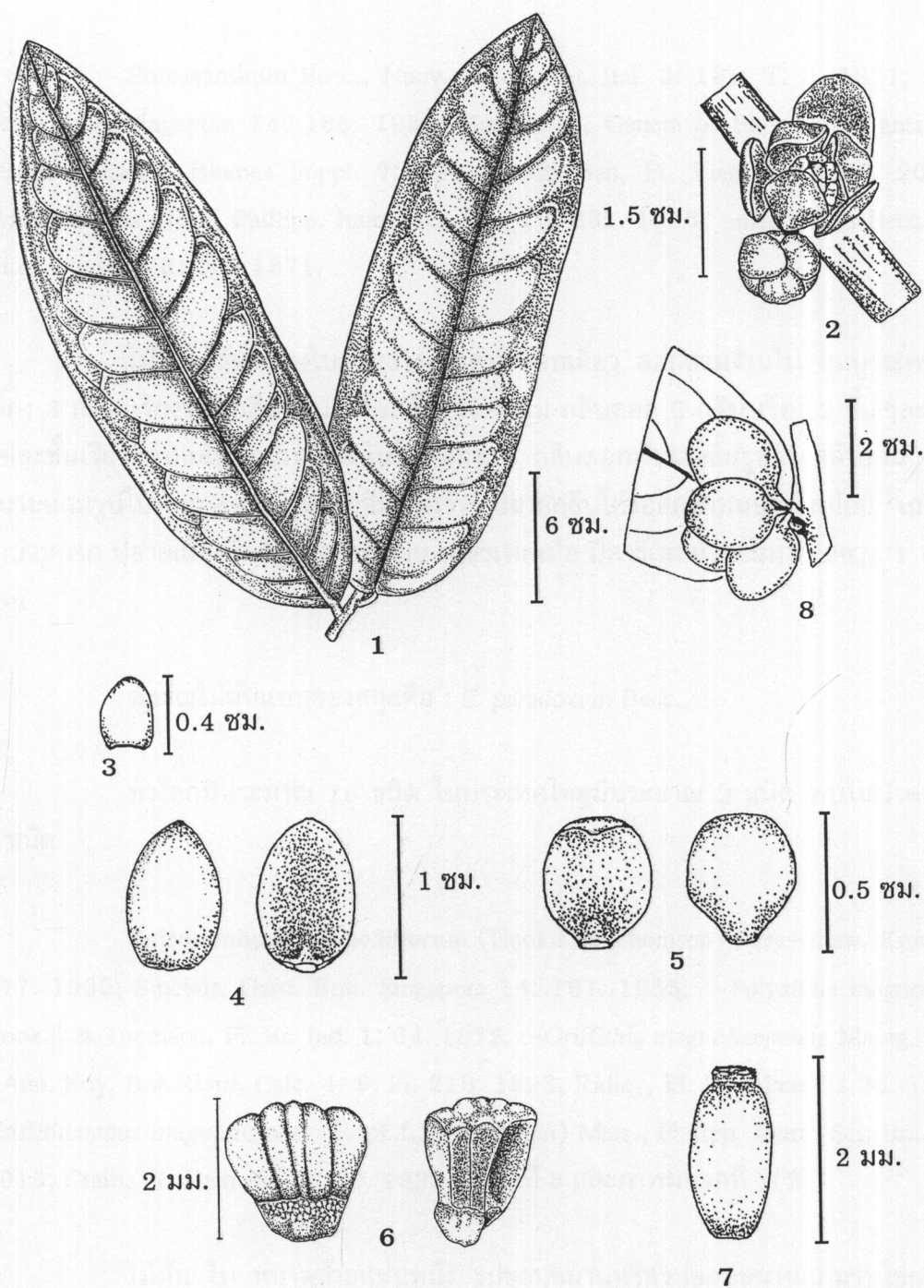
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, ตราด, ปราจีนบุรี, ระยอง, สระแก้ว; ภาคใต้ นครศรีธรรมราช; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า, เวียดนาม, มาเลเซีย, บอร์เนียว, กัมพูชา

นิเวศวิทยา : พบขึ้นอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบริมลำธารหรือบริเวณที่มีความชื้นสูง ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนธันวาคมถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : กะโมกเขา (ระยอง); ลาโมก (ตราด)

ตัวอย่างพรรณไม้ : D. J. Collins 883; J. F. Maxwell 75-64, 75-248; Kerr 4052, 6818, 17641; N. Koonkhunthod 25; Plernchit 165; P. Pholsena 206, 846, 884; Put 2705; S. Decharach s. n. (BKF 101809); T. Santisuk et al. s. n. (BKF 99601); T. Smitinand & P. Sono 10427; BKF 110446

ภาพที่ 2 กะโมกเขา *Sageraea elliptica* (A.DC.) Hook.f. & Thomson
 1 ใบ 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
 6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

สกุล *Enicosanthum*

Enicosanthum Becc., Nuov. Giorn. Bot. Ital. 3: 183. T. 5. 1871; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 185. 1955; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 81. 1964; Heusden, Blumea Suppl. 7: 134. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 26. 2000. – *Griffithianthus* Merr., Philipp. Journ. Sci. Bot. 10: 231. 1915. – *Marcuccia* Becc., Nouv. Giorn. Bot. Ital. 3: 182 1871.

ไม้ต้น เส้นแขนงใบด้านล่างนูนเด่น ดอกเดี่ยว ออกตามง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก หนา โคนกลีบโค้งเว้า ปลายกลีบโค้งออกด้านนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้จำนวนมาก ปลายเกสรแฉกเรณูติดแบนราบ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวูล 1 อัน ติดที่ฐาน

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *E. paradoxum* Becc.

ทั่วโลกมีประมาณ 16 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 2 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Enicosanthum magnoliiflorum (Hook.f. & Thomson) Airy-Shaw, Kew Bull. : 277. 1939; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 187. 1955. – *Polyalthia magnoliaeflora* Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 64. 1872. – *Griffithia magnoliaepetala* Maing. ex King, Ann. Roy. Bot. Gard. Calc. 4: 9. Pl. 218. 1893; Ridley, Fl. Mal. Pen. 1: 26. 1922. – *Griffithianthus magnoliiflorus* (Hook.f. & Thomson) Merr., Philipp. Journ. Sci. Bot. : 231. 1915; Craib, Fl. Siam. En. 1: 29. 1925. (ภาพที่ 3 และภาพผนวกที่ 1(2))

ไม้ต้น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ยาว 24-27 ซม. กว้าง 7-8.5 ซม. โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยง ยกเว้นเส้นกลางใบ เส้นแขนงใบด้านล่างและก้านใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นแขนงใบ 10-12 คู่ ด้านล่างนูน เป็นสันเด่นชัดเจน ก้านใบยาว 1-1.2 ซม. ดอก เดี่ยว ออกตามง่ามใบ ก้านดอกยาว 1.5 ซม. ใบประดับรูปสามเหลี่ยมแกมรูปไข่ 1 อัน ยาว 0.3 ซม. ติดกลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.4-0.5 ซม. กว้าง 0.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปขอบขนานแกม

รูปใบหอกหรือรูปใบหอก โคนกลีบด้านในโค้งเว้า ปลายหนา อวบน้ำ โคนกลีบด้านนอก มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยกเว้นโคนกลีบด้านในเกลี้ยง กลีบดอกชั้นนอกยาวประมาณ 3-3.2 ซม. กว้างประมาณ 1.2 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้จำนวนมาก ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 0.5-1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20 อัน แต่ละอันยาว 2 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 1.5 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียทรงกลมหรือรูปไข่กลับ ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อยรูปทรงกลมหรือรูปทรงรี แกมรูปไข่กลับ ปลายผลป้าน เปลือกเรียบ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ยาวประมาณ 1.8-2 ซม. กว้างประมาณ 1.5 ซม. ก้านผลย่อยเรียว ยาวประมาณ 2.5-2.8 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เมล็ด 1 เมล็ด

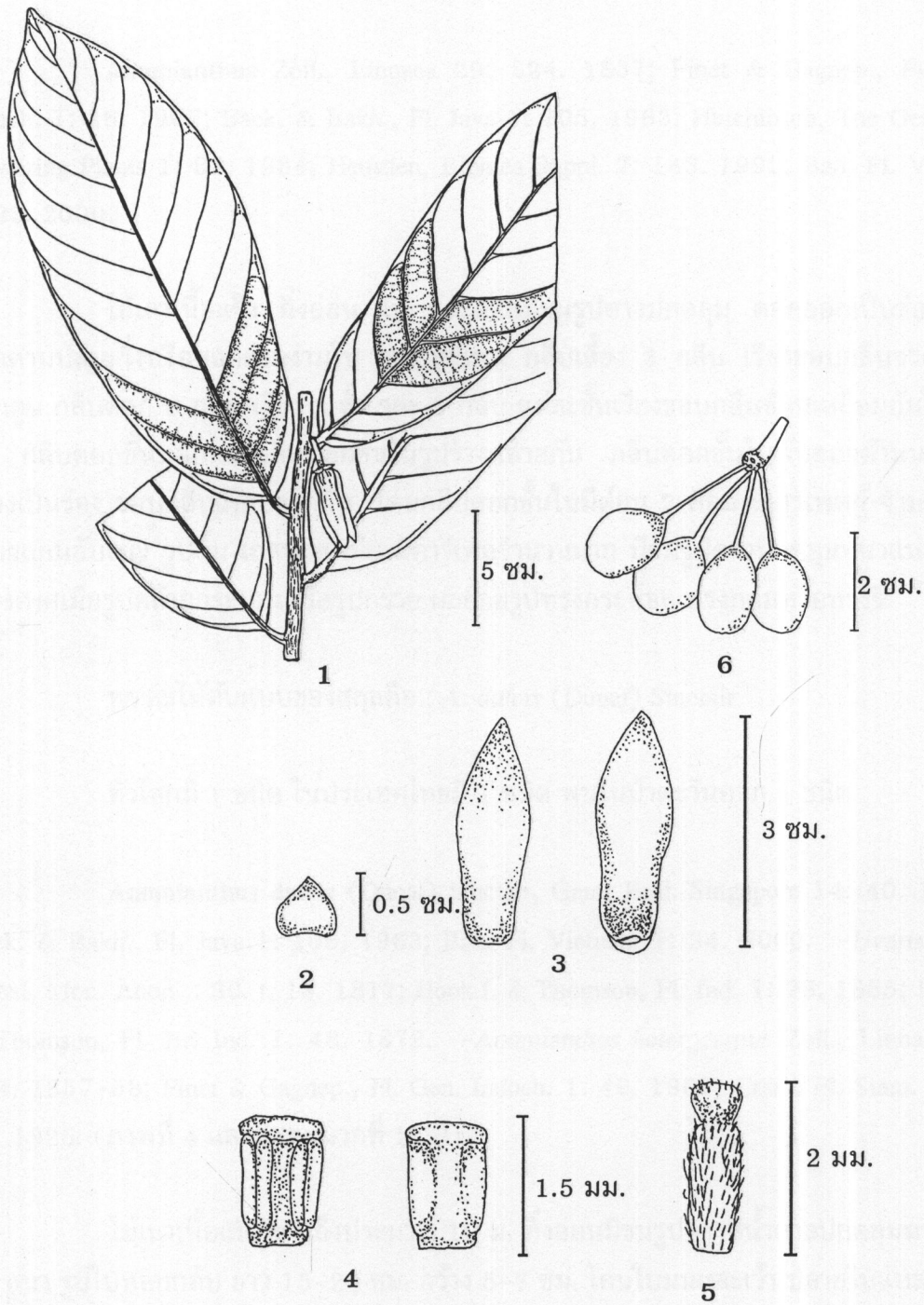
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคใต้ กระบี่, ตรัง, ปัตตานี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบชื้น ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเล ปานกลาง ออกดอกเดือนมิถุนายน

ชื่อพื้นเมือง : หนั๋งหนาผลใหญ่

ตัวอย่างพรรณไม้ : Chirayupin 78; Kerr 7668; P. Pholsena 1052; P. Sangkhachan 2002

ภาพที่ 3 หนัหนาผลใหญ่ *Enicosanthum magnoliiflorum* (Hook.f. & Thomson)

Airy-Shaw

1 ใบและดอก 2 กลีบเลี้ยง 3 กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นใน

4 เกสรเพศผู้ 5 คาร์เพล 6 ผล

สกุล *Anomianthus*

Anomianthus Zoll., *Linnaea* 29: 324. 1857; Finet & Gagnep., *Fl. Gen. Indoch.* 1: 46. 1907; Back. & Bakh., *Fl. Java* 1: 105. 1963; Hutchinson, *The Genera of Flowering Plants* 1: 87. 1964; Heusden, *Blumea Suppl.* 7: 143. 1992; Ban, *Fl. Vietnam* 1: 33. 2000.

ไม้เถาเนื้อแข็ง กิ่งอ่อน ใบ และดอกมีขนรูปดาวปกคลุม ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกตามปลายกิ่งหรือออกตามง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน กลีบดอกชั้นในพับออกด้านนอกตรงกลางเป็นร่อง ขอบกลีบเกือบจรดกัน โคนกลีบดอกชั้นในมีต่อม 2 ต่อม เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณู รูปเส้น เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปคล้ายกระบองหรือรูปกรวย ผลย่อยรูปทรงกระบอก ทรงกลมหรือทรงรี

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *A. dulcis* (Dunal) Sinclair

ทั่วโลกมี 1 ชนิด ในประเทศไทยมี 1 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Anomianthus dulcis (Dunal) Sinclair, *Gard. Bull. Singapore* 14: 40. 1953 ; Back. & Bakh., *Fl. Java* 1: 105. 1963; Ban, *Fl. Vietnam* 1: 34. 2000. -*Uvaria dulcis* Dunal, *Mon. Anon.* : 90. t. 13. 1817; Hook.f. & Thomson, *Fl. Ind.* 1: 98. 1855; Hook.f. & Thomson, *Fl. Br. Ind.* 1: 48. 1872. -*Anomianthus heterocarpus* Zoll., *Linnaea* 29: 324. 1857-58; Finet & Gagnep., *Fl. Gen. Indoch.* 1: 46. 1907; Craib, *Fl. Siam. En.* 1: 54. 1925. (ภาพที่ 4 และภาพผนวกที่ 1(3))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวถึงประมาณ 10 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ หนา รูปใบหอกกลับ ยาว 15-20 ซม. กว้าง 5-7 ซม. โคนใบมนและเว้า ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบและก้านใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 15-16 คู่ ก้านใบ ยาว 0.5-0.6 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตามปลายกิ่งหรือออกตามง่ามใบ ก้านช่อดอกยาว 1-2 ซม. ก้านดอกยาว 2-3 ซม. ใบประดับรูปไข่กว้าง ยาว 0.5 ซม. ติดที่กลาง ก้านดอก 1 อัน กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.6 ซม. กลีบดอกชั้นนอกแผ่กางออก กลีบดอกชั้นในแยกกันแต่ไม่แผ่กาง กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง โคนกลีบด้านในโค้งเว้า ขอบกลีบเป็นคลื่น มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น สี

เหลืองส้ม ยาว 2.5–3.5 ซม. กว้าง 1.5–2 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกลีบดอกชั้นนอก แต่ขอบกลีบพับออกด้านนอกตรงกลางเป็นร่อง ขอบกลีบเกือบจรดกัน ขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย โคนกลีบดอกด้านในมีต่อม 2 ต่อม เกสรเพศผู้ รูปขอบขนาน แบน ยาว 2 มม. กว้าง 0.6–0.8 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่น ปลายมน รูปรี ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 30 อัน แต่ละอัน ยาว 3–3.5 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 1.5–1.8 มม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปคล้ายกระบอกหรือรูปกรวย มีขนรูปดาวปกคลุม ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 15–20 ผล ก้านช่อผลยาว 2.5 ซม. ผลย่อยรูปทรงกระบอกสั้นๆ คอดระหว่างเมล็ดเล็กน้อยหรือทรงกลมหรือทรงรี เปลือกผลเรียบ มีขนรูปดาวประปราย ยาว 1.4–1.5 ซม. กว้าง 0.8–1 ซม. ก้านผลย่อยเรียวเล็ก ยาว 2–3 ซม. เมล็ด 1–5 เมล็ด คล้ายรูปไข่ แบน หรือกลมหากมีเมล็ดเดียว ด้านข้างเป็นสันเล็กๆ ผิวเรียบ เกลี้ยงเป็นมัน ยาว 0.7 ซม. กว้าง 0.4–0.5 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ กำแพงเพชร, เชียงใหม่, เชียงราย, ตาก, น่าน, พะเยา, แพร่, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, สุโขทัย; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครพนม, เลย, สกลนคร, อุดรธานี; ภาคตะวันออก ชัยภูมิ, นครราชสีมา, สุรินทร์, ศรีสะเกษ, อุบลราชธานี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, ราชบุรี, อุทัยธานี; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน, ชาว

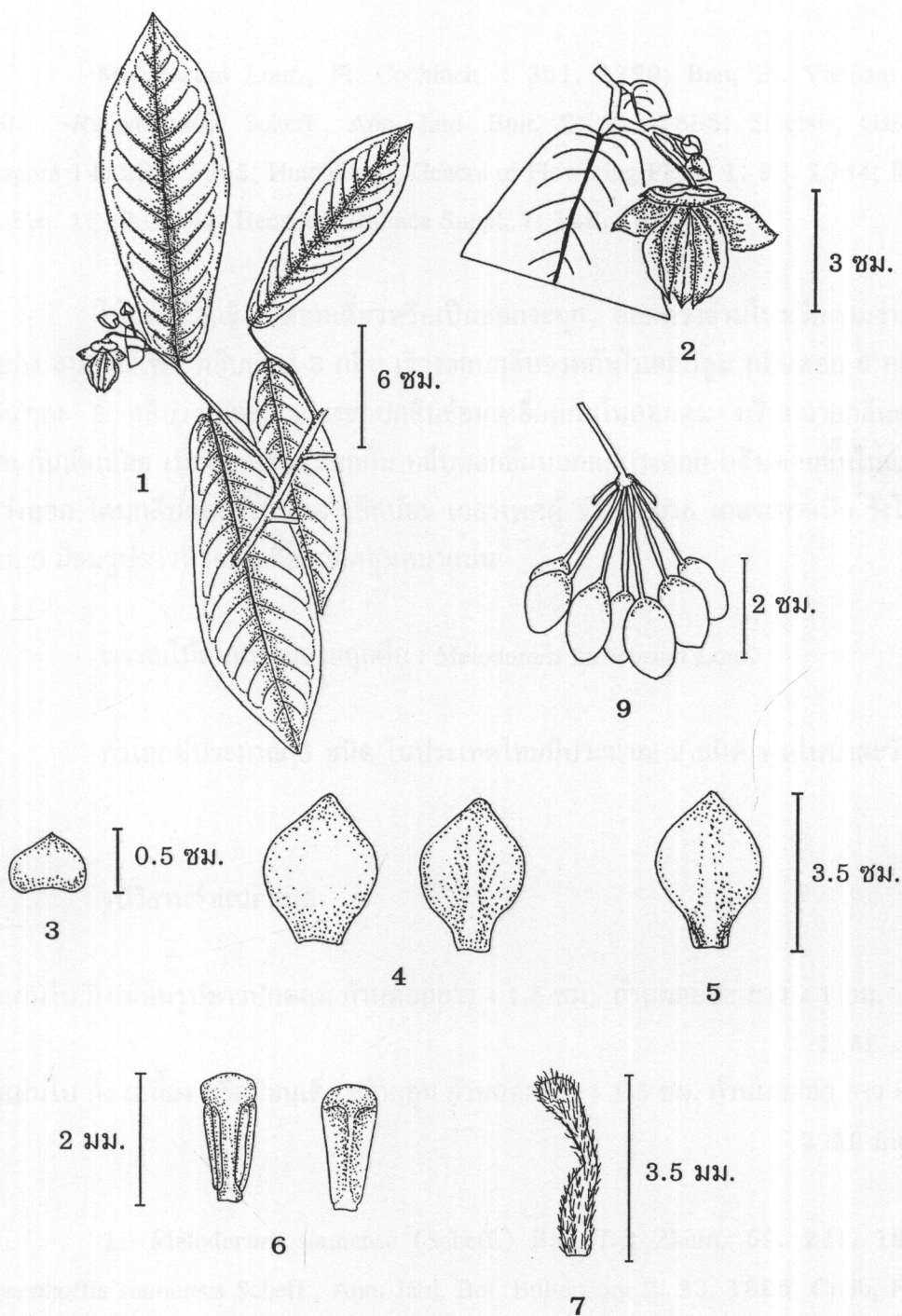
นิเวศวิทยา : พบขึ้นอยู่ในป่าเบญจพรรณ ชายป่าดิบแล้งและป่าร่วน ที่ราบหรือเนินเขา ระดับความสูง 200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : นมวัว (ภาคเหนือ); ตบหู, ดินตั่งน้อย (นครพนม); ดินตั่ง (อุบลราชธานี)

ประโยชน์ : ดอกมีความสวยงาม เหมาะสำหรับนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ

ตัวอย่างพรรณไม้ : Aditthep 68; B. Sukkri 15, 27; Bunnak 2, 603; Chalerm 1; C. Chermisrivathana 530, 537; D. Nakkam 279; Dee 7, 268; Din 240; D. J. Collins 903, 1254, 1508, 1581; J. E. Vidal et al. 6125; J. F. Maxwell 71–746, 72–430, 74–285, 74–626, 74–715, 75–378, 75–718, 75–925, 87–899, 88–509, 88–926, 95–335, 97–678; Kerr 5402, 10990, 21459; K. Bunchuai 1620; K. Larsen et al. 2381,

2477; K. Larsen & S. S. Larsen 34053; K. Trengtrirat 11; M. C. Lakshnakara 884, 1018; Nainoe s. n. (BK 624); N. Fukuoka T-62389, T-63647; P. Sangkhachan 250, 285, 359; P. Suwanakorn s. n. (BKF 5433); P. S. 1565; Preecha 390; R. Pooma 1628; Sakol 251, 676; Somkid 224; T. Santisuk 978, s. n. (BKF 076415), s. n. (BKF 085542); T. Santisuk et al. s. n. (BKF 99395); T. Sinthiphong s. n. (BKF 8554); T. Smitinand 62; T. Wongprasert s. n. (BKF 101782); Vichien 4; W. Saeku 5; W. Sukkate 4; Winit s. n. (BKF 324); BKF 14296; BKF 58207

ภาพที่ 4 นมวัว *Anomianthus dulcis* (Dunal) Sinclair

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กlibเล็ก 4 กlibดอกชั้นนอก 5 กlibดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล

สกุล *Melodorum*

Melodorum Lour., Fl. Cochinch. : 351. 1790; Ban, Fl. Vietnam 1: 35. 2000. -*Rauwenhoffia* Scheff., Ann. Jard. Buit. 2: 21. 1885; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 228. 1955; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 93. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 89. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 148. 1992.

ไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบหรือตามง่ามใบหรือปลายกิ่ง สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม หรือปลายกลีบดอกซ้อนเหลื่อมกันเล็กน้อย เมื่อดอกบาน แยกกัน กลีบดอกชั้นนอกแผ่กางออก กลีบดอกชั้นในแยกแต่ไม่แผ่กางออก โคนกลีบดอกชั้นในคอดเล็กน้อย เกสรเพศผู้ จำนวนมาก เกสรเพศเมีย รังไข่รูปทรงกระบอก มีขนรูปดาวหรือขนเดี่ยวปกคลุมหนาแน่น

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *Melodorum fruticosum* Lour.

ทั่วโลกมีประมาณ 5 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 2 ชนิด พบในป่าดงวันออก 2 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1 แผ่นใบ กิ่ง มีขนรูปดาวปกคลุม ก้านดอกยาว < 1.5 ซม. ก้านผลย่อย ยาว < 1 ซม.

1 *M. siamense*

1 แผ่นใบ กิ่ง เกือบเกลี้ยง หรือมีขนเดี่ยวปกคลุม ก้านดอกยาว > 1.5 ซม. ก้านผลย่อย ยาว > 1 ซม.

2 *M. fruticosum*

1 *Melodorum siamense* (Scheff.) Ban, Bot Zhurn. 59: 241. 1974. - *Rauwenhoffia siamensis* Scheff., Ann. Jard. Bot. Bultenzorg 2: 23. 1885; Craib, Fl. Siam. En. 1: 45. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 228. 1955; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 89. 1967. -*Uvaria godefroyana* Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. Fr. Mem. 4: 71. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 55. 1907. (ภาพที่ 5 และภาพผนวกที่ 1(4))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 8-15 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 16.5-22.5 ซม. กว้าง 4.2-5.4

ชม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนรูปดาวปกคลุมประปราย เส้นแขนงใบ 11-13 คู่ ก้านใบยาว 0.4 ซม. ดอก เดี่ยว กลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1.2-1.5 ซม. ก้านดอกยาว 0.8-1 ซม. มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบประดับ 1 อัน รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง โคนกลีบเชื่อมติดกัน รูปไข่กว้างหรือรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม หนา ด้านนอกมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.8 ซม. กลีบดอก กางออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง หนา ด้านในโค้งเว้า มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเหลือง ยาว 1-1.2 ซม. กว้าง 1-1.2 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบคอดคล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ ปลายกลีบหนากว่าโคนกลีบ มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเหลือง ยาว 1 ซม. กว้าง 0.9-1 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 50-60 อัน แต่ละอันเป็นแผ่น รูปขอบขนาน ยาว 2 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูสั้นเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 8 อัน แต่ละอันยาว 3.5-4 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกปลายคอด ยาว 2-2.2 มม. มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยกลับหรือค่อนข้างกลม ปลายแยก 2 พู หรือรูปเกือบมน ออวุล 6-8 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผล ผลย่อยชิดกัน ผลย่อย 2-6 ผล ก้านช่อผล ยาว 1.2-2 ซม. ผลย่อยรูปทรงกระบอกสั้นๆ หรือรูปไข่ เปลือกเป็นตุ่มเล็กๆ สากมือ ผลย่อยยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 1.3-1.4 ซม. ผลสุกสีเหลือง ก้านผลย่อยยาว 0.3-0.4 ซม. เมล็ด 2-8 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับ แบน ขอบเป็นสันเล็กๆ ผิวเรียบ เกลี้ยง เป็นมัน สีน้ำตาลแดง ยาว 0.8-0.9 ซม. กว้าง 0.4-0.6 ซม. หนา 0.2-0.3 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออก สุรินทร์; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ประจวบคีรีขันธ์; ภาคกลาง สระบุรี, อ่างทอง; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ปราจีนบุรี, สระแก้ว; ภาคใต้ นราธิวาส, ปัตตานี, สงขลา, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน, มาเลเซีย

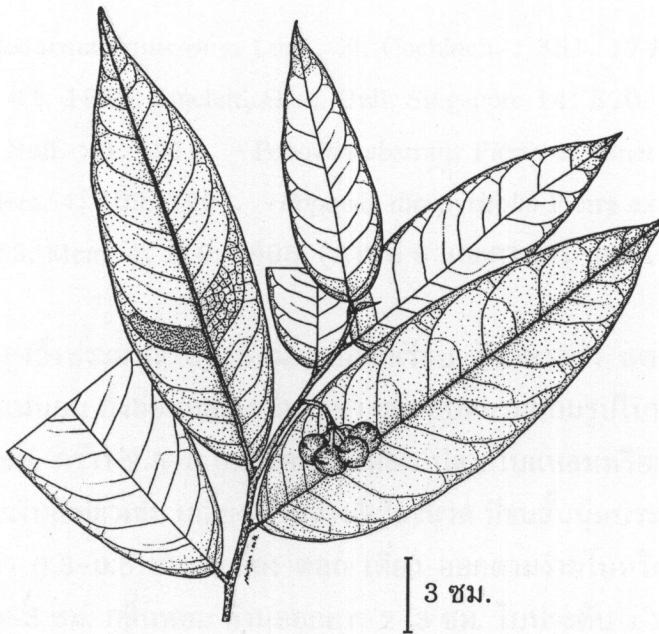
นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบหรือเนินเขา พบทั่วไป ระดับความสูง 100-500 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกและติดผลตลอดทั้งปี

ชื่อพื้นเมือง : นมแมว (ภาคกลาง)

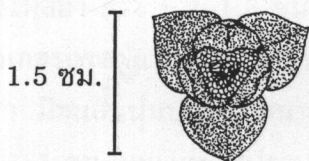
ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ ดอกมีกลิ่นหอม

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. F. van Beusekom & T. Santisuk 2774; Chit s. n. (BKF 095746); Hamilton & Congdon 131; J. F. Maxwell 71-474, 72-175, 75-496, 75-

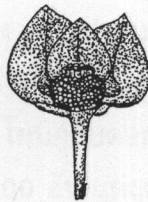
571, 84-15 ; Kerr 7033, 10797, 10874, 15067, 15727, 19313; K. Larsen 9939 ; K. Larsen et al. 31941, 41695 ; N. Koonkhunthod 14, 78, 101, 136; Plernchit 885; Put 1110; P. Pholsena 351, 450, 546, 571, 1060, 1455; P. Sangkhachan 1367, 1638; R. Geesink et al. 6761; S. Decharach s. n. (BKF 101803); S. Vanakit 100 ; T. Santisuk s. n. (BKF 94596) ; T. Smitinand 2866, 2896, s. n. (BKF 112225), 3330, 3490 ; Winit 615, 667; Ying Yong & P. Sangkhachan y 906-82;

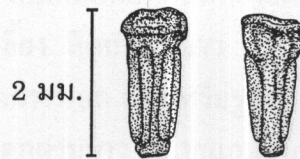
1

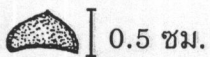
2

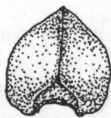
3

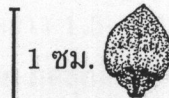
7

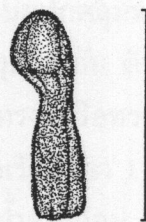
4

5

6

8

ภาพที่ 5 นมแมว *Melodorum siamense* (Scheff.) Ban

1 ใบและผล 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอกชั้นใน
7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล

2 *Melodorum fruticosum* Lour., Fl. Cochinch. : 351. 1790; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 41. 1953; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 370. 1955. -*Popowia mesnyi* Craib, Kew Bull. : 5. 1914. -*Popowia aberrans* Pierre ex Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. Fr. 53. Mem. 4: 109. 1906. -*Popowia diospyrifolia* Pierre ex Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. Fr. 53. Mem. 4: 110. 1906. (ภาพที่ 6 และภาพผนวกที่ 1(5))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 8-15 ม. เปลือกเรียบ สีสน้ำตาลดำ แตกกิ่งไม่เป็นระเบียบ เรือนยอดมีรูปร่างไม่แน่นอน กิ่งอ่อนเกลี้ยง ใบ หนา รูปขอบขนานแกมรูปใบหอกหรือรีแกมขอบขนาน ยาว 8.5-11 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบสีเขียวเข้ม เกลี้ยง ด้านล่างสีเขียวขาว มีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นแขนงใบ 12-15 คู่ ก้านใบยาว 0.3-0.5 ซม. เกลี้ยง ดอก เดี่ยว ออกตามง่ามใบหรือปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2-3 ซม. กลิ่นหอม ก้านดอกยาว 2-3 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่กว้าง ยาว 0.2 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยตื้นๆ แต่ละกลีบรูปไข่กว้าง หนา ด้านนอกย่นเล็กน้อย เกลี้ยง ติดอยู่จนเป็นผล สีเขียว ยาว 0.5-0.6 ซม. กว้าง 0.5-0.7 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง เป็นแผ่นหนา มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านใน เกลี้ยง สีเหลือง ยาว 1.2-1.6 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. กลีบดอกชั้นในแยกกัน ไม่แผ่กาง โค้งปิดอยู่เหนือเกสรเพศผู้และเพศเมีย รูปไข่กว้าง ด้านในโค้งเว้า หนา โคนกลีบดอกคอดคล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.7-1 ซม. กว้าง 0.6-1 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกแบนหรือรูปขอบขนาน ยาว 2.5 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูติดแบนราบ ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมียมีคาร์เพลประมาณ 40 อัน แต่ละอัน ยาว 2.5-3 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 2-2.5 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยกลับ ปลายแยกเป็น 2 พู ตรงกลางเป็นร่อง ออวูล 1 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อย 15-20 ผล ก้านช่อผลยาว 1.5-2 ซม. ผลย่อยรูปทรงรีหรือทรงกลม เปลือกเรียบ เกลี้ยง ยาว 1 ซม. กว้าง 0.6-0.8 ซม. ผลสุกสีม่วงดำ ก้านผลย่อยเรียว ยาว 1.5-2 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด ทรงกลมหรือรี เปลือกเรียบ เกลี้ยง ด้านข้างเป็นสันเล็ก ๆ สีสน้ำตาลอ่อน ยาว 0.8 ซม. กว้าง 0.6 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครพนม; ภาคตะวันออก ชัยภูมิ, นครราชสีมา, บุรีรัมย์, ศรีสะเกษ; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, ตราด, ระยอง, สระแก้ว; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

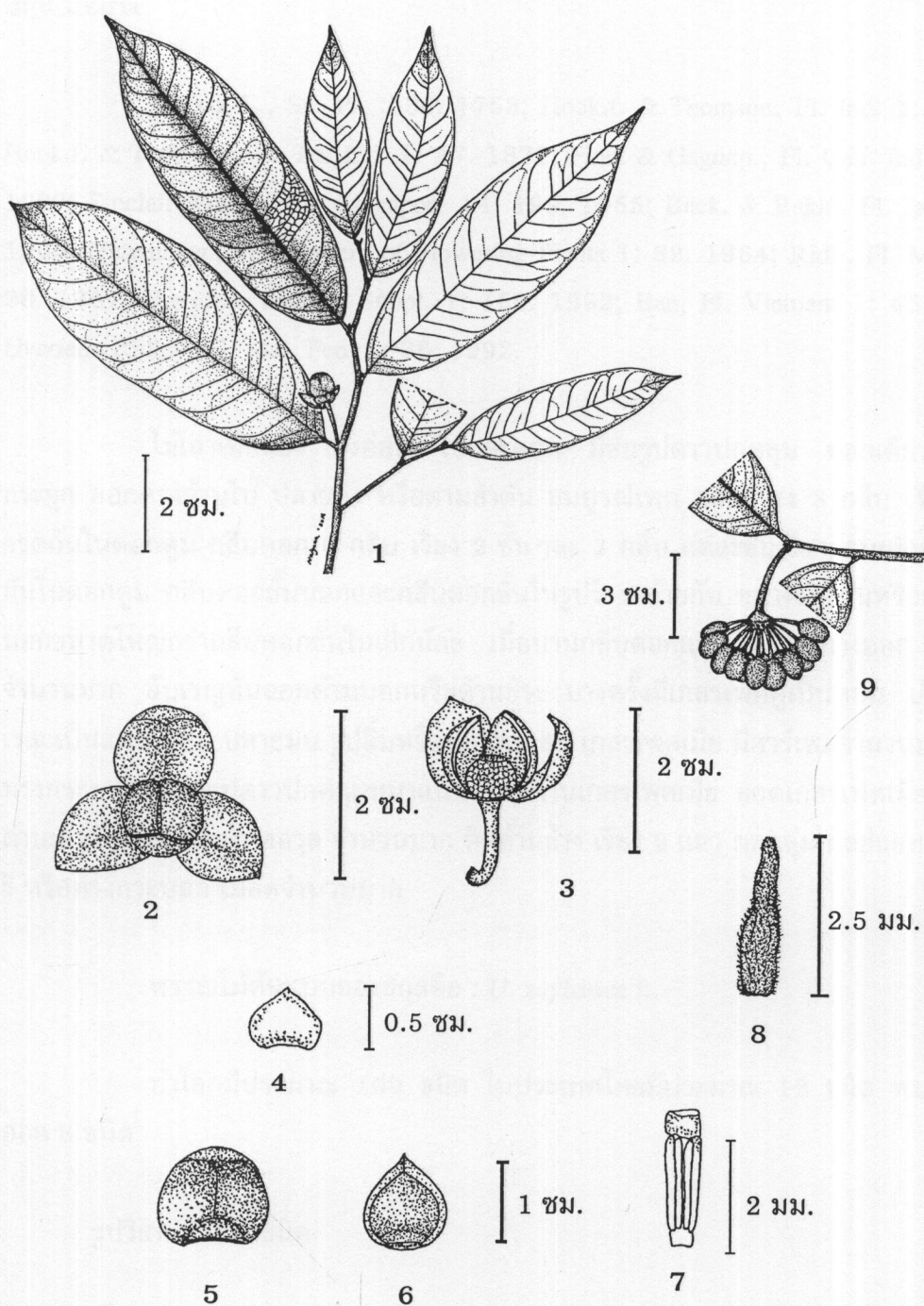
เขตการกระจายพันธุ์ : เวียดนาม, มาเลเซีย, ฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น บริเวณที่ราบ ป่าโปร่ง ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100-300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือน มีนาคม ติดผลเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม

ชื่อพื้นเมือง : ลำตวน (ภาคกลาง); หอมนวล (ภาคเหนือ)

ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ ดอกมีกลิ่นหอม

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. F. van Beusekom & T. Smitinand 2152; C. F. van Beusekom & T. Santisuk 3169; C. Chaloenphol 88; Chaw 6; Chit 316; C. H. 78; C. Phengkklai et al. 3499; Dee 58; F. Konta & T. Wongprasert 4388; J. F. Maxwell 72-39, 72-162, 74-195, 76-99 , 76-189, 88-245; Kerr 9878, s. n. (BK 461); N. Fukuoka & M. Ito T-35081; N. Koonkhunthod 24; P. Pholsena 843, 937; Plernchit 1541; P. Sangkhachand 240; R. Geesink & P. Hiepko 7881; Sakol 269; Sanoh 202; S. Decharach s. n.(BKF 101802); S. Phengnaren 15, 524, 592, 631; T. Smitinand 241, 8456; Umpai 623; BK 443

ภาพที่ 6 ลำดวน *Melodorum fruticosum* Lour.

1 ใบและดอก 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอก
ชั้นใน 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล

สกุล *Uvaria*

Uvaria L., Sp. Pl. :536. 1753; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 95. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 47. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 46. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 199. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 102. 1963; Hutchinson, The Genera of Flowering Plants 1: 82. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 28. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 150. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 45. 2000. - *Uvariella* Ridley, Fl. Mal. Pen. 1: 36. 1992.

ไม้เถาเนื้อแข็ง กิ่งอ่อน ใบและดอก มีขนรูปดาวปกคลุม ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบ ปลายกิ่ง หรือตามลำต้น สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน ขนาดเท่ากันหรือกลีบดอกชั้นนอกขนาดใหญ่กว่ากลีบดอกชั้นในเล็กน้อย เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน แผ่กางออก เกสรเพศผู้จำนวนมาก อับเรณูหันออกด้านนอกหรือด้านข้าง บางครั้งมีเกสรเพศผู้เป็นหมัน ปลายแกนอับเรณู เป็นแผ่นแบน ปลายมน รูปรีหรือปลายแหลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก รังไข่รูปทรงกระบอก มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ไม่มีก้านเกสรเพศเมีย ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยสั้น ด้านบนเป็นรูปเกือกม้า ออวูล จำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผลกลุ่ม ผลย่อยทรงกลม ทรงรี หรือทรงกระบอก เมล็ดจำนวนมาก

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *U. zeylanica* L.

ทั่วโลกมีประมาณ 100 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 12 ชนิด พบในป่าตะวันออก 8 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 กลีบเลี้ยงหุ้มกลีบดอกมิดจนกระทั่งดอกบาน
 - 2 ปลายกลีบดอกม้วนและโค้งเข้าหากกลางดอก ใบรูปใบหอกแกมขอบขนาน 1 *U. lurida*
 - 2 ปลายกลีบดอกแผ่กางออกหรือโค้งกลับออกด้านนอก ใบรูปรีหรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ
 - 3 เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน > 9 ซม. ก้านดอกยาว > 3 ซม. ใบประดับขนาดใหญ่ ยาว 10-11 ซม. กว้าง 5-6 ซม. ด้านล่างของแผ่นใบมีขนรูปดาวปกคลุมประปราย
- 2 *U. grandiflora* var. *flava*

- 3 เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน < 9 ซม. ก้านดอกยาว < 3 ซม. ใบประดับขนาดเล็กรูปใบ
หอกแกมขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอกยาว 1-2 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม.
ด้านล่างของแผ่นใบมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น
- 4 ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง กลีบดอกแผ่กางออก สีขาวครีม รูปไข่แกมขอบขนานหรือ
รูปไข่แกมรูปใบหอก 3 *U. dac*
- 4 ด้านบนของแผ่นใบมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น กลีบดอกโค้งกลับออกด้านนอก สี
แดง รูปไข่แกมรูปไข่กลับ 4 *U. hamiltonii*
- 1 กลีบเลี้ยงหุ้มกลีบดอกไม่มีติ่ง แยกออกก่อนดอกบาน
- 5 โคนกลีบดอกชั้นในมีต่อม 2 ต่อม 5 *U. hahnii*
- 5 โคนกลีบดอกชั้นในไม่มีต่อม 2 ต่อม
- 6 ดอกบานปลายกลีบดอกโค้งเข้าหากลางดอก 6 *U. cordata*
- 6 ดอกบานปลายกลีบดอกแผ่กางหรือโค้งกลับออกด้านนอกหรือตรง
- 7 เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน > 3 ซม. กลีบดอกแผ่กาง ปลายโค้งออกเล็กน้อย ปลาย
แกนอับเรณู ปลายแหลม 7 *U. fauveliana*
- 7 เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน < 3 ซม. ปลายกลีบดอกโค้งกลับออกด้านนอกจรดก้านดอก
ปลายแกนอับเรณู ปลายมน รูปลิ้น 8 *U. rufa*

รูปวิธานจำแนกชนิด อาศัยลักษณะของผล

- 1 ช่อผลแน่น ผลย่อยอยู่ชิดกัน ก้านผลย่อยสั้น ยาว < 1 ซม. และหนา
- 2 เปลือกผลเป็นปุ่มปม ขรุขระ มีขนรูปดาวสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น 3 *U. dac*
- 2 เปลือกผลเรียบ เกลี้ยงหรือมีขนรูปดาวปกคลุมประปราย
- 3 ผลสุกส้ม 5 *U. hahnii*
- 3 ผลสุกสีเหลือง 2 *U. grandiflora* var. *flava*
- 1 ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ก้านผลย่อยยาว > หรือเท่ากับ 1 ซม. เรียว
- 4 ผลย่อยรูปทรงกลมหรือรี
- 5 เปลือกผลมีขนแข็งยาวประมาณ 1 ซม. ปกคลุมหนาแน่น ผลสุกสีส้ม 7 *U. fauveliana*
- 5 เปลือกผลเรียบเกลี้ยง ผลสุกสีดำ 6 *U. cordata*
- 4 ผลรูปทรงกระบอก
- 6 เปลือกผลเกลี้ยง 1 *U. lurida*
- 6 เปลือกผลมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น
- 7 เปลือกผลด้านข้างเป็นสันตามยาว 3 เส้น 4 *U. hamiltonii*
- 7 เปลือกผลเรียบ 8 *U. rufa*

1 *Uvaria lurida* Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 101. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 50. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 53. 1907; Ban, Fl. Vietnam 1: 58. 2000. -*Uvaria concava* Teysm. & Binn., Nederl. Kruidk. Arch. 3: 406. 1855. (ภาพที่ 7 และภาพผนวกที่ 1(6))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวประปราย ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปใบหอกกลับแกมรูปขอบขนาน ยาว 23.4-27 ซม. กว้าง 8-8.3 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยงเป็นมัน ด้านล่างมีขนรูปดาวประปราย เส้นแขนงใบ 13-17 คู่ ก้านใบยาว 0.6-0.7 ซม. หนาและย่น ดอกเดี่ยว ออกปลายกิ่งหรือตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3.5-4 ซม. ก้านดอกยาว 1.5-1.8 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันหุ้มกลีบดอกมิดจนกระทั่งดอกบาน ปลายเป็นติ่งแหลม เมื่อบานแยก รูปไข่กว้าง มีขนรูปดาวสั้นๆปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1.2-1.4 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่กลับ เป็นแผ่นหนา ปลายกลีบดอกม้วนและโค้งเข้าหากกลางดอก โคนกลีบเชื่อมติดกัน มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีแดง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 2.5 ซม. กว้าง 1.7-1.8 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 100-200 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน เป็นแผ่นแบน ยาว 2-2.2 มม. กว้าง 0.6-0.7 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่นหนา รูปไข่สั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 40-60 อัน แต่ละอัน ยาว 3-3.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 2.5-3 มม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียด้านบนเป็นรูปเกือกม้า ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 10-12 อัน ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผล ช่อผลโปร่ง มีผลย่อยจำนวนมากเป็นพวงขนาดใหญ่ ผลย่อย 20-30 ผล รูปทรงกระบอกเปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลแก่สีเหลือง สุกสีแดง ยาว 7-8 ซม. กว้าง 2 ซม. ก้านผลย่อยยาว 4.5-6 ซม. เมล็ด 9-11 เมล็ด คล้ายรูปไข่กว้าง แบน ยาว 1.3-1.4 ซม. กว้าง 1.2 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

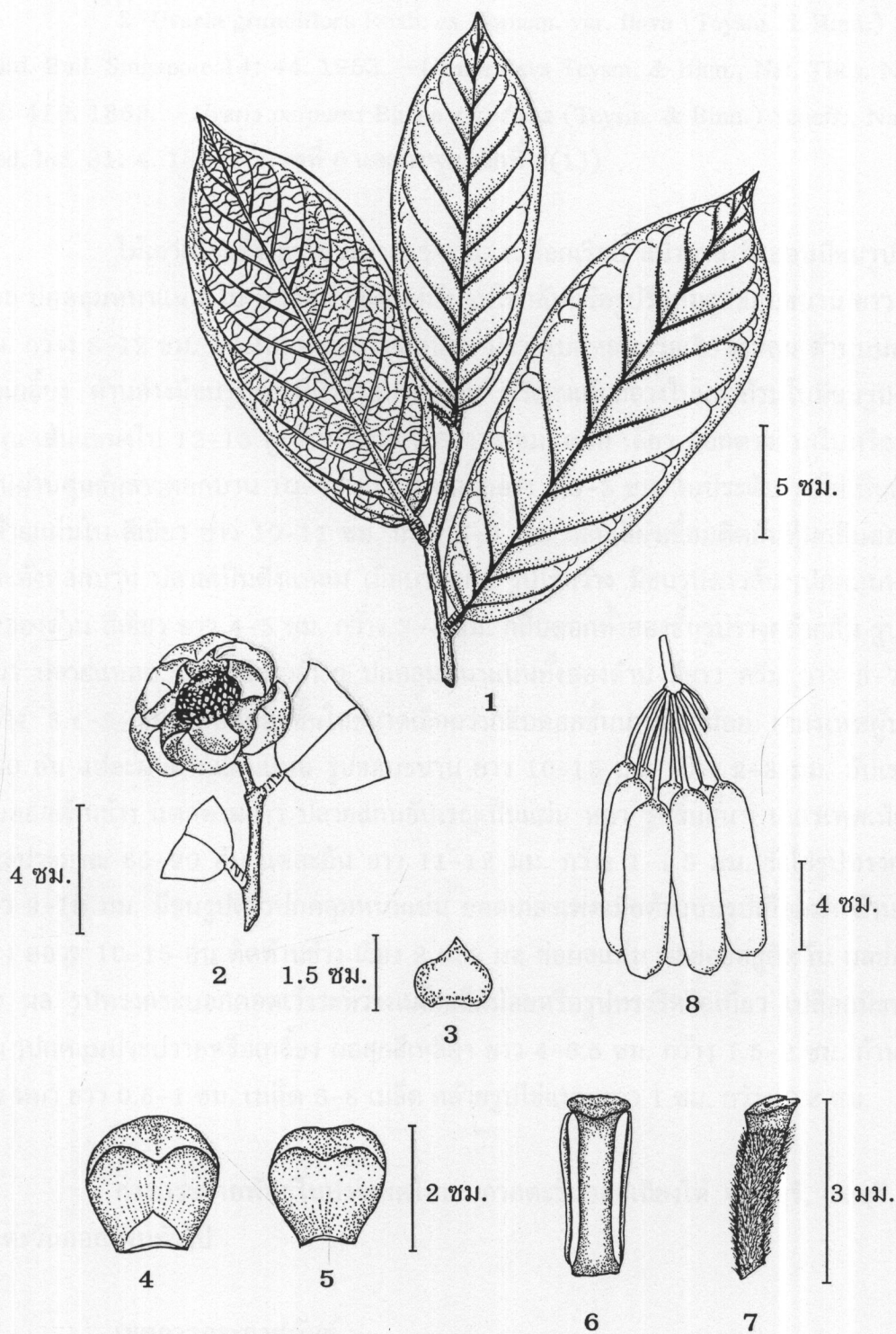
เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย, ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น บริเวณดินเขา ความชุ่มชื้นค่อนข้างสูง ระดับความสูง 100-300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

ชื่อพื้นเมือง : กล้วยไฉ้พอน (จันทบุรี); บัวบก (ชลบุรี)

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกเป็นอาหารของ
สัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Bunnak s. n. (BKF 202); Din 238; N. Koonkhunhod 28,
107; P. Pholsena 430, 916, 1457, 1754

ภาพที่ 7 กล้วยไฉ้พอน *Uvaria lurida* Hook.f. & Thomson

1 ใบ 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน 6 เกสรเพศผู้
7 คาร์เพล 8 ผล

2 *Uvaria grandiflora* Roxb. ex Hornem. var. *flava* (Teysm. & Binn.) Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 44. 1953. -*Uvaria flava* Teysm. & Binn., Nat. Tijds. Ned. Ind. 25: 419. 1863. -*Uvaria purpurea* Blume var. *flava* (Teysm. & Binn.) Scheff., Nat. Tijds. Ned. Ind. 31: 4. 1869. (ภาพที่ 8 และภาพผนวกที่ 2(1))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 20 ม. เปลือกเรียบ สีน้ำตาล กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาล ปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปไข่กลับหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ยาว 20-25 ซม. กว้าง 8-12 ซม. โคนใบมนและเว้าเล็กน้อย ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนรูปดาวสีน้ำตาลประปราย บริเวณเส้นกลางใบและก้านใบมีขนรูปดาวหนาแน่น เส้นแขนงใบ 12-15 คู่ ก้านใบยาว 0.6-1.2 ซม. ดอก เดี่ยว ออกตรงข้ามใบหรือปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 10-15 ซม. ก้านดอกยาว 4.5-5 ซม. ใบประดับ รูปไข่เป็นแผ่นบางคล้ายแผ่นใบ สีเขียว ยาว 10-11 ซม. กว้าง 5-6 ซม. กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันหุ้มกลีบดอกมิดจนกระทั่งดอกบาน ปลายเป็นติ่งแหลม เมื่อบานแยก รูปไข่กว้าง มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเขียว ยาว 4-5 ซม. กว้าง 3-4 ซม. กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่กว้างหนา ปลายแหลม มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีขาว ครีมน้ำตาล ยาว 5-7.5 ซม. กว้าง 3.4-5 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันเป็นแผ่นแบน รูปขอบขนาน ยาว 10-15 มม. กว้าง 2-3 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่น หนา รูปรีสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 80-90 อัน แต่ละอัน ยาว 11-12 มม. กว้าง 1-1.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 9-10 มม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียด้านบนรูปเกือกม้า ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 10-15 อัน ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผล ช่อผลแน่น ผลย่อยอยู่ติดกัน ผลย่อย 10-20 ผล รูปทรงกระบอกคอดเว้าระหว่างเมล็ดเล็กน้อยหรือรูปทรงรีหรือเบี้ยว เปลือกมีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมประปรายหรือเกลี้ยง ผลสุกสีเหลือง ยาว 4-6.5 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ก้านผลย่อยสั้น หนา ยาว 0.5-1 ซม. เมล็ด 6-8 เมล็ด คล้ายรูปไข่แบน ยาว 1 ซม. กว้าง 0.8 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, ตราด; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

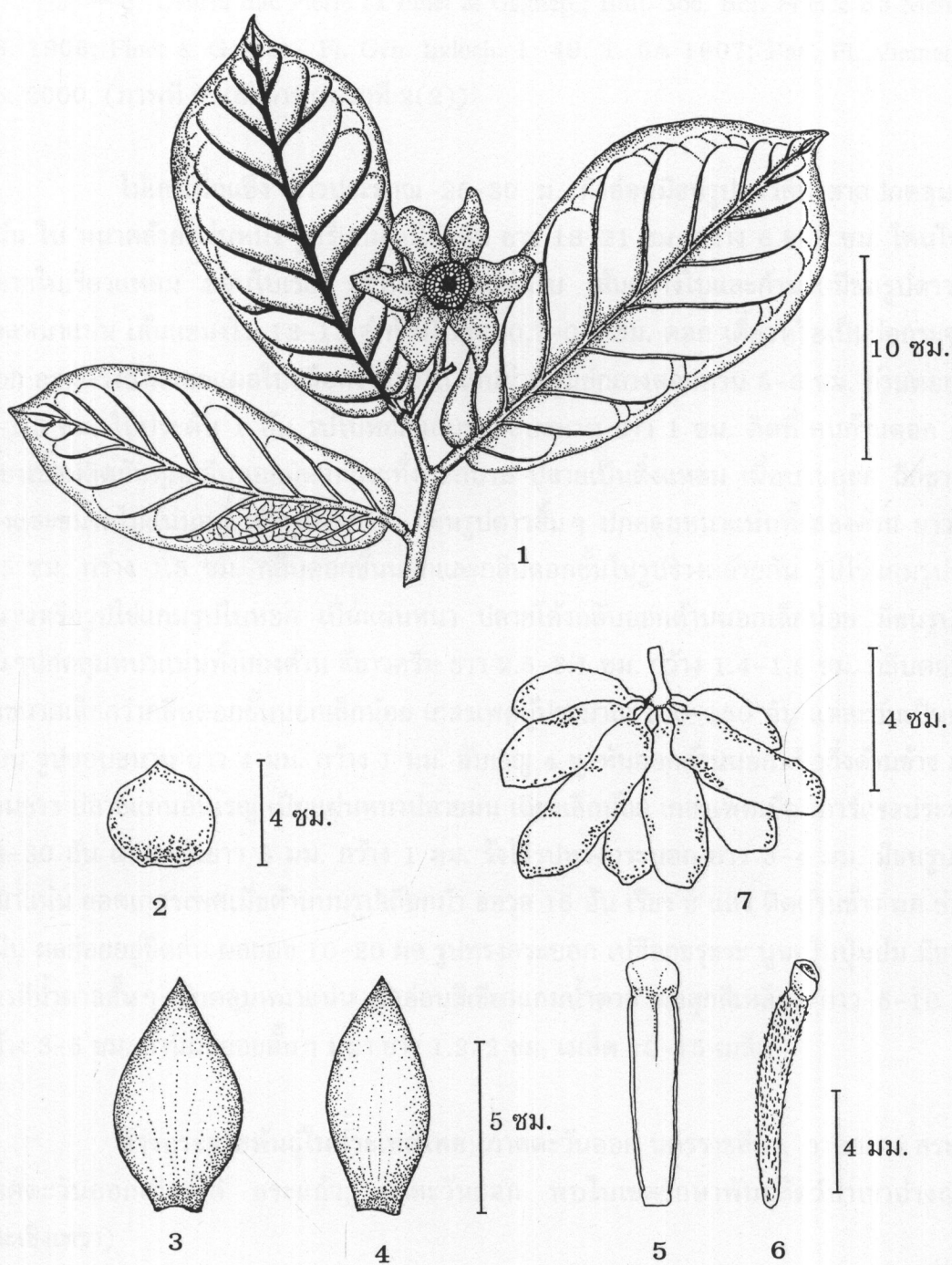
เขตการกระจายพันธุ์: -

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น บริเวณที่ราบหรือที่ลาดเขา เรือนยอด ป่าแน่นทึบ ความชื้นสูง ระดับความสูง 100-600 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน

ชื่อพื้นเมือง : กล้วยพังพอนดอกขาว

ประโยชน์ : ดอกขนาดใหญ่ สวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : D. J. Collins 1680; J. F. Maxwell 71-765, 75-489; N. Koonkhunthod 87; P. Pholsena 806, 1479; Put 543

ภาพที่ 8 กล้วยพังพอนดอกขาว *Uvaria grandiflora* Roxb. ex Hornem. var. *flava* (Teysm. & Binn.) Sinclair
 1 ใบและดอก 2 กลีบเลี้ยง 3 กลีบดอกชั้นนอก 4 กลีบดอกชั้นใน 5 เกสรเพศผู้
 6 คาร์เพล 7 ผล

3 *Uvaria* *dac* Pierre ex Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 65. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 49. T. 5A 1907; Ban, Fl. Vietnam 1: 63. 2000. (ภาพที่ 9 และภาพผนวกที่ 2(2))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 25-30 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปรีแกมรูปไข่กลับ ยาว 18-21 ซม. กว้าง 6.8-8 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านล่างของแผ่นใบ เส้นกลางใบและก้านใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาลหนาแน่น เส้นแขนงใบ 12-13 คู่ ก้านใบยาว 0.7-0.9 ซม. ดอก เดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก 2 ดอก ออกตรงข้ามรอยแผลใบหรือตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 5-6 ซม. ก้านดอกยาว 1-1.5 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ยาว 1 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันหุ้มกลีบดอกมีจนกระทั่งดอกบาน ปลายเป็นติ่งแหลม เมื่อบานแยก ฉีกขาดรูปร่างและขนาดไม่แน่นอน หรือรูปไข่กว้าง มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 1-1.5 ซม. กว้าง 1.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่แกมรูปขอบขนานหรือรูปไข่แกมรูปใบหอก เป็นแผ่นหนา ปลายโค้งกลับออกด้านนอกเล็กน้อย มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีขาวครีม ยาว 2.5-3.1 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 100-150 อัน แต่ละอันเป็นแผ่นแบน รูปขอบขนาน ยาว 4 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอกหรือกึ่งด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณู เป็นแผ่นหนาปลายมน เหนียงเล็กน้อย เกสรเพศเมียมีคาร์เพลประมาณ 24-30 อัน แต่ละอันยาว 5 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 3-4 มม. มีขนรูปดาวหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียด้านบนรูปเกือกม้า ออวุล 15 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลแน่น ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 10-20 ผล รูปทรงกระบอก เปลือกขรุขระ หนูนเป็นปุ่มปม มีขนรูปดาวสีน้ำตาลสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ผลอ่อนสีเขียวแกมน้ำตาล ผลสุกสีเหลือง ยาว 5-10 ซม. กว้าง 3-5 ซม. ก้านผลย่อยสั้นๆ หนา ยาว 1.2-2 ซม. เมล็ด 10-15 เมล็ด

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ สระแก้ว; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

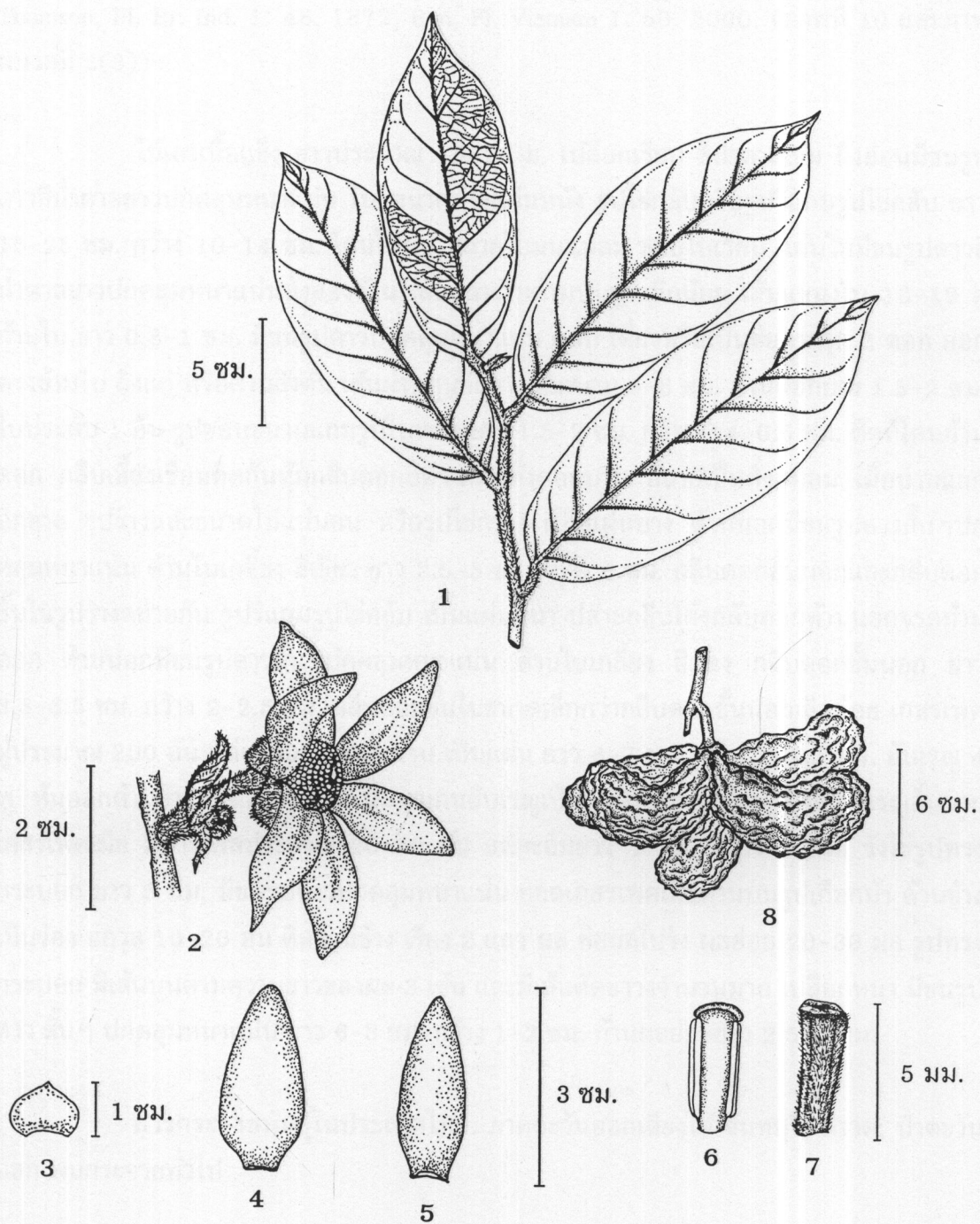
เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง บริเวณที่ราบ ป่าโปร่ง ระดับความสูง 100 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมกราคมถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : กล้ายอีเห็น

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกเป็นอาหารของ
สัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Dumrongsak 543; F. Konta & T. Wongprasert 4359; J. F.
Maxwell 74-218, 74-509; Kasem 438; N. Koonkhunthod 130; P. Pholsena 289, 685,
697, 863; R. Geesink et al. 6777; S. Decharach s. n. (BKF 101804)

ภาพที่ 9 กล้ายอีเหิน *Uvaria dac* Pierre ex Finet & Gagnep.

1 ใบ 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน 6 เกสรเพศผู้
7 คาร์เพล 8 ผล

4 *Uvaria hamiltonii* Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 96. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 48. 1872; Ban, Fl. Vietnam 1: 50. 2000. (ภาพที่ 10 และภาพผนวกที่ 2(3))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 15-20 ม. เปลือกเรียบ สีน้ำตาลเข้ม กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลยาวปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปไข่กลับหรือรูปรีแกมรูปไข่กลับ ยาว 15-25 ซม. กว้าง 10-14 ซม. โคนใบมน ปลายใบมนแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาลยาวปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนขนสั้นเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 16-19 คู่ ก้านใบ ยาว 0.8-1 ซม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก 2 ดอก ออกตรงข้ามใบ กิ่งแก่ หรือตามลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 6-8 ซม. ก้านดอกยาว 1.5-2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันหุ้มกลีบดอกมีตจจนกระทั่งดอกบาน ปลายเป็นติ่งแหลม เมื่อบานแยกฉีกขาด รูปร่างและขนาดไม่แน่นอน หรือรูปไข่กว้าง เป็นแผ่นบาง ด้านนอกมีขนรูปดาวสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 2.5-3 ซม. กว้าง 3 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปรีแกมรูปไข่กลับ เป็นแผ่นหนา ปลายกลีบโค้งกลีบออกด้านนอกจรดก้านดอก ด้านนอกมีขนรูปดาวสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีแดง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 3.5-5.5 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 200 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน เป็นแผ่น ยาว 6-7 มม. กว้าง 2-2.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่นหนา รูปลิ้น ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20-30 อัน แต่ละอันยาว 7 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 5 มม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียด้านบนรูปเกือกม้า ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 10-20 อัน ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อย 20-30 ผล รูปทรงกระบอก มีเส้นขนตามความยาวของผล 3 เส้น และมีเส้นตัดขวางจำนวนมาก เปลือกหนา มีขนรูปดาว สั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ยาว 6-8 ซม. กว้าง 1-2 ซม. ก้านผลย่อยยาว 2.5-3 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ตราด; ป่าตะวันออก พบกระจายทั่วไป

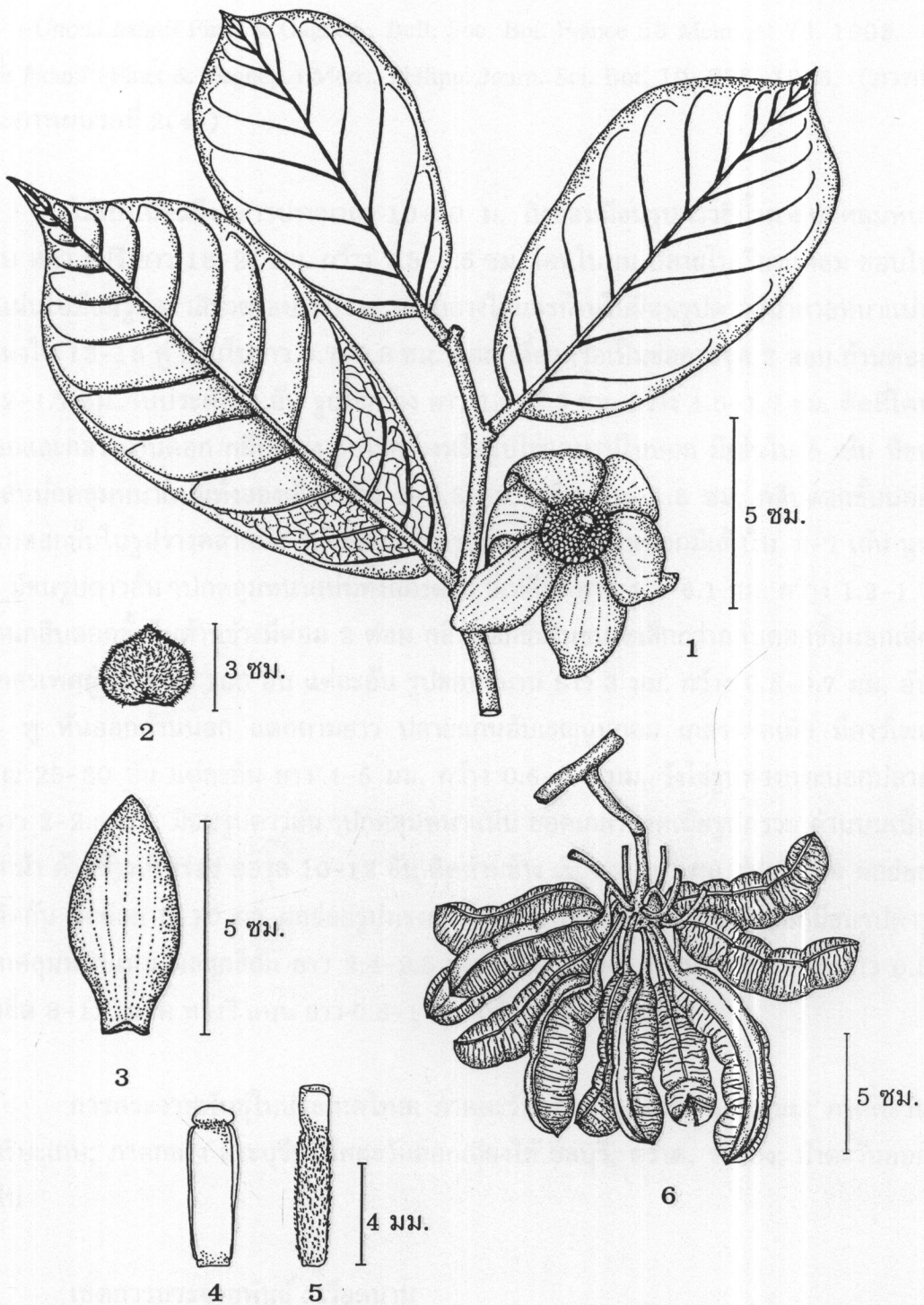
เขตการกระจายพันธุ์: อินเดีย, เวียดนาม

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบชื้น ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมิถุนายน ติดผลเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : กล้วยพังพอน(ตราด)

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกเป็นอาหารของ
สัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Nainoe 52; P. Pholsena 121, 347, 1515; Put 586; P.
Puuddjaa & S. Cholkulshana 578

ภาพที่ 10 กล้วยพังพอน *Uvaria hamiltonii* Hook.f. & Thomson

1 ใบและดอก 2 กลีบเลี้ยง 3 กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นใน
4 เกสรเพศผู้ 5 คาร์เพล 6 ผล

5 *Uvaria hahnii* (Finet & Gagnep.) Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 44. 1953. - *Unona hahnii* Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 78. 1906. - *Desmos hahnii* (Finet & Gagnep.) Merr., Philipp. Journ. Sci. Bot. 10: 235. 1915. (ภาพที่ 11 และภาพผนวกที่ 2(4))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10-20 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ หนา รูปรี ยาว 18-21 ซม. กว้าง 7.5-8.5 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาลประปราย เส้นกลางใบและก้านใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาลหนาแน่น เส้นแขนงใบ 13-16 คู่ ก้านใบยาว 0.7-0.8 ซม. ดอก เดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก 2 ดอก ก้านดอกยาว 1.2-1.7 ซม. ใบประดับ 2 อัน รูปไข่กว้าง ยาว 1.7-2.3 ซม. กว้าง 1.5-1.7 ซม. ติดที่โคน ก้านดอกและกลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้างหรือรูปไข่แกมรูปใบหอก มีเส้นใบ 5 เส้น มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 2-2.5 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ด้านนอกมีเส้นใบ 5-7 เส้น ฐานชัดเจน มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเหลือง ยาว 4.3-6.1 ซม. กว้าง 1.2-1.7 ซม. โคนกลีบดอกชั้นในด้านข้างมีต่อม 2 ต่อม กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอัน รูปขอบขนาน ยาว 3 มม. กว้าง 0.5-0.7 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูกลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 25-30 อัน แต่ละอัน ยาว 4-5 มม. กว้าง 0.6-0.7 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกปลายคอด ยาว 2-2.5 มม. มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวย ด้านบนเป็นรูปเกือกม้า ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 10-12 อัน ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผล ช่อผลแน่น ผลย่อยอยู่ชิดติดกัน ผลย่อย 5-10 ผล ผลย่อยรูปทรงกระบอกสั้นๆหรือคล้ายรูปไข่ เปลือกมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ผลสุกสีส้ม ยาว 2.4-2.5 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. ก้านผลย่อยยาว 0.5 ซม. เมล็ด 8-12 เมล็ด ทรงรีแบน ยาว 0.8-1 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นครพนม; ภาคตะวันออก ศรีสะเกษ; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, ตรวดี, ระยอง; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

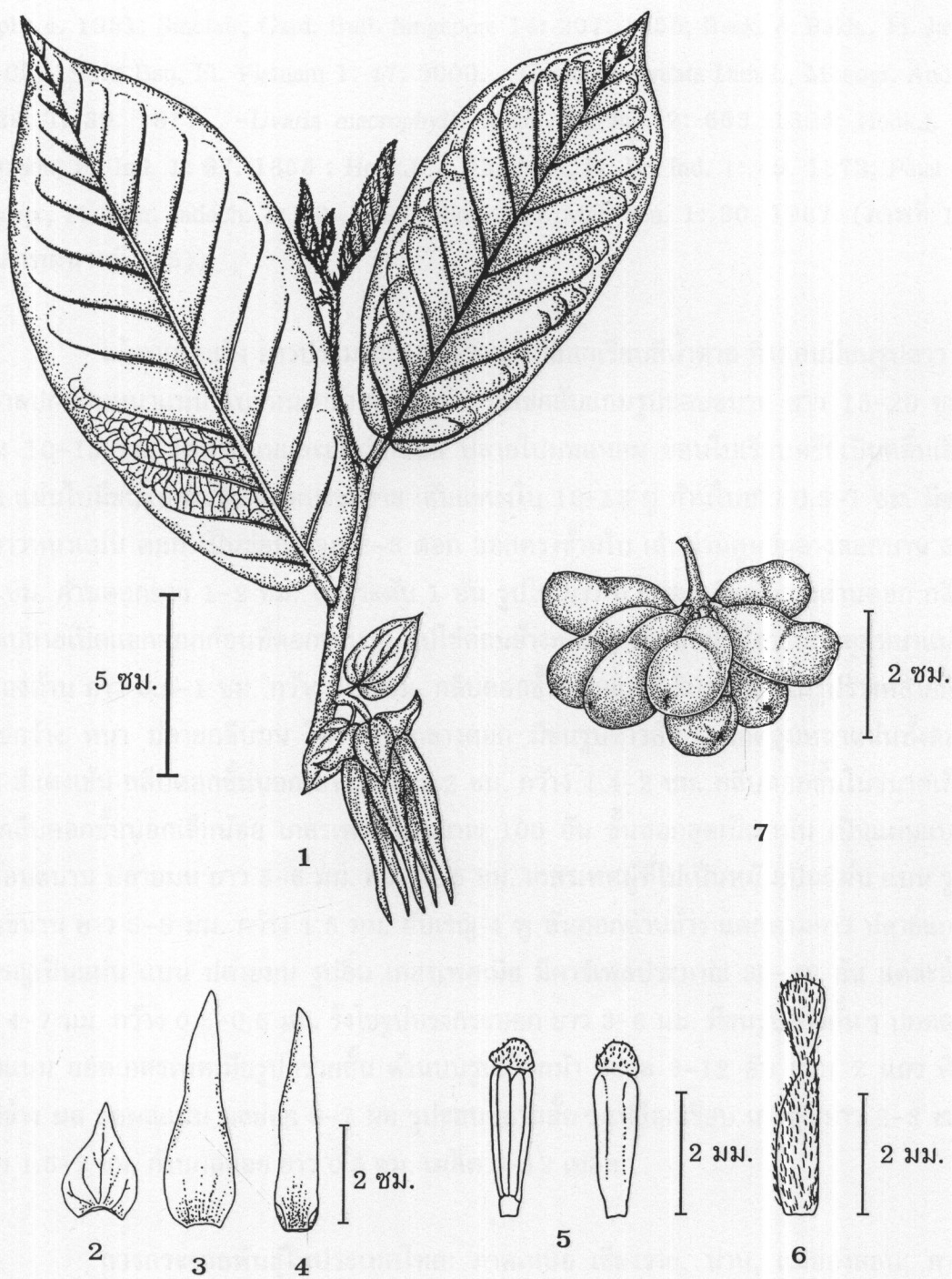
เขตการกระจายพันธุ์ : เวียดนาม

นิเวศวิทยา : พบในไร่ร้าง ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น บริเวณป่าโปร่ง ที่ราบ พื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม

ชื่อพื้นเมือง : นมควาย (ระยอง)

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะสำหรับนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่าจำพวกนก

ตัวอย่างพรรณไม้ : J. F. Maxwell 72-219, 74-224, 75-366, 76-200, 76-245; Kerr 4171, 21498; Nainoe 53; N. Koonkhunthod 124; P. Pholsena 168, 933, 952, 1326, 1440; Put 2707

ภาพที่ 11 นมควาย *Uvaria hahnii* (Finet & Gagnep.) Sinclair

1 ใบและดอก 2 กลีบเลี้ยง 3 กลีบดอกชั้นนอก 4 กลีบดอกชั้นใน 5 เกสรเพศผู้
6 คาร์เพล 7 ผล

6 *Uvaria cordata* (Dunal) Wall ex Alston, Handbook Fl. Ceylon Part 6 Suppl.: 4. 1931; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 207. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 103. 1963; Ban, Fl. Vietnam 1: 47. 2000. -*Guatteria cordata* Dunal., Monogr. Anon. : 129. T. 30. 1817. -*Uvaria macrophylla* Roxb., Fl. Ind. 2: 663. 1824; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 97. 1855 ; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 49. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 50. 1907; Ridley, Fl. Mal. Pen. 1: 30. 1967. (ภาพที่ 12 และภาพผนวกที่ 2(5))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10-20 ม. เปลือกเรียบสีน้ำตาล กิ่งอ่อนมีขนรูปดาว สีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปไข่กลับแกมรูปขอบขนาน ยาว 15-20 ซม. กว้าง 10-15 ซม. โคนใบมนและเว้าเล็กน้อย ปลายใบมนแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาลประปราย เส้นแขนงใบ 12-13 คู่ ก้านใบยาว 0.5-1 ซม. มีขนรูปดาวหนาแน่น ดอก เป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3-4.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่ ยาว 0.6 ซม. ติดที่กลางด้านดอก กลีบเลี้ยงปลายเปิดแยกออกก่อนที่ดอกจะบาน รูปไข่ค่อนข้างกลม หนา มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ทั้งสองด้าน ยาว 0.6-1 ซม. กว้าง 1.2 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่กว้าง หนา ปลายกลีบมน โค้งเข้าหากกลางดอก มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีแดงเข้ม กลีบดอกชั้นนอก ยาว 1.4-2.2 ซม. กว้าง 1.4-2 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน ชั้นนอกสุดเป็นหมัน เป็นแผ่นแบนรูปขอบขนาน ปลายมน ยาว 5-6 มม. กว้าง 1.5 มม. เกสรเพศผู้ที่ไม่เป็นหมันเป็นแผ่น แบน รูปขอบขนาน ยาว 5-8 มม. กว้าง 1.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่น แบน ปลายมน รูปรี เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 30-40 อัน แต่ละอัน ยาว 4-7 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 3-6 มม. มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยสั้น ด้านบนรูปเกือกม้า ออวูล 6-12 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลแน่น ผลย่อย 6-7 ผล รูปขอบขนานสั้นๆ เปลือกเรียบ เกลี้ยง ยาว 2-3 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 0.5 ซม. เมล็ด 6-12 เมล็ด

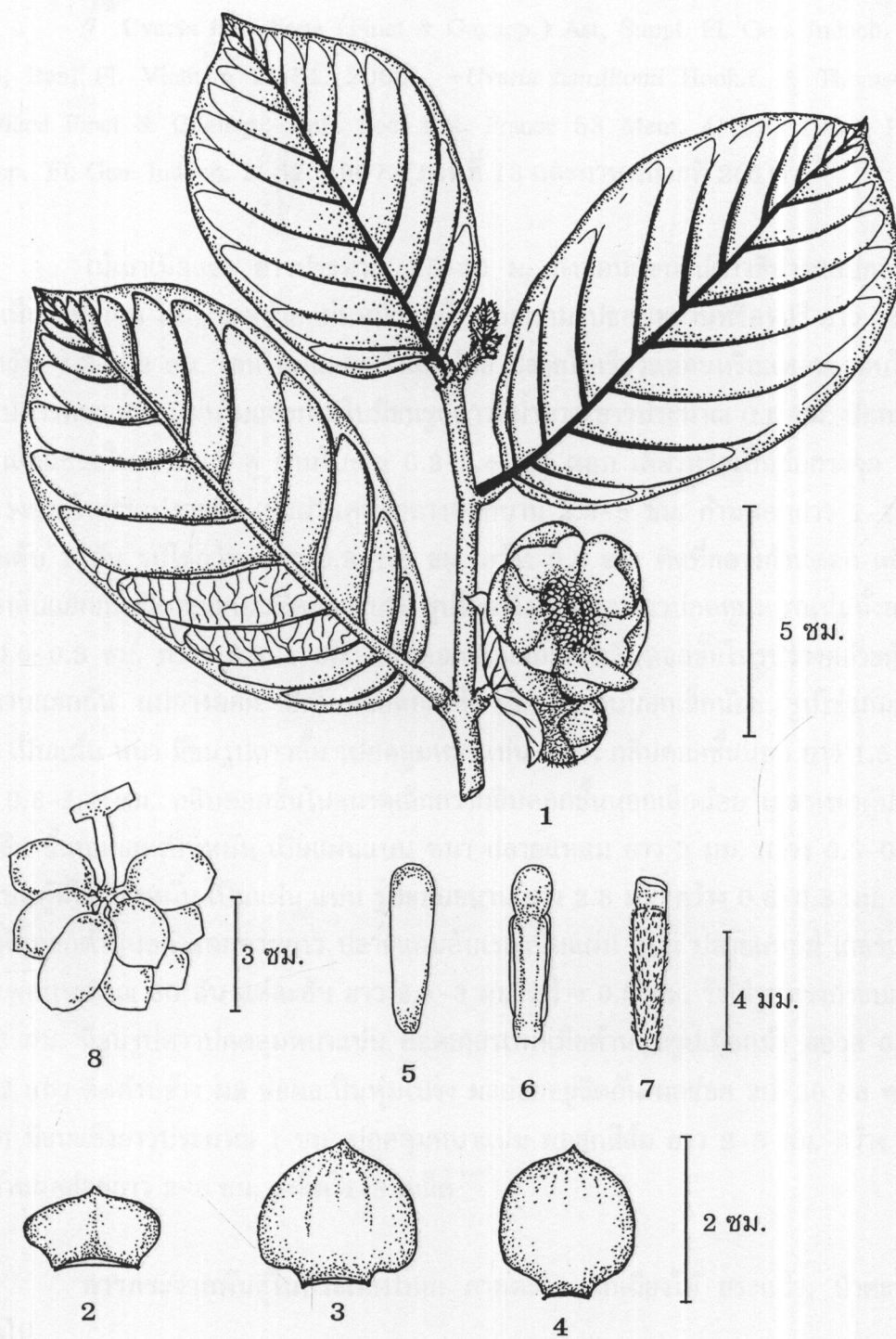
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงราย, น่าน, แม่ฮ่องสอน; ภาคตะวันออก ชัยภูมิ, นครราชสีมา; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มุกดาหาร; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, สระแก้ว; ภาคใต้ ชุมพร, นครศรีธรรมราช, ภูเก็ต, สตูล, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย, พม่า, ภูมิภาคอินโดจีน, ชวา, ฟิลิปปินส์, นิวกินี

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม ติดผลเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม

ชื่อพื้นเมือง : นมช้าง (ภาคเหนือ); กล้วยหมูสัง (ตรัง); กาเลียบ, นมแมวใหญ่ (ชุมพร); ชูเบียง (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน); นมควาย (นครศรีธรรมราช); นมวัว (สุราษฎร์ธานี); ลาเกาะ (มลายู-นราธิวาส)

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. Chermsirivathana & Kasem 1423; C. Niyomdham et al. 177; G. Murata et al. T-16327; J. F. Maxwell 75-520, 94-1288 ; Kerr 4965; M. C. Lakshnakara 958; N. Koonkhunthod 139; P. Pholsena 348, 455, 456, 470, 1071, 1089, 1859; Put 938, 985; P. Puudjaa 183; P. Sangkhachan 362; Sanan 487 ; Sanoh 687 ; S. Decharach s. n. (101812); T. Santisuk s. n. (BKF 100033)T. Wongprasert s. n. (BKF 109157) ; Winit 774

ภาพที่ 12 นมช้าง *Uvaria cordata* (Dunal) Wall. ex Alston

1 ใบและดอก 2 กลีบเลี้ยง 3 กลีบดอกชั้นนอก 4 กลีบดอกชั้นใน
5 เกสรเพศผู้เป็นหมัน 6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

7 *Uvaria fauveliana* (Finet & Gagnep.) Ast, Suppl. Fl. Gen. Indoch. 1: 64. 1938; Ban, Fl. Vietnam 1: 51. 2000. –*Uvaria hamiltonii* Hook.f. & Thomson var. *fauveliana* Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 68. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 52. 1907. (ภาพที่ 13 และภาพผนวกที่ 2(6))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 15–20 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น เห็นได้ชัดเจน ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนานหรือรูปรี ยาว 14.2–15 ซม. กว้าง 4.3–5.2 ซม. โคนใบมนและเว้าเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ มีขนรูปดาวหนาแน่น แผ่นใบและก้านใบมีขนรูปดาวสีน้ำตาล ยาวประมาณ 0.5 ซม. ปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 12–15 คู่ ก้านใบยาว 0.3–0.4 ซม. ดอก เดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก 2 ดอก ออกตรงข้ามใบหรือปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3.5–5 ซม. ก้านดอกยาว 1–1.5 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่กว้าง ยาว 0.8–1.5 ซม. กว้าง 0.8 ซม. ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง ปลายกลีบแยกกันเปิดออกก่อนที่ดอกจะบาน รูปไข่กว้าง มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 0.6–0.8 ซม. กว้าง 0.8–1 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน เมื่อดอกบานแยกกัน แผ่กางออก ปลายกลีบดอกโค้งกลีบออกด้านนอกเล็กน้อย รูปไข่แกมรูปขอบขนาน เป็นแผ่น หนา มีขนรูปดาวสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น สีแดง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 1.5–2 ซม. กว้าง 0.8–1.2 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 200 อัน ชั้นนอกสุดเป็นหมัน เป็นแผ่นแบน หนา ปลายแหลม ยาว 2 มม. กว้าง 0.5–0.6 มม. เกสรเพศผู้ที่ไม่เป็นหมัน เป็นแผ่น แบน รูปขอบขนาน ยาว 2.5 มม. กว้าง 0.6–0.8 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่น แบน ปลายแหลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 30 อัน แต่ละอัน ยาว 2.5–3 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 2–2.5 มม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียด้านบนรูปเกือกม้า ออวุล 6–7 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นพุ่มโปร่ง ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 20–30 ผล ทรงกลม เปลือก มีขนแข็งยาวประมาณ 1 ซม. ปกคลุมหนาแน่น ผลสุกสีส้ม ยาว 2–3 ซม. กว้าง 2–2.5 ซม. ก้านผลย่อยยาว 2–3 ซม. เมล็ด 4–8 เมล็ด

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ สระแก้ว; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

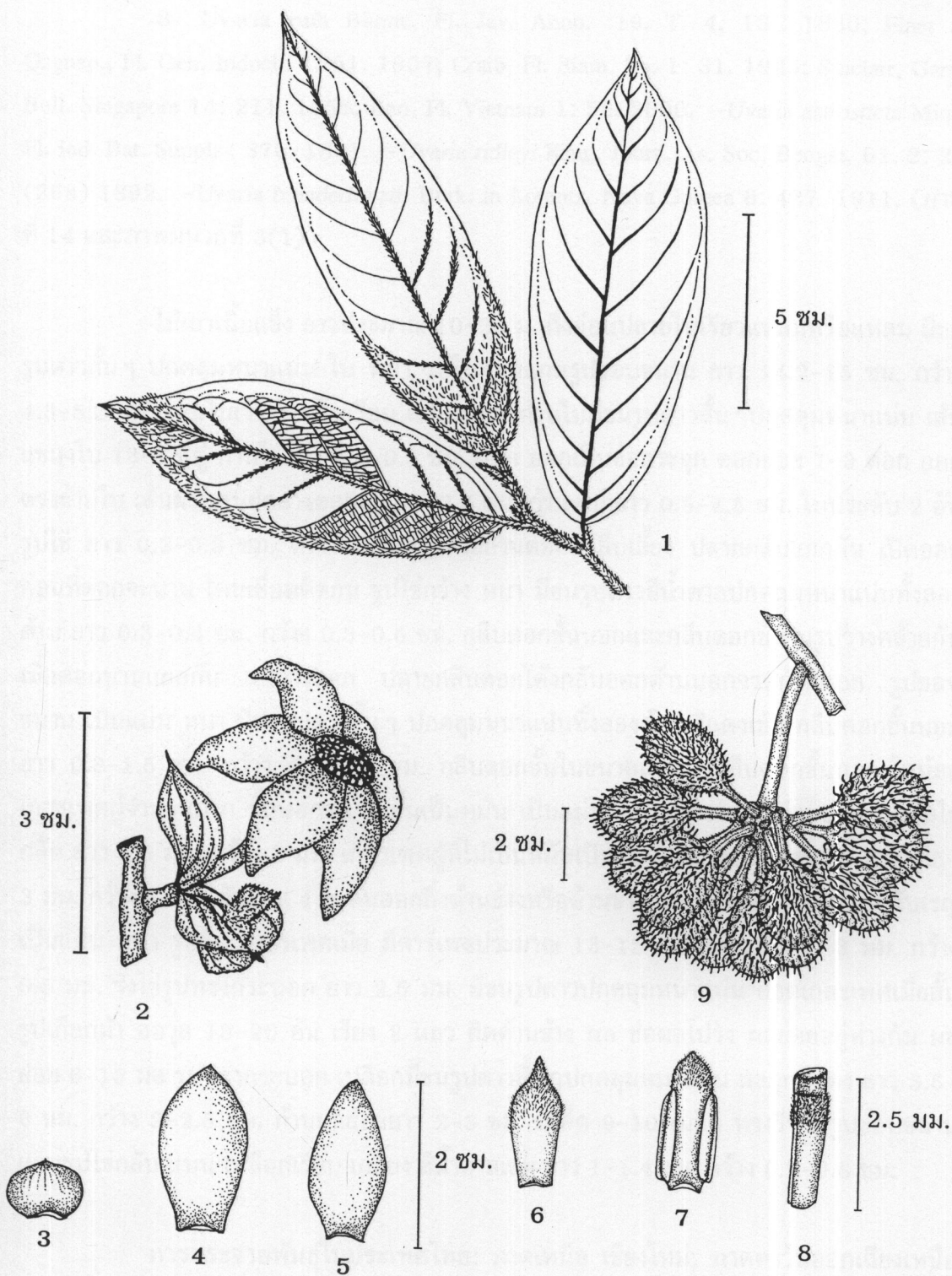
เขตการกระจายพันธุ์: ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบหรือเนินเขา พื้นที่เปิดโล่ง ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100–300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : เงาะพวง

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : N. Koonkhunthod 26, 43; P. Pholsena 969, 1409; S.
Decharach s. n. (BKF 101813)

ภาพที่ 13 เาะพวง *Uvaria fauveliana* (Finet & Gagnep.) Ast

1 ใบ 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน 6 เกสรเพศผู้
เป็นหมัน 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล

8 *Uvaria rufa* Blume, Fl. Jav. Anon. :19. T. 4, 13C 1830; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 51. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 31. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 211. 1955; Ban, Fl. Vietnam 1: 52. 2000. -*Uvaria astrosticta* Miq., Fl. Ind. Bat. Suppl. : 370. 1861. -*Uvaria ridleyi* King, Journ. As. Soc. Bengal, 61. 2: 23 (268) 1892. -*Uvaria branderhorstii* Burk. in Lorentz, Nova Guinea 8: 427. 1911. (ภาพที่ 14 และภาพผนวกที่ 3(1))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10-20 ม. กิ่งอ่อนปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ใบ หนา รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ยาว 14.2-15 ซม. กว้าง 4.3-5.2 ซม. โคนใบเว้า ขอบใบเรียบ แผ่นใบและก้านใบมีขนรูปดาวสั้นๆปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 13-15 คู่ ก้านใบยาว 0.4-0.5 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก ดอกย่อย 1-3 ดอก ออกตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-2.4 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-1.5 ซม. ใบประดับ 2 อัน รูปไข่ ยาว 0.2-0.3 ซม. ติดที่กลางและปลายก้านดอก กลีบเลี้ยง ปลายกลีบแยกกัน เปิดดอกก่อนที่ดอกจะบาน โคนเชื่อมติดกัน รูปไข่กว้าง หนา มีขนรูปดาวสั้นน้ำตาลปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 0.3-0.4 ซม. กว้าง 0.3-0.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน เมื่อดอกบานแยกกัน แผ่กางออก ปลายกลีบดอกโค้งกลับออกด้านนอกจรดก้านดอก รูปขอบขนาน เป็นแผ่น หนา มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีแดงเข้ม กลีบดอกชั้นนอก ยาว 0.8-1.5 ซม. กว้าง 0.5-0.7 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้จำนวนมาก ชั้นนอกสุด 2 ชั้นเป็นหมัน เป็นแผ่นแบน ปลายมน รูปขอบขนานแกมไข่ กลีบ ยาว 2.5 มม. กว้าง 1 มม. เกสรเพศผู้ที่ไม่เป็นหมันเป็นแผ่นแบน รูปขอบขนาน ยาว 2.5-3 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกทั้งด้านข้างหรือด้านข้าง แดงตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่น หนา รูปรี เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 13-15 อัน แต่ละอันยาว 3 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 2.5 มม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียสั้น รูปเกือบกลม ออวูล 18-20 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 6-15 ผล รูปทรงกระบอก เปลือกมีขนรูปดาวสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ผลสุกสีแดง ยาว 3.5-6 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ก้านผลย่อยยาว 2-3 ซม. เมล็ด 9-10 เมล็ด ทรงรีหรือรูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ แบน เปลือกเรียบ เกลี้ยง สีน้ำตาลเข้ม ยาว 1-1.4 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพชรบูรณ์, ร้อยเอ็ด, ศรีสะเกษ, หนองคาย, อุดรธานี; ภาคกลาง นครนายก, สระบุรี; ภาคตะวันออก นครราชสีมา, สุรินทร์; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อุทัยธานี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, ปราจีนบุรี, สระแก้ว; ภาคใต้ กระบี่, ชุมพร, ตรัง, นราธิวาส, ปัตตานี, สงขลา, สตูล, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

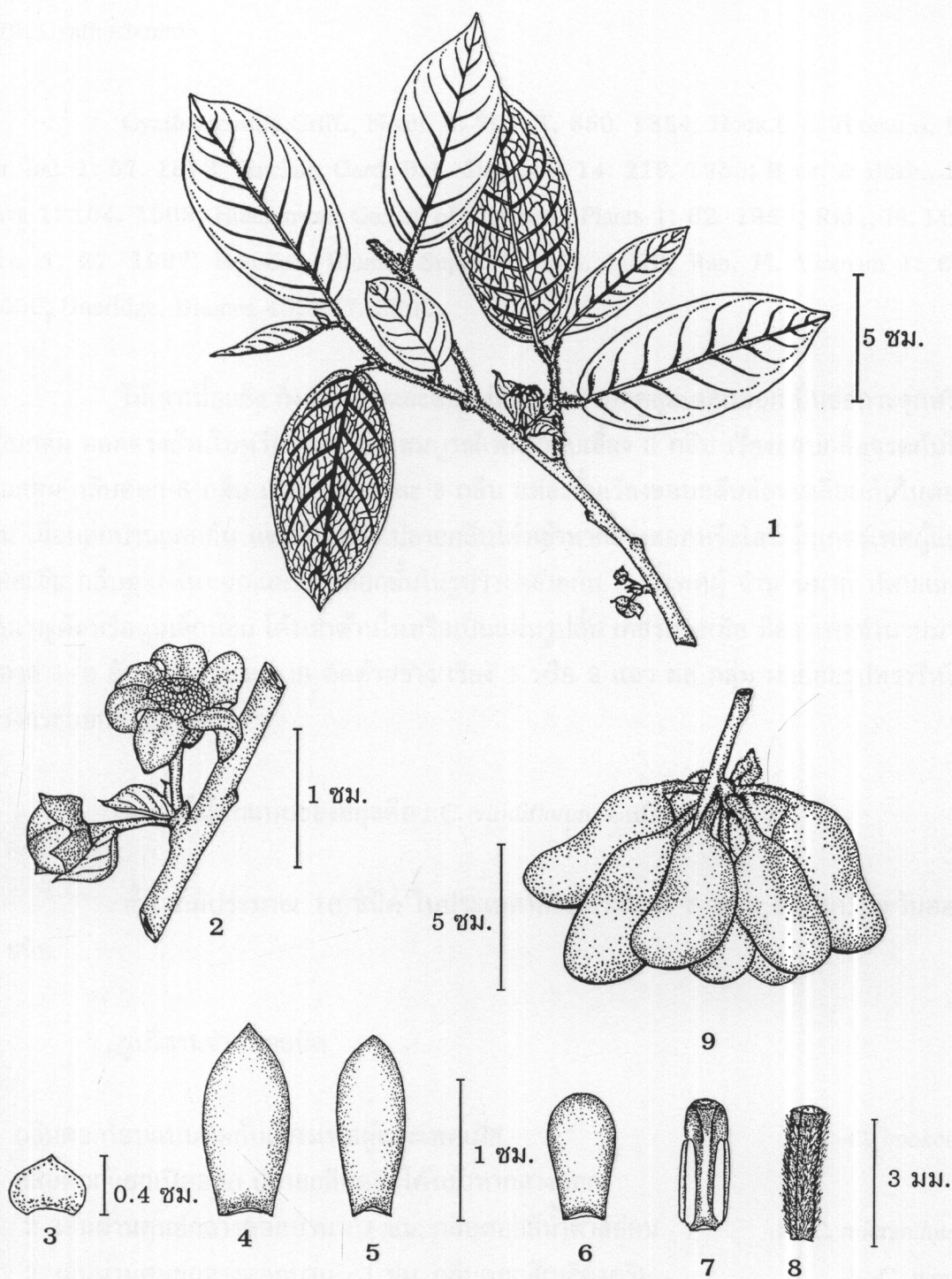
เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน, ภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบขึ้นในป่าร่วน ป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น พื้นที่เปิดโล่ง ที่ราบ ค่อนข้าง
แห้งแล้ง ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึง
เดือนเมษายน ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : พืพวนน้อย (ชุมพร); พืพวน (อุดรธานี); นมควาย (ทั่วไป); ดิงดั่ง
(นครราชสีมา); ดินตั่งเครือ (ศรีสะเกษ, อุบลราชธานี); นมแมว (ภาคกลาง); นมแมวป่า (เชียงใหม่); นมวัว (กระบี่, พิชณุโลก); บุหงาใหญ่ (ภาคเหนือ); สีม่วน (ชัยภูมิ); ทำลิง (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)

ประโยชน์ : ผลสุกสหวานอมเปรี้ยว เป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Adisai 456; C. Chermisrivathana 534; C. Niyomdham et al. 952; C. Phengklae et al. 6826; Dee 1192; D. B. B. s. n. (BK 239); D. J. Collins 1253; D. P. Hurlburt 03; Jaray 71; J. F. Maxwell 71-282, 74-254, 74-639, 84-21; Kasem 285, 1389; Kerr 5719, 5741, 6776, 7728, 8591, 18833; K. Bunchuai 1023; K. Bunchuai et al. 42182; Nainoe 59, 222; N. Koonkhunthod 123; P. Pholsena 929, 953, 1122, 1587; P. Sangkhachan 135, 157, 247; P. Sirirugsa 817; Sakol 229, 1004, 3240; S. Decharach s. n. (BKF 101805); Soradet 475; T. Santisuk s. n. (BKF 94594); T. Smitinand 2901, 5777; T. Wongprasert s. n. (119127); Vanpruk 620

ภาพที่ 14 พืฬวนน้อย *Uvaria rufa* Blume

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้เป็นหมัน 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล

สกุล *Cyathostemma*

Cyathostemma Griff., Notul. 4: 707. T. 650. 1854; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 57. 1872; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 219. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 104. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 82. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 27. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 144. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 67. 2000; Utteridge, Blumea 45: 377. 2000.

ไม้เถาเนื้อแข็ง กิ่งอ่อน ใบและดอก มีขนรูปดาวปกคลุม ดอกออกเป็นช่อกระจุกหรือเป็นกลุ่ม ออกตรงข้ามใบหรือตามลำต้น สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบซ้อนเหลื่อมกันในดอกตูม เมื่อดอกบานแยกกัน แต่ไม่แผ่กาง ปลายกลีบโค้งเข้าหากกลางดอกหรือโอบหุ้มเกสรเพศผู้และเพศเมีย กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูตัดหรือมนเล็กน้อย โค้งเข้าด้านในหรือเป็นแผ่นรูปลิ้น เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวูล 1-2 อัน หรือจำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 1 หรือ 2 แถว ผล กลุ่ม ผลย่อยรูปทรงรีหรือทรงกระบอก

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *C. viridiflorum* Griff.

ทั่วโลกมีประมาณ 10 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 5 ชนิด พบในป่าตะวันออก 3 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1 กลีบดอกโอบแนบติดกับเกสรเพศผู้และเพศเมีย	1 <i>C. hookeri</i>
1 กลีบดอกแยกเปิดออก ปลายกลีบดอกโค้งเข้าหากกลางดอก	
2 เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน < 1 ซม. กลีบดอกสีน้ำตาลอ่อน	2 <i>C. micranthum</i>
2 เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน > 1 ซม. กลีบดอกสีเหลืองครีม	3 <i>C. wrayi</i>

1 *Cyathostemma hookeri* King, Mat. Fl. Mal. Pen. Vol. 1 No. 4: 259. 1892; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 223. 1955; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 28. 1967; Utteridge, Blumea 45: 386. 2000. -*Uvaria parviflora* Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 103. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 51. 1872 non *U. parviflora* A. Rich. ex Guill. & Perr., Fl. Seneg. Tent. 1,9: T. 3 1830-31. (ภาพที่ 15 และภาพผนวกที่ 3(2))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10-20 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น ใบ หนา รูปขอบขนานแกมไข่กลับ ยาว 15-18 ซม. กว้าง 5-8.3 ซม. โคนใบมนและเว้าเล็กน้อย ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยง เส้นกลางใบและก้านใบมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 13-14 คู่ ก้านใบยาว 0.3-0.4 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1.2 ซม. ก้านดอกยาว 0.8-1.5 ซม. ใบประดับรูปไข่ ยาว 0.5 ซม. ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่เกือบกลม หนา ด้านนอกย่นขรุขระ มีขนรูปดาวสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.4 ซม. กว้าง 0.6 ซม. กลีบดอก โอบหุ้มแนบติดกับเกสรเพศผู้ และเพศเมีย ปลายเปิดออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง หนา ด้านในโค้งเว้า มีขนรูปดาวสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.7 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่ หนา ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบคอดเล็กน้อยคล้ายก้านกลีบดอกสั้น ๆ มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยกเว้นโคนกลีบด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.5 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 2 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่นหนา ปลายตัดหรือมนเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 40 อัน แต่ละอันยาว 2.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกปลายเรียว ยาว 2 มม. มีขนสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยสั้น ด้านบนรูปเกือบกลม ออวูล 12-14 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อยอยู่ติดกัน ผลย่อย 23-24 ผล รูปทรงกระบอกสั้น ๆ คอดระหว่างเมล็ดหรือรูปทรงรีหรือทรงกลม เปลือกมีขนรูปดาวสั้น ๆ ประปราย ผลสุกสีเหลือง ยาว 3-4.3 ซม. กว้าง 2.4-3 ซม. ก้านผลย่อยหนา ยาว 1.5-1.8 ซม. เมล็ด 2-4 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับหรือกลมแบนเล็กน้อย ยาว 1.4-1.5 ซม. กว้าง 1-1.3 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉิยใต้ ชลบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา); เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

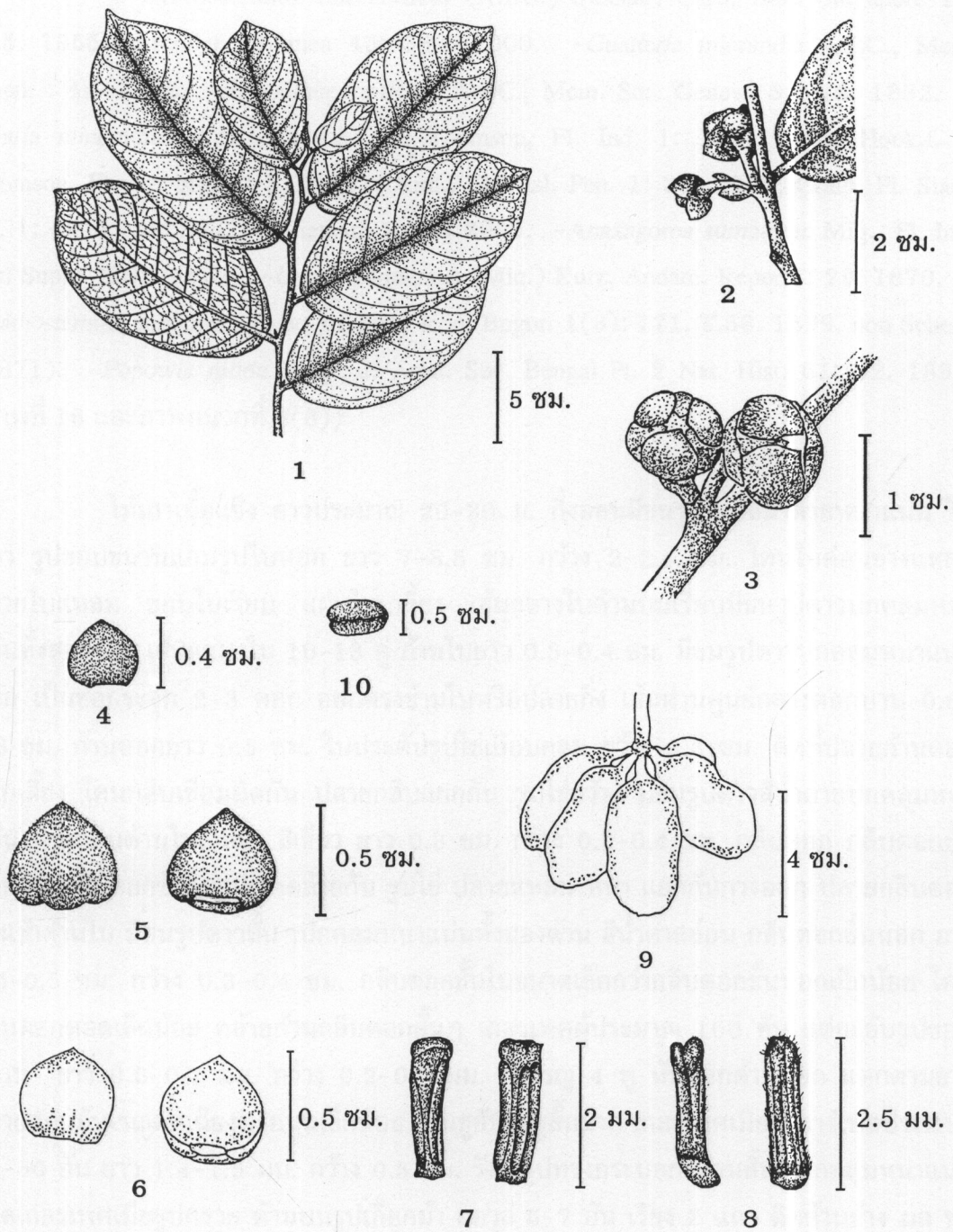
เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย, บอร์เนียว

นิเวศวิทยา : พบขึ้นในป่าดิบแล้ง ที่ราบ หรือ เนินเขา ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100-200 ม.จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : -

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. Chermisrivathana & P. Sangkhachan 1991; J. F. Maxwell 75-564, 75-658; N. Koonkhunthod 135, 146; P. Pholsena 1026, 1340

ภาพที่ 15 *Cyathostemma hookeri* King

1 ใบ 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอกชั้นใน
7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล 10 เมล็ด

2 *Cyathostemma micranthum* (A.DC.) Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 225. 1955; Utteridge, Blumea 45: 388. 2000. -*Guatteria micrantha* A.DC., Mem. Anon. : 42. 1832. -*Polyalthia fruticans* A.DC., Mem. Soc. Geneva 5: 216. 1832. -*Uvaria micrantha* (A.DC.) Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 103. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 51. 1872; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 33. 1967; Craib, Fl. Siam. En. 1: 30. 1925; Ban, Fl. Vietnam 1: 54. 2000. -*Anaxagorea sumatrana* Miq., Fl. Ind. Bat. Suppl. :382. 1861. -*Uvaria sumatrana* (Miq.) Kurz, Andam. Report. : 29. 1870. -*Cyathostemma sumatrana* (Miq.) Boerl., Icon. Bogor. 1(3): 171. T.58. 1899. non Scheff. (1871). -*Popowia nitida* King., J. Asiat. Soc. Bengal Pt. 2 Nat. Hist. 61: 92. 1892. (ภาพที่ 16 และภาพผนวกที่ 3(3))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 20-30 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลหนาแน่น ใบหนา รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 7-8.5 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. โคนใบค่อนข้างแหลม ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยง เส้นกลางใบด้านบนเรียบมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 10-13 คู่ ก้านใบยาว 0.3-0.4 ซม. มีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ดอก เป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตรงข้ามใบหรือปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.6-0.8 ซม. ก้านดอกยาว 0.5 ซม. ใบประดับรูปไข่เกือบกลม กว้าง 0.3 ซม. ติดที่ปลายก้านดอก กลีบเลี้ยง โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยกกัน รูปไข่กว้าง มีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.3 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. กลีบดอก กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่ ปลายแหลม หนา แยกกันทางออก ปลายกลีบดอกโค้งเข้าด้านใน มีขนรูปดาวสั้นๆปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีน้ำตาลอ่อน กลีบดอกชั้นนอก ยาว 0.4-0.5 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย โคนกลีบดอกคอดเล็กน้อย คล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 0.6-0.7 มม. กว้าง 0.2-0.3 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดเฉียงหรือมนเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีดาร์เพลประมาณ 40-50 อัน ยาว 1.4-1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก มีขนสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวย ด้านบนรูปเกือกม้า ออวูล 6-7 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อ ผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 20-30 ผล ทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ ปลายแหลม ผิวเรียบ เกลี้ยง เป็นมัน เปลือกผลบาง ยาว 0.8-1 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. ก้านผลเรียว ยาว 2 ซม. ผลแก่สีเหลือง เมื่อสุกสีดำ เมล็ด 2-4 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับแบน เปลือกเรียบ เป็นมัน สีน้ำตาล ยาว 0.8 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออก ขอนแก่น, ชัยภูมิ, นครราชสีมา, ศรีสะเกษ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ประจวบคีรีขันธ์; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, สระแก้ว, จันทบุรี, ระยอง; ภาคใต้ ปัตตานี, สงขลา, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

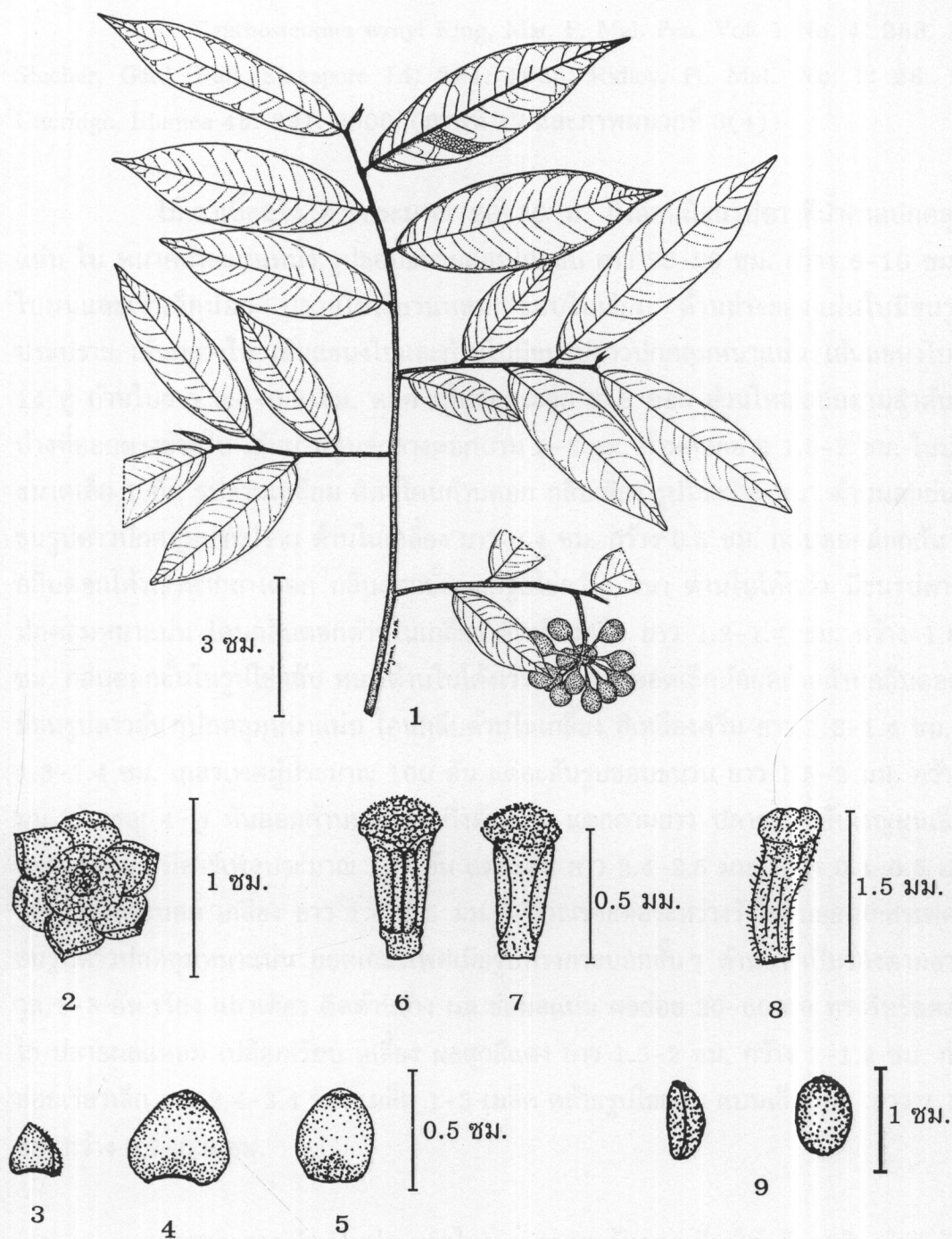
เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า, เวียดนาม, บอร์เนียว, ภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น และป่าร่วน ที่ราบ โล่งแจ้ง ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100-500 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : น้ำเต้าน้อย (ปราจีนบุรี); นมแมว (ประจวบคีรีขันธ์); เกาถาซีผสมแล้ว (สุราษฎร์ธานี)

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. F. van Beusekom & C. Charoenpol 1842, 1887A; C. F. van Beusekom & T. Santisuk 3242; C. Phengklai 1275, 1979; Dumrongsak 602, 633; J. F. Maxwell 71-425, 75-396, 75-501, 76-390, 76-540; Kerr 4151, 7419, 7843, 12761, 12966, 15133; K. Larsen et al. 3202, 42881; M. Greijmans 66-98; N. Fuguoka T-36219; N. Koonkhunthod 138, 145; P. Pholsena 134, 137, 238, 290, 328, 967; Put 1421, 3137, 3173, 4316; P. Puudjaa 187; R. Geesink & P. Hiepko 7848; S. Decharach s. n. (BKF 101808); S. Phengnaren 165, 646; T. Wongprasert et al. s. n. (BKF 123596), s. n. (BKF 124706), s. n. (BKF 124418); BKF 35154

ภาพที่ 16 น้ำเต้าน้อย *Cyathostemma micranthum* (A.DC.) Sinclair

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 และ 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 เมล็ด

3 *Cyathostemma wrayi* King, Mat. F. Mal. Pen. Vol. 1 No. 4: 258. 1892; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 224. 1955; Ridley, Fl. Mal. Pen. 1: 28. 1967; Utteridge, Blumea 45: 391. 2000. (ภาพที่ 17 และภาพผนวกที่ 3(4))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 20-30 ม. กิ่งอ่อนมีขนรูปดาวสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนานแกมไข่กลับ ยาว 20-29 ซม. กว้าง 6-10 ซม. โคนใบมนและเว้าเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านล่างของแผ่นใบมีขนรูปดาวประปราย เส้นกลางใบ เส้นแขนงใบและก้านใบมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 13-14 คู่ ก้านใบยาว 0.6-0.8 ซม. ดอก เป็นช่อกระจุก 3-5 ดอก ส่วนใหญ่ออกตามลำต้นหรือมีบ้างที่ออกตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2-3 ซม. ก้านดอกยาว 1.5-2 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง หนา ด้านนอกย่นและมีขนรูปดาวปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.4 ซม. กว้าง 0.5 ซม. กลีบดอกแยกกัน ปลายกลีบดอกโค้งเข้าหากกลางดอก กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง หนา ด้านในโค้งเว้า มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลืองครีม ยาว 1.2-1.4 ซม. กว้าง 1.6-1.7 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่กลับ หนา ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบคอดเล็กน้อยคล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ มีขนรูปดาวสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้านในเกลี้ยง สีเหลืองครีม ยาว 1.3-1.4 ซม. กว้าง 1.3-1.4 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอกหรือกึ่งด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูสั้นเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 100 อัน แต่ละอัน ยาว 2.4-2.5 มม. กว้าง 0.4-0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก เกลี้ยง ยาว 1.4-1.5 มม. บริเวณรอยต่อระหว่างรังไข่กับยอดเกสรเพศเมียมีขนรูปดาวปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปทรงกระบอกสั้นๆ ด้านข้างเป็นร่องตามยาว ออวูล 1-3 อัน เรียง แถวเดียว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลแน่น ผลย่อย 20-60 ผล ทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ ปลายผลแหลม เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลสุกสีแดง ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 1-1.2 ซม. ก้านผลย่อยเรียวเล็ก ยาว 2.4-3.4 ซม. เมล็ด 1-3 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับ แบนเล็กน้อย ยาว 1.1-1.2 ซม. กว้าง 0.7-0.9 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี; ป่าตะวันออกพบทั่วไป

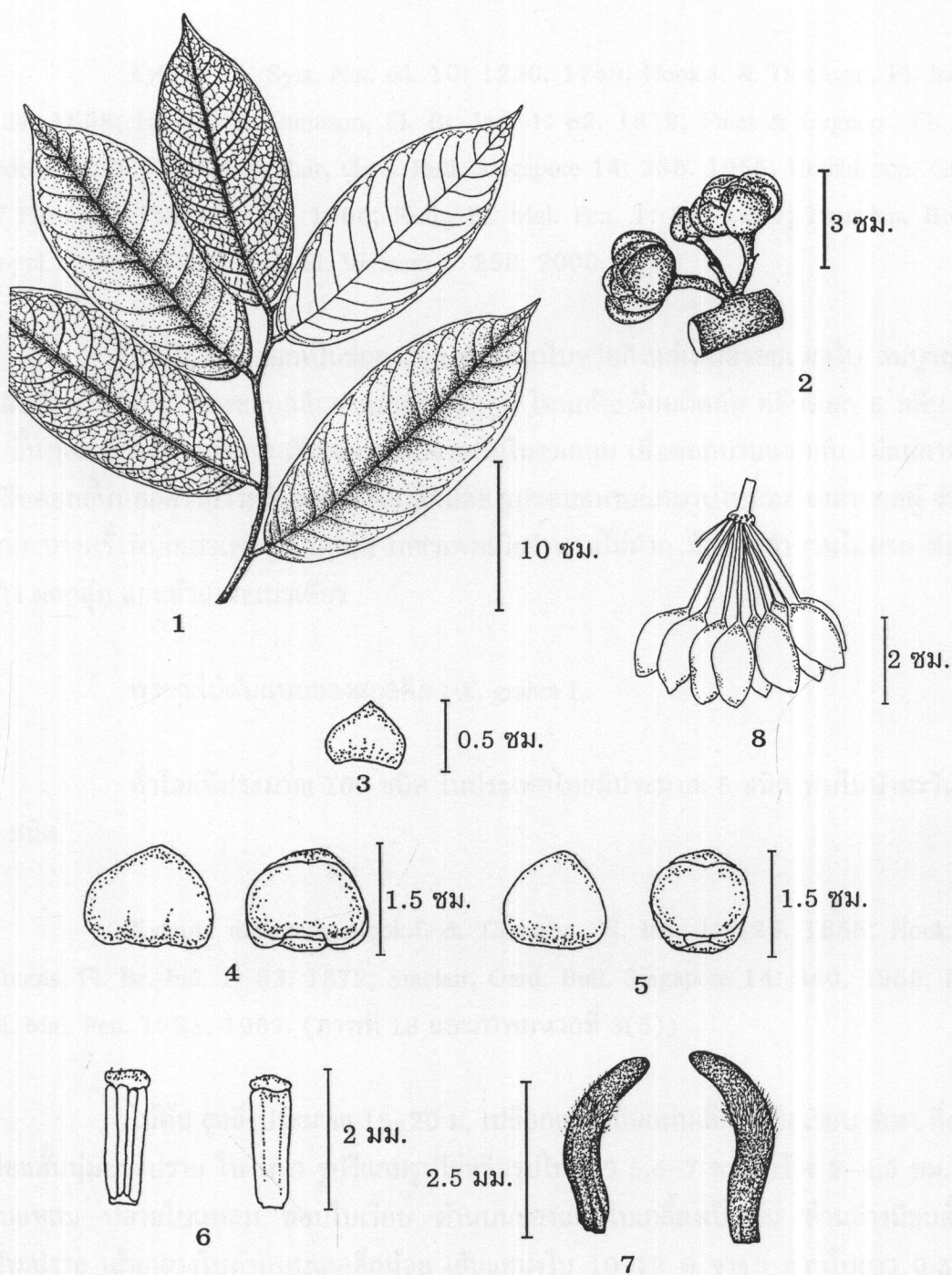
เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบชื้น ที่ราบหรือเนินเขา ที่มีความชุ่มชื้นสูง ระดับความสูง 100-400 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม ติดผลเดือนกันยายนถึงเดือนธันวาคม

ชื่อพื้นเมือง : -

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Kerr 9613; N. Koonkhunthod 85, 86; P. Pholsena 1221

ภาพที่ 17 *Cyathostemma wrayi* King

1 ใบ 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน 6 เกสรเพศผู้
7 คาร์เพล 8 ผล

สกุล *Xylopia*

Xylopia L., Syst. Nat. ed. 10: 1250. 1759; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 124. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 82. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 93. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 335. 1955; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 93. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 89. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 165. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 258. 2000.

ไม้ต้น ดอกออกเป็นช่อกระจุก ตามง่ามใบหรือกิ่งแก่เหนือรอยแผลใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม โคนกลีบเชื่อมติดกัน กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ละครละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อดอกบานแยกกัน ไม่แผ่กางออก กลีบดอกชั้นนอกยาวกว่ากลีบดอกชั้นในเล็กน้อย รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก เกสรเพศผู้ จำนวนมาก บางครั้งพบเกสรเพศผู้เป็นหมัน เกสรเพศเมียจำนวนไม่มาก มีอวุลจำนวนไม่มาก ติดด้านข้าง ผลกลุ่ม แก่แล้วแตกแนวเดียว

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *X. grabra* L.

ทั่วโลกมีประมาณ 100 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 5 ชนิด พบในป่าเต็งรังออก 1 ชนิด

Xylopia malayana Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 125. 1855; Hook.f. & Thoms, Fl. Br. Ind. 1: 83. 1872; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 340. 1955; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 91. 1967. (ภาพที่ 18 และภาพผนวกที่ 3(5))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 15-20 ม. เปลือกแตกเป็นแผ่นเล็กๆหรือเรียบ สีเทา กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มประปราย ใบ หนา รูปรีแกมรูปไข่หรือรูปไข่ ยาว 5.5-7 ซม. กว้าง 2-4.5 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยงเป็นมัน ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นกลางใบด้านบนนูนเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 10-12 คู่ จางๆ ก้านใบยาว 0.3-0.4 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 3-4 ดอก ออกตามง่ามใบหรือออกตามกิ่งเหนือรอยแผลใบ ก้านดอกยาว 0.4-0.5 ซม. ใบประดับ 2 อัน รูปไข่กว้าง ยาว 0.1 ซม. ติดที่โคนก้านดอกและกลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่ หนา โคนเชื่อมติดกัน ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.2-0.3 ซม. กว้าง 0.2-0.3 ซม. กลีบดอก แยกกัน แต่ไม่แผ่กางออก กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก หนา โคนกลีบด้านในโค้งเว้า มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเหลืองครีม กลีบดอกชั้นนอก ยาว 0.8-1 ซม.

กว้าง 0.3-0.5 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 50 อัน ชั้นในสุดเป็นหมัน รูปขอบขนาน แบน เกสรเพศผู้ที่ไม่เป็นหมันรูปขอบขนาน ยาว 0.8-1 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก ปลายแกนอับเรณูตัด แบนราบ ก้านชูอับเรณูยาวครึ่งหนึ่งของความยาวทั้งหมด ทอรัสเว้าเป็นแอ่งขอบยกสูงขึ้น เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 5 อัน แต่ละอัน ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่คล้ายรูปไข่ป้อม ยาว 0.5-1 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยกลับ ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 2-3 อัน ผล มีผลย่อย 3-4 ผล คล้ายรูปไข่กลับ เปลือกนูนและเว้าเล็กน้อย มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ยาว 1.8-2 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. แก่แล้วแตกแนวเดียว ด้านนอกสีเขียว ด้านในสีแดง ก้านผลย่อยอวบ หนาขยายใหญ่เป็นโคนผล ยาว 0.5 ซม. เมล็ด 2-3 เมล็ด ทรงกลมหรือคล้ายรูปไข่ ผิวเรียบเกลี้ยง เป็นมัน สีดำ ยาว 0.8 ซม. กว้าง 0.6 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ฉะเชิงเทรา, ตราด; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

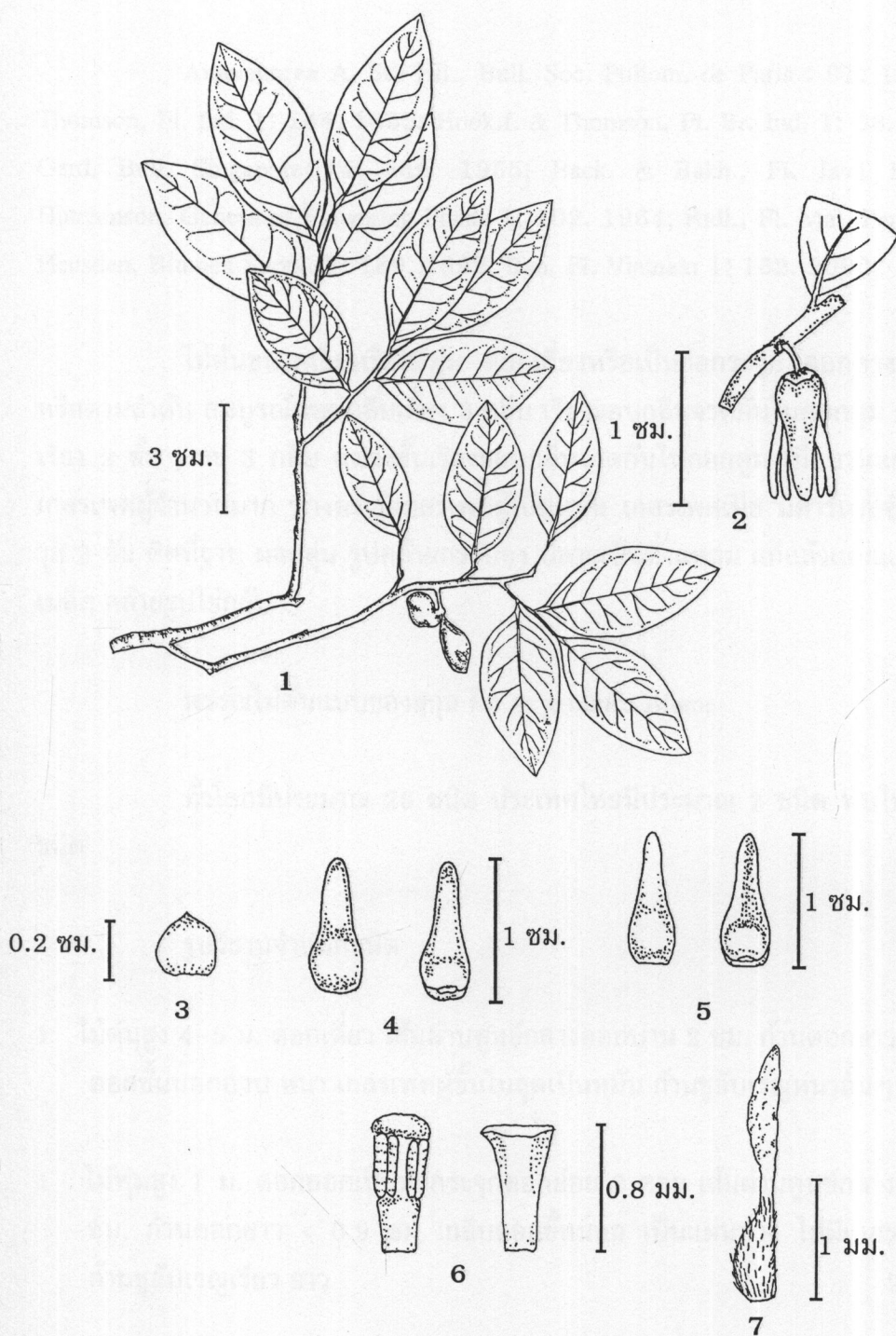
เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย, บอร์เนียว, สุมาตรา

นิเวศวิทยา : พบในป่าเบญจพรรณ มีไม้ป่าขึ้นผสมประปราย ที่ราบ พื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : กราย (ตราด)

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : A. Premrasami 58, s. n. (BKF 090299); Dumrongsak 613; J. F. Maxwell 74-317, 75-417, 75-684, 75-837 ; N. Koonkhunthod 17; P. Pholsena 925, 1345 ; R. Geesink et al. 6492 ; S. Phengnaren 421; T. Smitinand 11609

ภาพที่ 18 กราย *Xylopiya malayana* Hook.f. & Thomson

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล

สกุล *Anaxagorea*

Anaxagorea A. St.-Hil., Bull. Soc. Philom. de Paris : 91. 1825; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 144. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 68. 1872; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 346. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 105. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 102. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 62. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 169. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 162. 2000.

ไม้ต้นขนาดเล็กหรือไม้พุ่ม ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบ ปลายกิ่งหรือตามลำต้น สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อบานแยกกัน อวบน้ำ เกสรเพศผู้จำนวนมาก บางครั้งมีเกสรเพศผู้เป็นหมัน เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนไม่มาก ออวูล 2 อัน ติดที่ฐาน ผลกลุ่ม รูปคล้ายกระบอง ปลายเป็นติ่งแหลม แก่แล้วแตกแนวเดียว เมล็ด 2 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับ

พรรณไม้ต้นแบบของสกุล คือ *A. javanica* Blume

ทั่วโลกมีประมาณ 26 ชนิด ประเทศไทยมีประมาณ 2 ชนิด พบในป่าตะวันออก 2 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 ไม้ต้นสูง 4-5 ม. ดอกเดี่ยว เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2 ซม. ก้านดอกยาว > 0.9 ซม. กลีบดอกชั้นนอกอวบน้ำ เกสรเพศผู้ชั้นในสุดเป็นหมัน ก้านชูอับเรณูหนาสั้นๆ

1 *A. javanica*

- 1 ไม้พุ่มสูง 1 ม. ดอกออกเป็นช่อกระจุกดอกย่อย 2 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.5 ซม. ก้านดอกยาว < 0.9 ซม. กลีบดอกชั้นนอก เป็นแผ่นบาง ไม่มีเกสรเพศผู้ที่เป็นหมัน ก้านชูอับเรณูเรียว ยาว

2 *A. luzonensis*

1 *Anaxagorea javanica* Blume, Fl. Jav. Anon. : 66. T. 32. 1830 ; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 68. 1872; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 347. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 105. 1963; Corn., Wayside Trees of Malaya ed. 3, 1: 138. 1988. -*A. scortechinii* King, Mat. Fl. Mal. Pen. 1,4: 317. 1892; Craib, Fl. Siam. En. 1: 46. 1925; Ridl , Fl. Mal. Pen. 1: 62. 1967. (ภาพที่ 19 และภาพผนวกที่ 3(6))

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงถึงประมาณ 4-5 ม. เปลือกเรียบสีเทา กิ่งอ่อนเป็นเหลี่ยมหรือเป็นสัน ใบ หนา รูปขอบขนานหรือรีแกมขอบขนาน ยาว 14-16.5 ซม. กว้าง 4.5-5.5 ซม. โคนใบมนหรือหูก ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนเรียบ เส้นแขนงใบ 7-8 คู่ ก้านใบยาว 0.5-0.7 ซม. เกลี้ยง ดอก เดี่ยว ออกตรงข้ามใบหรือปลายกิ่ง เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2 ซม. กลิ่นหอม ก้านดอกยาว 1-1.3 ซม. ใบประดับขนาดเล็ก รูปสามเหลี่ยม ติดที่โคนก้านดอก 1 อันและรูปไข่กว้าง ติดที่กลางก้านดอก 1 อัน กลีบเลี้ยงรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม หนา ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. กลีบดอก แยกกัน เปิดอ้าออก กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่ อวบ หนา โคนกลีบดอกด้านในโค้งเว้า ปลายกลีบดอกหนากว่าโคนกลีบดอก เกลี้ยงทั้งสองด้าน สีขาว ยาว 1.5-1.7 ซม. กว้าง 0.8-1 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปใบหอก มีก้านกลีบดอกสั้นๆ ปลายกลีบดอกหนากว่าโคนกลีบดอก เกลี้ยงทั้งสองด้าน สีขาว ยาว 0.6-1 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. เกสรเพศผู้ ประมาณ 30-40 อัน ชั้นในสุด 2 ชั้น เป็นหมัน เป็นแผ่นแบน รูปขอบขนาน ยาว 3.5 มม. กว้าง 0.8 มม. เกสรเพศผู้ที่ไม่เป็นหมัน รูปขอบขนาน แบน ยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นแผ่น หนา ปลายมน รูปรีสั้นๆ ก้านชูอับเรณูหนาสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 5-7 อัน แต่ละอัน ยาว 3-3.5 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกสั้นๆหรือรูปทรงกระบอกแกมรูปกรวยกลับ ยาว 2-2.5 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรรวมกับยอดเกสรเพศเมียรูปทรงกระบอก ด้านข้างเป็นร่อง มีขนสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ออกดอก 2 อัน ติดที่ฐาน ผล ผลย่อย 3-6 ผล รูปคล้ายกระบอก ตอนปลายผลขยาย ทรงกลม ปลายผลเป็นติ่งแหลมสั้นๆ เปลือกเรียบ เกลี้ยง ยาว 1-1.5 ซม. กว้าง 1 ซม. ก้านผลย่อยหนา โคนเรียว ยาว 1.5-2 ซม. ผลอ่อนและแก่สีเขียว แก่แล้วแตกแนวเดียว เมล็ด 2 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับ ด้านที่ติดกันแบนราบ ด้านตรงข้ามกลมมน ผิวเรียบ เกลี้ยง เป็นมันวาว สีดำ ยาว 1-1.2 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉยงใต้ จันทบุรี; ภาคใต้ กระบี่, ตรัง, นครศรีธรรมราช, พัทลุง, ระนอง, สตูล, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (จันทบุรี)

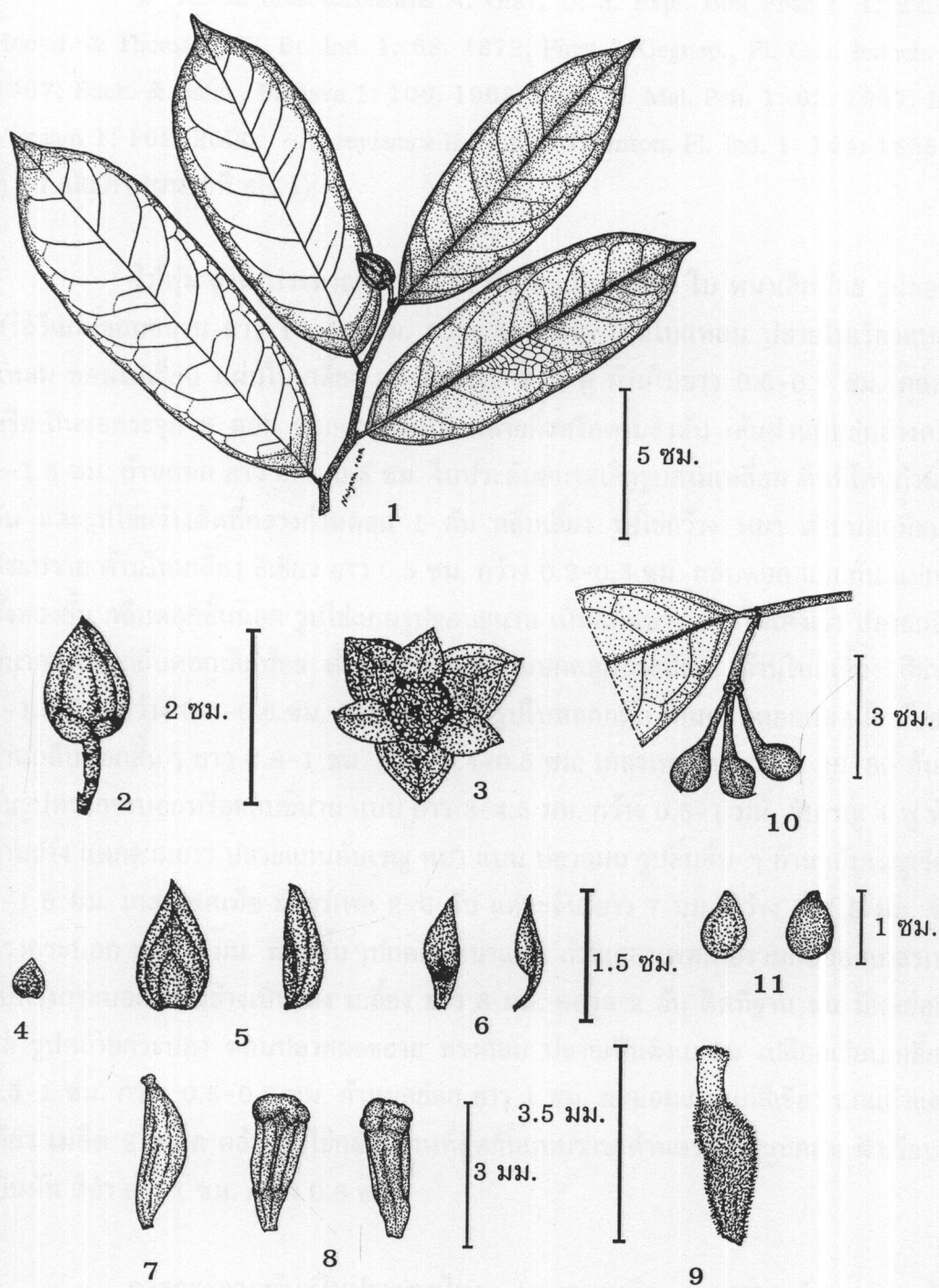
เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย, ชาว

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น ที่ราบ ใกล้ลำธาร เรือนยอดป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงเดือนพฤศจิกายน ติดผลเดือนสิงหาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

ชื่อพื้นเมือง : จำปูน (กรุงเทพฯ)

ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ ดอกมีกลิ่นหอม

ตัวอย่างพรรณไม้ : Anan 19; B. Sangkhachand 1510; Bunnak 738; Chirayupin 64; C. Charoenphol et al. 3577; C. Niyomdham 5144; D. D. Soejarto et al. 5968; Hamilton & Congdon 182; J. F. Maxwell 72-146, 86-729; K. Larsen et al. 41517; N. Fukuoka & M. Ito T-34964, T-35064; N. Koonkhunthod 8, 9, 90; P. Pholsena 189, 1130, 1289, 1475; P. Sangkhachand 1741, 1804; P. Sirirugsa 895; R. Geesink & T. Santisuk 5418; S. Boongerd 14; S. N. 349; S. P. & Samrong 342; T. Santisuk 834, 1224; T. Santisuk & B. N. 306; T. Smitinand & H. Sleumer 1181; W. Ramsri 54

ภาพที่ 19 จำปูน *Anaxagorea javanica* Blume

1 ใบและดอก 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอกชั้นใน
7 เกสรเพศผู้เป็นหมัน 8 เกสรเพศผู้ 9 คาร์เพล 10 ผล 11 เมล็ด

2 *Anaxagorea luzonensis* A. Gray, U. S. Expl. Bot. Phaner. 1: 27. 1854; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 68. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 76. 1907; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 106. 1963; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 62. 1967; Ban, Fl. Vietnam 1: 162. 2000. -*A. zeylanica* Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 144. 1855. (ภาพที่ 20 และภาพผนวกที่ 4(1))

ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 0.5-1 ม. กิ่งอ่อนเป็นเหลี่ยม ใบ หนาเล็กน้อย รูปขอบขนาน หรือรีแกมขอบขนาน ยาว 10-16 ซม. กว้าง 4-5 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยง เส้นแขนงใบ 6-9 คู่ ก้านใบยาว 0.6-0.7 ซม. ดอก เดี่ยว หรือเป็นช่อกระจุก 2 ดอก ออกตรงข้ามใบ ปลายกิ่งหรือตามลำต้น เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.5 ซม. ก้านดอก ยาว 0.4-0.5 ซม. ใบประดับขนาดเล็กรูปสามเหลี่ยม ติดที่โคนก้านดอก 1 อัน และรูปไข่กว้างติดที่กลางก้านดอก 1 อัน กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง หนา ด้านนอกมีขนสั้นนุ่ม ประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.3 ซม. กว้าง 0.2-0.3 ซม. กลีบดอก แยกกัน แผ่กางออก ทั้งสองชั้น กลีบดอกชั้นนอก รูปไข่แกมรูปขอบขนาน เป็นแผ่นบาง ด้านในโค้งเว้า ปลายกลีบดอก หนากว่าโคนกลีบดอกเล็กน้อย ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีขาว ยาว 1-1.3 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปใบหอกกลับ โคนกลีบดอกคอดเล็กน้อย คล้าย ก้านกลีบดอกสั้น ๆ ยาว 0.8-1 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 26-30 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกหรือขอบขนาน แบน ยาว 3-4.5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. อับเรณู 4 พู หันออก ด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณู หนา แบน ปลายมน รูปรีสั้น ๆ ก้านชูอับเรณูเรียว ยาว 1-1.5 มม. เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 2-6 อัน แต่ละอัน ยาว 7 มม. กว้าง 1-1.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 4 มม. มีขนสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียรวมกับยอดเกสรเพศเมีย รูปทรงกระบอก ด้านข้างเป็นร่อง เกลี้ยง ยาว 3 มม. ออวูล 2 อัน ติดที่ฐาน ผล มีผลย่อย 2-4 ผล รูปคล้ายกระบอง ตอนปลายผลขยาย ทรงกลม ปลายเป็นติ่งแหลม เปลือกเรียบเกลี้ยง ยาว 0.5-1 ซม. กว้าง 0.5-0.8 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 1 ซม. ผลอ่อนและแก่สีเขียว แก่แล้วแตกแนวเดียว เมล็ด 2 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับ ด้านที่ติดกันแบนราบ ด้านตรงข้ามมนกลม ผิวเรียบเกลี้ยง เป็นมัน สีดำ ยาว 1 ซม. กว้าง 0.6 ซม.

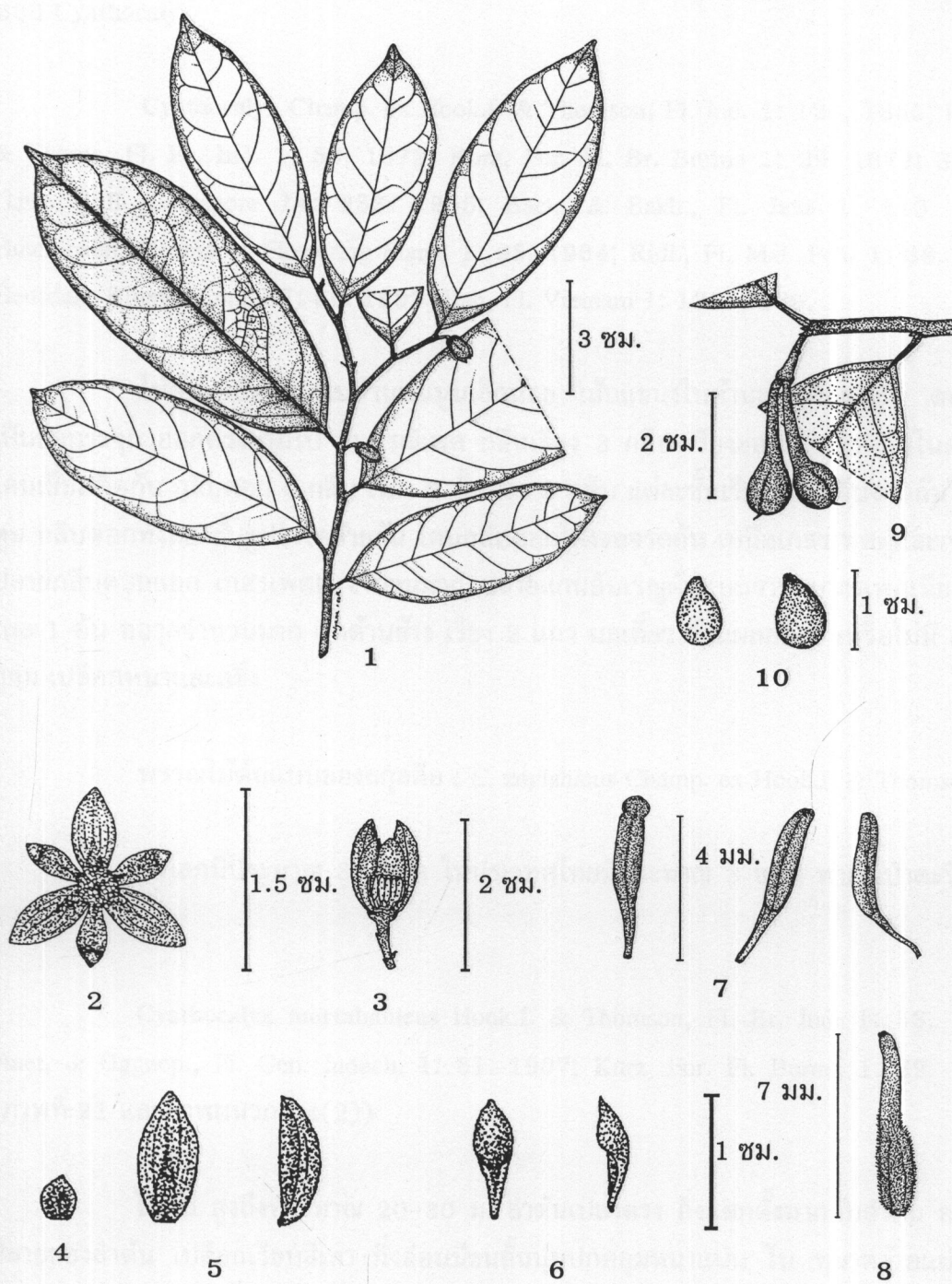
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคเหนือ นครสวรรค์; ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี, ประจวบคีรีขันธ์; ภาคกลาง นครนายก; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, ตราด, ปราจีนบุรี; ภาคใต้ ชุมพร, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบได้ทั่วไป

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย, เวียดนาม, มาเลเซีย, อินโดนีเซีย, ฟิลิปปินส์

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ที่ราบ ความชุ่มชื้นสูง ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤศจิกายน

ชื่อพื้นเมือง : กำลั้งวัวเถลิง, ช้าวเถลิง (ประจวบคีรีขันธ์); ชะแมบ (ตราด); ปูนทา (นราธิวาส); ปูน (สุราษฎร์ธานี)

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. F. van Beusekom et al. 3345; D. J. Collins 1037; J. F. Maxwell 75-531, 93-670; Kasin 445; Kerr 6041, 9228, 12770, 16285, 18193; K. Bunchuay 1134; Nainoe 34; N. Koonkhunthod 7, 13, 109, 110; Put 513, 1039, 1068; P. Pholsena 381.1; T. Smitinand 6990; T. Smitinand s. n. (BKF 62925); Winit 624;

ภาพที่ 20 กำลิ่งวู้เถลิง *Anaxagorea luzonensis* A. Gray

1 ใบและดอก 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอกชั้นใน
7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล 10 เมล็ด

สกุล *Cyathocalyx*

Cyathocalyx Champ. ex Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 126. 1855; Hook.f. & Thoms, Fl. Br. Ind. 1: 53. 1872; Kurz, For. Fl. Br. Burma 1: 29. 1877; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 233. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 113. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 95. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 36. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 66. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 131. 2000.

ไม้ต้น เส้นกลางใบด้านบนนูนเล็กน้อย เส้นแขนงใบด้านล่างนูนเด่นชัด ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม โคนเชื่อมติดกัน กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน โคนกลีบดอกโค้งจรดกัน เนื้อเกสรเพศผู้และเพศเมีย ปลายกลีบดอกแยก เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 1 อัน ออวลจำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผลเดี่ยว ก้านผลย่อยสั้นหรือไม่มี ผลทรงกลม เปลือกหนาและแข็ง

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *C. zeylanicus* Champ. ex Hook.f. & Thomson

ทั่วโลกมีประมาณ 38 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 3 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Cyathocalyx martabanicus Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 53. 1872; Finet. & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 81. 1907; Kurz, For. Fl. Burma 1: 29. 1877. (ภาพที่ 21 และภาพผนวกที่ 4(2))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 20-30 ม. ลำต้นเปลาตรง กิ่งแตกตั้งฉากกับลำต้น อยู่ตอนปลายของลำต้น เปลือกเรียบสีเทา กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปไข่แกมรูปใบหอก ทั้งสองข้างไม่เท่ากัน ยาว 12-17 ซม. กว้าง 5.5-10 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนนูนเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 9-11 คู่ ด้านล่างนูนเป็นสันเด่นชัดเจน ก้านใบยาว 1.4-2 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ดอก เป็นช่อกระจุก 2-4 ดอก ออกตรงข้ามใบหรือต่ำกว่าตรงข้ามใบเล็กน้อย ก้านช่อดอกสั้นมาก ก้านดอกยาว 1-2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่เกือบกลม กว้างและยาว 0.2 ซม. ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่ ด้านในโค้งเว้า ปลายพับออกด้านนอก โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วยตื้น ๆ ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.4-0.5

ชม. กว้าง 0.6 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก โคนกลีบดอกคอดและโค้งงอ จรดกันเหนือเกสรเพศผู้และเพศเมีย ปลายกลีบดอกเป็นแผ่นหนา มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 2-2.5 ซม. กว้าง 0.2-0.3 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 50-60 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกแบนหรือรูปขอบขนานสั้นๆ ยาว 1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ หนา ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 1 อัน ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกแกมรูปกรวยกลับ ยาว 1.7 มม. เกลี้ยง ยอดเกสรเพศเมียกลมมน รูปจาน ออวุล 10-12 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล เดี่ยว ทรงกลมหรือรี เปลือกหนาและแข็ง เกลี้ยง กว้างและยาว 5-6 ซม. ก้านผลแข็ง หนาค้างกึ่ง ยาว 2-2.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียว เมล็ด 10-11 เมล็ด

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ นครสวรรค์, แพร่, ลำปาง; ภาคตะวันออก ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, อุทัยธานี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ตราด; ภาคใต้ ชุมพร; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

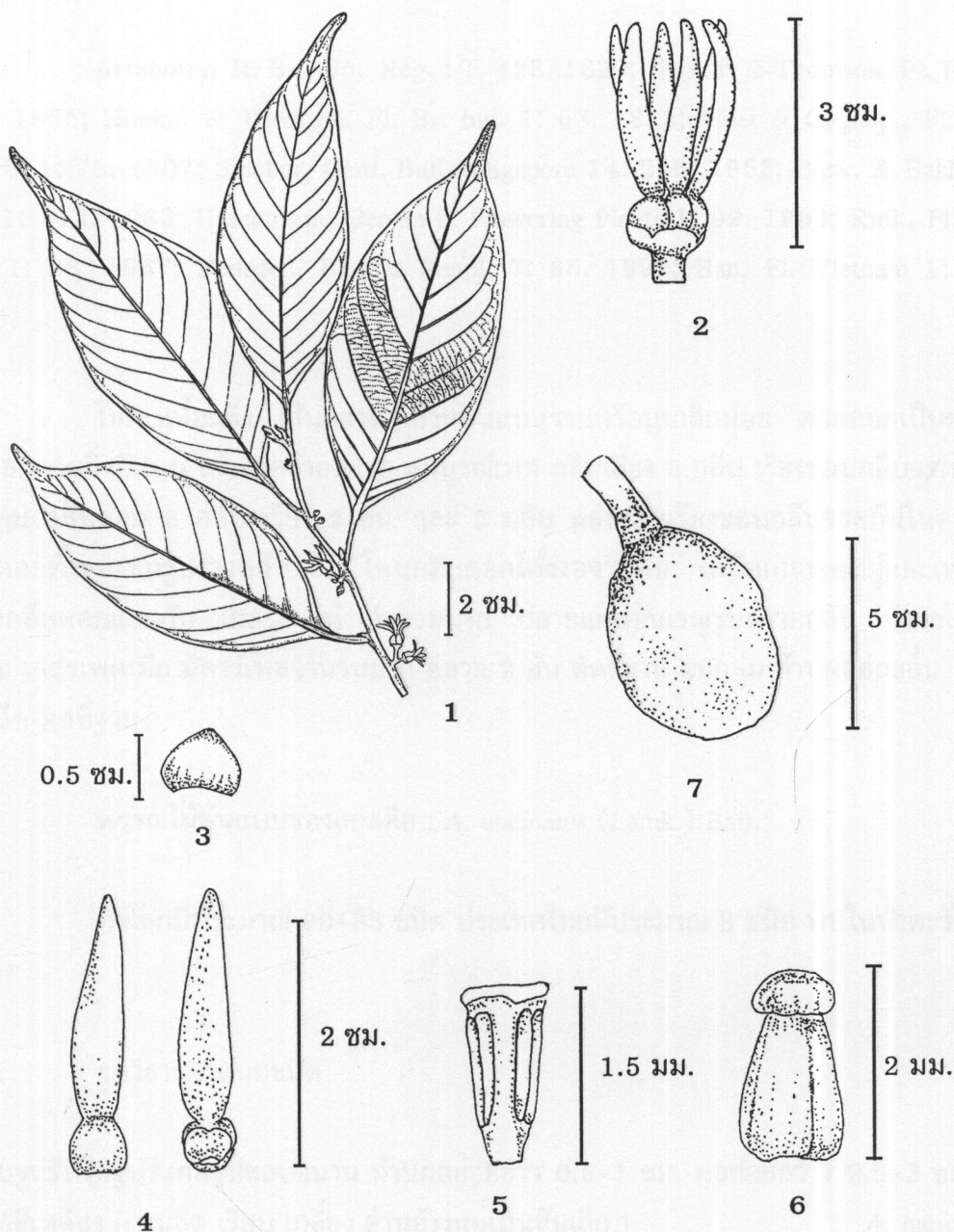
เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย, พม่า, ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบอยู่ในป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ที่ราบ ไกลลำธาร ความชุ่มชื้นสูง ระดับความสูง 100-450 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนสิงหาคม ติดผลเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์

ชื่อพื้นเมือง : นางเลว (จันทบุรี); กล้วย (ชัยภูมิ); เติงหิน (ชุมพร); สะบันงาดง (ภาคเหนือ); สาแทรก (ลำปาง, นครสวรรค์); แสดง (พิษณุโลก)

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Bunnak 634; C. F. van Beusekom & C. Phengkai 179, 451; C. F. van Beusekom & T. Santisuk 2756; Kerr 9675, 20327; Narong 18, 62, 93; P. Pholsena 710, 715, 1174; P. Sangkhachund 643; Put 1743; Samruay et al. 218; T. Smitinand s. n. (BKF 32403); T. Smitinand et al. 530; T. Wongprasert s. n. (BKF 119679); Vanpruk 240; Winit 1939; BK 266

ภาพที่ 21 นางเลา *Cyathocalyx martabanicus* Hook.f. & Thomson

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นใน
5 เกสรเพศผู้ 6 คาร์เพล 7 ผล

สกุล Artabotrys

Artabotrys R. Br., Bot. Reg. : T. 423. 1820; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 127. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 53. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 78. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 246. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 113. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 99. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 38. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 65. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 136. 2000.

ไม้เถาเนื้อแข็ง เส้นกลางใบด้านบนแบนราบหรือนูนเล็กน้อย ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกตามกิ่งที่แบน โค้งงอคล้ายตะขอ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน โคนกลีบดอกโค้งงอจรดกัน เหนือเกสรเพศผู้และเพศเมีย ปลายกลีบดอกแยกกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูรูปกรวยกลับ ปลายเป็นติ่งแหลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวูล 2 อัน ติดที่ฐาน ผลกลุ่ม ก้านผลย่อยสั้น เมล็ด 2 เมล็ด ติดที่ฐาน

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *A. uncinatus* (Lamk.) Bail.

ทั่วโลกมีประมาณ 80-85 ชนิด ประเทศไทยมีประมาณ 8 ชนิด พบในป่าตะวันออก 2 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 ใบรูปรีหรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ก้านผลย่อยยาว 0.5-1 ซม. ผลย่อยกว้าง 2.5-3 ซม. ผลสุกสีเหลือง ผิวเมล็ด เรียบ กลี้ยง ด้านข้างนูนเป็นสันเล็ก ๆ 1 *A. harmandii*
- 1 ใบรูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ก้านผลย่อยสั้นมากหรือไม่มี ผลย่อยกว้าง 4-4.2 ซม. ผลสุกสีม่วงแดง ผิวเมล็ด ขรุขระ ด้านข้างเป็นร่อง 2 *A. sp.*

1 *Artabotrys harmandii* Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 102. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 80. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 1925; Ban, Fl. Vietnam 1: 142. 2000. (ภาพที่ 22 และภาพผนวกที่ 4(3))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 15 ม. ต้นอ่อนมีหนามแข็ง ยาว 2-3 ซม. ต้นแก่เกลี้ยง ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปรีหรือรีแกมขอบขนาน ยาว 14.5-16 ซม. กว้าง 4.5-6 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยง เส้นกลางใบด้านบนเรียบหรือขนเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 10-12 คู่ ก้านใบ ยาว 0.5-1 ซม. ดอก ออกเป็นกลุ่ม 2-3 ดอก ออกตามกิ่งที่แบน แข็ง โค้งคล้ายตะขอ ก้านดอกยาว 2-2.5 ซม. กลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม พับออกด้านนอก เมื่อกลิบบดกรว่งแล้วกลีบเลี้ยงยังคงติดอยู่ที่ฐานรองดอก มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้านในเกลี้ยง ยาว 1 ซม. กว้าง 0.8 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน หนา โคนกลีบดอกโค้งอ จรดกันเหนือเกสรเพศผู้และเพศเมีย ด้านในโค้งเว้า ปลายกลีบแยกกัน มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 4-4.5 ซม. กว้าง 1.5-2 ซม. กลีบดอกชั้นใน โคนกลีบเชื่อมติดกัน เวลาร่วงยังคงติดกัน ขนาดเล็กกว่าชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 60 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน แบน ยาว 2.5 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูรูปกรวยกลับ ปลายเป็นติ่งแหลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20 อัน แต่ละอัน ยาว 3.5-4 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกปลายเรียว เกลี้ยง ยาว 2 มม. ยอดเกสรเพศเมียรูปทรงกระบอก ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 2 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อย 6-10 ผล คล้ายรูปไข่กลับหรือรี ปลายผลป้าน เปลือกเรียบ เกลี้ยง ยาว 3-3.5 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. ก้านผลย่อย อวบน้ำ ยาว 0.5-1 ซม. ผลสุกสีเหลือง เมล็ด 2 เมล็ด คล้ายรูปไข่กลับ โค้งนูนด้านหนึ่ง อีกด้านแบนราบ ผิวเรียบ ด้านข้างนูนเป็นสันเล็ก ๆ ยาว 2 ซม. กว้าง 1.5 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออก ชัยภูมิ, สุรินทร์, ศรีสะเกษ; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, ตราด, ปราจีนบุรี, สระแก้ว; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

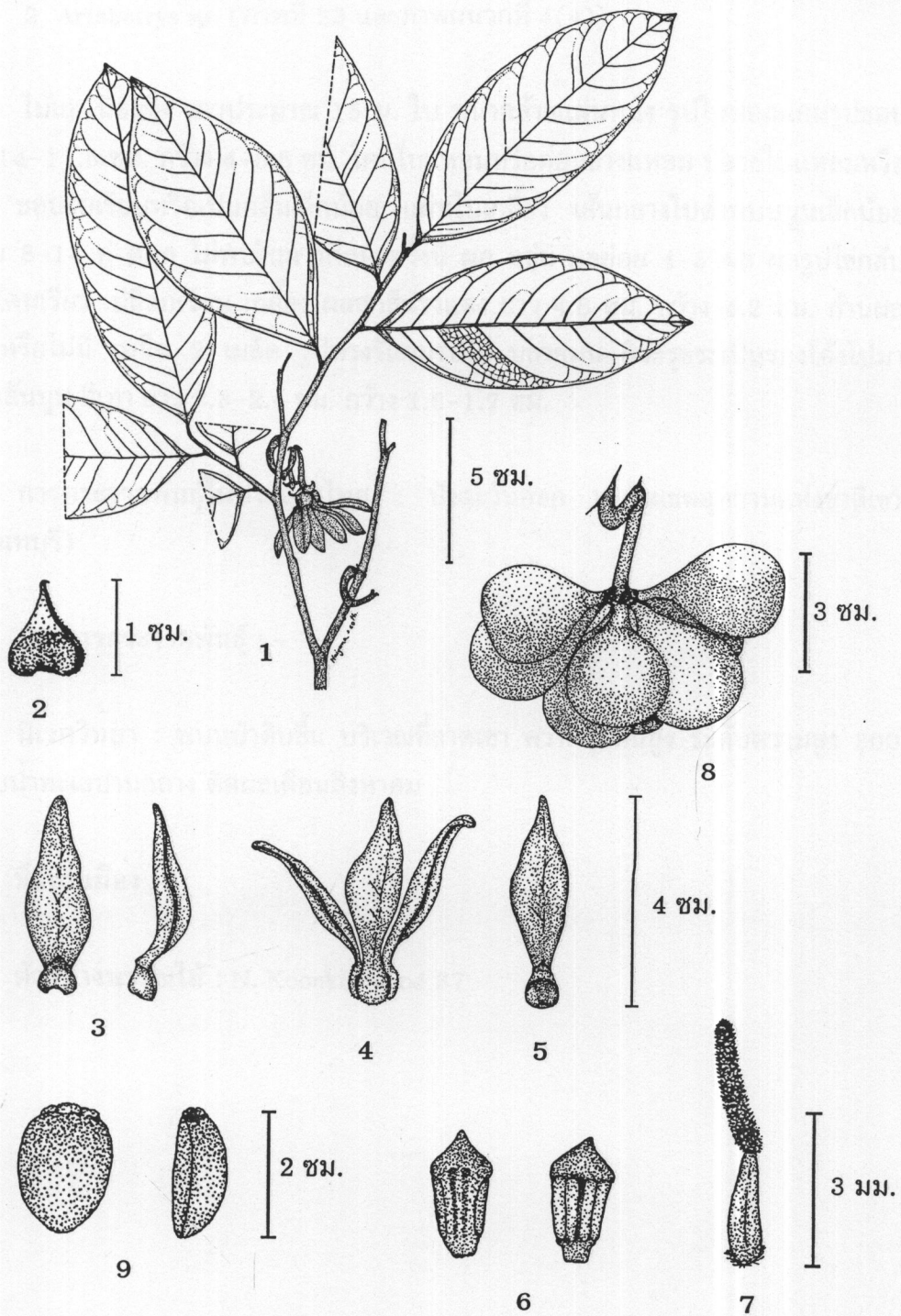
เขตการกระจายพันธุ์ : เวียดนาม

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น และป่ารุ่น บริเวณที่ราบหรือเนินเขา ระดับความสูง 100-500 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมกราคมถึงเดือนมีนาคม ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : นมจั่ว (สุรินทร์)

ตัวอย่างพรรณไม้ : Bunnak 680; Chermisrivathana & Prayad 2016; Dee 431, 1084, 1129; D. J. Collins 1268; J. F. Maxwell 74-278, 74-502; Kerr 6903; N.

Koonkhunthod 102, 105, 106, 143; P. Pholsena 797, 1255; P. Sangkhachand 212; Put
657; S. Decharach s. n. (BKF 101807); T. Smitinand 2307; BKF 17870; BKF 78934;
BKF 93264

ภาพที่ 22 นมจ้าว *Artabotrys harmandii* Finet & Gagnep.

- 1 ใบและดอก 2 กลีบเลี้ยง 3 กลีบดอกชั้นนอก 4 วงกลีบดอกชั้นใน
5 กลีบดอกชั้นใน 6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล 9 เมล็ด

2 *Artabotrys* sp. (ภาพที่ 23 และภาพผนวกที่ 4(4))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 15 ม. ใบ ขนาดคล้ายแผ่นหนัง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ยาว 14-17.5 ซม. กว้าง 4-5.5 ซม. โคนใบแหลมหรือค่อนข้างแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบเกลี้ยง เส้นกลางใบด้านบนขนเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 8-14 คู่ ดอก ไม่พบในการศึกษาครั้งนี้ ผล กลุ่ม ผลย่อย 4-5 ผล ผลรูปไข่กลับ ปลายป้าน โคนเรียว เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลสุกสีม่วงแดง ยาว 4.8 ซม. กว้าง 4.2 ซม. ก้านผลย่อยสั้นมากหรือไม่มี เมล็ด 2 เมล็ด รูปทรงรีแกมรูปไข่ ปลายมน ผิวขรุขระเป็นร่องโค้งไปมา ด้านข้างเป็นสันนูน สีเทา ยาว 2.3-2.4 ซม. กว้าง 1.6-1.7 ซม.

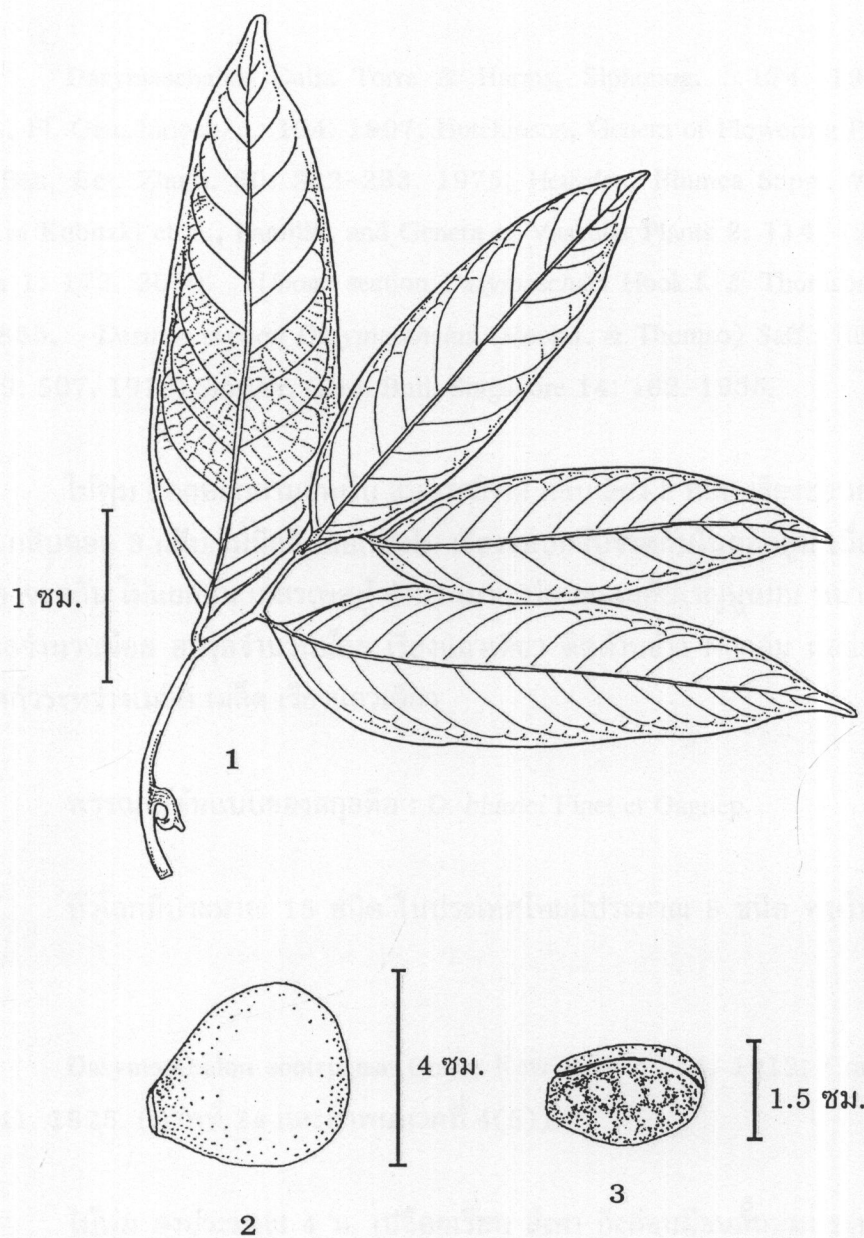
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ป่าตะวันออก พบในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : -

นิเวศวิทยา : พบบนป่าดิบชื้น บริเวณที่ลาดเขา ความชุ่มชื้นสูง ระดับความสูง 300 ม.จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ติดผลเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง :-

ตัวอย่างพรรณไม้ : N. Koonkhunthod 37

ภาพที่ 23 *Artabotrys* sp.

1 ใบ 2 ผล 3 เมล็ด

สกุล *Dasymaschalon*

Dasymaschalon Dalla Torre & Harms, Siphonog. : 174. 1901; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 104. 1907; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 105. 1964; Ban, Bot. Zhurn. 60: 222-233. 1975; Heusden, Blumea Suppl. 7: 67. 1992; Kessler in Kubitzki et al., Families and Genera of Vascular Plants 2: 114. 1993; Ban, Fl. Vietnam 1: 173. 2000. -*Unona* section *Dasymaschala* Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 134. 1855. -*Desmos* section *Dasymaschalus* (Hook.f. & Thoms) Saff., Bull. Torr. Bot. Club. 39: 507. 1912; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 162. 1955.

ไม้พุ่ม ดอกออกตามง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 3 กลีบ ไม่มีกลีบดอกชั้นใน เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อดอกแก่ กลีบดอกยังคงจรดกัน ไม่แยกกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูมนมน หนา เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนน้อย ออวุลจำนวนน้อย เรียงแถวเดียว ติดด้านข้าง ผลกลุ่ม ผลย่อยรูปสัร้อยลูก ปัด คอดกั้วระหว่างเมล็ด เมล็ด เรียงแถวเดียว

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *D. blumei* Finet et Gagnep.

ทั่วโลกมีประมาณ 15 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 8 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Dasymaschalon sootepense Craib, Kew Bull. : 144. 1912; Craib, Fl. Siam. En. 1: 41. 1925. (ภาพที่ 24 และภาพผนวกที่ 4(5))

ไม้พุ่ม สูงประมาณ 4 ม. เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มประปราย ใบ บาง รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 14-16 ซม. กว้าง 4-5 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านล่างของแผ่นใบสีขาวนวล มีขนละเอียดประปรายทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 7-11 คู่ ก้านใบยาว 0.3-0.4 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ดอก เดี่ยว ออกตามง่ามใบหรือ ปลายกิ่ง ก้านดอกยาว 0.8-1 ซม. มีใบประดับรูปสามเหลี่ยม 1 อัน ยาว 0.1 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.4-0.5 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. เมื่อดอกแก่ กลีบดอกยังคงจรดกันเป็นรูปทรงกรวยกลับหรือ สามเหลี่ยม ปลายบิดเป็นเกลียว กลีบดอกแต่ละกลีบรูปไข่ ปลายเรียวแหลม หนา โคนกลีบดอก ด้านในโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 2.4-2.5 ซม. กว้าง 0.6-0.8 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 40-60 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน แบน ยาว 1.5-1.6

มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูมนมน หนา ก้านชูอับเรณูสั้น เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 4-5 อัน แต่ละอัน ยาว 1.8-2 มม. กว้าง 0.5 มม. ฝัง ไขรูปทรงกระบอกปลายคอด ยาว 1.2 มม. มีขนสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปเกือก ม้าหรือแยกเป็น 2 พู ออวุล 4-5 อัน เรียงแถวเดียว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อย 3-4 ผล ก้านช่อผลยาว 1.2 ซม. ผลย่อยรูปสัรยูลูกปิด คอดระหว่างเมล็ด บริเวณเมล็ดรูปทรง กระบอก ปลายผลเป็นติ่งแหลม เปลือกเรียบ มีขนละเอียดประปราย ยาว 4-6.5 ซม. กว้าง 0.5-0.7 ซม. ก้านผลย่อยยาว 1-1.2 ซม. ผลอ่อนสีเขียว เมล็ด 2-4 เมล็ด เรียงแถวเดียว รูปทรง กระบอก ปลายแหลมเล็กน้อย ด้านข้างเป็นสันเล็ก ๆ ผิวเรียบ เป็นมัน สีน้ำตาลอ่อน ยาว 1.6 ซม. กว้าง 0.5 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบในอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (จันทบุรี); เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

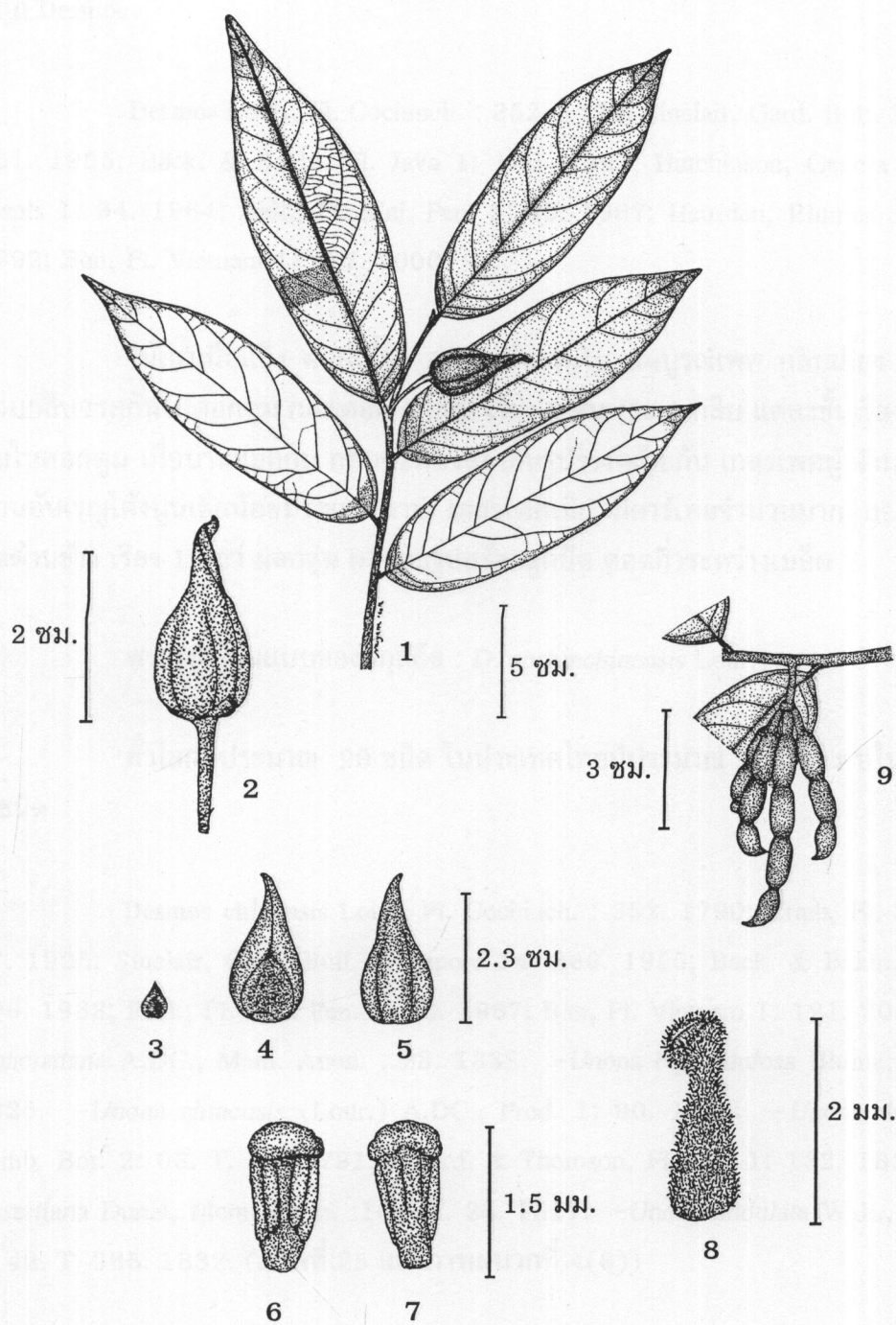
เขตการกระจายพันธุ์ : กัมพูชา, เวียดนาม

นิเวศวิทยา : พบขึ้นในป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้ง บริเวณที่ลาดเขา ระดับความสูง 400 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ติดผลเดือนสิงหาคมถึงเดือนธันวาคม

ชื่อพื้นเมือง : -

ประโยชน์ : ดอกและทรงพุ่มสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ

ตัวอย่างพรรณไม้ : N. Koonkhunthod 12; P. Pholsena 511, 1131, 1483

ภาพที่ 24 *Dasymaschalon sootepense* Craib

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 และ 5 กลีบดอกชั้นนอก
6 และ 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล

สกุล *Desmos*

Desmos Lour., Fl. Cochinch. : 352. 1790; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 261. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 106. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 94. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 45. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 69. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 117. 2000.

ไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกเดี่ยว ออกเหนือง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงช่อกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงช่อกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อบานแยกกัน กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูโค้งงอเล็กน้อยหรือแบนราบ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวุลจำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 1 แถว ผลกลุ่ม ผลย่อยรูปสัร้อยลูกปิด คอดกั้วระหว่างเมล็ด

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *D. cochinchinensis* Lour.

ทั่วโลกมีประมาณ 20 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 3 ชนิด พบในป่าเต็งรังออก 1 ชนิด

Desmos chinensis Lour., Fl. Cochinch. : 352. 1790; Craib, Fl. Siam. En. 1: 37. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 266. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 106. 1963; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 46. 1967; Ban, Fl. Vietnam 1: 121. 2000. -*Unona amherstiana* A.DC., Mem. Anon. : 28. 1832. -*Unona biglandulosa* Blume, Bijdr. : 16. 1825. -*Unona chinensis* (Lour.) A.DC., Prod. 1: 90. 1824. -*Unona discolor* Vahl, Symb. Bot. 2: 63. T. 36. 1791; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 132. 1855. -*Unona lessertiana* Dunal, Mem. Anon. : 107. T. 26. 1817. -*Unona undulata* Wall., Pl. As. Rar. 3: 42. T. 265. 1832. (ภาพที่ 25 และภาพผนวกที่ 4(6))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10-15 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น กิ่งแก่มีช่องระบายอากาศเป็นจุดประสีขาวกระจาย ใบ บาง รูปรีแกมรูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมไข่กลับ ยาว 12-13.5 ซม. กว้าง 4.8-5.5 ซม. โคนใบมนและเว้า ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่น ด้านบนของแผ่นใบสีเขียวเข้ม เกลี้ยง ด้านล่างสีขาวนวล มีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นแขนงใบ 10-13 คู่ ก้านใบ ยาว 0.4-0.5 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยว ออกเหนือง่ามใบ กลิ่นหอม ก้านดอกเรียวเล็ก ยาว 4-4.5 ซม. กลีบประดับ 1 อัน รูปใบหอก ติดที่โคนก้านดอก ยาว 0.3 ซม. กว้าง 0.15 ซม. กลีบเลี้ยง รูปสามเหลี่ยมหรือรูปใบหอก มีขนสั้นนุ่ม

ปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.9 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก เป็นแผ่น บาง โคนกลีบดอกเรียว คอดเล็กน้อย โค้งงอ ด้านในเว้า มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเหลือง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 6-7 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 100-200 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกสั้นๆ แบน ยาว 1-1.2 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ หรือนูนเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 40-50 อัน แต่ละอันยาว 1.2-1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกหรือทรงกระบอกแกมรูปกรวย ยาว 1-1.4 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปเกือกม้า ออวูล 4-5 อัน เรียงแถวเดียว ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อย 13-15 ผล ก้านช่อผลยาว 3-4.5 ซม. ผลย่อยรูปสรีรียลูกปิด คอดระหว่างเมล็ด บริเวณเมล็ดกลม เปลือกเรียบ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ปลายผลเป็นติ่งแหลม ยาว 3-3.5 ซม. กว้าง 0.7 ซม. ก้านผลย่อยยาว 0.8-0.9 ซม. ผลสุกสีม่วงดำ เมล็ด 2-4 เมล็ด ทรงกลม ปลายเป็นติ่งแหลมเล็กน้อย ด้านข้างเป็นร่องตื้นๆ ผิวเรียบ เกลี้ยงสีน้ำตาลแดง เส้นผ่านศูนย์กลาง 0.6-0.8 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เลย; ภาคตะวันออก สุรินทร์; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี, ประจวบคีรีขันธ์; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี, ตราด; ภาคใต้ ตรัง, นราธิวาส, พังงา, ภูเก็ต, ยะลา, ระนอง, สงขลา, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

เขตการกระจายพันธุ์ : มีการกระจายพันธุ์กว้างตั้งแต่ ทางตะวันออกของเทือกเขาหิมาลัยถึงตลอดภูมิภาคมาเลเซีย

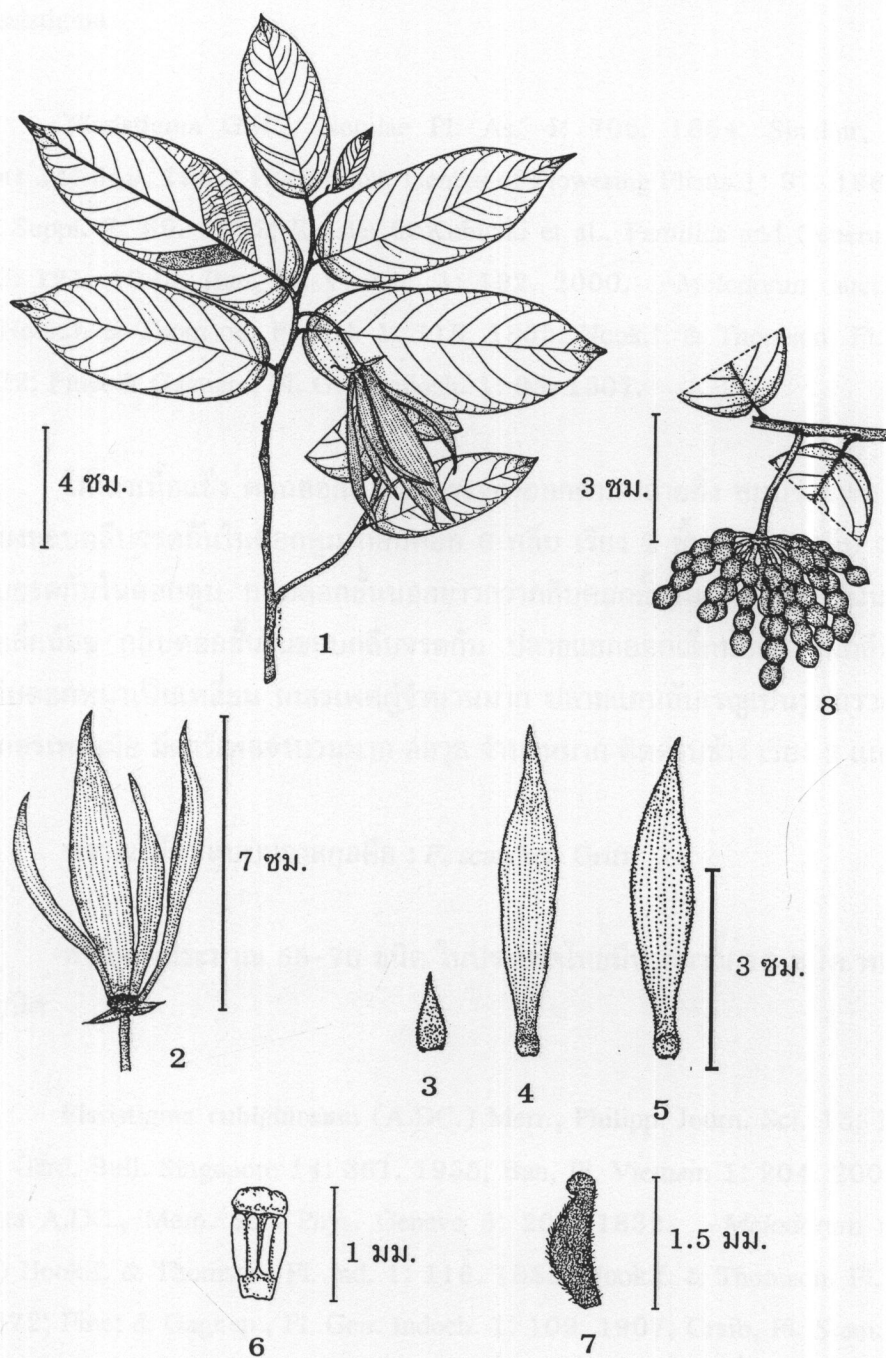
นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบหรือเนินเขา พื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้งหรือตามริมลำธาร ระดับความสูง 100 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ติดผลเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

ชื่อพื้นเมือง : สายหยุด, สาวหยุด(ภาคกลาง ภาคใต้); กล้วยเครือ (สระบุรี); เครือเขาเกลบ (เลย); เสลาเพชร (สุราษฎร์ธานี)

ประโยชน์ : ปลูกเป็นไม้ประดับ ดอกมีกลิ่นหอม

ตัวอย่างพรรณไม้ : Bunnak 13; C. Boonnab 89, 143; C. Niyomdham et al. 189, 325, 1031, 1096; C. Phengklae et al. 4190; D. J. Collins 1001, 1731; J. F.

Maxwell 71-452, 74-311, 74-736, 75-431, 86-1071; Kasem 144; Kerr 12233, 13315; K. Lasen et al. 30602; N. Koonkhunthod 50, 70, 127, 128; P. Pholsena 179, 190, 343, 2083; P. Sirirugsa 836; Put 881; Sakol 265, 1228; Snan 376; Th. Sorensen et al. 5719; T. Santisuk 808; T. Smitinand 1436, 2890; T. Wongprasert et al. s..n. (BKF 96959); Winit 620

ภาพที่ 25 สายหยุด *Desmos chinensis* Lour.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

สกุล Fissistigma

Fissistigma Griff., *Notulae Pl. As.* 4: 706. 1854; Sinclair, *Gard. Bull. Singapore* 14: 349. 1955; Hutchinson, *Genera of Flowering Plants* 1: 97. 1964; Heusden, *Blumea Suppl.* 7: 69. 1992; Kessler in Kubitzki et al., *Families and Genera of Vascular Plants* 2: 121. 1993; Ban, *Fl. Vietnam* 1: 192. 2000. –*Melodorum* auct. non. Lour. 1790, Hook.f. & Thomson, *Fl. Ind.* 1: 115. 1855; Hook.f. & Thomson, *Fl. Br. Ind.* 1: 78. 1872; Finet & Gagnep., *Fl. Gen. Indoch.* 1: 95. 1907.

ไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกตามปลายกิ่ง สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอกยาวกว่ากลีบดอกชั้นใน กลีบดอกชั้นนอกแยก แผ่กางออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในขอบกลีบจรดกัน ปลายแยกออกเล็กน้อย โคนกลีบดอกโค้งเว้า ปลายกลีบดอกหนาเป็นเหลี่ยม เกสรเพศผู้จำนวนมาก ปลายเกสรแฉกเป็นรูปกรวยกลับ ปลายแหลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวุล จำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *F. scandens* Griff.

ทั่วโลกมีประมาณ 55–70 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 13 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Fissistigma rubiginosum (A.DC.) Merr., *Philipp. Journ. Sci.* 15: 135. 1919; Sinclair, *Gard. Bull. Singapore* 14: 361. 1955; Ban, *Fl. Vietnam* 1: 204. 2000. –*Uvaria rubiginosa* A.DC., *Mem. Soc. Phys. Geneve* 5: 202. 1832. –*Melodorum rubiginosum* (A.DC.) Hook.f. & Thomson, *Fl. Ind.* 1: 116. 1855; Hook.f. & Thomson, *Fl. Br. Ind.* 1: 279. 1872; Finet & Gagnep., *Fl. Gen. Indoch.* 1: 102. 1907; Craib, *Fl. Siam. En.* 1: 57. 1925; Ridl., *Fl. Mal. Pen.* 1: 88. 1967. (ภาพที่ 26 และภาพผนวกที่ 5(1))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 15–20 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ หนา รูปขอบขนานแกมรูปรี ยาว 26 ซม. กว้าง 11.5–13.5 ซม. โคนใบมนและเว้า ปลายใบมนและเป็นติ่งแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นหนานุ่มสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 18–20 คู่ เส้นชั้นบันไดชัดเจนทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.5–0.7 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก ออกเป็นช่อกระจุกหรือเป็นช่อแยกแขนง มีดอกย่อย 2–4 ดอก ออกปลายกิ่ง กลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม โคนเชื่อมติดกัน ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่ม

ปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.4 ซม. กว้าง 0.4 ซม. เมื่อบานกลีบดอกชั้นนอก แยกกัน แผ่กางออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในโคนกลีบเชื่อมติดกันปลายแยกออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นนอกรูปใบหอก เป็นแผ่นแบน โคนกลีบดอกโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 3.2-3.3 ซม. กว้าง 1 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปใบหอกแคบ โคนกลีบดอก ด้านในโค้งเว้า ปลายกลีบดอกหนาเป็นเหลี่ยม ตัดตามขวางเป็นรูปสามเหลี่ยม ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 3 ซม. กว้าง 0.7 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน แบน ยาว 2 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นรูปกรวยกลับ ปลายแหลมหรือมน กลม ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 10-12 อัน แต่ละอัน ยาว 3.5 มม. กว้าง 0.6 มม. รังไข่คล้ายรูปไข่แกมรูปทรงกระบอก ยาว 1.5 มม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียสั้นๆ ยอดเกสรเพศเมียรูปคล้ายกระบอง ด้านข้างเป็นร่อง มีขนสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ออวุล 14 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ไม่พบในการศึกษาค้างนี้

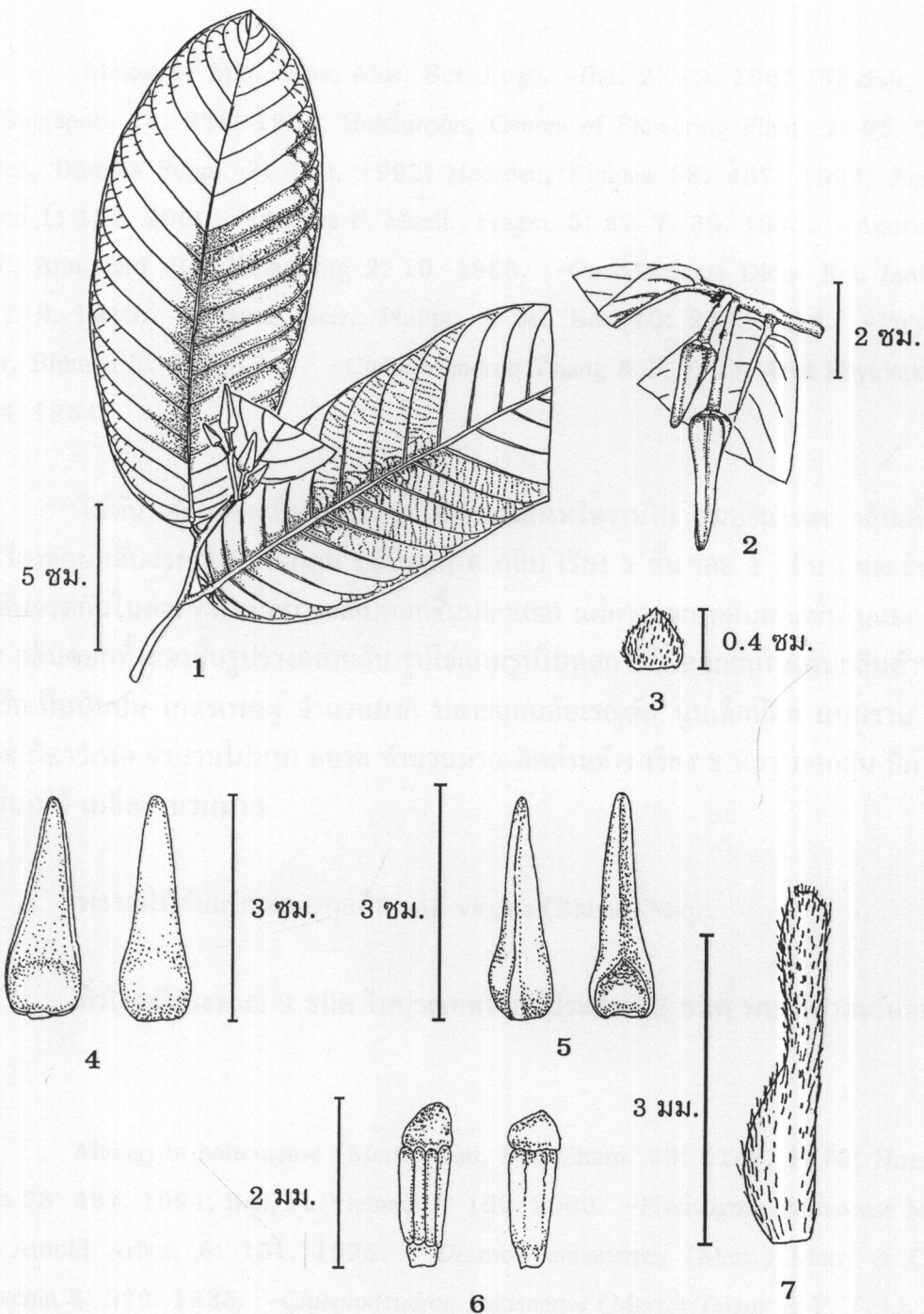
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉิยใต้ จันทบุรี; ภาคใต้ ตรัง, ปัตตานี, สงขลา, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบในเขตอุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : ศรีลังกา, อินเดีย, ภูมิภาคอินโดจีน, มาเลเซีย, บอร์เนียว
สุมาตรา

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้นและป่าดิบแล้ง บริเวณที่ลาดเขาหรือที่ราบ ริมลำธาร ระดับความสูง 100-300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : ย่านเลือด (สุราษฎร์ธานี); โคลง (ปัตตานี); นมวัว (สงขลา)

ตัวอย่างพรรณไม้ : J. F. Maxwell 75-812, 75-826; Kerr 7318, 14745; K. Larsen et al. 32292; N. Koonkhunthod 11; Phloenchit 882; P. Pholsena 1481; T. Smitinand 3469; T. Sorensen et al. 303

ภาพที่ 26 ย่านเลือด *Fissistigma rubiginosum* (A.DC.) Merr.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล

สกุล *Meiogyne*

Meiogyne Miq., Ann. Mus. Bot. Lugd. -Bat. 2: 12. 1865; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 276. 1955; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 95. 1964; Heusden, Blumea Suppl. 7: 100. 1992; Heusden, Blumea 38: 487. 1994; Ban, Fl. Vietnam 1: 157. 2000. -*Ancana* F. Muell., Fragm. 5: 27. T. 35. 1865. -*Ararocarpus* Scheff., Ann. Jard. Bot. Buitenzorg 2: 10. 1855. -*Oncodostigma* Diels, Bot. Jard. 49: 143. f. 2. 1912. -*Guamia* Merr., Philipp. J. Sci. Bot. 10: 243. 1915. -*Polyaulax* Backer, Blumea 5: 492. 1945. -*Chieniodendron* Tsiang & P. T. Li, Acta Phytotax. Sin. 9: 374. 1964.

ไม้ต้น ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกตามกิ่งหรือง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อบานกลีบดอกชั้นนอกแยก แผ่กางออก กลีบดอกชั้นในแยกแต่ไม่แผ่กาง กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่แกมรูปใบหอก กลีบดอกชั้นในโคนกลีบด้านในมีต่อมหรือเป็นปุ่มปม เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูตัด ฐานเล็กน้อย แบนราบ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล จำนวนไม่มาก ออวุล จำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผลกลุ่ม มีก้านผลย่อยหรือไม่มี เมล็ดจำนวนมาก

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *M. virgata* (Blume) Miq.

ทั่วโลกมีประมาณ 9 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 2 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Meiogyne hainanense (Merr.) Ban, Bot. Zhurn. 58: 1148. 1973; Huesden, Blumea 38: 487. 1994; Ban, Fl. Vietnam 1: 160. 2000. -*Fissistigma hainanense* Merr., Journ. Arnold Arbor. 6: 131. 1925. -*Desmos hainanensis* (Merr.) Merr. & Chun, Sunyatsenia 2: 229. 1935. -*Chieniodendron hainanense* (Merr.) Tsiang & P. T. Li, Acta Phytotax. Sin. 9: 375. 1964. -*Oncodostigma hainanense* (Merr.) Tsiang & P. T. Li, Fl. Reipubl. Popul. Sin. 30(2): 81. 1979. - *Fissistigma maclurei* Merr., Philipp. Journ. Sci. Bot. 23: 241. 1923. non. *F. maclurei* 1922. -*Meiogyne maclurei* (Merr.) Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 41. 1953. non. *F. maclurei* 1922. (ภาพที่ 27 และภาพผนวกที่ 5(2))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 10-20 ม. เปลือกเรียบ สีน้ำตาล กิ่งแตกตั้งฉากกับลำต้น ตลอดทั้งลำต้น เรือนยอดรูปกรวยกลับ กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปรีหรือรูปไข่ ยาว 8-10 ซม. กว้าง 2-4 ซม. โคนใบมนและเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นกลางใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 8-10 คู่ ด้านล่างนูนเป็นสันเด่นชัด ก้านใบยาว 0.5-0.7 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยวหรือช่อกระจุก 2 ดอก ออกตามกิ่งเหนือรอยแผลใบหรือง่ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2.5-3 ซม. ก้านดอกยาว 0.5-1 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ยาว 0.3 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง หนา มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น สีน้ำตาลอ่อน ยาว 0.3-0.4 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. เมื่อบานกลีบดอกชั้นนอกแยกกัน แผ่กางออก กลีบดอกชั้นในปลายกลีบแยกออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่แกมรูปใบหอก เป็นแผ่น หนา ปลายแหลม มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ด้านนอกสีน้ำตาลอ่อน ด้านในสีชมพู ยาว 1.4-1.5 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่แกมรูปใบหอกแคบ หนา ด้านในโค้งเว้า มีต่อมหรือปุ่มปม ขรุขระจำนวนมาก มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีชมพู ยาว 1-1.2 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 40-50 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน แบน ยาว 1-1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัด นูนเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 9-10 อัน แต่ละอันยาว 2.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 1.5 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียคล้ายรูปไข่กลับเกือบกลม มีขนสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ออวุล 5-12 อันเรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 5-10 ผล ก้านช่อผล หนา คล้ายกิ่ง ยาว 1 ซม. ผลย่อยรูปทรงกระบอกหรือทรงรี เปลือกหนาขรุขระ มีขนสั้นนุ่ม สีดำ ปกคลุมหนาแน่น ทำให้ผลเป็นสีดำ ผลอ่อนและผลสุกสีดำ ยาว 5-7 ซม. กว้าง 3-4 ซม. ก้านผลย่อยยาว 1-1.5 ซม. เมล็ด 6-12 เมล็ด ทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ แบน ผิวมีเส้นใยสั้นๆ ละเอียด ปกคลุมหนาแน่น สีน้ำตาลอ่อน ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 1-1.2 ซม. หนา 0.6 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

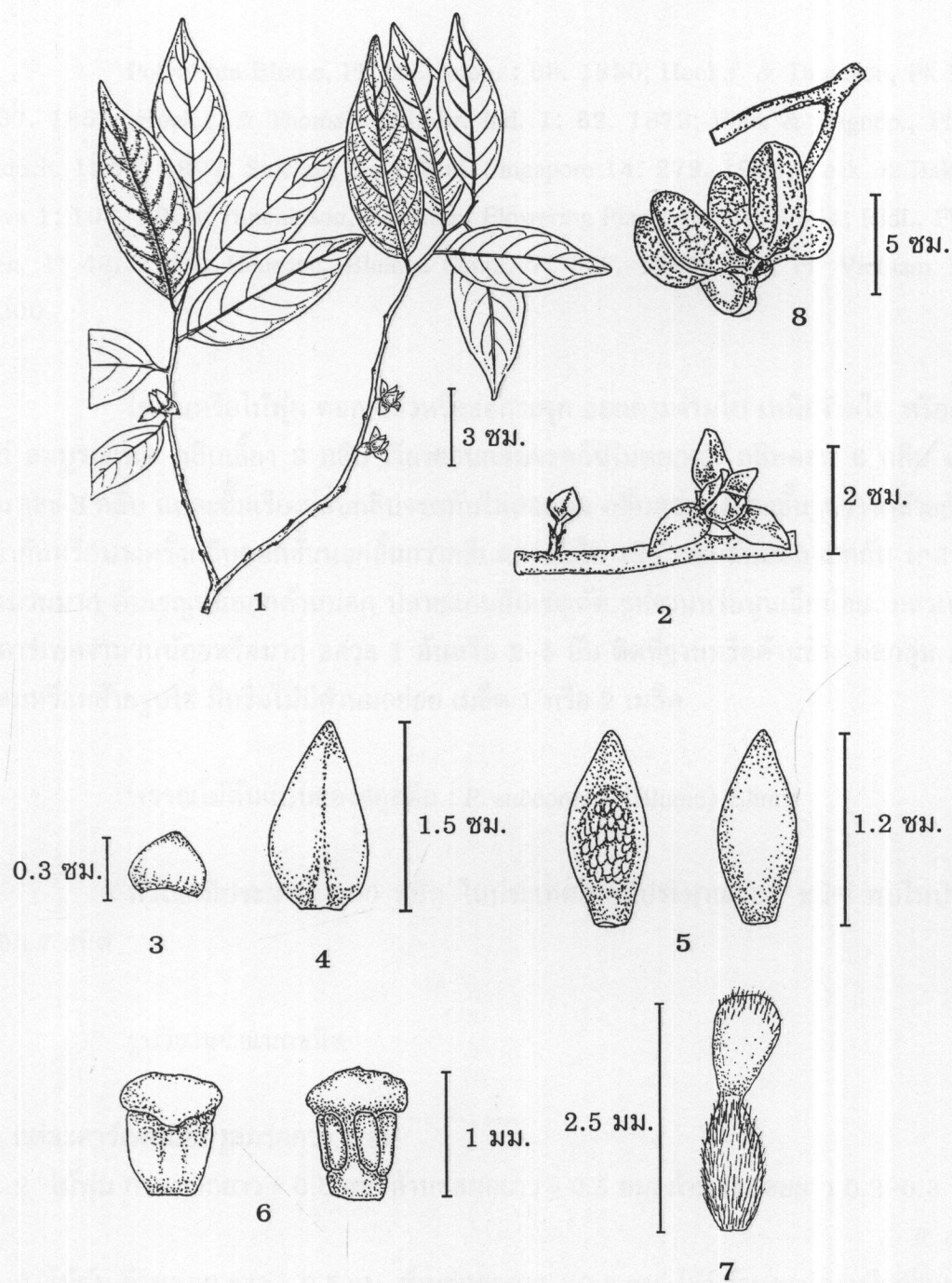
เขตการกระจายพันธุ์ : จีน (เกาะไหหลำ), กัมพูชา, เวียดนาม

นิเวศวิทยา : พบขึ้นในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบ ความชุ่มชื้นสูง เรือนยอดของป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม ติดผลเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม

ชื่อพื้นเมือง : ไสเดน

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Kerr 9706; J. F. Maxwell 75-510; N. Koonkhunthod 95, 116; P. Pholsena 82, 815, 828, 1223; S. Decharach s. n. (BKF 110194)

ภาพที่ 27 ไสเดน *Meiogyne hainanense* (Merr.) Ban

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เฟล 8 ผล

สกุล *Polyalthia*

Polyalthia Blume, Fl. Jav. Anon. : 68. 1830; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 137. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 62. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 65. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 279. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 106. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 100. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 48. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 125. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 74. 2000.

ไม้ต้นหรือไม้พุ่ม ดอกเดี่ยวหรือช่อกระจุก ออกตามง่ามใบ เหนือง่ามใบ หรือตามกิ่ง แก่ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน ยาวเท่ากันหรือบางครั้งกลีบดอกชั้นนอกสั้นกว่ากลีบดอกชั้นใน เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน เกสรเพศผู้จำนวนมาก อับเรณูหันออกด้านนอก ปลายแกนอับเรณูตัด รูปจานหรือรูนูนเล็กน้อย เกสรเพศเมียมีคาร์เพลจำนวนน้อยหรือมาก ออวูล 1 อันหรือ 2-5 อัน ติดที่ฐานหรือด้านข้าง ผลกลุ่ม ผลทรงกลมหรือคล้ายรูปไข่ มีหรือไม่มีก้านผลย่อย เมล็ด 1 หรือ 2 เมล็ด

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *P. subcordata* (Blume) Blume

ทั่วโลกมีประมาณ 100 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 32 ชนิด พบในป่าเต็งรัง ออก 7 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1 แต่ละคาร์เพลมีออวูลมากกว่า 1 อัน

2 ไม้พุ่ม ก้านดอกยาว > 0.5 ซม. ก้านช่อผลยาว > 0.5 ซม. ก้านผลย่อยยาว 0.2-0.3 ซม.

1 *P. debilis*

2 ไม้ต้น ก้านดอก ยาว < 0.5 ซม. ก้านช่อผลยาว < 0.5 ซม. ไม่มีก้านผลย่อยหรือก้านผลย่อยยาว 0.1 ซม.

2 *P. parviflora*

1 แต่ละคาร์เพลมีออวูล 1 อัน

3 กลีบดอก อวบหนา

4 โคนใบมนและเบี้ยว ดอกออกตามง่ามใบ ก้านดอกยาว 2.5-4 ซม.

3 *P. cerasoides*

- 4 โคนใบแหลมหรือค่อนข้างแหลม ดอกออกเหนือง่ามใบหรือตรงข้ามใบ ก้านดอกยาวน้อยกว่า 2.5 ซม.
- 5 ใบรูปรีหรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ ยาว < 10 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน < 0.9 ซม. กลีบดอกแยกเปิดอ้าออก ก้านช่อผลยาว > 1 ซม. ผลย่อยรูปทรงกลม 4 *P. evecta*
- 5 ใบรูปขอบขนาน ยาว > 10 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน > 0.9 ซม. กลีบดอกโอบหุ้มเกสรเพศผู้และเกสรเพศเมีย ก้านช่อผลยาว < 1 ซม. ผลย่อยรูปทรงรีหรือรูปรีแกมรูปไข่ 5 *P. crassa*
- 3 กลีบดอกเป็นแผ่นแบน บาง
- 6 ด้านล่างของแผ่นใบสีเขียวทึบ ดอกออกเป็นกลุ่ม 4-5 ดอก ก้านดอกยาว < 2 ซม. กลีบดอก ยาว < 2 ซม. ผลย่อยทรงกลม 6 *P. glauca*
- 6 ด้านล่างของแผ่นใบสีเขียวอ่อน ดอกออกเป็นช่อกระจุก 3-8 ดอก ก้านดอกยาว > 2 ซม. กลีบดอก ยาว > 2 ซม. ผลย่อยรูปทรงรีหรือรูปไข่ปลายแหลม 7 *P. jucunda*

1 *Polyalthia debilis* (Pierre) Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 97. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 76. 1907; Ban, Fl. Vietnam 1: 107. 2000. -*Unona debilis* Pierre, Fl. For. Cochinch. : T.29. 1880. (ภาพที่ 28 และภาพผนวกที่ 5(3))

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงถึงประมาณ 0.8 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบหนาคล้ายแผ่นหนัง รูปรี ยาว 10.4-15.2 ซม. กว้าง 4.6-7.1 ซม. โคนใบเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ด้านล่างของแผ่นใบ เส้นกลางใบและก้านใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 9-10 คู่ ก้านใบยาว 0.2-0.5 ซม. ดอก เดี่ยว ออกเหนือง่ามใบ กลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-1.4 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.2 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้างหรือรูปสามเหลี่ยม หนา ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.2-0.3 ซม. กว้าง 0.3 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกันไม่แผ่กาง กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง อวบน้ำ หนา โคนกลีบดอกโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลืองครีม โคนกลีบดอกด้านในสีน้ำตาลแดง ยาว 0.6-0.8 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปขอบขนานแกมรูปไข่ อวบน้ำ หนา โคนกลีบดอกโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเหลืองครีม โคนกลีบดอกด้านในสีน้ำตาลแดง ยาว 0.9-1 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 20-40 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน แบน ยาว 2 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัด แบนราบ ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 9-10 อัน แต่ละอันยาว 3 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 2 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียนูนกลม มีขน

สั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ออวูล 4-5 อัน เรียงแถวเดียว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผล ย่อยอยู่ติดกัน ผลย่อย 2-4 ผล ก้านช่อผลยาว 0.9-1.5 ซม. ผลย่อยทรงกลมหรือทรงกระบอก สั้นๆ หรือทรงรี เปลือกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ผลสุกสีเหลืองและเปลี่ยนเป็นสีแดง ยาว 1-2 ซม. กว้าง 1-1.6 ซม. ก้านผลย่อยยาว 0.2-0.3 ซม. เมล็ด 1-4 เมล็ด

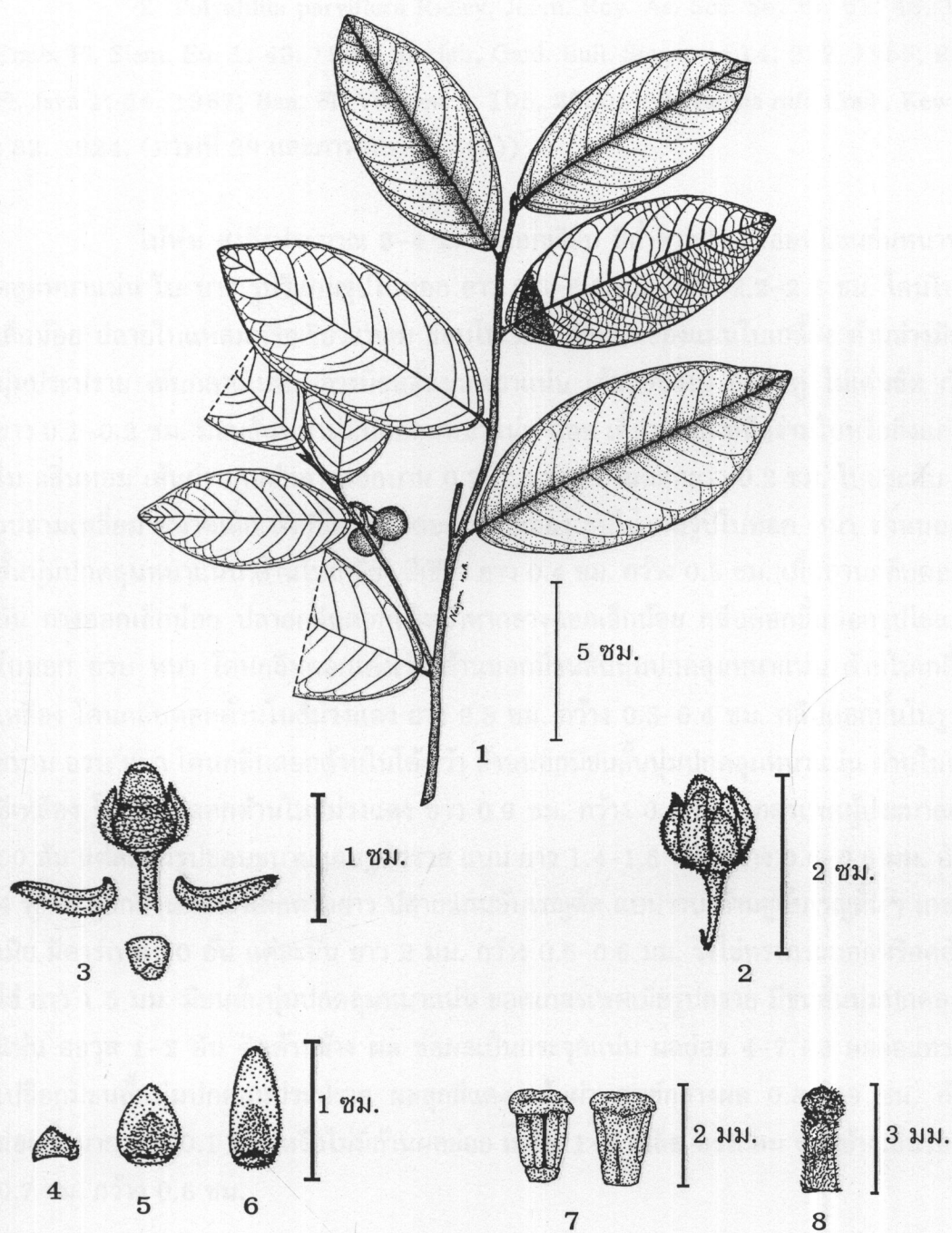
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคเหนือ เชียงใหม่, ตาก, พิชณุโลก; ภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ขอนแก่น; ภาคตะวันออก ชัยภูมิ, นครราชสีมา; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ประจวบคีรีขันธ์, ราชบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ตราด, ระยอง; ป่าตะวันออก พบบริเวณป่าสงวนติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าเต็งรัง ที่ราบ พื้นที่เปิดโล่ง ดินเป็นดินลูกรัง ระดับความสูง 100 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน ติดผลเดือน กันยายนถึงเดือนตุลาคม

ชื่อพื้นเมือง : กล้วยเต่า, กล้วยดับเต่า (ราชบุรี); ไข่เต่า, ดับเต่า, ดับเต่าน้อย (เหนือ)

ตัวอย่างพรรณไม้ : A. Premrusmi 64; C. Phengklae et al. 3792; D. J. Collins 1580; J. F. Maxwell 71-204, 72-216, 72-420, 74-1060, 75-646; Kerr 4145, 21444, s. n. (BK 353); K. Larsen et al. 32420; Nainoe s. n. (BK 349); N. Koonkhunthod 142; Pradit 622, 874; Put 253, 477, 2677, 4236, 4272; P. Puudjaa 424; P. Pholsena 1155; R. Pooma 613, 1291; Sakol 637; T. Smitinand s. n. (BKF 979251); T. Sorensen et al. 4496

ภาพที่ 28 กล้วยเต่า *Polyalthia debilis* (Pierre) Finet & Gagnep.

1 ใบและผล 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอกชั้นใน
7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล

2 *Polyalthia parviflora* Ridley, Journ. Roy. As. Soc. Str. Br. 61: 46. 1912; Craib, Fl. Siam. En. 1: 43. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 299. 1955; Ridley, Fl. Java 1: 54. 1967; Ban, Fl. Vietnam 1: 105. 2000. -*Polyalthia rufa* Craib, Kew Bull. : 82. 1924. (ภาพที่ 29 และภาพผนวกที่ 5(4))

ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 3-4 ม. เปลือกเรียบ สีนํ้าตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปรีแกมรูปใบหอก ยาว 6.3-8.5 ซม. กว้าง 2.2-2.8 ซม. โคนใบเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นกลางใบด้านล่างมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น เส้นแขนงใบ 8-9 คู่ ไม่เด่นชัด ก้านใบยาว 0.1-0.2 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยว ออกเหนือง่ามใบหรือกิ่งแก่ที่ไม่มีใบ กลิ่นหอม เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.7-1.5 ซม. ก้านดอกยาว 0.2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปใบหอก หนา ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.4 ซม. กว้าง 0.3 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน ทางออกเล็กน้อย ปลายกลีบดอกโค้งเข้าหากกลางดอกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่แกมรูปใบหอก อวบ หนา โคนกลีบดอกโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง โคนกลีบดอกด้านในสีม่วงแดง ยาว 0.8 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปขอบขนาน อวบ หนา โคนกลีบดอกด้านในโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง โคนกลีบดอกด้านในสีม่วงแดง ยาว 0.9 ซม. กว้าง 0.3 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 80-90 อัน แต่ละอันรูปขอบขนานแกมรูปกรวย แบน ยาว 1.4-1.5 มม. กว้าง 0.6-0.8 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัด แบนราบ ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 10 อัน แต่ละอัน ยาว 2 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. รังไข่ทรงกระบอกหรือคล้ายรูปไข่ ยาว 1.5 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวย มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ออวุล 1-2 อัน ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อย 4-7 ผล ผลย่อยทรงกลม เปลือกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ผลสุกสีแดง เส้นผ่านศูนย์กลางผล 0.8-0.9 ซม. ก้านผลย่อยสั้นมาก ยาว 0.1 ซม. หรือไม่มีก้านผลย่อย เมล็ด 1-2 เมล็ด ทรงกลม ด้านข้างเป็นร่อง ยาว 0.7 ซม. กว้าง 0.6 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ นครสวรรค์; ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ฉะเชิงเทรา, สระแก้ว; ภาคใต้ นครศรีธรรมราช; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

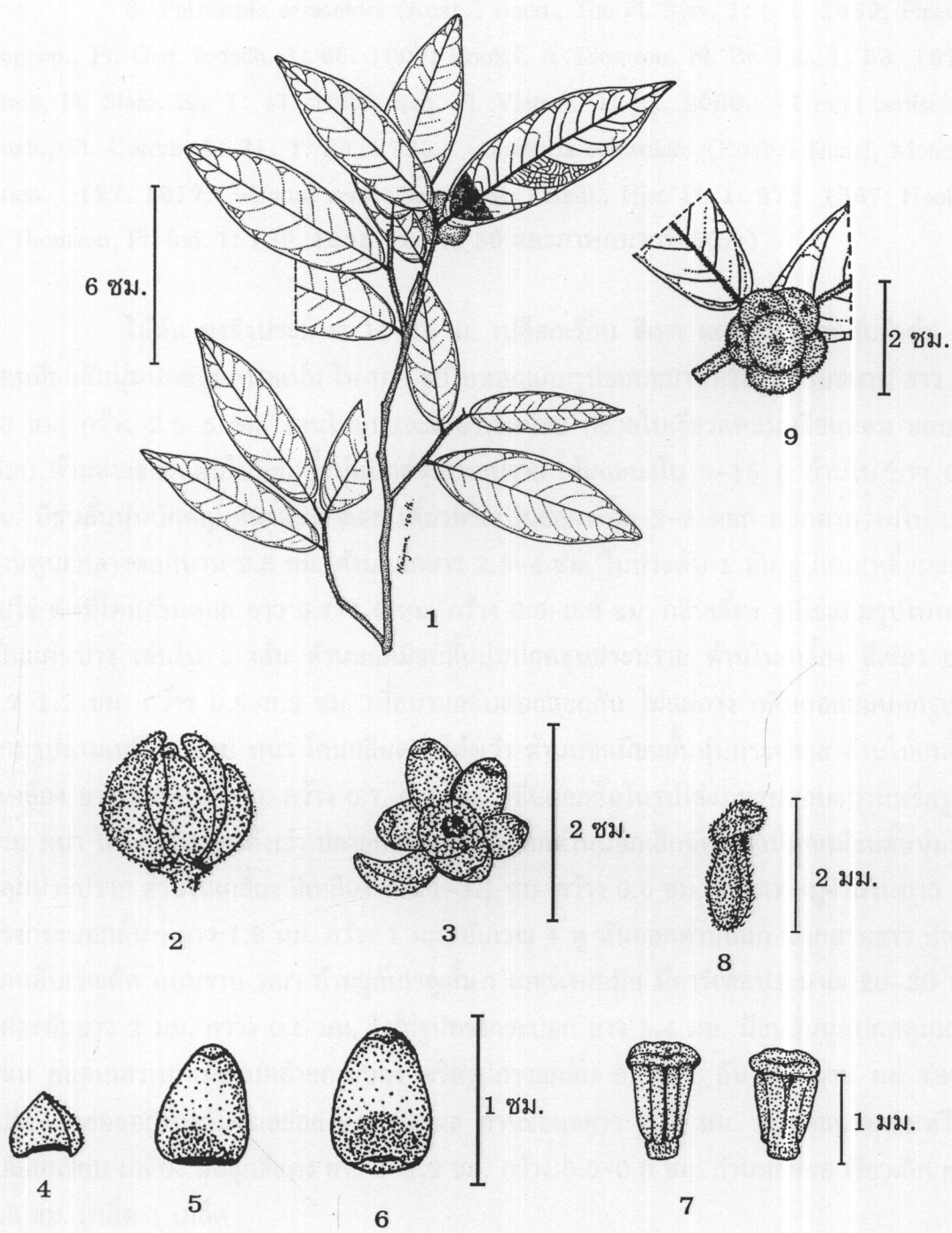
เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน, มาเลเซีย, ชาว

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบ เรือนยอดป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 100-300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมกราคมถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนสิงหาคมถึงเดือนตุลาคม

ชื่อพื้นเมือง : สุรามิฤทธิ์ (ฉะเชิงเทรา)

ประโยชน์ : รากเป็นอาหารของช้างป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : Dumrongsak 129, 688; C. F. van Beusekom et al. 3273; J. F. Maxwell 75-33; Kerr 6022; K. Larsen et al. 3263; M. Greijmans 147-98; N. Koonkhunthod 15, 16, 126, 132, 144; P. Pholsena 443, 554, 845, 1998; Rabil 164; R. Geesink & J. F. Maxwell 8376; Sanoh 18; S. Decharach s. n. (BKF 101810)

ภาพที่ 29 สุรามิถูธิ *Polyalthia parviflora* Ridley

1 ใบและผล 2 และ 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก 6 กลีบดอกชั้นใน
7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล 9 ผล

3 *Polyalthia cerasoides* (Roxb.) Bedd., The Fl. Sylv. 1: t. 1. 1869; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 68. 1907; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 63. 1872; Craib, Fl. Siam. En. 1: 41. 1925; Ban, Fl. Vietnam 1: 81. 2000. -*Uvaria cerasoides* Roxb., Pl. Corom. 1: 31. T. 33. 1795. -*Guatteria cerasoides* (Roxb.) Dunal, Monogr. Anon. : 127. 1817. -*Unona ceracoides* (Roxb.) Baill., Hist. Pl. 1: 272. 1867; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 139. 1855. (ภาพที่ 30 และภาพผนวกที่ 5(5))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 10-15 ม. เปลือกเรียบ สีเทา แตกกิ่งตั้งฉากกับลำต้น กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนานหรือรูปขอบขนาน ยาว 6-10 ซม. กว้าง 2.5-5 ซม. โคนใบมนและเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ ด้านล่างของแผ่นใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นแขนงใบ 8-15 คู่ ก้านใบ ยาว 0.3 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตามง่ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2.5 ซม. ก้านดอกยาว 2.5-4 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยมแกมรูปไข่ ติดที่โคนก้านดอก ยาว 0.7-1.2 ซม. กว้าง 0.5-0.8 ซม. กลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปใบหอก เป็นแผ่นบาง เส้นใบ 3 เส้น ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.7-1.2 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน ไม่แผ่กาง กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม อวบ หนา โคนกลีบดอกโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.9-1.1 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่แกมรูปขอบขนานหรือรูปรี อวบ หนา โคนกลีบดอกโค้งเว้า ปลายกลีบดอกโค้งออกด้านนอกเล็กน้อย ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 1-1.1 ซม. กว้าง 0.6 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก รูปทรงกระบอกสั้นๆ ยาว 1.8 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ หนา ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20-30 อัน แต่ละอันยาว 2 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 1.4 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปคล้ายกระบอง หรือรูปกรวยกลับ ออวุล 1 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 10-20 ผล ก้านช่อผลยาว 4-5 ซม. ผลย่อยทรงกลมหรือรี เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลสุกสีแดง ยาว 1-1.2 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. ก้านผลย่อย เรียวเล็ก ยาว 2.5 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่, นครสวรรค์ แพร่, พิชญโลก, แม่ฮ่องสอน, ลำปาง, ลำพูน; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขอนแก่น, เพชรบูรณ์, เลย; ภาคตะวันออก ชัยภูมิ, นครราชสีมา, ศรีสะเกษ, อุบลราชธานี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี, ประจวบคีรีขันธ์, ราชบุรี; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ฉะเชิงเทรา, จันทบุรี, ชลบุรี, ระยอง; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

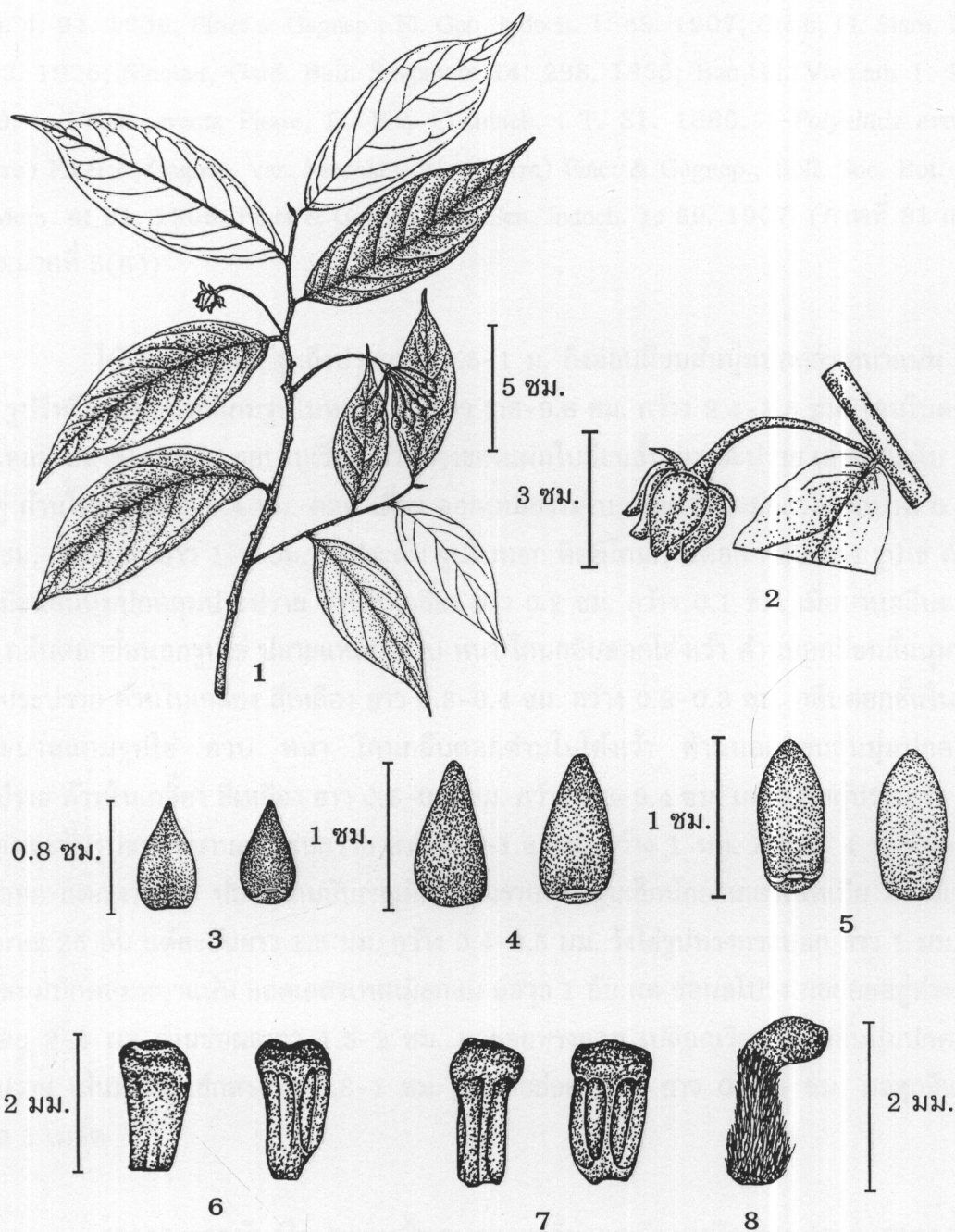
เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย, พม่า, ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ที่ราบ ป่าโปร่ง พื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนมีนาคมถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนกรกฎาคม

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ชื่อพื้นเมือง : กะเจียน, คำสามซึก (เชียงใหม่); แควหาง (ราชบุรี); จันทรัดง, ทรายเด่น (ขอนแก่น); พญารากดำ (ชลบุรี); โมดตง (ระยอง); สะบั้งงาป่า (เหนือ) ; เสโพลล่า (ไทยใหญ่-แม่ฮ่องสอน); เหลือง (ลำปาง)

ตัวอย่างพรรณไม้ : A. C. 116; A. Premradsamee 37; C. F van Beusekom & T. Smitinand 2272; J. F. Maxwell 74-307, 75-161, 75-700, 76-154, 76-315, 87-886, 89-439, 96-648; Kerr 5463, 5506, 5839, 10640, 16197, 20191, 20364, 21543, N. Koonkhunthod 133; P. Pholsena 887; P. Sangkachand 608; Put 227, 2753, 4081; S. Indrapong et al. 127; T. Smitinand 81-3, 4490, 11822, s. n. (BKF 085703); T. Smitinand & Nicharat 10764; T. Sorensen et al. 2182; T. Wongprasert et al. s. n. (BKF 123946), s. n. (BKF 124676); Vanpruk 252; William 17144; Winit 537, 710, 1967

ภาพที่ 30 กะเจียน *Polyalthia cerasoides* (Roxb.) Bedd.

1 ใบ ดอก และผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 และ 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล

4 *Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 91. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 69. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 42. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 298. 1955; Ban, Fl. Vietnam 1: 94. 2000. -*Unona evecta* Pierre, Fl. For. Cochinch. : T. 31. 1880. -*Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep. var. *baochianensis* (Pierre) Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. Fr. 53 Mem. 4: 91. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 69. 1907. (ภาพที่ 31 และ ภาพผนวกที่ 5(6))

ไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงถึงประมาณ 0.5-1 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบหนา รูปรีหรือขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ ยาว 7.6-9.6 ซม. กว้าง 2.4-3.5 ซม. โคนใบค่อนข้างแหลม ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบ ด้านล่างของแผ่นใบมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นแขนงใบ 7-10 คู่ ก้านใบยาว 0.2-0.4 ซม. ดอก เดี่ยว ออกเหนือง่ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.6-0.8 ซม. ก้านดอก ยาว 1-2 ซม. ใบประดับ รูปใบหอก ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่ ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.2 ซม. กว้าง 0.1 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยก กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่ ปลายแหลม อวบน้ำ โคนกลีบดอกโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.3-0.4 ซม. กว้าง 0.2-0.3 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปขอบขนานแกมรูปไข่ อวบน้ำ โคนกลีบดอกด้านในโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.6-0.7 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 30 อัน แต่ละอันรูปขอบขนานแกมรูปกรวย ยาว 1.5-1.6 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออก ด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบหรือมนเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 25 อัน แต่ละอันยาว 1.5 มม. กว้าง 0.4-0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 1 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียกลม ออวุล 1 อัน ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 2-4 ผล ก้านช่อผลยาว 1.5-2 ซม. ผลย่อยทรงกลม เปลือกเรียบ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นผ่านศูนย์กลางผล 0.8-1 ซม. ก้านผลย่อย เรียว ยาว 0.8-1 ซม. ผลสุกสีแดง เมล็ด 1 เมล็ด

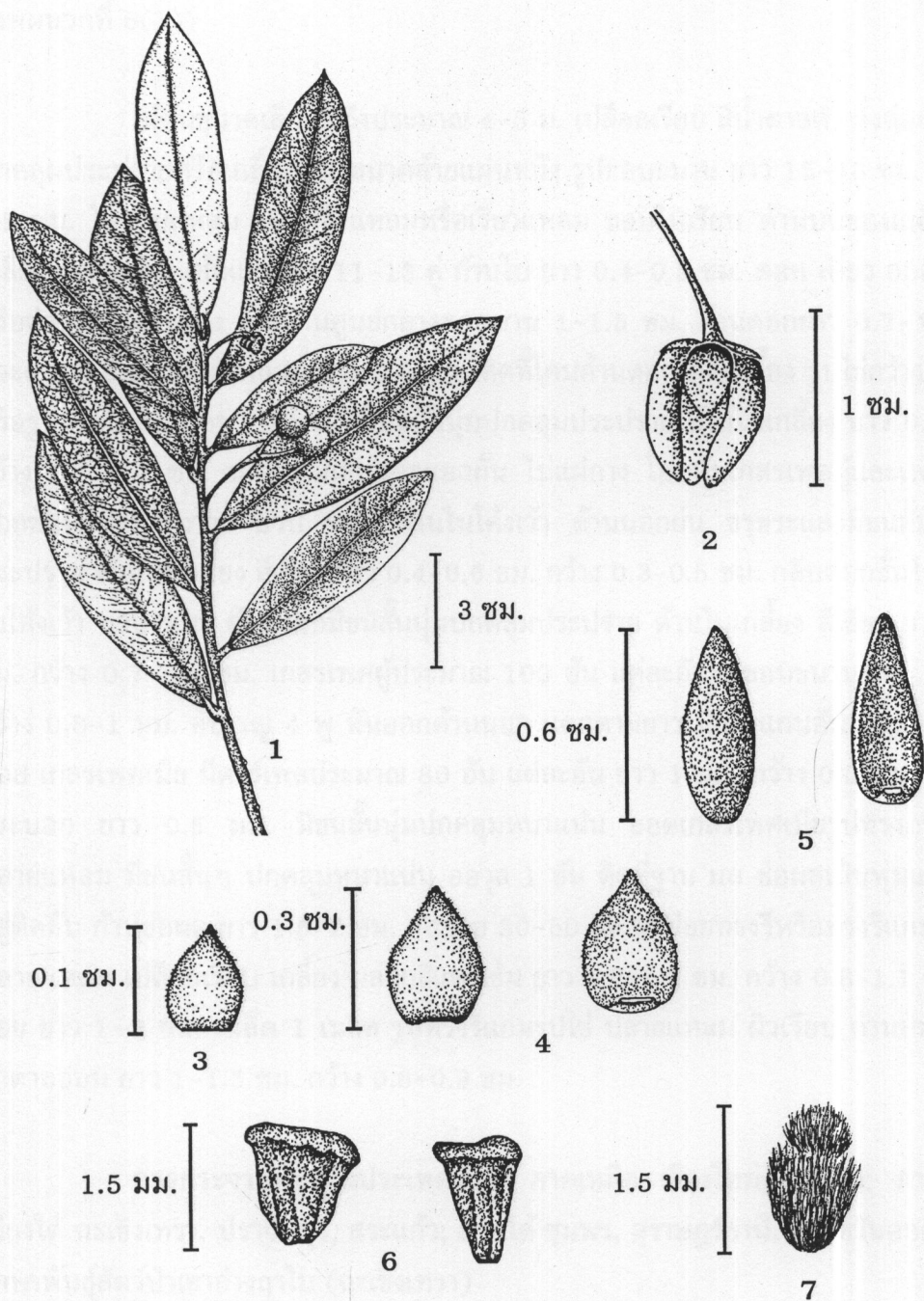
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขอนแก่น; ภาคตะวันออก บุรีรัมย์, ศรีสะเกษ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, ระยอง, ปัตตานีออก พบบริเวณป่าสงวนแห่งชาติติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน, มาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบในป่าเต็งรัง ที่ราบ พื้นที่เปิดโล่ง ดินเป็นดินลูกรัง ระดับความสูง 100 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม ติดผลเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : นมน้อย(เพชรบูรณ์); น้ำเต้าแล้ง (นครราชสีมา); น้ำเต้าน้อย (เลย)

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. Phengklai et al. 3408, 3801; Dee 523; J. F. Maxwell 72-218, 76-360, s. n. (BK 48532); K. Bunchuai 49; N. Koonkhunthod 134, 141; T. Smitinand & Plernchit 1592

ภาพที่ 31 นมน้อย *Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep.

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล

5 *Polyalthia crassa* Parker, Indian Forester 55: 375. 1929. (ภาพที่ 32 และ ภาพผนวกที่ 6(1))

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงถึงประมาณ 4-5 ม. เปลือกเรียบ สีน้ำตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม ปกคลุมประปรายหรือเกลี้ยง ใบ หนาค่อนข้างแผ่นหนัง รูปขอบขนาน ยาว 15-18 ซม. กว้าง 3.2-3.9 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเป็นมัน เกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 11-13 คู่ ก้านใบ ยาว 0.4-0.5 ซม. ดอก เดี่ยว ออกตรงข้ามใบ หรือต่ำกว่าตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.5 ซม. ก้านดอกยาว 0.7-1.2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.2 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้างปลายแหลม หรือรูปสามเหลี่ยม หนา ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.2-0.3 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน ไม่แผ่กาง โอบหุ้มเกสรเพศผู้และเพศเมีย กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง อวบน้ำ ด้านในโค้งเว้า ด้านนอกย่น ขรุขระและมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.4-0.6 ซม. กว้าง 0.3-0.5 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่ ด้านในโค้งเว้า อวบน้ำ ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.6-0.7 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 100 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 2.8-3 มม. กว้าง 0.8-1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดหรือมนเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 80 อัน แต่ละอัน ยาว 1 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 0.5 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปทรงกระบอกสั้นๆ ปลายแหลม มีขนสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ออวูล 1 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลเป็นพุ่มแน่น ผลย่อยอยู่ติดกัน ก้านช่อผล ยาว 1.5-2 ซม. ผลย่อย 20-50 ผล ผลย่อยทรงรีหรือทรงรีแกมคล้ายรูปไข่ ปลายแหลม เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลสุกสีแดงเข้ม ยาว 1.2-1.8 ซม. กว้าง 0.8-1.1 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 1-2 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด รูปทรงรีแกมรูปไข่ ปลายแหลม ผิวเรียบ ด้านข้างเป็นร่อง สีน้ำตาลอ่อน ยาว 1-1.5 ซม. กว้าง 0.8-0.9 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่, ลำปาง; ภาคตะวันออก ฉะเชิงเทรา, ปราจีนบุรี, สระแก้ว; ภาคใต้ ชุมพร, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

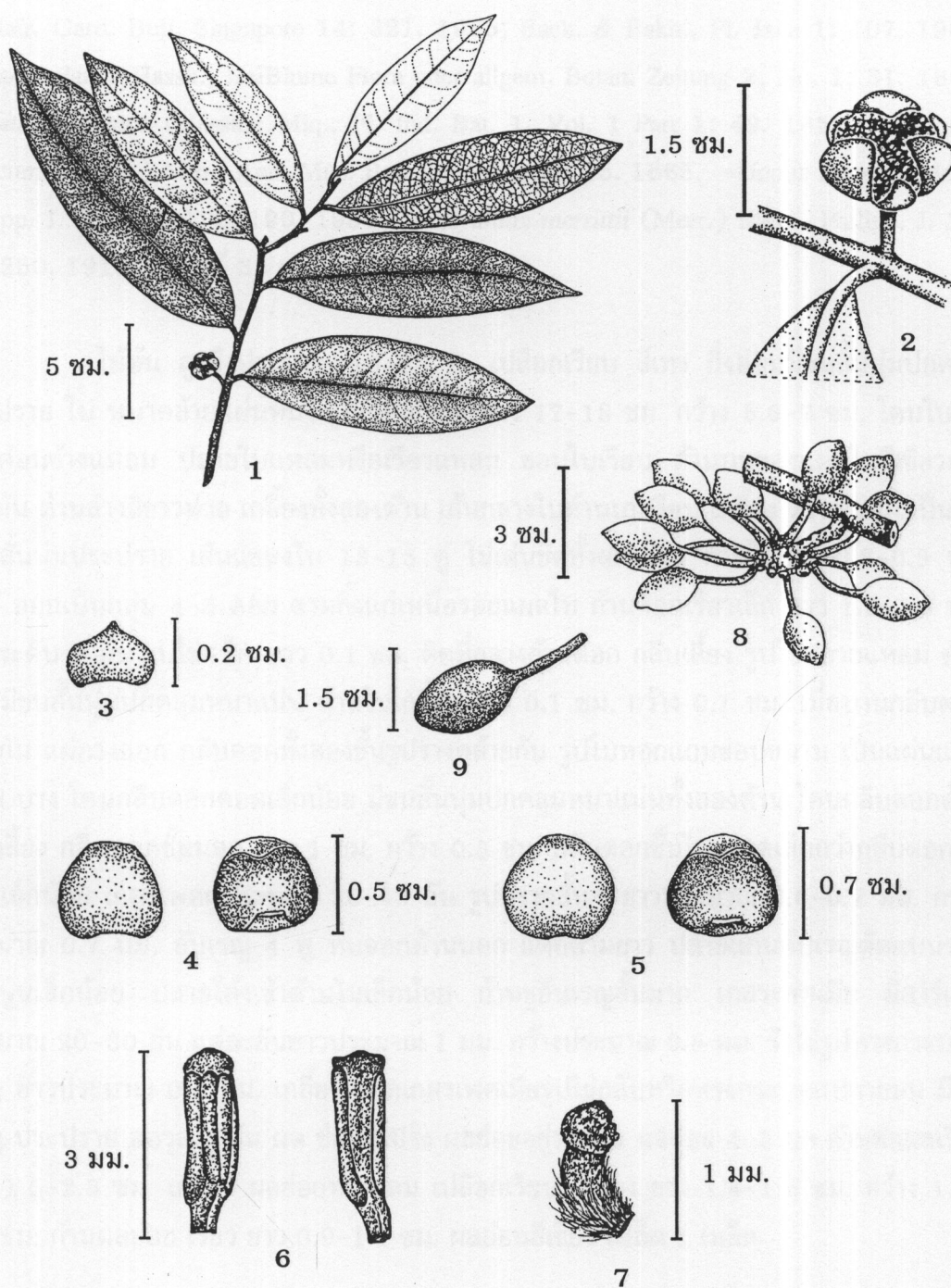
เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ดินเขาหรือที่ราบ ใกล้ลำธาร เรือนยอดป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 100-400 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ติดผลเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : นมแมวน้อย

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : K. Bunchuai 811, 929; Kerr 9743, 11572, 11904; K. Larsen et al. 2552, 2988; N. Koonkhunthod 71, 78, 79; P. Pholsena 456.1, 538, 1158, 1224; S. Decharach s. n. (BKF 101815); T. Wongprasert s. n. (BKF 109931); Winit 812

ภาพที่ 32 นมแมว น้อย *Polyalthia crassa* Parker

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ช่อผล 9 ผลย่อย

6 *Polyalthia glauca* (Hassk.) Boerl., Cat. Hort. Bog. Feb.: 18. 1899; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 321. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 107. 1963. -*Uvaria glauca* Hassk., BeiBlume Flora oder allgem. Botan. Zeitung 2, No. 1: 31. 1842. -*Guatteria glauca* (Hassk.) Miq., Fl. Ind. Bat. 1. Vol. 1 Part 1: 49. 1858. -*Monoon glaucum* (Hassk.) Miq., Ann. Mus. Bot. Lugd. Bat. 2: 15. 1865. -*Unona merrittii* Merr., Philipp. J. Sci. Suppl. 1: 190. 1906. -*Polyalthia merrittii* (Merr.) Merr., Philipp. J. Sci. 10: 250. 1915. (ภาพที่ 33 และภาพผนวกที่ 6(2))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 15-20 ม. เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปขอบขนาน ยาว 17-18 ซม. กว้าง 5.6-7 ซม. โคนใบมนหรือค่อนข้างแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านล่างสีขาวนวล เกือบทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนเรียบ เกือบทั้งสองด้านด้านล่างนูนเป็นสัน มีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นแขนงใบ 13-15 คู่ ไม่เด่นชัดทั้งสองด้าน ก้านใบยาว 0.8-0.9 ซม. ดอก ออกเป็นกลุ่ม 4-5 ดอก ตามกิ่งแก่เหนือรอยแผลใบ ก้านดอกเรียวเล็ก ยาว 1.2-1.5 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่กว้าง ยาว 0.1 ซม. ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่ปลายแหลม ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.1 ซม. กว้าง 0.1 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน แผ่กางออก กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน รูปใบหอกแกมขอบขนาน เป็นแผ่นแบนเรียบ บาง โคนกลีบดอกคอดเล็กน้อย มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง กลีบดอกชั้นนอก ยาว 1 ซม. กว้าง 0.3 ซม. กลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 30-40 อัน รูปกรวยสั้นๆ ยาวประมาณ 0.6-0.7 มม. กว้างประมาณ 0.7 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบหรือมนเล็กน้อย ปลายโค้งเข้าด้านในเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20-30 อัน แต่ละอันยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกสั้นๆ ยาวประมาณ 0.8 มม. เกือบยอดเกสรเพศเมียรูปไข่กลับหรือทรงกระบอกปลายมน มีขนสั้นๆ ประปราย ออวุล 1 อัน ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 4-5 ผล ก้านช่อผลเรียว ยาว 1.5-2.5 ซม. เกือบยอดผลกลม เปลือกเรียบ เกือบเกลี้ยง ยาว 1.4-1.6 ซม. กว้าง 1.5-1.7 ซม. ก้านผลย่อย เรียว ยาว 0.9-1.1 ซม. ผลอ่อนสีเขียว เมล็ด 1 เมล็ด

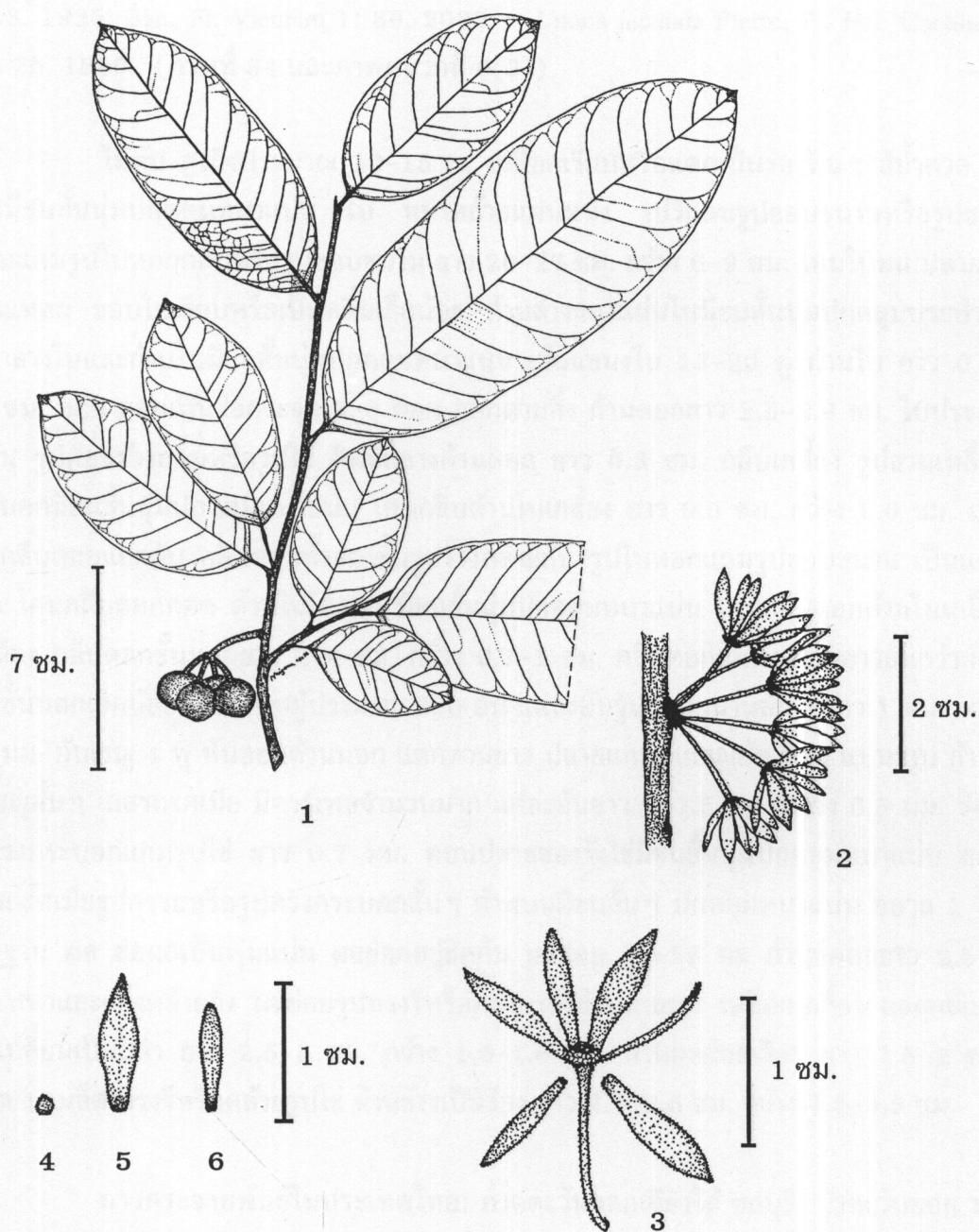
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ปราชินบุรี; ภาคใต้ นราธิวาส, สตูล; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคมาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ที่ราบ เรือนยอดป่าดิบ ความชื้นค่อนข้างสูง ระดับ
ความสูง 100 ม.จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ติดผลเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม

ชื่อพื้นเมือง : ตารา(นราธิวาส)

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. Niyomdham et al. 937, 1005; C. Niyomdham & W.
Ueachirakan 1917, 1851; J. F. Maxwell 85-650; N. Koonkhunthod 73; P. Pholsena
870, 1229; BKF 110451

ภาพที่ 33 ตารา *Polyalthia glauca* (Hassk.) Boerl.

1 ใบและผล 2 ช่อดอก 3 ดอก 4 กลีบเลี้ยง 5 กลีบดอกชั้นนอก
6 กลีบดอกชั้นใน

7 *Polyalthia jucunda* (Pierre) Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 93. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 71. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 43. 1925; Ban, Fl. Vietnam 1: 89. 2000. –*Unona jucunda* Pierre, Fl. For. Cochinch. Tab. 25. 1880. (ภาพที่ 34 และภาพผนวกที่ 6(3))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 10–15 ม. เปลือกเรียบหรือแตกเป็นร่องตื้นๆ สีน้ำตาล กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปรีแกมรูปขอบขนานหรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับหรือรูปขอบขนาน ยาว 20–27 ซม. กว้าง 6–9 ซม. โคนใบมน ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านล่างของแผ่นใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นกลางใบและก้านใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 13–20 คู่ ก้านใบ ยาว 0.8–1.8 ซม. ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 3–8 ดอก ออกตามกิ่ง ก้านดอกยาว 2.5–2.6 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปค่อนข้างกลมหรือรูปไข่ ติดที่กลางก้านดอก ยาว 0.3 ซม. กลีบเกลี้ยง รูปสามเหลี่ยม ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้านในเกลี้ยง ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.6 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน เป็นแผ่นแบน โคนกลีบดอกคอด ด้านในโค้งเว้า มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง กลีบดอกชั้นนอกยาว 3–4 ซม. กว้าง 0.7–1 ซม. กลีบดอกชั้นในมีความยาวสั้นกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย เกสรเพศผู้ประมาณ 200 อัน แต่ละอันรูปขอบขนานสั้นๆ ยาว 1 มม. กว้าง 0.6 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัด หนา แบนราบ ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก แต่ละอันยาว 1–1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่ รูปทรงกระบอกแกมรูปไข่ ยาว 0.7 มม. ตอนปลายของรังไข่มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยหรือรูปทรงกระบอกสั้นๆ ด้านบนมีขนสั้นๆ ปกคลุมหนาแน่น ออวุล 1 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลเป็นพุ่มแน่น ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 13–56 ผล ก้านช่อผลยาว 2.5–5 ซม. หนาและแข็งคล้ายกิ่ง ผลย่อยรูปทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ ปลายมน เปลือกเกลี้ยง ผลสุกสีแดงและเปลี่ยนเป็นสีดำ ยาว 2.5–3 ซม. กว้าง 1.5–1.8 ซม. ก้านผลย่อยเรียว ยาว 1.5–2 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด ทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ ด้านข้างเป็นร่อง ยาว 2.4–2.5 ซม. กว้าง 1.5–1.6 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

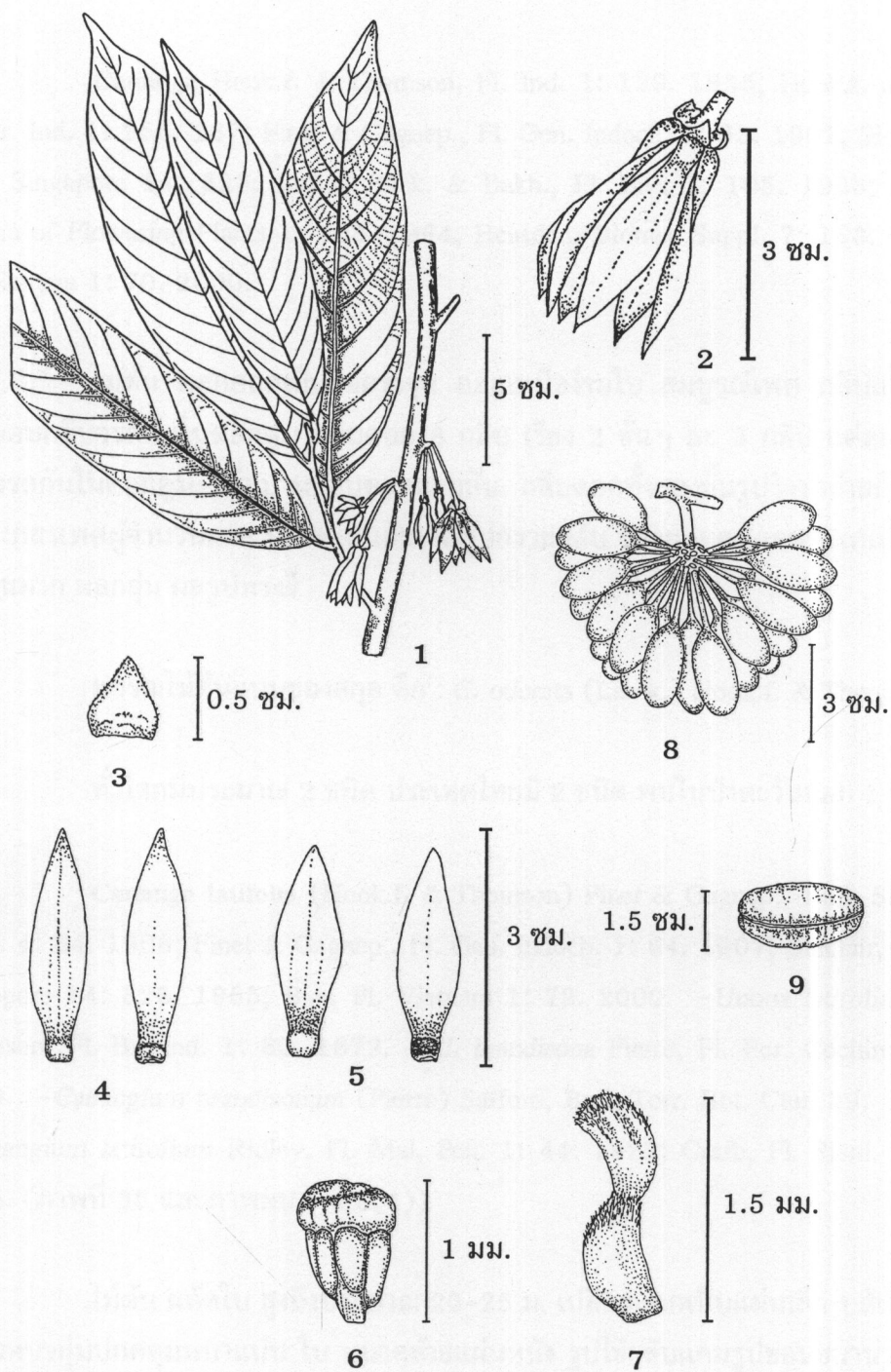
เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ที่ราบหรือเนินเขา เรือนยอดป่าแน่นทึบ อยู่ใกล้ลำธาร ระดับความสูง 100–200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนมิถุนายน

ชื่อพื้นเมือง : -

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : D.J. Collins 394, 856; Kerr 4170; P.Pholsena 1448

ภาพที่ 34 *Polyalthia jucunda* (Pierre) Finet & Gsgnep.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล 9 เมล็ด

สกุล *Cananga*

Cananga Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 129. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 256. 187; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 63. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 323. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 105. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 103. 1964; Heusden, Blumea Suppl. 7: 163. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 70. 2000.

ไม้ต้น ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกเหนือง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน กลีบดอกทั้งสองชั้นรูปร่างคล้ายกัน เป็นแผ่นแบน เกสรเพศผู้จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูรูปกรวยกลับ ปลายแหลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ผลกลุ่ม ผลรูปทรงรี

พรรณไม้ต้นแบบของสกุล คือ : *C. odorata* (Lamk.) Hook.f. & Thomson

ทั่วโลกมีประมาณ 2 ชนิด ประเทศไทยมี 2 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Cananga latifolia (Hook.f. & Thomson) Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. Fr. Mem. 4: 84. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 64. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 326. 1955; Ban, Fl. Vietnam 1: 72. 2000. –*Unona latifolia* Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 60. 1872. –*U. brandisona* Pierre, Fl. For. Cochinch. : t. 19. 1880. –*Canangium brandisonum* (Pierre) Safford, Bull. Torr. Bot. Club 39: 504. 1912. –*Canangium latifolium* Ridley, Fl. Mal. Pen. 1: 44. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1: 36. 1925. (ภาพที่ 35 และภาพผนวกที่ 6(4))

ไม้ต้น ผลัดใบ สูงถึงประมาณ 20–25 ม. เปลือกแตกเป็นแผ่นเล็ก ๆ สีเทา กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปไข่กลับแกมรูปขอบขนานหรือค่อนข้างกลม ยาว 14.5–19 ซม. กว้าง 9.5–11.2 ซม. โคนใบเว้าหรือมนแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านล่างของแผ่นใบมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 11–12 คู่ ด้านล่างนูนเป็นสันเด่นชัดเจน เส้นชั้นบันไดเด่นชัดเจน ก้านใบ ยาว 1–2 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มหนาแน่น ดอก เดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก 2 ดอก ออกเหนือตรงข้ามก้านใบ ก้านดอก ยาว 2.5–3 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ ยาว 1 ซม. กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกัน รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน

กว้างและยาว 1 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน กลีบดอกชั้นนอกและกลีบดอกชั้นในรูปร่างคล้ายกัน รูปไข่แกมรูปใบหอกหรือรูปไข่แกมรูปรี เป็นแผ่น แบน โคนกลีบดอกคอดเล็กน้อย มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ด้านนอกเส้นใบขนชัดเจน 7 เส้น สีเหลือง โคนกลีบดอกด้านในสีแดง ยาว 4-4.5 ซม. กว้าง 1.5-1.8 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก แต่ละอันรูปขอบขนานแบน ยาว 2.5-3 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูรูปกรวยกลับ ปลายแหลม ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ยาว 4-4.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกสั้นๆ ปลายคอด ยาว 1.5-2 มม. มีขนปกคลุมหนาแน่น ก้านเกสรเพศเมียเรียวยาว ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวยหรือแผ่แบน ออวุล 3-5 อัน เรียงแถวเดียว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 10-20 ผล ทรงกลมแกมทรงรีเปลือกเรียบ เกลี้ยง ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 1.2 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 1 ซม. เมล็ด 3-5 เมล็ด ทรงรี แบน ปลายมน ด้านข้างเป็นสันเล็กๆ เปลือกเรียบ เกลี้ยง เป็นมัน สีน้ำตาลแดง ยาว 0.7 ซม. กว้าง 0.4 ซม.

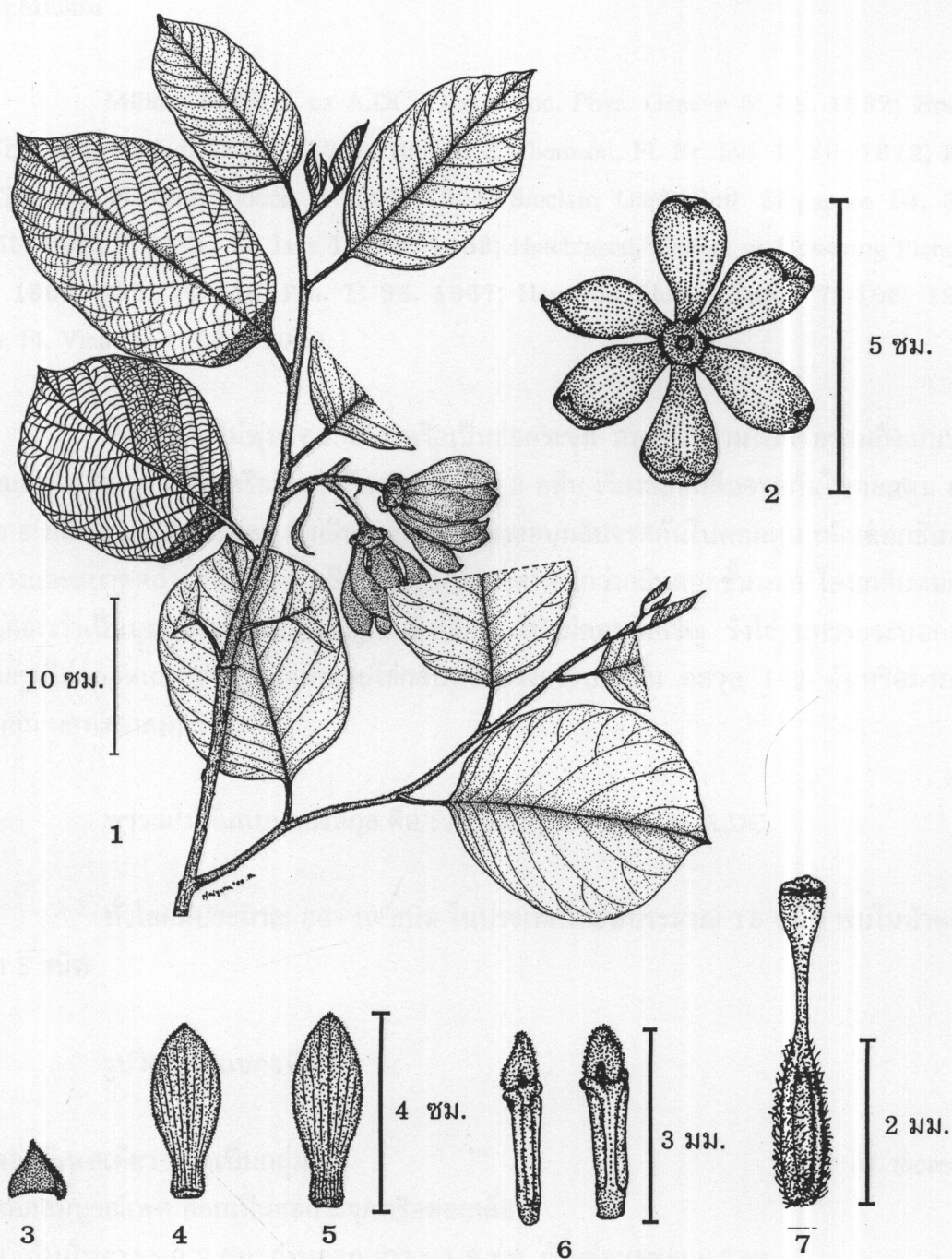
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่, พะเยา, แพร่, ลำปาง, อุตรดิตถ์; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เลย; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออก นครราชสีมา, บุรีรัมย์, สุรินทร์; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ประจวบคีรีขันธ์; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, สระแก้ว; ภาคใต้ สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (สระแก้ว)

เขตการกระจายพันธุ์ : เวียดนาม, มาเลเซีย, ชาว

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ที่ราบ ค่อนข้างแห้งแล้ง ระดับความสูง 100-120 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ผลัดใบเดือนธันวาคมถึงเดือนเมษายน ออกดอกเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : สะแกแสง(ภาคกลาง), แก้วโป่ง, จันทะบันงา (เชียงใหม่); แกนแซง (อุตรดิตถ์); แคนแสง (จันทบุรี); แดงแสง (ชัยภูมิ, ขอนแก่น); เนา (เหนือ); เฝิง (เพชรบูรณ์); ราบ (สุราษฎร์ธานี); ทำอาว, ทำฮอก (นครราชสีมา)

ตัวอย่างพรรณไม้ : Amnat 80; A. Premrasame 43; A. Vanarak 13; Bunnak 11; B. Promnaet 5; Dee 40; Din 160; J. F. Maxwell 74-222, 76-232; 97-518; Kasin 418; Kerr 4249, 5400, 5882, 12353, 13317; Nainoe 152; N. Koonkhunthod 129; P. Pholsena 49, 938; P. Jewprasert s. n. (BKF 11181); P. Palee 290; R. Geesink et al. 6795; Sakol 217; T. Shimizu et al. T-28692; Vanpruk 70, 251; Vanpruk 837

ภาพที่ 35 สะแกแสง *Cananga latifolia* (Hook.f. & Thomson) Finet & Gagnep.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล

สกุล *Milium*

Milium Leschen. ex A.DC., Mem. Soc. Phys. Geneve 5: 36. 1832; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 147. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 86. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 109. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 377. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 109. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 88. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 96. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 106. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 305. 2000.

ไม้ต้นหรือไม้พุ่ม ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ออกตามง่ามใบหรือตามกิ่งแก่เหนือ รอยแผลใบ สมบูรณ์เพศหรือมีเพศเดียว กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบ ดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอก รูปรีและขนาดคล้ายกลีบเลี้ยง กลีบดอกชั้นในขนาดใหญ่กว่ากลีบดอกชั้นนอก โคนกลีบดอกชั้น ในมักจะเว้าเป็นถุง ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งเล็กๆ ไม่แผ่คลุมอับเรณู รังไข่รูปทรงกระบอกหรือ คล้ายรูปไข่ ยอดเกสรเพศเมียคล้ายรูปไข่กลับหรือทรงกระบอกสั้น ออวุล 1-2 อันหรือมากกว่า ผลกลุ่ม ผลทรงกลมหรือรี

พรรณไม้ต้นแบบของสกุล คือ : *M. indica* Leschen. ex A.DC.

ทั่วโลกมีประมาณ 36-40 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 15 ชนิด พบในป่าเต็งรัง ออก 5 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

1 ดอกมีเพศเดียว ออกเป็นกลุ่ม	1 <i>M. thorelii</i>
1 ดอกสมบูรณ์เพศ ออกเป็นช่อกระจุกหรือดอกเดี่ยว	
2 ก้านใบยาว > 0.2 ซม. ก้านดอก ยาว > 1.6 ซม. ก้านช่อผลยาว > 3 ซม.	
3 โคนใบแหลม แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน โคนกลีบดอกชั้นในเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยก	
ก้านผลย่อยยาว > 1 ซม. เปลือกผลเกลี้ยง	2 <i>M. longipes</i>
3 โคนใบเว้า แผ่นใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน กลีบดอกชั้นในแยก แผ่กาง	
ออก ก้านผลย่อยยาว < 1 ซม. เปลือกผลมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย	3 <i>M. velutina</i>

2 ก้านใบยาว < 0.2 ซม. ก้านดอก ยาว < 1.6 ซม. ก้านช่อผลยาว < 3 ซม.

4 ไม้ต้นสูงถึงประมาณ 20-25 ม. ดอกออกเป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน > 1 ซม. โคนกลีบดอกชั้นในเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยกกัน ก้านผลย่อยยาว > 1 ซม. มีเมล็ด 4-5 เมล็ด 4 *M. lineata*

4 ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 2-4 ม. ดอกเดี่ยว เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน < 1 ซม. กลีบดอกชั้นในแยกกัน แผ่กางออก ก้านผลย่อยยาว < 1 ซม. มีเมล็ด 1 เมล็ด

5 *M. mollis*

1 *Miliusa thorellii* Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 54: 89. 1907; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 109. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 59. 1925. (ภาพที่ 36 และภาพผนวกที่ 6(5))

ไม้ต้นถึงไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 4 ม. เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งเกลี้ยง ใบ หนา รูปขอบขนานหรือรูปใบหอกแกมรูปรี ยาว 30-33 ซม. กว้าง 9-13 ซม. โคนใบมน ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 11-13 คู่ ก้านใบยาว 0.6-0.7 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ดอก ออกเป็นกลุ่ม 3-8 ดอก ออกตามง่ามใบหรือกิ่งแก่เหนือรอยแผลใบ มีเพศเดียว เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1-1.5 ซม. ก้านดอกยาว 1 ซม. ใบประดับ 3 อัน ติดอยู่ที่โคน ก้านดอก 2 อัน และกลางก้านดอก 1 อัน รูปไข่แกมรูปหอกด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.1-0.2 ซม. กลีบเลี้ยง รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม บาง ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ขอบกลีบเป็นขนครุย ยาว 0.1-0.2 ซม. กว้าง 0.1 ซม. เมื่อบาน กลีบดอกชั้นนอกแยกกัน กางออก รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม บาง ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.2 ซม. กว้าง 0.1-0.2 ซม. กลีบดอกชั้นในโคนกลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายกลีบดอกแยกกัน แต่ละกลีบรูปไข่กว้าง หนา โคนกลีบดอกด้านในโค้งเว้าเป็นถุง ด้านนอกมีเส้นใบขนชัดเจน 5 เส้น มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 1.2 ซม. กว้าง 1 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 30 อัน แต่ละอันยาวประมาณ 1 มม. กว้างประมาณ 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งแหลม ก้านชูอับเรณู ยาว 0.5 มม. โค้ง ไม่พบดอกเพศเมีย ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 20-30 ผล ก้านช่อผลยาว 1.4-1.8 ซม. ผลย่อยทรงกลม เปลือกเรียบเกลี้ยง เป็นมัน ผลสุกสีแดงและเปลี่ยนเป็นสีม่วงดำ ยาว 0.8-1 ซม. กว้าง 0.8-1 ซม. ก้านผลย่อยเรียว ยาว 1.5-2 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด ทรงกลมแบน เล็กน้อย ด้านข้างเป็นร่อง สีน้ำตาลอ่อน ยาว 0.6-0.7 ซม. กว้าง 0.6-0.7 ซม.

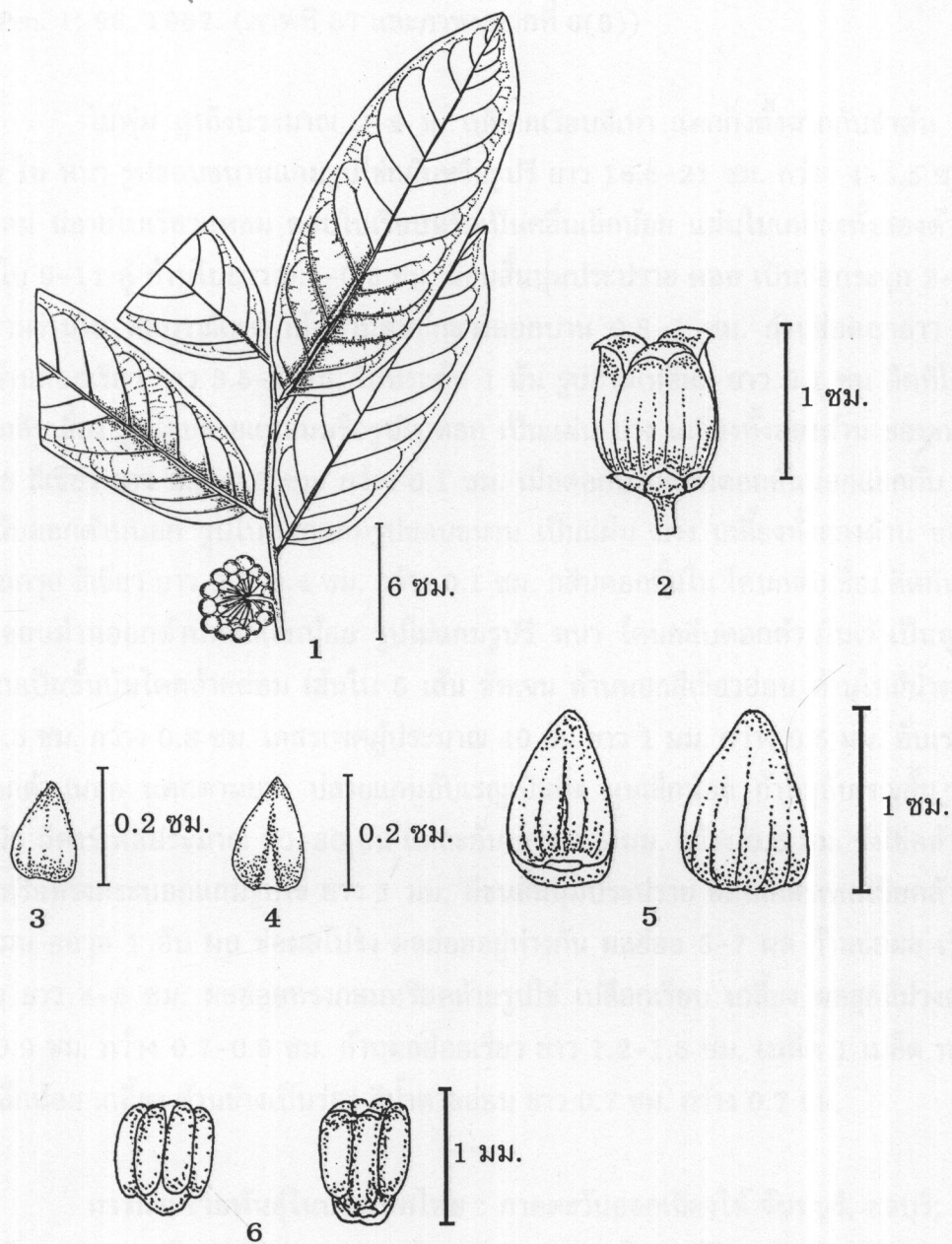
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคเหนือ เชียงใหม่, แพร่, ลำปาง, แม่ฮ่องสอน; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี, อุทัยธานี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : อินเดีย, ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น พื้นที่ลาดเขา เรือนยอดป่าแน่นทึบ ความชุ่มชื้นสูง ระดับความสูง 200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ ติดผลเดือนมิถุนายนถึงเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : หมาดำ (ลำปาง)

ตัวอย่างพรรณไม้ : B. Nimanong et al. 1850; C. F. van Beusekom & C Phengkhai 1327; H. Koyama T-61148; J. F. Maxwell 93-667, 97-584; Kerr 5448; K. Bunchuai 846; N. Koonkhunthod 39; P. Pholsena 1059, 1935; P. Sangkhachan s. n. (BKF 29616); R. Geesink et al. 6718; Sakol 3446; T. Smitinand & A. S. Choke 10828

ภาพที่ 36 หมาดำ *Miliusa thorelii* Finet & Gagnep.

1 ใบและผล 2 ดอกเพศผู้ 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก
5 กลีบดอกชั้นใน 6 เกสรเพศผู้

2 *Miliusa longipes* King , Mat. Fl. M. P. Vol. 1 No. 4 : 373. 1892; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 379. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 109. 1963; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 96. 1967. (ภาพที่ 37 และภาพผนวกที่ 6(6))

ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 2-4 ม. เปลือกเรียบสีเทา แตกกิ่งตั้งฉากกับลำต้น กิ่งอ่อนเกลี้ยง ใบ หนา รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับหรือรูปรี ยาว 16.5-21 ซม. กว้าง 4-5.5 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 9-11 คู่ ก้านใบยาว 0.4-0.6 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ดอก เป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตามง่ามใบ สมบูรณ์เพศ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.8-1 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.4-1 ซม. ก้านดอกเรียว ยาว 3.5-4 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.1 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่ปลายแหลมหรือรูปใบหอก เป็นแผ่น บาง เกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบกลีบเป็นขนครุย สีเขียว ยาว 0.2-0.3 ซม. กว้าง 0.1 ซม. เมื่อดอกบานกลีบดอกชั้นนอกแยกกัน แผ่นกางโค้งกลับออกด้านนอก รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน เป็นแผ่น บาง เกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบกลีบเป็นขนครุย สีเขียว ยาว 0.3-0.4 ซม. กว้าง 0.1 ซม. กลีบดอกชั้นใน โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายแยก ขอบมนออกด้านนอกเล็กน้อย รูปไข่แกมรูปรี หนา โคนกลีบดอกด้านในเว้าเป็นถุงผิวย่น หรือนูนเป็นชั้นบันไดคล้ายต่อม เส้นใบ 5 เส้น ชัดเจน ด้านนอกสีเขียวอ่อน ด้านในสีน้ำตาลแดง ยาว 1.5 ซม. กว้าง 0.8 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 40 อัน ยาว 1 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่ง นูนเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20-30 อัน แต่ละอัน ยาว 1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่คล้ายรูปไข่หรือรีหรือทรงกระบอกแกมรูปไข่ ยาว 1 มม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ยอดเกสรเพศเมียคล้ายรูปไข่ ปลายมน ออวุล 1 อัน ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 3-7 ผล ก้านช่อผล เรียวยาว เกลี้ยง ยาว 4-5 ซม. ผลย่อยทรงกลมหรือคล้ายรูปไข่ เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลสุกสีม่วงดำ ยาว 0.8-0.9 ซม. กว้าง 0.7-0.9 ซม. ก้านผลย่อยเรียว ยาว 1.2-1.5 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด ทรงกลมแบนเล็กน้อย เกลี้ยง ด้านข้างเป็นร่อง สีน้ำตาลอ่อน ยาว 0.7 ซม. กว้าง 0.7 ซม.

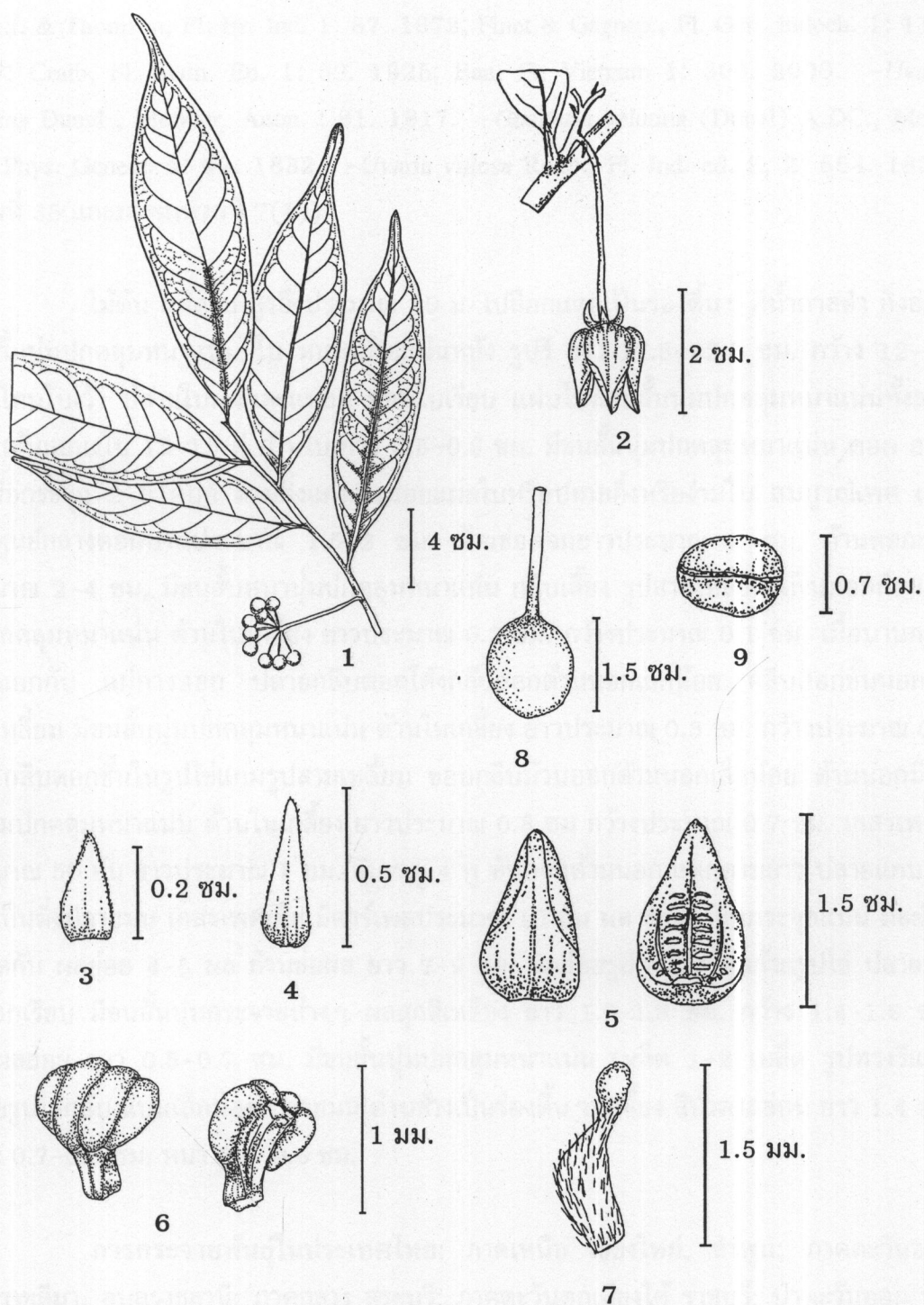
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี; ภาคใต้ นครศรีธรรมราช, ปัตตานี, สงขลา; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี); อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย, ชาว

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น ดินเขา ใกล้ลำธาร เรือนยอดป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 400-600 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : -

ตัวอย่างพรรณไม้ : Bunnak 506; J. F. Maxwell 76-389; Kerr 14828, 15041; N. Koonkhuthod 41, 59, 66, 67, 68; Put 436; P. Pholsena 786, 2070; Plemchit 208

ภาพที่ 37 *Miliusa longipes* King

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล 9 เมล็ด

3 *Milusa velutina* (Dunal) Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 151. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 87. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 112. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 59. 1925; Ban, Fl. Vietnam 1: 306. 2000. -*Uvaria velutina* Dunal, Monogr. Anon. : 91. 1817. -*Guatteria velutina* (Dunal) A.DC., Mem. Soc. Phys. Geneve 5: 42. 1832. -*Uvaria villosa* Roxb., Fl. Ind. ed. 2, 2: 664. 1832. (ภาพที่ 38 และภาพผนวกที่ 7(1))

ไม้ต้น ผลัดใบ สูงถึงประมาณ 10 ม. เปลือกแตกเป็นร่องตื้นๆ สีน้ำตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปรี ยาว 17.5-22.5 ซม. กว้าง 12-13 ซม. โคนใบเว้า ปลายใบมนและแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 12-15 คู่ ก้านใบ ยาว 0.5-0.6 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก ออกเป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ตามกิ่งแก่หรือรอยแผลใบหรือปลายกิ่งหรือง่ามใบ สมบูรณ์เพศ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบานประมาณ 1.5-2 ซม. ก้านช่อดอกยาวประมาณ 2 ซม. ก้านดอกยาวประมาณ 2-4 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น กลีบเลี้ยง รูปสามเหลี่ยม ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาวประมาณ 0.2 ซม. กว้างประมาณ 0.1 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน แผ่กางออก ปลายกลีบดอกโค้งกลับออกด้านนอกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นนอกรูปสามเหลี่ยม มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาวประมาณ 0.3 ซม. กว้างประมาณ 0.2 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม ขอบกลีบม้วนออกด้านนอกเล็กน้อย ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาวประมาณ 0.8 ซม. กว้างประมาณ 0.7 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 50 อัน ยาวประมาณ 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งปลายมน เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 10 อัน ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 4-5 ผล ก้านช่อผล ยาว 7-9 ซม. ผลย่อยรูปทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ ปลายมน เปลือกเรียบ มีขนสั้นนุ่มกระจายห่างๆ ผลสุกสีเหลือง ยาว 1.7-1.8 ซม. กว้าง 1.4-1.5 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 0.5-0.7 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น เมล็ด 1-2 เมล็ด รูปทรงรีแกมคล้ายรูปไข่กลับ แบนเล็กน้อย ปลายมน ด้านข้างเป็นร่องตื้นๆ เกลี้ยง สีน้ำตาลอ่อน ยาว 1.4 ซม. กว้าง 0.7-0.9 ซม. หนา 0.5-0.6 ซม.

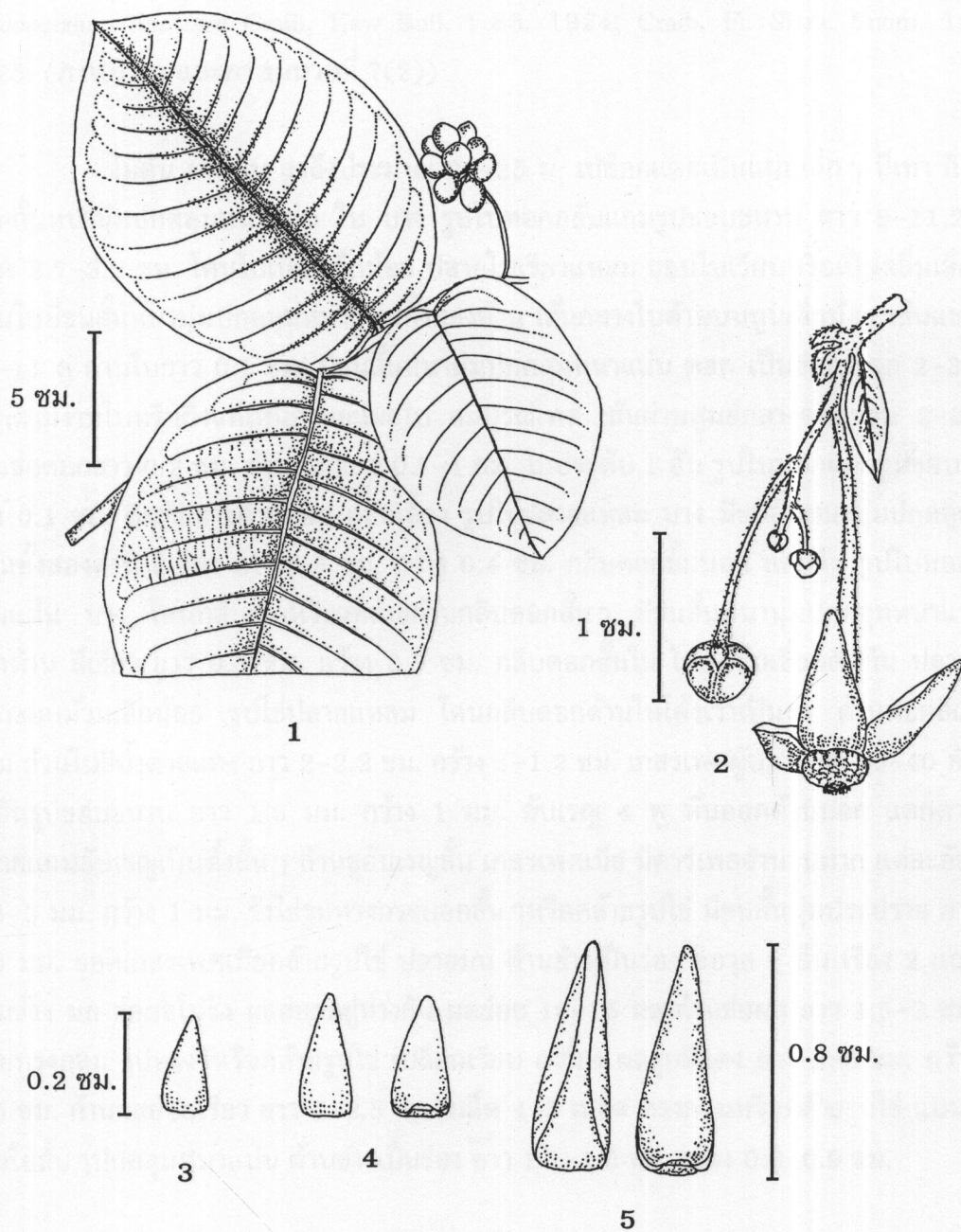
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ เชียงใหม่, ลำพูน; ภาคตะวันออก นครราชสีมา, อุบลราชธานี; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ราชบุรี; ป่าตะวันออก พบในป่าสงวนแห่งชาติติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา)

เขตการกระจายพันธุ์: อินเดีย, เวียดนาม

นิเวศวิทยา : พบในป่าเต็งรัง พื้นที่เปิดโล่ง ดินเป็นดินลูกรัง ระดับความสูง 100 ม.
จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ผลัดใบเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคม ติดผลเดือนธันวาคม

ชื่อพื้นเมือง : หางรอก (พิจิตร); โกงกาง, จอแจ (นครราชสีมา, ปราจีนบุรี); ขาง
หัวหมู (หนือ); โจรเจ็ดนาย, หัวใจไมยราบ (ประจวบคีรีขันธ์); เต็งใบใหญ่, บักรอก, หางค่าง,
หำรอก (ราชบุรี, ประจวบคีรีขันธ์); ยางโดน (พิจิตร); สะเมาะ (สุรินทร์)

ตัวอย่างพรรณไม้ : J. F. Maxwell 75-165; 94-696; Kerr 5237, 10629; M.
C. Lakshnakara 865; N. Koonkhunthod ; Put 2790; T. Santisuk 997; Umpai 15

ภาพที่ 38 ทางรอก *Miliusa velutina* (Dunal) Hook.f. & Thomson

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน

4 *Miliusa lineata* (Craib) Ast., Fl. Gen. Indoch. 1 Suppl. 120. 1938. – *Saccopetalum lineatum* Craib, Kew Bull. : 83. 1924; Craib, Fl. Siam. Enum. 1: 60. 1925. (ภาพที่ 39 และภาพผนวกที่ 7(2))

ไม้ต้น ผลัดใบ สูงถึงประมาณ 20-25 ม. เปลือกแตกเป็นแผ่นเล็ก ๆ ที่เทา กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปใบหอกกลับแกมรูปขอบขนาน ยาว 9-11.2 ซม. กว้าง 2.7-3.2 ซม. โคนใบเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย แผ่นใบมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนบนูนเล็กน้อย เส้นแขนงใบ 10-11 คู่ ก้านใบยาว 0.1 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตามง่ามใบหรือกิ่งแก่เหนือรอยแผลใบ สมบูรณ์เพศ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2-3 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.2 ซม. ก้านดอกยาว 0.7-1 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปใบหอกแกมรูปขอบขนาน ยาว 0.1 ซม. ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่ปลายแหลม บาง มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเขียว ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.4 ซม. กลีบดอกชั้นนอก แยกกัน รูปใบหอกกลับเป็นแผ่น บาง โคนกลีบดอกเรียวคล้ายก้านกลีบดอกสั้น ๆ มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน สีเขียว ยาว 0.5 ซม. กว้าง 0.3 ซม. กลีบดอกชั้นใน โคนกลีบเชื่อมติดกัน ปลายกลีบแยกขอบมนเล็กน้อย รูปไข่ปลายแหลม โคนกลีบดอกด้านในโค้งเว้าเป็นถุง ด้านนอกสีเหลืองครีม ด้านในสีน้ำตาลแดง ยาว 2-2.2 ซม. กว้าง 1-1.2 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 30-40 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 1.5 มม. กว้าง 1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งสั้น ๆ ก้านชูอับเรณูสั้น เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก แต่ละอัน ยาว 1.5-3 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกสั้น ๆ หรือคล้ายรูปไข่ มีขนสั้นนุ่มประปราย ยาว 1-1.5 มม. ยอดเกสรเพศเมียคล้ายรูปไข่ ปลายมน ด้านข้างเป็นร่อง ออวูล 6 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 10-15 ผล ก้านช่อผล ยาว 1.5-2 ซม. ผลย่อยทรงกลม รูปทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลสุกสีแดง ยาว 2-3 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. ก้านผลย่อยเรียว ยาว 2-2.5 ซม. เมล็ด 4-5 เมล็ด ทรงกลมหรือคล้ายรูปไข่แบน ผิวมีเส้นใยสั้น ๆ ปกคลุมหนาแน่น ด้านข้างเป็นร่อง ยาว 1.1-1.3 ซม. กว้าง 0.8-0.9 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, ตราด; ภาคใต้ ตรัง; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

เขตการกระจายพันธุ์: อินเดีย, ศรีลังกา

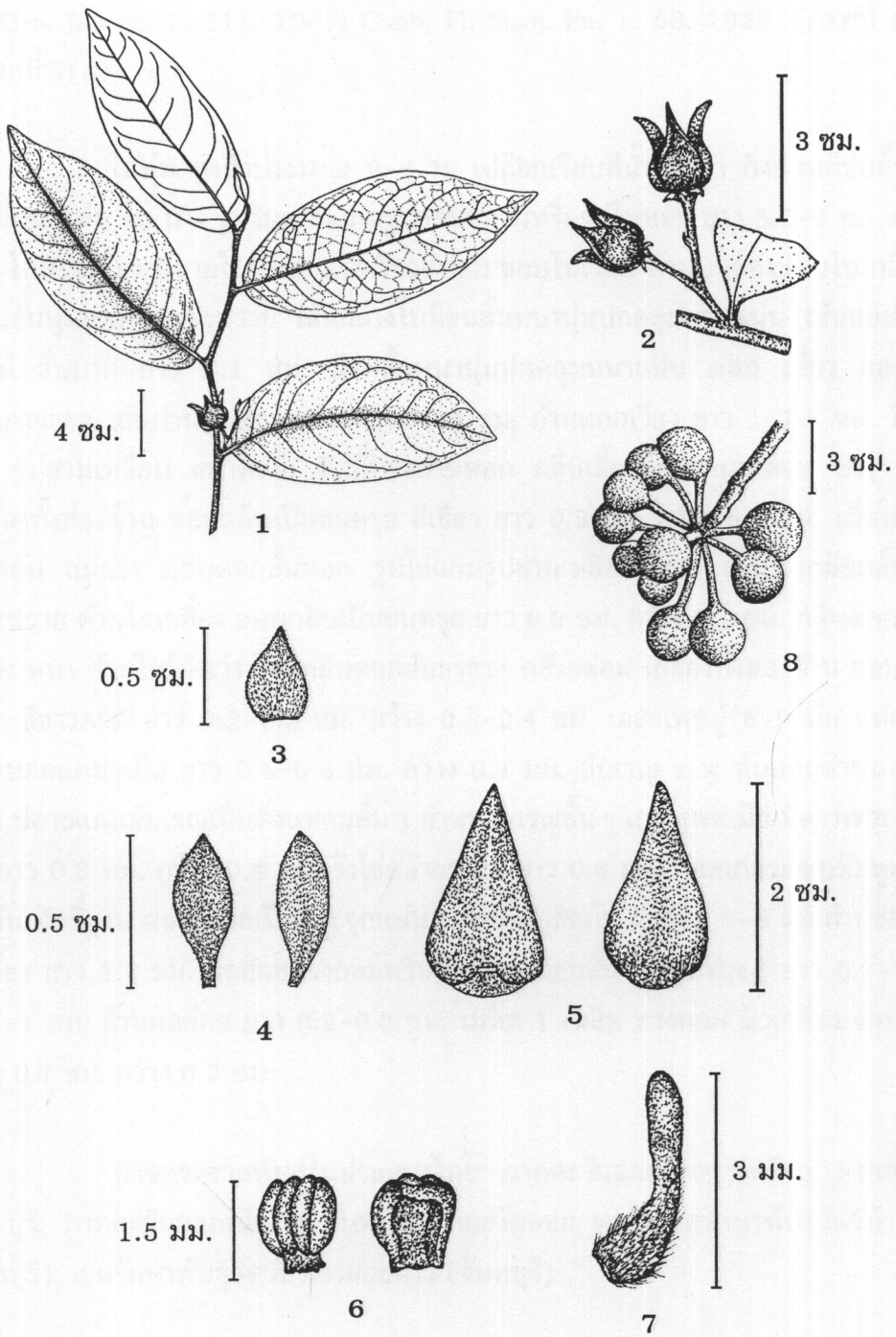
นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบหรือบริเวณดินเขา ความชุ่มชื้นสูง เรือนยอดป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 100-300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ผลัดใบเดือน

ธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนสิงหาคม

ชื่อพื้นเมือง : ปอซี่แฮด (เชียงใหม่); สะโง (อุดรธานี); อีแรด (นครสวรรค์)

ประโยชน์ : ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : J. F. Maxwell 76-388; Kerr 17889, 19080; N. Koonkhunthod 140; P. Pholsena 817

ภาพที่ 39 ปอซี่แฮด *Miliusa lineata* (Craib) Ast.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

5 *Miliusa mollis* Pierre, Fl. For. Cochinch. : t. 40. 1880; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 111. 1907; Craib, Fl. Siam. En. 1: 58. 1925. (ภาพที่ 40 และภาพผนวกที่ 7(3))

ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 2-4 ม. เปลือกเรียบสีน้ำตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนานหรือรูปใบหอก ยาว 5.5-6 ซม. กว้าง 2-2.5 ซม. โคนใบเบี้ยว ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นกลางใบมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 10 คู่ ก้านใบสั้นมาก ยาว 0.1 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยว ออกตามง่ามใบ สมบูรณ์เพศ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.4 ซม. ก้านดอกเรียว ยาว 1-1.5 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปสามเหลี่ยม บาง ด้านนอกย่นเกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบกลีบเป็นขนครุย สีเขียว ยาว 0.2 ซม. กว้าง 0.1 ซม. เมื่อบานกลีบดอกแยกกัน แผ่กาง กลีบดอกชั้นนอก รูปไข่แกมรูปสามเหลี่ยม บาง ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง ขอบกลีบเป็นขนครุย ยาว 0.2 ซม. กว้าง 0.1 ซม. กลีบดอกชั้นใน รูปไข่ กว้าง หนา ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบดอกย่นขรุขระ คล้ายต่อม เกลี้ยงทั้งสองด้าน ขอบกลีบเป็นขนครุย สีขาวครีม ยาว 0.2-0.3 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. เกสรเพศผู้ 8-9 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกแกมรูปไข่ ยาว 0.5-0.6 มม. กว้าง 0.4 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งแหลมสั้น ๆ ก้านชูอับเรณูสั้น ๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 9 อัน แต่ละอันยาว 0.8 มม. กว้าง 0.4 มม. รังไข่คล้ายรูปไข่ ยาว 0.5 มม. ยอดเกสรเพศเมียนูนกลม ออวูล 1 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลเป็นกระจุกแน่น ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 5-8 ผล ก้านช่อผลเรียวเล็ก เกลี้ยง ยาว 1.2 ซม. ผลย่อยทรงกลมหรือรี เปลือกมีขนสั้นหนานุ่มห่าง ๆ ยาว 0.7-1 ซม. กว้าง 0.7-1 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 0.2-0.3 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด ทรงกลม ผิวเกลี้ยง ด้านข้างเป็นร่อง ยาว 0.7 ซม. กว้าง 0.7 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคกลาง ลพบุรี, สระบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ชลบุรี); เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

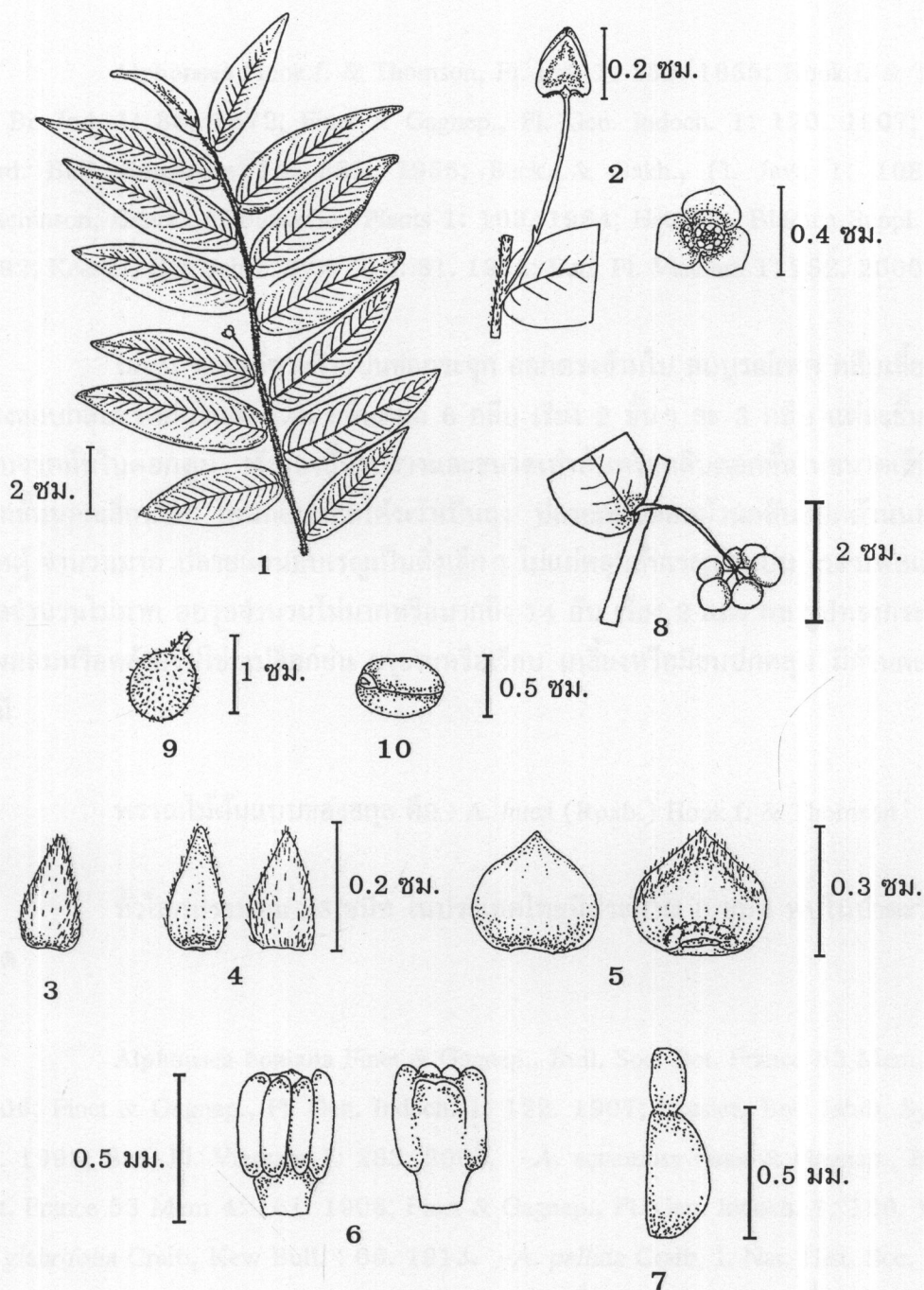
เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น และป่าดิบแล้ง ที่ราบหรือเนินเขา อยู่ริมลำธาร ระดับความสูง 100-120 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน

ชื่อพื้นเมือง : จิงจาบ, คู่ชน (สระบุรี)

ประโยชน์ : เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ทรงพุ่มสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ

ตัวอย่างพรรณไม้ : J. F. Maxwell 75-479; Kerr 8017; M. C. Lakshnakara 274; N. Koonkhunthod 49; Put 1095, 1870, 2417, 4365; P. Pholsena 982, 1416, 1756

ภาพที่ 40 จิงจาบ *Miliusa mollis* Pierre

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เฟล 8 และ 9 ผล 10 เมล็ด

สกุล *Alphonsea*

Alphonsea Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 152. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 88. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 120. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 381. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 108. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 103. 1964; Heusden, Blumea Suppl. 7: 130. 1992; Kessler, Bot. Jahrb. Syst. 118: 81. 1995; Ban, Fl. Vietnam 1: 282. 2000.

ไม้ต้น ดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม ทั้งสองชั้นรูปร่างและขนาดเท่ากันหรือกลีบดอกชั้นในขนาดเล็กกว่ากลีบดอกชั้นนอกเล็กน้อย โคนกลีบดอกโค้งเว้าเป็นถุง ปลายกลีบดอกม้วนกลับออกด้านนอก เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแฉกอันเรณูเป็นติ่งเล็กๆ ไม่แผ่คลุมอันเรณูด้านบน เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนไม่มาก ออวลจำนวนไม่มากหรือมากถึง 14 อัน เรียง 2 แถว ผล รูปทรงกระบอกหรือทรงกลมหรือคล้ายรูปไข่ เปลือกย่น ขรุขระหรือเรียบ เกลี้ยงหรือมีขนปกคลุม มีก้านผลย่อยหรือไม่มี

พรรณไม้ต้นแบบของสกุล คือ : *A. lutea* (Roxb.) Hook.f. & Thomson

ทั่วโลกประมาณ 23 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 8 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Alphonsea boniana Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 162. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 122. 1907; Kessler, Bot. Jahrb. Syst. 118: 84. 1995; Ban, Fl. Vietnam 1: 283. 2000. -*A. squamosa* Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem 4: 161. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 120. 1907. -*A. glabrifolia* Craib, Kew Bull. : 65. 1913. -*A. pallida* Craib, J. Nat. Hist. Soc. Siam. 6: 45. 1923; Craib, Fl. Siam. En. 1: 63. 1925. (ภาพที่ 41 และภาพผนวกที่ 7(4))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 15 ม. เปลือกเรียบ สีนํ้าตาลดำ แตกกิ่งไม่เป็นระเบียบ เรือนยอดรูปร่างไม่แน่นอน กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 11-13 ซม. กว้าง 2.8-3.2 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเป็นมันวาว เกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนเรียบ มีขนสั้นนุ่มประปรายทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 13-14 คู่ ก้านใบยาว 0.5-0.6 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ดอก เป็นช่อ

กระจุก 1-2 ดอก ออกตรงข้ามใบ ก้านดอกยาว 1.3 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ใบประดับขนาดเล็ก รูปไข่ ติดกลางก้านดอก กว้างและยาว 1 มม. กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง โคนเชื่อมติดกัน มีขนสั้นหนานุ่มหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.4 ซม. กว้าง 0.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกแยกกัน ปลายกลีบดอกม้วนกลับออกด้านนอก รูปไข่ ปลายแหลม โคนกลีบดอกเว้าเป็นถุง ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่มหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 1.2-1.5 ซม. กว้าง 0.7 ซม. กลีบดอกชั้นใน โคนกลีบดอกเชื่อมติดกัน ปลายแยกกัน รูปใบหอก โคนกลีบดอกเว้าเป็นถุง ปลายกลีบดอกโค้งออกเล็กน้อย มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง ยาว 1.2 ซม. กว้าง 0.6 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 25-30 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 1.5-2 มม. กว้าง 0.6-1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งเล็ก ๆ ก้านชูอับเรณูหนา ยาว 0.7 มม. เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 1 อันหรือหายากที่มี 2 อัน ยาว 2.5-3 มม. กว้าง 0.5-1 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ปลายเรียว ยาว 2.5 มม. มีขนสั้นหนานุ่มหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียคล้ายรูปไข่ ออวูล 14-15 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล เดี่ยวหรือหายากที่มีผลย่อย 2 ผล รูปทรงกระบอก ปลายแหลมหรือทรงรี เปลือกย่น ขรุขระ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยาว 2.5-3 ซม. กว้าง 1.5-1.8 ซม. ก้านช่อผลยาว 1.5 ซม. ก้านผลย่อยยาว 0.5 ซม. ผลอ่อนสีเขียวแกมน้ำตาล

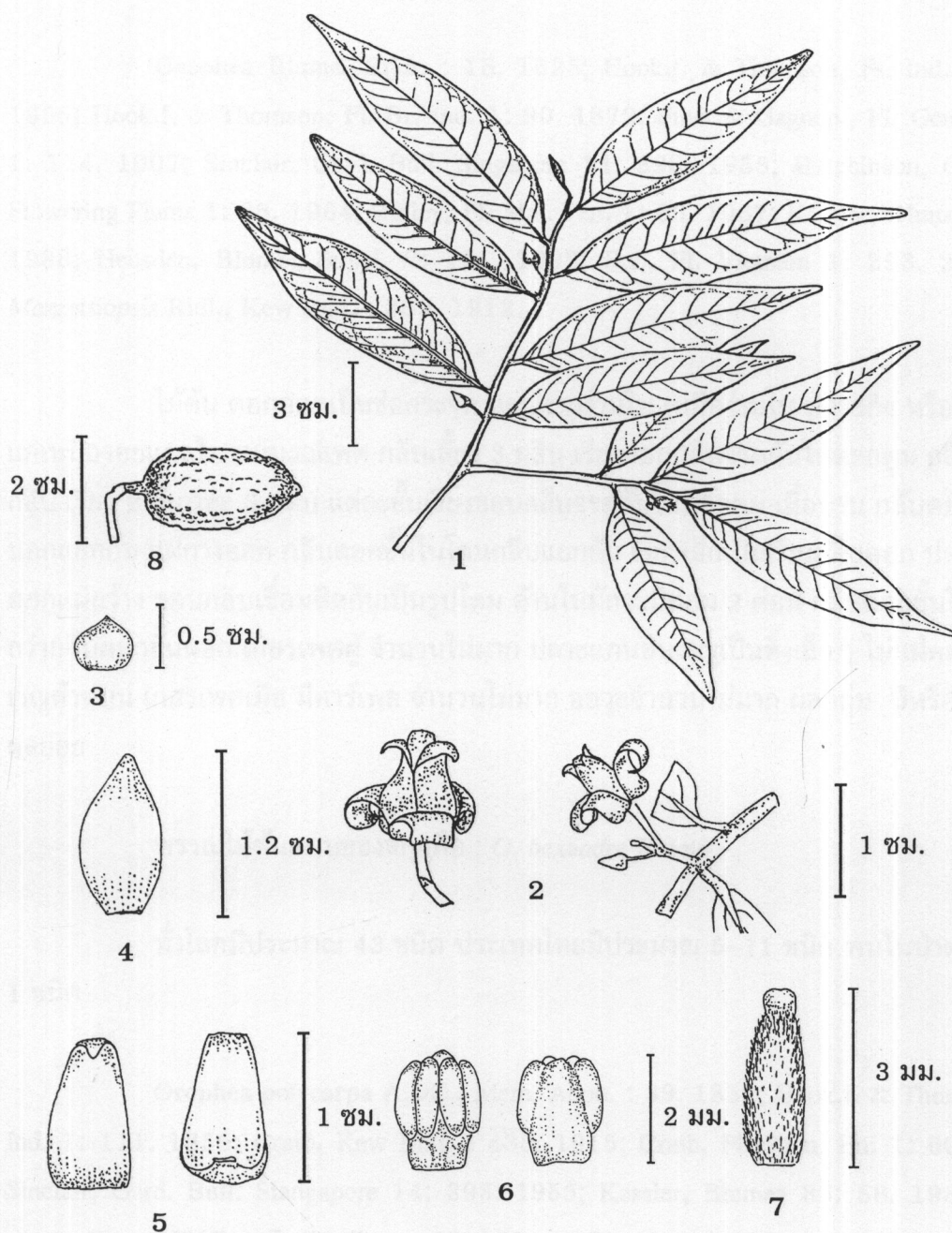
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เลย; ภาคตะวันออก นครราชสีมา, ชัยภูมิ; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า, ภูมิภาคอินโดจีน, มาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น ที่ราบ ใกล้ลำห้วย ระดับความสูง 120-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ติดผลเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนเมษายน

ชื่อพื้นเมือง : ไม้เหลื่อง(จันทบุรี)

ตัวอย่างพรรณไม้ : Bunnak 517; C. F. van Beusekom & C. Phengklai 485; C. F. van Beusekom & T. Smitinand 2116; C. F. van Beusekom et al. 4126; C. Phengklai et al. 2920; G. Murata et al. T-16334; J. F. Maxwell 75-507; K. Larsen 9830; K. Larsen et al. 31309; N. Koonkhunthod 19, 56; P. Pholsena 730, 1459, 1755, 2047; R. Geesink & C. Phengklai 6976; R. Geesink & P. Hiepko 7916; R. Geesink et al. 6847; S. Indrapong et al. 105; T. Santisuk s. n. (BKF 100189); T. Santisuk et al. s. n. (BKF 99599), s. n. (BKF 99630); W. Eiadthong W.-237

ภาพที่ 41 ไม้เหลิ้ง *Alphonsea boniana* Finet & Gagnep.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

สกุล *Orophea*

Orophea Blume, Bijdr. : 18. 1825; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 110. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 90. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 114. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 390. 1955; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 88. 1964; Ridley, Fl. Mal. Pen. 1: 69. 1967; Kessler, Blumea 33: 1. 1988; Heusden, Blumea Suppl. 7: 111. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 293. 2000. - *Mezzettiopsis* Ridl., Kew Bull. : 389. 1912.

ไม้ต้น ดอกออกเป็นช่อกระจุก ออกตามง่ามใบ เหนือง่ามใบ ปลายกิ่ง หรือตามกิ่ง แก่เหนือรอยแผลใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันเป็นดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันเป็นดอกตูม เมื่อบาน กลีบดอกชั้นนอกแยกกัน แผ่กางออก กลีบดอกชั้นในโคนกลีบแยกกัน เรียวเล็กเป็นก้านกลีบดอก ปลายกลีบดอกแผ่กว้าง ขอบกลีบเชื่อมติดกันเป็นรูปโดม ด้านในมักจะมีต่อม 2 ต่อม กลีบดอกชั้นในยาวกว่ากลีบดอกชั้นนอก เกสรเพศผู้ จำนวนไม่มาก ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งเล็ก ๆ ไม่แผ่คลุมอับเรณูด้านบน เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล จำนวนไม่มาก ออวุลจำนวนไม่มาก ผลกลุ่ม มีหรือไม่มีก้านผลย่อย

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *O. hexandra* Blume

ทั่วโลกมีประมาณ 43 ชนิด ประเทศไทยมีประมาณ 5-11 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Orophea polycarpa A.DC., Mem. Anon. : 39. 1832; Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 111. 1855; Craib, Kew Bull. : 433. 1915; Craib, Fl. Siam. En. 1: 60. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 395. 1955; Kessler, Blumea 33: 58. 1988. - *O. anceps* Pierre, Fl. For. Cochinch. : t. 46. 1881. - *O. polycephala* Pierre, Fl. For. Cochinch. : t. 46. 1881. - *O. undulata* Pierre, Fl. For. Cochinch. : t. 45. 1881. - *O. gracillis* King, Mat. Fl. Mal. Pen. I, 4: 332. 1893. (ภาพที่ 42 และภาพผนวกที่ 7(5))

ไม้ต้นขนาดเล็ก สูงถึงประมาณ 2-6 ม. เปลือกเรียบสีน้ำตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่ม ประปราย ใบ บาง รูปไข่หรือรูปรี ยาว 4.5-7.5 ซม. กว้าง 2-3.5 ซม. โคนใบแหลมและเบี้ยวเล็กน้อย ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นแขนงใบ 6-10 คู่ ก้านใบยาว 0.3 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ดอก เป็นช่อ

กระจุก ดอกย่อย 2-3 ดอก ออกตามง่ามใบ เหนือง่ามใบ ปลายกิ่งหรือตามกิ่งเหนือรอยแผลใบ
 ก้านช่อดอกเรียวเล็ก ยาว 0.7-1.5 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.5-0.7 ซม. ก้านดอกยาว
 0.3 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ขนาดเล็ก ติดที่กลางก้านดอก กลีบเลี้ยง รูปสามเหลี่ยม
 หรือรูปไข่กว้าง ด้านนอกขรุขระ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมด้านนอกประปราย ด้านในเกลี้ยง ขอบกลีบ
 เป็นขนครุย สีเขียว กว้างและยาว 0.1 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้างค่อนข้างกลม บาง ด้าน
 นอกมีขนสั้นนุ่มประปราย ด้านในเกลี้ยง ขอบกลีบเป็นขนครุย สีเขียวอ่อนหรือสีเหลืองครีม ยาว
 0.3-0.5 ซม. กว้าง 0.3-0.4 ซม. กลีบดอกชั้นในก้านกลีบดอกเรียวเล็ก กลม ปลายกลีบดอกแผ่
 กว้าง รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ด้านในมีต่อม 2 ต่อม มีขนสั้นนุ่มประปราย โคนกลีบดอกเกลี้ยง
 สีเหลืองแกมสีเขียว ยาว 0.4-0.6 ซม. กว้าง 0.3-0.5 ซม. เกสรเพศผู้มี 6 อัน เรียงแถวเดียว
 รอบเกสรเพศเมีย แต่ละอัน รูปขอบขนานแกมรูปไข่ ยาว 0.6-0.7 มม. กว้าง 0.3-0.4 มม. อับ
 เรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งเล็ก ๆ ปลายมน ก้านชูอับเรณู
 หนา เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 12 อัน แต่ละอัน ยาว 0.8-1 มม. กว้าง 0.4-0.5 มม. รังไข่คล้าย
 รูปไข่ค่อนข้างกลม เกลี้ยง ยาว 0.5-0.6 มม. ยอดเกสรเพศเมียกลม ออวุล 1-2 อัน ติดด้านข้าง
 เรียงแถวเดียว ผล ช่อผลเป็นพุ่มโปร่ง ผลย่อยอยู่ติดกัน ผลย่อย 2-5 ผล ก้านช่อผล เรียวเล็ก
 ยาว 1.5 ซม. ผลย่อยทรงกลม เปลือกเรียบ เกลี้ยง เส้นผ่านศูนย์กลางผล 0.8-1.2 ซม. ก้านผล
 ย่อย ยาว 0.3-0.5 ซม. ผลสุกสีดำ เมล็ด 1-2 เมล็ด ทรงกลมหรือแบนเล็กน้อยในผลที่มี 2
 เมล็ด ด้านข้างเป็นร่อง เกลี้ยง สีน้ำตาล ยาว 0.7-0.8 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคเหนือ นครสวรรค์, อุตรดิตถ์; ภาคตะวันออก เชียงเหนือ ขอนแก่น, เพชรบูรณ์, เลย; ภาคตะวันออก นครราชสีมา, ชัยภูมิ; ภาคตะวันตก
 เชียงใต้ ประจวบคีรีขันธ์, อุทัยธานี; ภาคกลาง สระบุรี; ภาคตะวันออก เชียงใต้ จันทบุรี, ชลบุรี;
 ภาคใต้ กระบี่, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

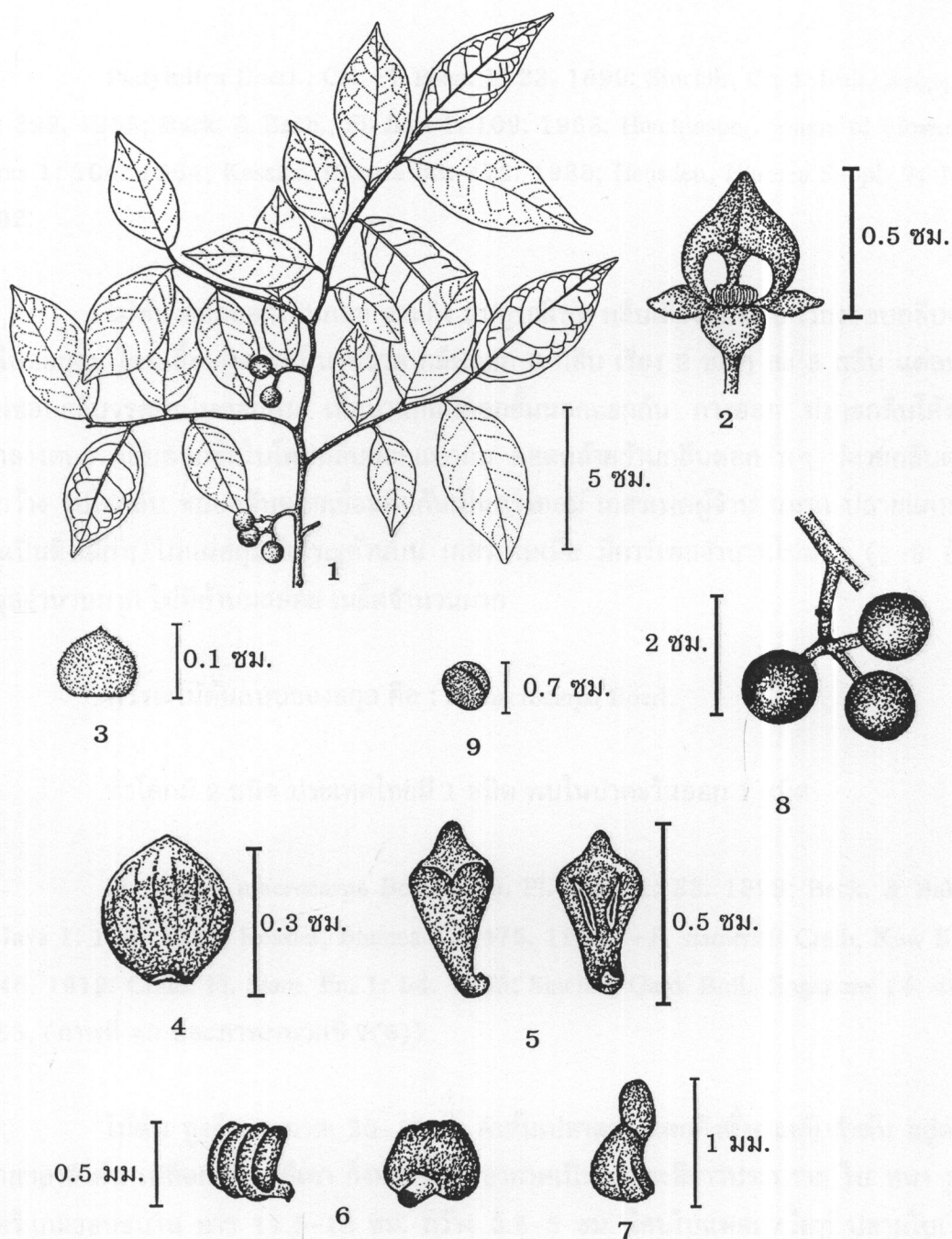
เขตการกระจายพันธุ์: ศรีลังกา, พม่า, ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบ ตามลาดเขาหรือบนเขา ใกล้เคียง
 ระดับความสูง 100-600 ม.จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือน
 พฤษภาคม ติดผลเดือนกรกฎาคมถึงเดือนธันวาคม

ชื่อพื้นเมือง : จักหัน (หนองคาย); ไม่เหลือง (ประจวบคีรีขันธ์ และภาคเหนือ)

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. F. van Beusekom & T. Santisuk 2754, 2766; C. P.
 1244; J. F. Maxwell 74-280, 74-737, 75-734; Kasem 324; Kerr 5063, 5712, 5888,
 6003, 7052, 8512, 18842, 18847; K. Larsen 9881; N. Koonkhunthod 44, 47, 48,

131; P. Pholsena 391, 510, 791, 1339, 1463; R. Geesink et al. 6720, 6917; S. Phengnaren 173; T. Smitinand 2461, 2693, 3795; T. Smitinand & C. Phengklai 11576; T. Wongprasert et al. s. n. (BKF 124610)

ภาพที่ 42 จักหั่น *Orophea polycarpa* A.DC.

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล 9 เมล็ด

สกุล *Platymitra*

Platymitra Boerl., Cat. Pl. Phan. 1: 33. 1899; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 399. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 109. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 104. 1964; Kessler, Blumea 33: 472. 1988; Heusden, Blumea Suppl. 7: 112. 1992.

ไม้ต้น ดอกออกเป็นกลุ่ม ตามกิ่ง สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกัน ในดอกตูม โคนเชื่อมติดกันเป็นรูปถ้วย กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้น เรียงขอบกลีบจรดกัน ในดอกตูม เมื่อบานกลีบดอกชั้นนอกแยกกัน กางออก ปลายกลีบโค้งเข้าหากกลางดอก กลีบดอกชั้นในโคนกลีบดอกแยกกัน คอดคล้ายก้านกลีบดอกสั้น ๆ ปลายกลีบดอกแผ่กว้าง รูปไข่กลับ ขอบกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นทรงกลม เกสรเพศผู้จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งเล็ก ๆ ไม่แผ่คลุมอับเรณูด้านบน เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนไม่มาก (1-3 อัน) ออวลจำนวนมาก ไม่มีก้านผลย่อย เมล็ดจำนวนมาก

พรรณไม้ต้นแบบของสกุล คือ : *P. macrocarpa* Boerl.

ทั่วโลกมี 2 ชนิด ประเทศไทยมี 1 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Platymitra macrocarpa Boerl., Cat. Pl. Phan. 1: 33. 1899; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 109. 1963; Kessler, Blumea 33: 475. 1988. -*P. siamensis* Craib, Kew Bull. : 145. 1912; Craib, Fl. Siam. En. 1: 54. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 400. 1955. (ภาพที่ 43 และภาพผนวกที่ 7(6))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 20-30 ม. ลำต้นเปลาตรง แตกกิ่งตั้งฉากกับลำต้น อยู่ตอนปลายของลำต้น เปลือกเรียบ สีเทา กิ่งอ่อนมีช่องอากาศเป็นจุดประสีขาวประปราย ใบ หนา รูปรีหรือรีแกมขอบขนาน ยาว 11.5-13 ซม. กว้าง 3.5-5 ซม. โคนใบแหลมหรือหูก ปลายใบเรียวแหลมหรือแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน ด้านบนเป็นมันวาว เส้นกลางใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นแขนงใบ 8-12 คู่ ก้านใบยาว 0.4-0.6 ซม. มีขนสั้นนุ่มประปราย ดอกออกเป็นกลุ่ม 3-4 ดอก ออกตามกิ่งเหนือรอยแผลใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 1 ซม. ก้านดอกยาว 1-1.3 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่กว้างติดที่ปลายก้านดอก ยาวและกว้าง 0.1 ซม. กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดเป็นรูปถ้วย ปลายแยก รูปไข่กว้างหรือกลม หนา ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ยาวและกว้าง 0.2 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง หนา ด้านในโค้งเว้า ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.5-0.6 ซม. กว้าง 0.4-0.5

ชม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่กลับ หนา ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบดอกคอดคล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ ด้านนอกมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.4 ซม. กว้าง 0.3 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 20-30 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 2 มม. กว้าง 0.6 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูเป็นติ่งเล็ก ๆ ก้านชูอับเรณูสั้น ๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 3 อัน ยาว 2-2.5 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่คล้ายรูปไข่ปลายแหลม ยาว 2 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียกลม ออวูล 8-12 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ผลย่อย 1-2 ผล ก้านช่อผลหนา แข็งคล้ายกิ่ง ยาว 1-1.5 ซม. ผลย่อยคล้ายรูปไข่ โค้งเล็กน้อยหรือรูปทรงรี ปลายมน เปลือกหนาและแข็ง ขรุขระ ผลอ่อนและสุกสีน้ำตาล ยาว 8-9.5 ซม. กว้าง 5.8-6.6 ซม. ไม่มีก้านผลย่อย เมล็ด 8-10 เมล็ด คล้ายรูปไข่หรือกลมแบน เปลือกเรียบ ขอบเป็นสันนูน ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ฉะเชิงเทรา, ปราจีนบุรี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

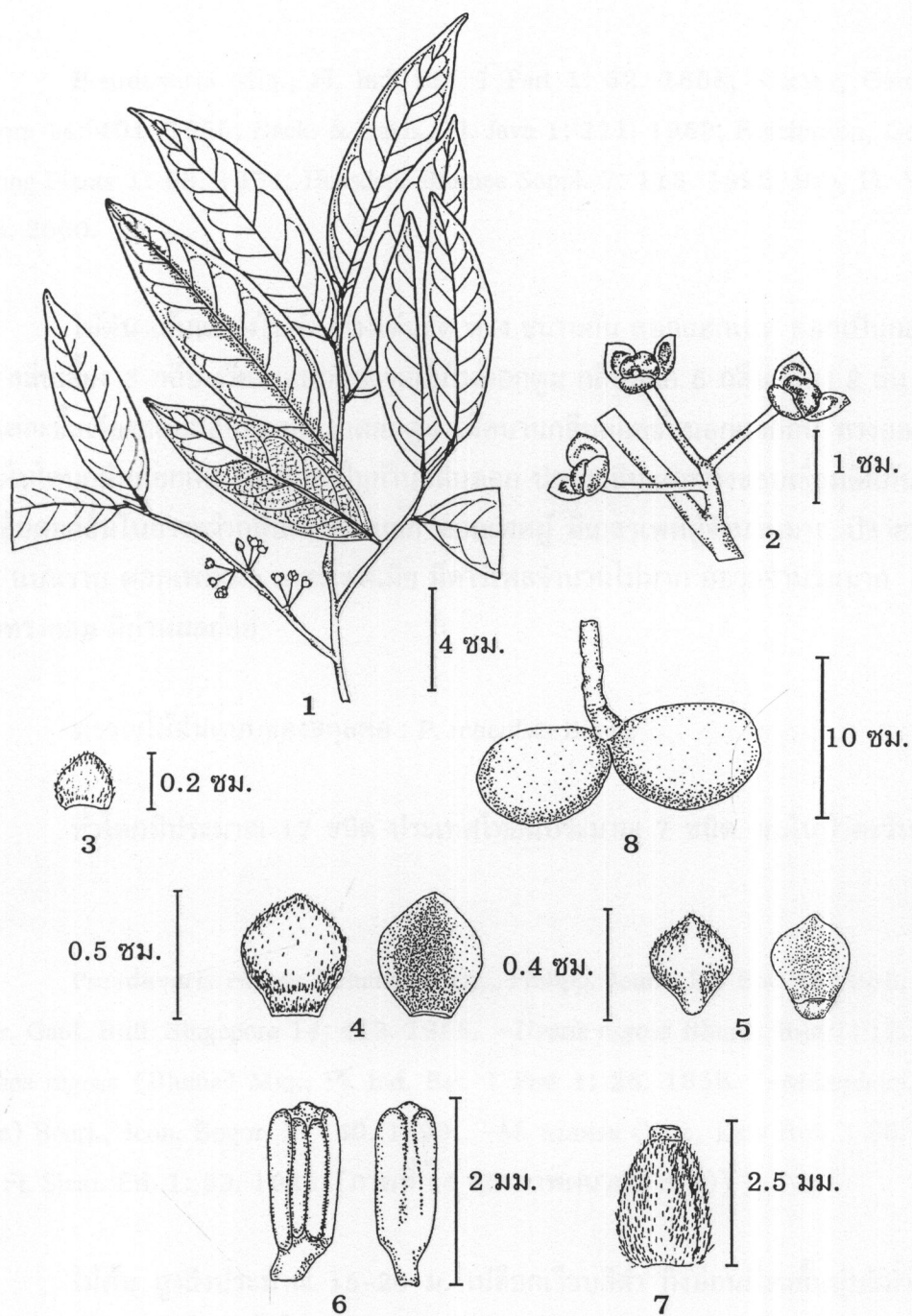
เขตการกระจายพันธุ์: มาเลเซีย, อินโดนีเซีย

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง บริเวณที่ราบ ดินเขา ที่มีความชุ่มชื้นสูง ระดับความสูง 100-300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมีนาคม ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤศจิกายน

ชื่อพื้นเมือง : ห่าช้าง, หัวช้าง (ชลบุรี, ประจวบคีรีขันธ์)

ประโยชน์: ผลสุกสัตว์ป่ากินเป็นอาหาร

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. Niyomdham et al. 1072; Kerr 9840; N. Koonkhunthod 64, 113, 119; P. Pholsena 842, 2268; T. Santisuk et al. s. n. (BKF 99498); T. Wongprasert s. n. (BKF 124542)

ภาพที่ 43 ทำช้าง *Platymitra macrocarpa* Boerl.

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

สกุล *Pseuduvaria*

Pseuduvaria Miq., Fl. Ind. Bat. 1 Part 1: 32. 1858; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 401. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 111. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 98. 1964; Heusden, Blumea Suppl. 7: 113. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 278. 2000.

ไม้ต้น เส้นแขนงใบด้านล่างเด่นชัด ตรง ขนานกัน ดอกแยกเพศ ออกเป็นกลุ่ม ตามง่ามใบ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม เมื่อบานกลีบดอกชั้นนอกแยกกัน ทางออก กลีบดอกชั้นในโคนกลีบแยกกัน เรียวเล็กเป็นก้านกลีบดอก ปลายกลีบแผ่กว้างขอบเชื่อมติดกันเป็นรูปโดม กลีบดอกชั้นในยาวกว่ากลีบดอกชั้นนอก ดอกเพศผู้ มีเกสรเพศผู้จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ ดอกเพศเมีย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวุลจำนวนมาก ผลกลุ่ม ผลย่อยทรงกลม มีก้านผลย่อย

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *P. reticulata* Blume

ทั่วโลกมีประมาณ 17 ชนิด ประเทศไทยมีประมาณ 7 ชนิด พบในป่าเต็งรัง 1 ชนิด

Pseuduvaria rugosa (Blume) Merr., Philipp. Journ. Sc. Bot. 10: 255. 1915; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 412. 1955. -*Uvaria rugosa* Blume, Bijdr. : 12. 1825. -*Orophea rugosa* (Blume) Miq., Fl. Ind. Bat. 1 Part 1: 26. 1858. -*Mitrephora rugosa* (Blume) Boerl., Icon. Bogor. 1: 140. 1899. -*M. trimera* Craib, Kew Bull. : 65. 1913; Craib, Fl. Siam. En. 1: 53. 1925. (ภาพที่ 44 และภาพผนวกที่ 8(1))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 15-20 ม. เปลือกเรียบสีดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปรีหรือไข่กลับแกมขอบขนาน ยาว 10-22 ซม. กว้าง 3-7 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปรายหรือเกลี้ยง เส้นแขนงใบ 10-13 คู่ ด้านล่างเป็นสันนูนชัดเจน ก้านใบยาว 0.6-1 ซม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก ออกเป็นกลุ่ม 2-3 ดอก เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 0.6-0.7 ซม. ก้านดอกยาว 1-2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่ ยาว 0.1 ซม. ติดกลางก้านดอก กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกัน รูปไข่กว้าง เป็นแผ่น ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ด้านในเกลี้ยง ยาว 0.2 ซม. กว้าง 0.2 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่กว้าง เป็นแผ่น บาง ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มปกคลุม

หนาแน่น ด้านในเกลี้ยง สีเหลืองแกมเขียว ยาว 0.2–0.3 ซม. กว้าง 0.2–0.3 ซม. กลีบดอกชั้นในโคนกลีบเป็นก้านกลีบดอก เรียวเล็ก โค้ง แยกกัน ปลายกลีบดอกแผ่กว้าง รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน บาง ขอบเชื่อมติดกันเป็นรูปโดม มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ก้านกลีบดอกเกลี้ยง ด้านนอกสีเหลือง ด้านในสีม่วง ยาว 0.9–1.4 ซม. กว้าง 0.3–0.5 ซม. ดอกเพศผู้ เกสรเพศผู้ประมาณ 30–35 อัน ไม่มีเกสรเพศเมีย แต่ละอัน รูปกรวยสั้น ๆ ยาว 0.5 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ ก้านชูอับเรณูสั้น ๆ ดอกเพศเมีย มีเกสรเพศผู้ 6 อัน เรียงแถวเดียวอยู่นอกสุด รูปร่างคล้ายกับในดอกเพศผู้ แต่ขนาดเล็กกว่าเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 7–8 อัน แต่ละอัน ยาว 1.4–1.5 มม. กว้าง 1 มม. รังไข่ทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ป้อม ยาว 1.2 มม. มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียกลม ออกวูล 4–7 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นพุ่มโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 2–4 ผล ก้านช่อผลยาว 1.2 ซม. ผลย่อยทรงกลม เปลือก ขรุขระ เป็นตุ่มเล็กๆ มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น เส้นผ่านศูนย์กลางผลย่อย 1.5–2 ซม. ก้านผลย่อยยาว 0.7–1 ซม. ผลอ่อนสีเขียวอ่อน เมล็ด 5–6 เมล็ด

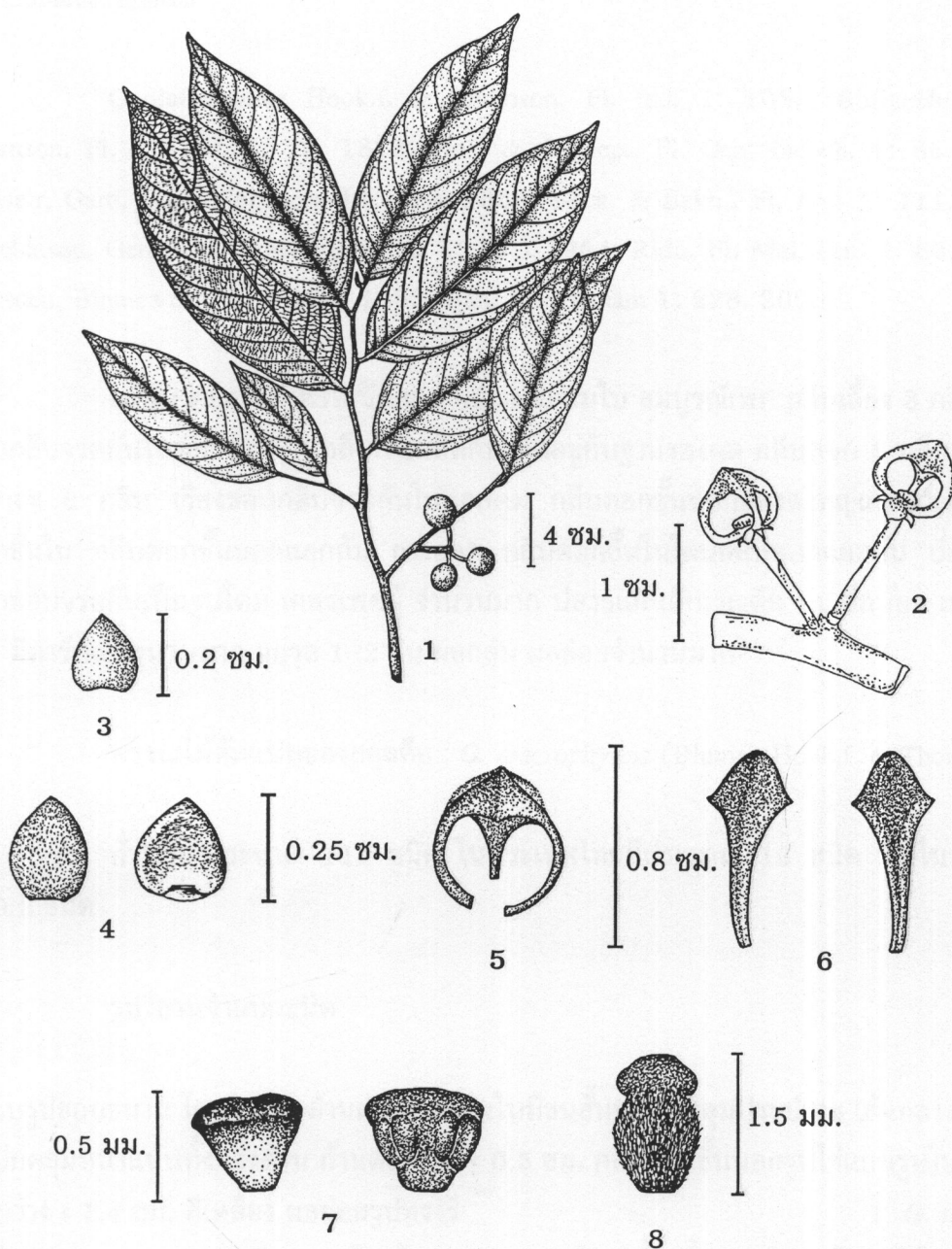
การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, สระแก้ว; ภาคใต้ กระบี่, ชุมพร, ตรัง, นครศรีธรรมราช, นราธิวาส, สุราษฎร์ธานี; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า, มาเลเซีย, สุมัตรา, ชวา, บอร์เนียว

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบหรือเนินเขา ริมลำธาร ระดับความสูง 100–400 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ติดผลเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์

ชื่อพื้นเมือง : สังกะยาดำ (ตรัง)

ตัวอย่างพรรณไม้ : Chit 267; C. F. van Beusekom & T. Smitinand 2063; J. F. Maxwell 85–483, 86–138; Kerr 12084, 12603, 18674, 18828; N. Koonkhunthod 69, 77, 120, 122; P. Pholsena 768, 871, 1169, 1187, 1250.7; BKF 57125; P. Suvanakes 1856; S. Decharach s. n. (BKF 101811); S. Phusomsaeng 455; T. Smitinand 10379; BKF 57125

ภาพที่ 44 ส้มหยาด *Pseuduvaria rugosa* (Blume) Merr.

1 ใบและผล 2 ดอกเพศผู้ 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก
5 วงกลีบดอกชั้นใน 6 กลีบดอกชั้นใน 7 เกสรเพศผู้ 8 คาร์เพล

สกุล *Goniiothalamus*

Goniiothalamus Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 105. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 72. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 86. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 423. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 111. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 101. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 63. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 163. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 228. 2000.

ไม้พุ่ม ดอกเดี่ยวหรือเป็นกลุ่ม ออกตามง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม โคนกลีบเชื่อมติดกัน ติดอยู่กับฐานรองผล กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอกขนาดใหญ่และยาวกว่ากลีบดอกชั้นใน กลีบดอกชั้นนอกแยกกัน กางออก กลีบดอกชั้นในโคนกลีบดอกแยกกัน ปลายกลีบดอกขอบจรดกันเป็นรูปโดม เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูตัด ฐานเล็กน้อย เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวูล 1-2 อัน ผลกลุ่ม ผลย่อยจำนวนมาก

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *G. macrophyllus* (Blume) Hook.f. & Thomson

ทั่วโลกมีประมาณ 114 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 16 ชนิด พบในป่าเต็งรัง ออก 2 ชนิด

รูปวิธานจำแนกชนิด

- 1 ใบรูปขอบขนาน โคนใบมน ด้านล่างของแผ่นใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย เส้นกลางใบมีขนปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ก้านดอกยาว < 0.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่แกมรูปใบหอก กว้าง < 1.4 ซม. สีเหลือง ผลย่อยรูปทรงรี 1 *G. marcanii*
- 1 ใบรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก โคนใบแหลม แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนเกลี้ยงด้านล่างมีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ก้านดอกยาว > 0.5 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่ กว้าง > 1.4 ซม. สีชมพู ผลย่อยรูปทรงกระบอกปลายแหลม 2 *G. repevensis*

1 *Goniiothalamus marcanii* Craib, Kew Bull. : 167. 1922; Craib, Fl. Siam. En. 1: 51. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 429. 1955. (ภาพที่ 45 และภาพผนวกที่ 8(2))

ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 1.5-2 ม. เปลือกเรียบ สีนํ้าตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่ม ปกคลุมหนาแน่น ใบ หนา รูปขอบขนาน ยาว 20-22.5 ซม. กว้าง 5.5-6.5 ซม. โคนใบมน ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นกลางใบมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 9-11 คู่ ก้านใบยาว 0.7-1.5 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เดี่ยว ออกตามง่ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 2.5-3 ซม. ก้านดอกยาว 0.4 ซม. ใบประดับ 1 อันรูปไข่ ยาว 0.2 ซม. ติดที่กลางด้านดอก กลีบเลี้ยง รูปไข่กว้าง หนา ด้านในโค้งเว้า มีขนสั้นหนานุ่มสีน้ำตาลปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.5-0.8 ซม. กว้าง 0.5-0.7 ซม. กลีบดอกชั้นนอก รูปไข่แกมรูปใบหอก หนา มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 2-2.4 ซม. กว้าง 0.9-1.1 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่ ปลายแหลม หนา โคนกลีบดอกเรียวคล้ายก้าน กลีบดอกสั้นๆ ด้านในโค้งเว้า มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 1.4-1.5 ซม. กว้าง 0.6-0.7 ซม. เกสรเพศผู้จำนวนมาก แต่ละอันรูปทรงกระบอก ยาว 2 มม. กว้าง 0.4-0.7 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูหนูน มีขนสั้นปกคลุมหนาแน่น เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 20-30 อัน แต่ละอัน ยาว 3.5-3.7 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก เกลี้ยง ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวย ด้านข้างเป็นร่อง ออก รูล 2 อัน ผล ช่อผลเป็นพุ่ม ผลย่อยอยู่ติดกัน ผลย่อย 10-20 ผลย่อยรูปทรงรี ปลายแหลม เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลอ่อนสีเขียว ยาว 1.5 ซม. กว้าง 1 ซม. ก้านผลย่อยยาว 1 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด คล้ายรูปไข่

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หนองคาย; ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี, ฉะเชิงเทรา, ชลบุรี, ตราด, ระยอง; ป่าตะวันออก พบทั่วไป

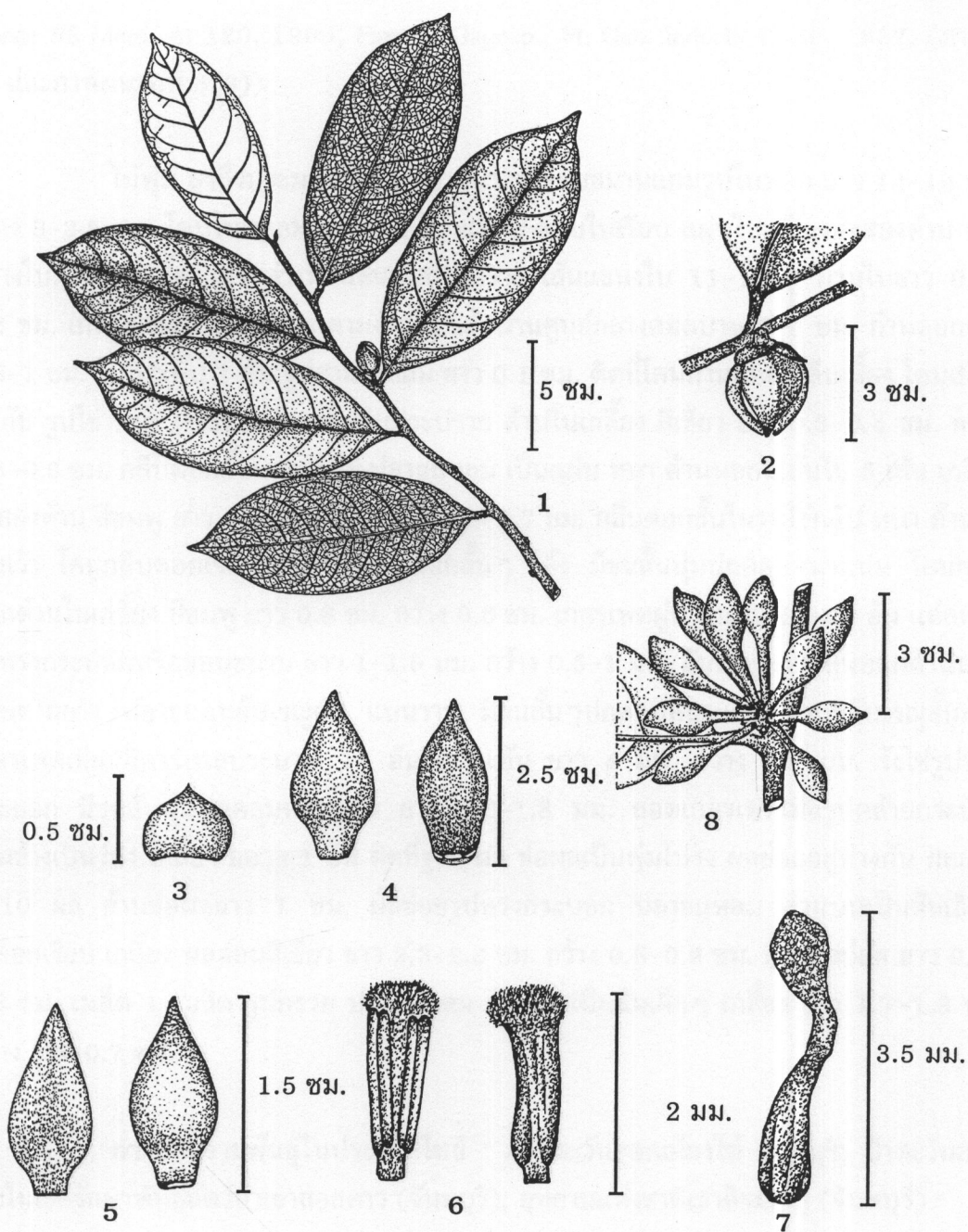
เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ป่าดิบชื้น ที่ราบใกล้ลำธาร เรือนยอดป่าดิบ ระดับความสูง 100-400 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนมิถุนายน ติดผลเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : ข้าวหลาม (หนองคาย); จำปีหิน (ชุมพร); นมวัว (ปราจีนบุรี)

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. F. van Heuseden & T. Santisuk 3164; C. Phengkklai 1274; D. J. Collins 1714, 869, 914, 1007; J. F. Maxwell 71-234, 75-449, 75-640, 939; Kerr 6759 , 8563; K. Larsen et al. 3134; N. Koonkhunthod 112, 121, 137; Put 571; P. Pholsena 184, 306, 1152; Sanoh 139; S. Phengnaren s. n. (BKF 29610); T. Smitinand 1388, 3504, 5676; T. Smitinand & Plerchit 270; William 1777

ภาพที่ 45 ข้าวหลาม *Goniothalamus marcanii* Craib

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล 8 ผล

2 *Goniiothalamus repevensis* Pierre ex Finet & Gagnep., Bull. Soc. Bot. France 53 Mem. 4: 120. 1906; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 39. 1907. (ภาพที่ 46 และภาพผนวกที่ 8(3))

ไม้พุ่ม สูงถึงประมาณ 2 ม. ใบ หนา รูปขอบขนานแกมรูปใบหอก ยาว 14-16 ซม. กว้าง 3-3.5 ซม. โคนใบแหลม ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบ แผ่นใบเกลี้ยงทั้งสองด้าน เส้นกลางใบด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นแขนงใบ 11-12 คู่ ก้านใบยาว 0.6-0.8 ซม. เกลี้ยง ดอก เตี้ย ออกตามง่ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3-4 ซม. ก้านดอกยาว 0.8-1 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปสามเหลี่ยม ยาว 0.1 ซม. ติดที่โคนก้านดอก กลีบเลี้ยง โคนเชื่อมติดกัน รูปไข่ หนา ด้านนอกมีขนสั้นนุ่มประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.3-0.4 ซม. กว้าง 0.5-0.6 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่ ปลายแหลม เป็นแผ่น หนา ด้านนอกมีเส้นใบ 5 เส้น เกลี้ยงทั้งสองด้าน สีชมพู ยาว 2.4-2.5 ซม. กว้าง 1.5-1.7 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่กลับ หนา ด้านในโค้งเว้า โคนกลีบดอกเรียวคล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ โค้ง มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีชมพู ยาว 0.8 ซม. กว้าง 0.6 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 40-60 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกหรือขอบขนาน ยาว 1-1.5 มม. กว้าง 0.5-1 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดแบนราบ มีขนสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ก้านชูอับเรณูสั้นมาก เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลประมาณ 17 อัน แต่ละอัน ยาว 4 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก มีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ยาว 1.6-1.8 มม. ยอดเกสรเพศเมียรูปคล้ายกระบอง ด้านข้างเป็นร่อง เกลี้ยง ออวุล 1 อัน ติดที่ฐาน ผล ช่อผลเป็นพุ่มโปร่ง ผลย่อยอยู่ห่างกัน ผลย่อย 5-10 ผล ก้านช่อผลยาว 1 ซม. ผลย่อยรูปทรงกระบอก ปลายแหลม ด้านบนเป็นสันเล็กๆ เปลือกเรียบ เกลี้ยง ผลอ่อนสีเขียว ยาว 2.3-2.8 ซม. กว้าง 0.8-0.9 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 0.6-0.8 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด รูปกรวย ปลายแหลม ด้านข้างเป็นสันเล็กๆ เกลี้ยง ยาว 1.7-1.8 ซม. กว้าง 0.6-0.7 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคตะวันออกเฉียงใต้ จันทบุรี; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี); อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ (จันทบุรี)

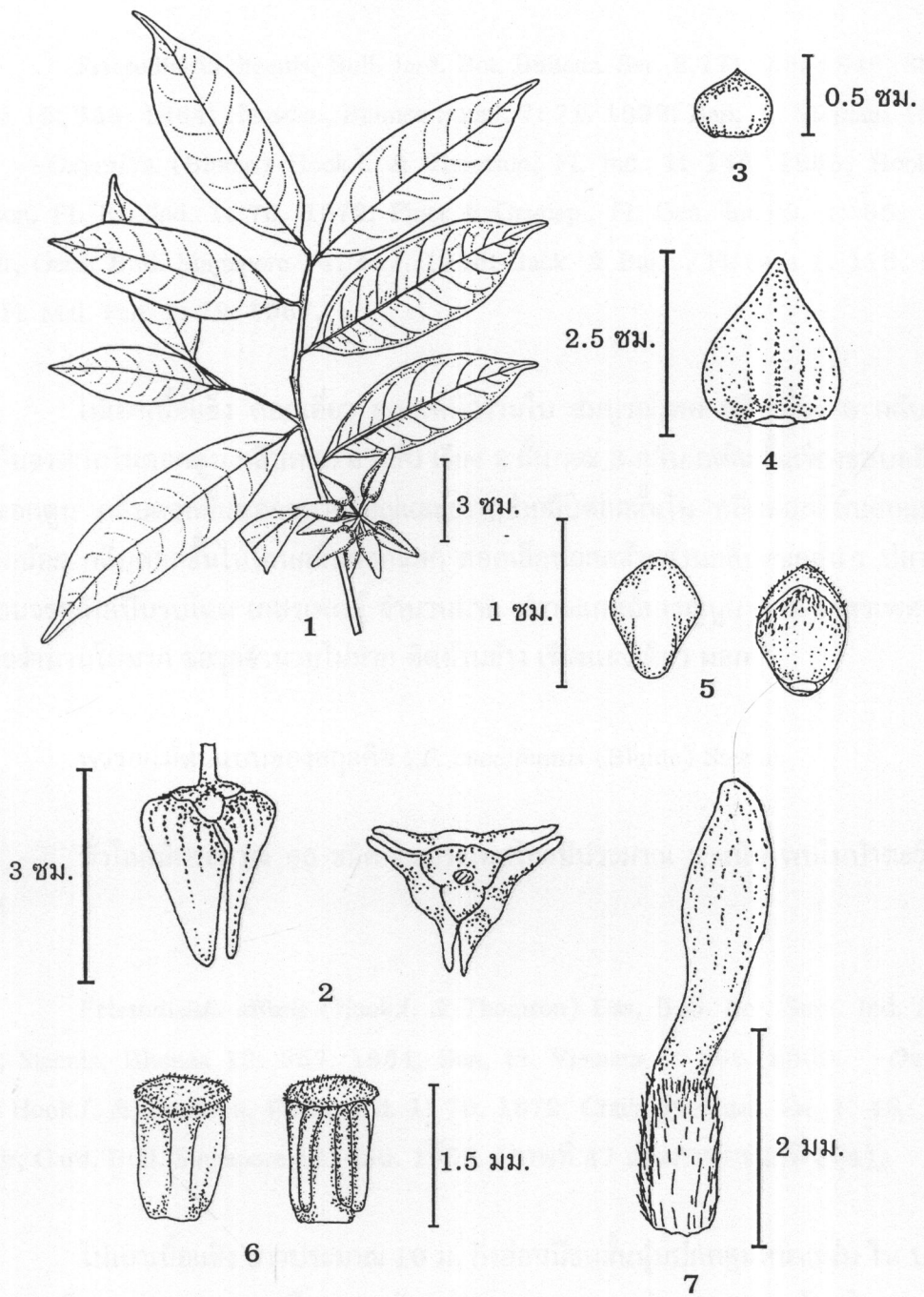
เขตการกระจายพันธุ์ : ภูมิภาคอินโดจีน

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น บริเวณยอดเขา มีหินโผล่ ระดับความสูง 600-900 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคม ติดผลเดือนกันยายน

ชื่อพื้นเมือง : -

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ

ตัวอย่างพรรณไม้ : Nainoe 72; N. Koonkhunthod 42; P. Pholsena 33, 82; P. Sangkhachand 43

ภาพที่ 46 *Goniothalamus repevensis* Pierre ex Finet & Gagnep.

1 ใบและผล 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล

สกุล *Friesodielsia*

Friesodielsia Steenis, Bull. Jard. Bot. Buitenz. Ser. 3, 17: 458. 1948; Steenis, Blumea 12: 353. 1964; Heusden, Blumea Suppl. 7: 71. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 263. 2000. –*Oxymitra* (Blume) Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 145. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 70. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 85. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 447. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 115. 1963; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 79. 1967.

ไม้เถาเนื้อแข็ง ดอกเดี่ยว ออกเหนือง่ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอกขนาดใหญ่และยาวกว่ากลีบดอกชั้นใน กลีบดอกชั้นนอกแยกกางออกเล็กน้อย กลีบดอกชั้นในโคนกลีบดอกแยก คอดเล็กน้อยคล้ายก้านกลีบดอกสั้น ๆ ปลายกลีบดอกขอบจรดกันเป็นรูปโดม เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายแกนอับเรณูมนูกลม เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนไม่มาก ออวุลจำนวนไม่มาก ติดด้านข้าง เรียงแถวเดียว ผลกลุ่ม

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *F. cuneiformis* (Blume) Steenis

ทั่วโลกมีประมาณ 60 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 5 ชนิด พบในป่าตะวันออก 1 ชนิด

Friesodielsia affinis (Hook.f. & Thomson) Das, Bull. Bot. Surv. Ind. 5: 93. 1963; Steenis, Blumea 12: 357. 1964; Ban, Fl. Vietnam 1: 266. 2000. –*Oxymitra affinis* Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 70. 1872; Craib, Fl. Siam. En. 1: 48. 1925; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 450. 1955. (ภาพที่ 47 และภาพผนวกที่ 8(4))

ไม้เถาเนื้อแข็ง ยาวประมาณ 10 ม. กิ่งอ่อนมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่น ใบ บาง รูปขอบขนานหรือขอบขนานแกมรูปใบหอกกลับ ยาว 15–17 ซม. กว้าง 4–5 ซม. โคนใบมนและเว้า ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเรียบหรือเป็นคลื่นเล็กน้อย ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างสีขาวนวลแกมสีฟ้า มีขนสั้นนุ่มประปราย เส้นกลางใบมีขนสั้นนุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน เส้นแขนงใบ 12–13 คู่ ก้านใบยาว 0.5 ซม. มีขนสั้นนุ่มหนาแน่น ดอก เดี่ยว ออกเหนือง่ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3 ซม. ก้านดอกยาว 0.7 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่ ติดที่กลางก้านดอก ยาว 0.3 ซม. กว้าง 0.2 ซม. กลีบเลี้ยง รูปไข่หรือรูปไข่แกมรูปใบหอก ปลายมน เป็นแผ่นบาง เส้นใบเด่นชัด 5 เส้น เส้นกลางชัดที่สุด มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่นทั้งสองด้าน ยาว 1–1.2

ชม. กว้าง 0.9-1 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก เป็นแผ่น แบน ด้านนอกมีเส้นใบ 7 เส้น เส้นกลางชัดที่สุด มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปรายทั้งสองด้าน สีเหลือง ยาว 5.4-5.5 ซม. กว้าง 2.2-2.4 ซม. กลีบดอกชั้นในรูปไข่แกมรูปขอบขนาน ด้านในโค้งเว้าเล็กน้อย โคนกลีบดอกเรียวคล้ายก้านกลีบดอกสั้นๆ ปลายกลีบดอกหนากว่าโคนกลีบดอก มีขนสั้นนุ่มปกคลุมประปราย ด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 0.8-1 ซม. กว้าง 0.4-0.5 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 20-30 อัน แต่ละอันรูปทรงกระบอกสั้นๆ หรือขอบขนาน ยาว 1 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอกหรือกึ่งด้านข้าง แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูมน มน หนา ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล 8-12 อัน แต่ละอัน ยาว 2 มม. กว้าง 0.5-0.6 มม. รังไข่รูปทรงกระบอก ยาว 1.5 มม. มีขนสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวย ด้านข้างเป็นร่อง มีขนสั้นๆปกคลุมหนาแน่น ผล ช่อผลเป็นพุ่ม ผลย่อยอยู่ชิดกัน ผลย่อย 5-7 ผล ผลย่อยรูปทรงรีหรือคล้ายรูปไข่ ปลายแหลม ยาว 1.5 ซม. กว้าง 0.8 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 0.2-0.3 ซม. เมล็ด 1 เมล็ด รูปทรงกระบอกแกมรูปไข่ ผิวเรียบ เกลี้ยง ยาว 1.3 ซม. กว้าง 0.7 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

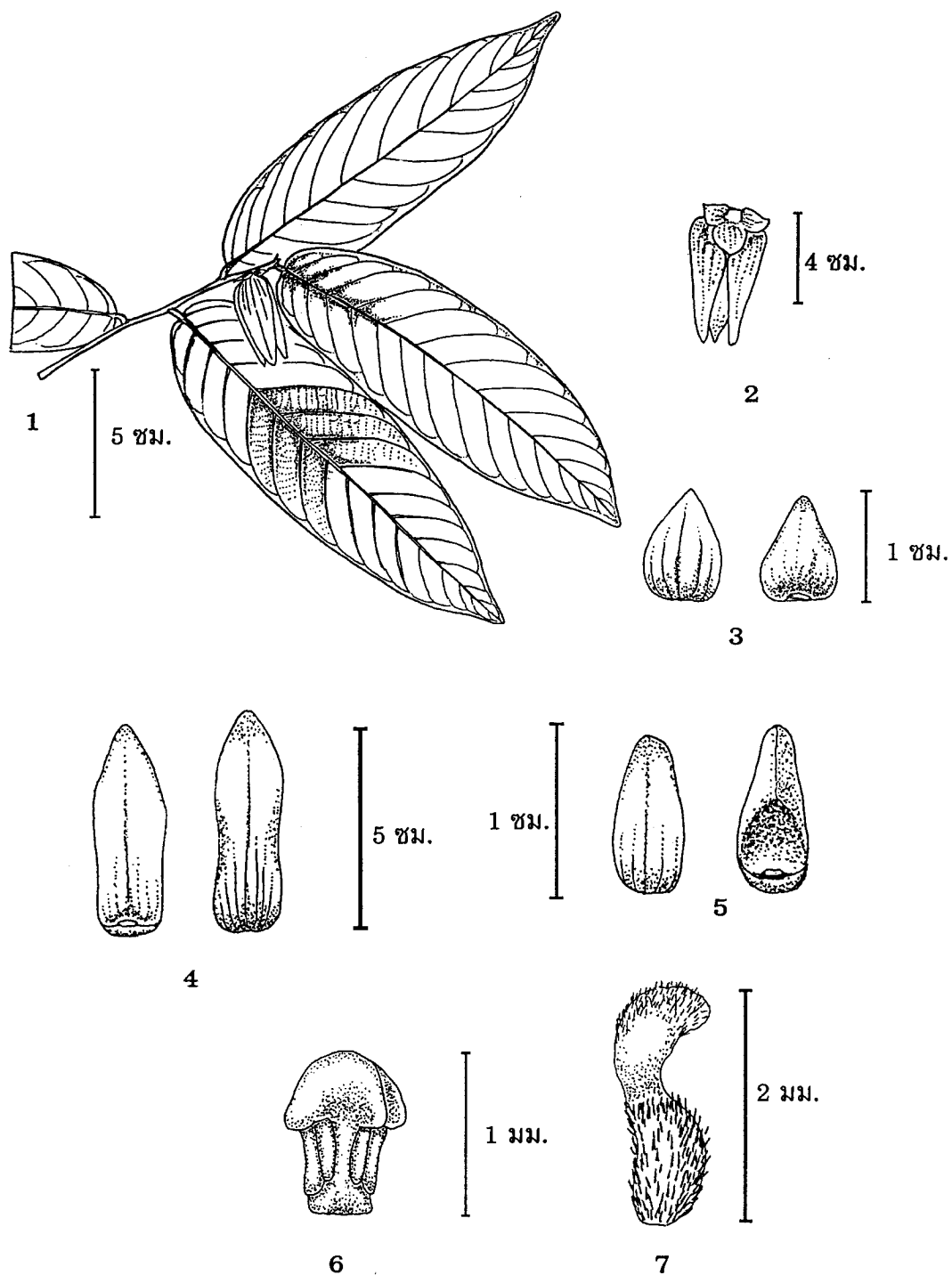
เขตการกระจายพันธุ์ : มาเลเซีย, ชาราวัต

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบชื้น ระดับความสูง 300 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน

ชื่อพื้นเมือง : เครือเหนียว

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำไปปลูกเป็นไม้ประดับ

ตัวอย่างพรรณไม้ : P. Pholsena 1265, 2071, 2072

ภาพที่ 47 เครือเหนียว *Friesodielsia affinis* (Hook.f. & Thomson) Das

1 ใบและดอก 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เพล

สกุล *Mitrephora*

Mitrephora Hook.f. & Thomson, Fl. Ind. 1: 112. 1855; Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 76. 1872; Finet & Gagnep., Fl. Gen. Indoch. 1: 90. 1907; Sinclair, Gard. Bull. Singapore 14: 463. 1955; Back. & Bakh., Fl. Java 1: 110. 1963; Hutchinson, Genera of Flowering Plants 1: 98. 1964; Ridl., Fl. Mal. Pen. 1: 73. 1967; Heusden, Blumea Suppl. 7: 109. 1992; Ban, Fl. Vietnam 1: 267. 2000.

ไม้ต้น ดอกเป็นช่อกระจุก ออกตรงข้ามใบ สมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันในดอกตูม โคนกลีบเชื่อมติดกัน กลีบดอก 6 กลีบ เรียง 2 ชั้นๆละ 3 กลีบ แต่ละชั้นเรียงขอบจรดกันในดอกตูม กลีบดอกชั้นนอกกว้างและยาวกว่ากลีบดอกชั้นใน กลีบดอกชั้นนอกแยกกัน แผ่กางออก กลีบดอกชั้นในโคนกลีบดอกแยก เรียวเล็กเป็นก้านกลีบดอก ปลายกลีบดอกขอบจรดกันเป็นรูปโดม เกสรเพศผู้ จำนวนมาก ปลายเกสรแฉกหรือสั้นเล็กละ 2 เกสรเพศเมีย มีคาร์เพลจำนวนมาก ออวุลจำนวนมาก ติดด้านข้าง เรียง 2 แถว ผลกลุ่ม ผลย่อยจำนวนมาก มีก้านผลย่อย

พรรณไม้ต้นแบบของสกุลคือ : *M. obtusa* Hook.f. & Thomson

ทั่วโลกมีประมาณ 40 ชนิด ในประเทศไทยมีประมาณ 11 ชนิด พบในป่าเต็งรังออก 1 ชนิด

Mitrephora vandiflora Kurz, J. Asiat. Soc. Bengal, Pt. 2, Nat. Hist. 43: 57 & 181. 1874. -*Mitrephora maingayi* Hook.f. & Thomson, Fl. Br. Ind. 1: 77. 1872. -*Mezzettia maingayi* Hook.f. & Thomson var. *kurzii* King, J. Asiat. Soc. Bengal, pt. 2, Nat. Hist. 61: 87. 1893. (ภาพที่ 48 และภาพผนวกที่ 8(5))

ไม้ต้น สูงถึงประมาณ 10-15 ม. เปลือกเรียบหรือแตกเป็นร่องตื้นๆ สีน้ำตาลดำ กิ่งอ่อนมีขนสั้นหนานุ่มสีน้ำตาลปกคลุมหนาแน่น ใบ หนาคล้ายแผ่นหนัง รูปใบหอกแกมรูปขอบขนานหรือรูปขอบขนาน ยาว 15.5-19 ซม. กว้าง 3.5-6.5 ซม. โคนใบมนและเว้าเล็กน้อย ปลายใบเรียวแหลม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อยหรือเรียบ ด้านบนของแผ่นใบเกลี้ยง ด้านล่างมีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น เส้นแขนงใบ 10-14 คู่ ก้านใบยาว 0.5-0.8 ซม. มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ดอก เป็นช่อกระจุก 2-3 ดอก ออกตรงข้ามใบ เส้นผ่านศูนย์กลางดอกบาน 3.5-4.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 0.5 ซม. ก้านดอกยาว 1-2 ซม. ใบประดับ 1 อัน รูปไข่กว้าง ยาว 0.6 ซม. กลีบเลี้ยง รูปไข่ปลายแหลม หนา ด้านในโค้งเว้า มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบด้าน

ในเกลี้ยง สีเขียว ยาว 0.5-0.6 ซม. กว้าง 0.5-0.7 ซม. กลีบดอกชั้นนอกรูปไข่แกมรูปขอบขนาน หนา ปลายแหลม ขอบกลีบบิด มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น โคนกลีบดอกด้านในเกลี้ยง สีเหลือง ยาว 2.3-2.7 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. กลีบดอกชั้นในก้านกลีบดอก โค้ง ปลายกลีบดอกแผ่ กว้างคล้ายรูปหัวใจ มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ก้านกลีบดอกเกลี้ยง สีเหลืองครีม ปลายกลีบดอกด้านนอกเป็นแถบสีม่วง ยาว 1.5-2 ซม. กว้าง 1-1.5 ซม. เกสรเพศผู้ประมาณ 80-100 อัน แต่ละอันรูปขอบขนาน ยาว 1-1.5 มม. กว้าง 0.5 มม. อับเรณู 4 พู หันออกด้านนอก แตกตามยาว ปลายแกนอับเรณูตัดหรือมนเล็กน้อย ก้านชูอับเรณูสั้นๆ เกสรเพศเมีย มีคาร์เพล ประมาณ 20-24 อัน แต่ละอัน ยาว 2 มม. กว้าง 0.5 มม. รังไข่รูปทรงกระบอกแกมรูปกรวย กลีบ ยาว 1-1.3 มม. มีขนปกคลุมหนาแน่น ยอดเกสรเพศเมียรูปกรวย ปลายมนนูน เกลี้ยง ออกวูล 10 อัน เรียง 2 แถว ติดด้านข้าง ผล ช่อผลเป็นพุ่มแน่น ผลย่อยอยู่ติดกัน ผลย่อย 20-30 ผล ก้านช่อผลยาว 1.5-2.5 ซม. ผลย่อยรูปกลมรีหรือคล้ายรูปไข่แกมทรงรี เปลือกเรียบ มีขนสั้นหนานุ่มปกคลุมหนาแน่น ผลสุกสีเหลือง กลิ่นหอม ยาว 2.5-4 ซม. กว้าง 2.2-3 ซม. ก้านผลย่อย ยาว 1.5 ซม. เมล็ด 3-7 เมล็ด ทรงรีหรือคล้ายรูปไข่แบน ผิวขรุขระ ด้านข้างเป็นสัน ยาว 1.2-1.5 ซม. กว้าง 0.7-0.8 ซม. หนา 0.3-0.4 ซม.

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย : ภาคเหนือ เชียงใหม่, นครสวรรค์, แพร่, ลำปาง; ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ขอนแก่น, สกลนคร; ภาคตะวันออก นครราชสีมา; ภาคตะวันตกเฉียงใต้ กาญจนบุรี; ภาคตะวันออกเฉียงใต้ ชลบุรี, สระแก้ว; ป่าตะวันออก พบในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน (ฉะเชิงเทรา); เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (จันทบุรี)

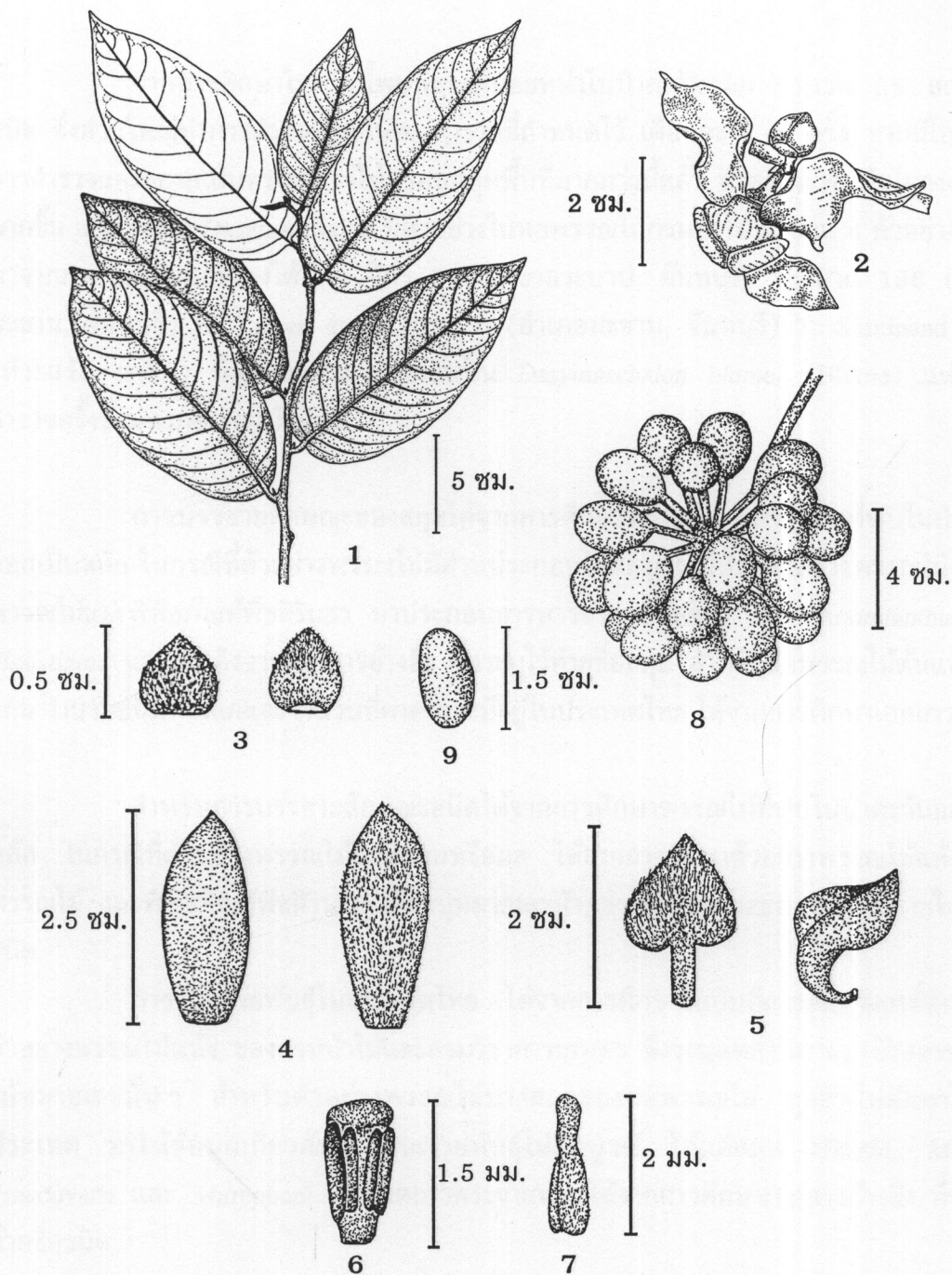
เขตการกระจายพันธุ์ : พม่า, ลาว, กัมพูชา

นิเวศวิทยา : พบในป่าดิบแล้ง ที่ราบ เรือนยอดป่าแน่นทึบ ระดับความสูง 100-200 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ออกดอกเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ติดผลเดือนเมษายนถึงเดือนกรกฎาคม

ชื่อพื้นเมือง : มะป่วน (ภาคเหนือ); กระโปกกระจอน (จันทบุรี); กล้วยชี้เห็น, ชี้เห็น (อุดรธานี); กล้วยเห็น (สกลนคร); แดงดง (เลย); นมหนู (กรุงเทพฯ); นางนวล (ลำปาง); ปอแฮด, แฮด (เชียงใหม่); มะดัก (สระบุรี); ลำตวนแดง (ขอนแก่น)

ประโยชน์ : ดอกสวยงาม เหมาะที่จะนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ ผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

ตัวอย่างพรรณไม้ : C. Phengkhai & Nimanong 3075 ; D. J. Collins 950, 952, 1514; J. F. Maxwell 75-58, 75-522, 76-113 ; Kerr 5626, 5999, 8492, 19793 ; N. Koonkhunthod 125; P. Pholsena 158, 468, 686, 850, 951, 981; R. Geesink & C. Phengkhai 6175 ; S. Decharach s. n. (BKF 101814); Suvanakoses 1350; T. Smitinand 5558; T. Sorensen et al. 6946; Winit 274 แพร่ , s. n. (BKF 1928)

ภาพที่ 48 มะป่วน *Mitrephora vandiflora* Kurz

1 ใบ 2 ดอก 3 กลีบเลี้ยง 4 กลีบดอกชั้นนอก 5 กลีบดอกชั้นใน
6 เกสรเพศผู้ 7 คาร์เฟล 8 ผล 9 เมล็ด

วิจารณ์ผลการศึกษา

จากการศึกษาในครั้งนี้พบพืชวงศ์น้อยหน้าในป่าตะวันออก จำนวน 25 สกุล 47 ชนิด ซึ่งส่วนใหญ่ทำการสำรวจในเส้นทางสำรวจที่กำหนดไว้ เดือนละ 1-2 ครั้ง หากมีโอกาสทำการสำรวจและขยายเส้นทางสำรวจให้ครอบคลุมพื้นที่มากกว่านี้แล้ว คาดว่าจะพบพืชในวงศ์นี้เพิ่มมากขึ้น เช่นในสกุล *Dasymaschalon* มีตัวอย่างในหอพรรณไม้กรมป่าไม้ จำนวน 4 ตัวอย่าง ที่เก็บมาจากภาคตะวันออกเฉียงใต้ คือ จิตร 349 (เขาสระบาป, จันทบุรี) บุญนาก 196 (อำเภอมะขาม, จันทบุรี) K. Larsen et. al. 32276 (อำเภอมะขาม, จันทบุรี) T. Smitinand 1379 (ห้วยแร้ง, ตราด) มีลักษณะและระบุชนิดเป็น *Dasymaschalon blumei* (Blume) แต่ในการสำรวจครั้งนี้ไม่พบพรรณไม้ชนิดนี้

การบรรยายลักษณะของสกุลได้จากการศึกษาพรรณไม้เฉพาะชนิดที่พบในป่าตะวันออกเป็นหลัก ในกรณีที่ตัวอย่างพรรณไม้ไม่มีส่วนประกอบไม่สมบูรณ์ ได้นำตัวอย่างพรรณไม้จากหอพรรณไม้และพิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร มาประกอบการบรรยาย ซึ่งได้แก่ สกุล *Anomianthus* และ *Fissistigma* และอ้างอิงจากเอกสารอ้างอิง ซึ่งระบุไว้ท้ายชื่อสกุล สำหรับชื่อพรรณไม้ต้นแบบของสกุล จำนวนชนิดทั่วโลกและจำนวนที่คาดว่าจะมีอยู่ในประเทศไทย ได้จากการศึกษาเอกสารอ้างอิง

สำหรับการบรรยายลักษณะชนิดได้จากการศึกษาพรรณไม้ที่พบในป่าตะวันออกเป็นหลัก ในกรณีที่ตัวอย่างพรรณไม้ไม่มีดอกหรือผล ได้จากการศึกษาตัวอย่างพรรณไม้แห้งในหอพรรณไม้ และพิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร ซึ่งระบุหมายเลขตัวอย่างไว้ตอนท้ายของการบรรยายในแต่ละชนิด

การกระจายพันธุ์ในประเทศไทย ได้จากการศึกษาใบบันทึกรายละเอียดที่ติดอยู่กับตัวอย่างพรรณไม้แห้ง ของกรมป่าไม้และกรมวิชาการเกษตร ซึ่งระบุแหล่งที่มาของตัวอย่างพรรณไม้หมายเลขนั้นๆ สำหรับตัวอย่างพรรณไม้บางสกุลของหอพรรณไม้ ถูกยืมไปศึกษาในต่างประเทศ ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกระจายพันธุ์ไม่สมบูรณ์ ได้แก่สกุล *Uvaria*, *Milium*, *Pseuduvaria* และ *Mitrephora* และเขตการกระจายพันธุ์ได้จากการศึกษาเอกสารอ้างอิง ที่ระบุอยู่ท้ายชื่อชนิด

เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ส่วนใหญ่เน้นไปที่การสำรวจและจำแนกชนิด ดังนั้นการศึกษากาใช้ประโยชน์พรรณไม้วงศ์นี้จึงมีไม่มากนัก ส่วนมากเป็นการพบเห็นในพื้นที่ที่ทำการศึกษา ผลสุกของพรรณไม้วงศ์นี้เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์ป่า เช่น นก และ อีเห็น เป็นต้น ซึ่งสัตว์ป่ามีส่วนช่วยในการกระจายเมล็ดให้ไปตกยังที่อื่นๆ กว้างขวางมากขึ้น แต่สัตว์ป่าบางชนิด เช่น ช้าง มีส่วนในการทำอันตรายให้กับพรรณไม้วงศ์นี้ โดยช้างป่ามักจะดึงต้น สรามิฤทธิ์ ขึ้นมาเพื่อกินราก ซึ่งจะทำให้ต้นไม้ตายไป การกินรากสรามิฤทธิ์ของช้างป่านี้ อาจจะมีสาเหตุมาจาก

ความต้องการสารอาหารหรือสารเคมีบางชนิดที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของช้างป่าก็เป็นได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจทำการศึกษาทางองค์ประกอบทางเคมีของพรรณไม้ชนิดนี้ต่อไป นอกจากนี้ดอกของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าที่พบในป่าตะวันออกหลายชนิดมีความสวยงาม และมีกลิ่นหอม เหมาะสำหรับนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ เช่น กล้วยพังพอนดอกขาว กล้วยพังพอน กล้วยอีเหิน ช้าวหลาม *Goniothalamus repevensis* และ มะปวน เป็นต้น ซึ่งพรรณไม้วงศ์นี้มีหลายชนิดที่เป็นที่นิยมนำมาปลูกเป็นไม้ประดับและเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป เช่น สายหยุด จำปูน ลำดวน และ นมแมว เป็นต้น

ชื่อพื้นเมืองของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่า ในการศึกษาครั้งนี้ใช้ตาม เต็ม (2523) เป็นหลัก เนื่องจากชื่อพื้นเมืองของพรรณไม้วงศ์นี้ มีการเรียกชื่อที่สับสนและซ้ำซ้อนกันเป็นอย่างมาก พรรณไม้ชนิดเดียวกันในแต่ละท้องถิ่นที่เรียกต่างกัน แต่ชื่อพื้นเมืองชื่อเดียวกันใช้เรียกพรรณไม้ต่างชนิดกัน ทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจยากของบุคคลทั่วไปเป็นอย่างมาก ดังนั้นหากมีการกำหนดชื่อเรียกพรรณไม้แต่ละชนิดที่แน่นอนก็จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้อย่างดี ซึ่งชื่อพื้นเมืองที่ เต็ม (2523) กำหนดไว้เรียกพรรณไม้แต่ละชนิด เป็นชื่อพื้นเมืองที่น่าจะยึดถือเป็นหลัก เพราะได้รวบรวมชื่อพื้นเมืองในแต่ละพื้นที่ไว้ด้วย นอกจากนี้ยังได้ชื่อพื้นเมืองจากหนังสือ เอกสารอื่นๆ และใบบันทึกรายละเอียดที่ติดอยู่กับตัวอย่างพรรณไม้แห้ง รวมถึงสอบถามจากประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงป่าตะวันออก อีกด้วย สำหรับ กล้วยพังพอนดอกขาว *Uvaria grandiflora* var. *flava* เต็ม (2523) กำหนดชื่อเรียกเป็น กล้วยพังพอน ซึ่งเป็นชื่อที่ซ้ำซ้อนกับ กล้วยพังพอน *U. hamiltonii* ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้เพิ่มเติม คำว่า ดอกขาว จากลักษณะกลีบดอกสีขาวครีม เพื่อจะได้ไม่เกิดความสับสนกัน สุรามีฤทธิ์ *Polyalthia parviflora* ชื่อนี้ได้จากการสอบถามประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงป่าตะวันออก แต่ ศุภโชติ (2540) เรียกชื่อพรรณไม้ชนิดนี้ว่า กำลังวัวเถลิง ซึ่งชื่อนี้ไปซ้ำซ้อนกับชื่อ กำลังวัวเถลิง *Anaxagorea luzonensis* ซึ่ง เต็ม (2523) กำหนดไว้ ในการศึกษาครั้งนี้จึงใช้ชื่อเรียกพรรณไม้ชนิดนี้ว่า สุรามีฤทธิ์

ลักษณะนิเวศวิทยาของพรรณไม้วงศ์นี้แต่ละชนิด ได้จากการศึกษาในป่าตะวันออกเท่านั้น ทั้งนี้เพราะว่าการบันทึกลักษณะนิเวศวิทยาของผู้เก็บตัวอย่างในใบบันทึกรายละเอียดประจำตัวอย่างไม่เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน บางครั้งเกิดความสับสน จึงไม่ได้รวมไว้ในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งหากมีการศึกษาอย่างต่อเนื่องและครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศก็จะทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากขึ้น พรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออกส่วนใหญ่พบอยู่ในป่าดิบแล้งและป่าดิบชื้น พื้นที่ราบ พบเห็นได้ทั่วไป มีเพียงบางชนิดเท่านั้นที่พบบนพื้นที่สูงเท่านั้น คือ *Goniothalamus repevensis* พบในระดับความสูง 600-900 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง ไม่พบตามพื้นที่ราบ สำหรับบางชนิดเช่น กล้วยเต่าและนมน้อย พบขึ้นอยู่ในป่าเต็งรัง ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่อยู่นอกเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และถูกบุกรุกแผ้วถางเพื่อทำการเกษตร ต่อไปหากพื้นที่ป่าเหล่านั้นถูกทำลายจนหมดสภาพป่าไปแล้ว ก็จะทำให้พรรณไม้เหล่านี้ หายไปจากพื้นที่ป่าตะวันออกในที่สุด

สกุลที่มีการจำแนกและเรียกชื่อชนิดค่อนข้างสับสน ได้แก่ *Dasymaschalon*, *Uvaria*, *Polyalthia*, *Melodorum*, *Miliusa*, *Meiogyne* และ *Cyathostemma* ทั้งนี้เพราะว่ามีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายคลึงกัน ต้องอาศัยลักษณะของดอกและผลช่วยในการจำแนก และไม่มีเอกสารอ้างอิงครบถ้วน อีกทั้งไม่มีตัวอย่างพรรณไม้ต้นแบบสำหรับศึกษาเปรียบเทียบ การจำแนกชนิดต้องอาศัยการเทียบเคียงกับตัวอย่างพรรณไม้ในหอพรรณไม้ และ พิพิธภัณฑพิชสิรินธร ที่มีการระบุชนิดแล้ว และตรวจสอบจากเอกสารอ้างอิง ซึ่งการระบุชนิดตัวอย่างพรรณไม้ในหอพรรณไม้ทั้งสองแห่งนั้นยังมีความสับสน และไม่ถูกต้องอยู่เป็นจำนวนมาก จึงต้องใช้การพิจารณาจากเอกสารอ้างอิงเป็นหลัก ซึ่งเอกสารอ้างอิงของบางสกุล มีไม่ครบถ้วน จึงก่อให้เกิดปัญหาและความยุ่งยากในการจำแนกชนิด

สกุล *Dasymaschalon* มีตัวอย่างพรรณไม้ในหอพรรณไม้ที่ระบุชนิดเป็น *D. sootepense* เป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เก็บมาจากภาคเหนือ มีลักษณะก้านดอกยาว ดอกขนาดใหญ่ ซึ่ง พรรณไม้สกุลนี้ที่พบในป่าตะวันออกมีก้านดอกสั้นกว่า และดอกขนาดเล็กกว่า ตัวอย่างที่อยู่ทางภาคเหนือ แต่ลักษณะอื่นๆ เช่น เกสรเพศผู้และเพศเมียมีลักษณะคล้ายกัน จึงระบุชนิดเป็นชนิดเดียวกัน

สกุล *Uvaria* เป็นสกุลขนาดใหญ่ มีจำนวนชนิดมาก ลักษณะโดยทั่วไปของใบคล้ายคลึงกันมาก ต้องอาศัยลักษณะของดอกและผลในการจำแนกชนิด และบางชนิดมีดอกคล้ายคลึงกันมาก ต้องอาศัยลักษณะเกสรเพศผู้ช่วยจำแนกชนิด ส่วนเกสรเพศเมียมักจะมีลักษณะคล้ายกัน กล้ายพังพอนดอกขาว จากการศึกษาตัวอย่างพรรณไม้ พบว่ามีการกระจายพันธุ์เฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงใต้เท่านั้น แต่ในพื้นที่เดียวกันนี้พบว่า บางครั้งกลีบดอกมีสีแดงเข้มซึ่งสืคล้ายกับกล้วยหมูสัง *U. grandiflora* ซึ่งมีพบอยู่ทางภาคใต้ แต่ลักษณะกลีบดอกแตกต่างกันมากวายเป็นชนิดที่มีความสับสนในการจำแนกชนิดมาก เพราะลักษณะของกลีบดอกที่เป็นแผ่นแบน บาง และห้อย การเรียงตัวเห็นได้ไม่ชัดเจน เพราะกลีบดอกแยกออกตั้งแต่ดอกมีขนาดเล็กมาก ซึ่งคุชโชติ (2540) ระบุชนิดเป็น *Desmos hahnii* จากลักษณะของกลีบดอกซึ่งคล้ายกับ สกุล *Desmos* แต่พรรณไม้ชนิดนี้ มีการเรียงตัวของอวูล 2 แถว ผลรูปทรงกระบอกสั้นๆ แต่สกุล *Desmos* อวูลเรียง 1 แถว ผลเป็นแบบสร้อยลูกปัด การศึกษาครั้งนี้จึงระบุชนิดเป็น *U. hahnii* ตาม Sinclair (1955) เาะพวง คุชโชติ (2540) ระบุชนิดเป็น *U. hirsuta* ซึ่ง Sinclair (1955) จัดอยู่ในกลุ่มกลีบเลี้ยงหุ้มกลีบดอกมิดจนกระทั่งดอกบาน ผลมีขนยาวนุ่ม (tomentum) สีสนิมและขนหยาบ แข็ง (stiff hair) ปกคลุมทั้งที่ตัวผลและก้านผลย่อย แต่การศึกษาครั้งนี้พบว่า กลีบเลี้ยงแยกเปิดออกก่อนที่ดอกจะบาน ผลมีขนหนา แข็ง สีเขียว ยาว ประมาณ 0.5–1 ซม. คล้ายขนที่ปกคลุมผลเงาะและพบเฉพาะที่ตัวผลเท่านั้น ก้านผลย่อยเกลี้ยง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะ ของ *U. hamiltonii* var. *fauveliana* ตามที่ Finet และ Ganepain (1907) บรรยายเอาไว้ จึงไม่เห็นด้วยกับ

ศุภโชติ (2540) ที่ระบุชนิดเป็น *U. hirsuta* แต่เห็นว่าควรระบุชนิดตาม Finet และ Gagnepain (1907) ซึ่งปัจจุบันยกระดับขึ้นเป็น *U. fauveliana* (Ban, 2000)

สกุล *Polyalthia* เป็นสกุลที่มีขนาดใหญ่และมีความสับสนในการจำแนกชนิดเช่นเดียวกับสกุล *Uvaria* นมเมวน้อย เป็นชนิดที่มีลักษณะของกลีบดอก เกสรเพศผู้และเกสรเพศเมียที่แตกต่างไปจากชนิดอื่นๆ ในสกุลนี้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับสกุล *Marsypopetalum* (Heusden, 1992) แต่ลักษณะของผลและเมล็ดคล้ายคลึงกับสกุล *Polyalthia* จึงระบุชนิดเป็น *P. crassa* ตามศุภโชติ (2540)

สกุล *Melodorum* เป็นอีกสกุลหนึ่งที่มีความสับสนในการจำแนก Ban (2000) ได้นำนมเมว และนมควาย ไว้ในสกุลกันนี้ ส่วนลำตวน ย้ายไปอยู่ในสกุล *Mitrella* ซึ่งเห็นด้วยกับการนำเอานมเมวมาไว้ในสกุลนี้ จากลักษณะของกลีบดอกที่อวบหนา แยกออกแต่ไม่แผ่กาง โคนกลีบดอกชั้นในคอด แต่ไม่เห็นด้วยกับการนำเอานมควายมาไว้ในสกุลนี้ เหตุผลดังที่กล่าวมาแล้ว และไม่เห็นด้วยกับการนำลำตวนไปอยู่ในสกุล *Mitrella* เพราะ กลีบดอกชั้นในของลำตวนไม่จรดกัน (Heusden, 1992) แต่เห็นควรอยู่ในสกุลเดิม ตาม Sinclair (1955)

สกุล *Miliusa* มีลักษณะที่แตกต่างจากสกุล *Orophea* คือ กลีบดอกชั้นนอกขนาดและรูปร่างคล้ายกลีบเลี้ยง กลีบดอกชั้นในไม่จรดกันเป็นรูปโดม สำหรับ จึงจบ Ban (2000) ได้จำแนกชนิดเป็น *Orophea* ซึ่งไม่น่าจะถูกต้อง

สกุล *Meiogyne* มีการศึกษาทบทวนโดย Heusden (1994) ระบุว่าในประเทศไทยมีพรรณไม้สกุลนี้อยู่ 2 ชนิด คือ *M. virgata* (Blume) Miq. กระจายพันธุ์อยู่ทางภาคใต้เป็นส่วนใหญ่และภาคตะวันออกเฉียงใต้ และ *M. monosperma* (Hook.f. & Thomson) Heusden กระจายพันธุ์อยู่ทางภาคใต้ แต่พรรณไม้ที่พบในการศึกษาครั้งนี้ มีลักษณะคล้ายกับ *M. hainanensis* (Merr.) Ban คือลักษณะของผลย่อยที่มีก้านผลย่อย ยาวชัดเจน ซึ่ง *M. virgata* มีก้านผลย่อยสั้นมากหรือไม่มีก้านผลย่อย จึงระบุชนิดพรรณไม้ชนิดนี้เป็น *M. hainanensis*

สกุล *Cyathostemma* มีลักษณะโดยทั่วไปคล้ายกับสกุล *Uvaria* แตกต่างที่กลีบดอกโค้งงอรั้งไม่แยกแผ่กางออก ซึ่ง น้ำเต้าน้อย มีลักษณะคาบเกี่ยวระหว่างทั้งสองสกุลนี้ Ban (2000) ให้อยู่ในสกุล *Uvaria* แต่ Utteridge (2000) อยู่ในสกุล *Cyathostemma* ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ เห็นด้วยกับ Utteridge (2000) จากลักษณะของกลีบดอกที่กางออกแต่ปลายโค้งเข้าหากลางดอก

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพรรณไม้วงศ์น้อยหน่าในป่าตะวันออก ระยะเวลา 14 เดือน ตั้งแต่ กรกฎาคม 2542 ถึง สิงหาคม 2543 พบพืชวงศ์นี้จำนวน 24 สกุล 47 ชนิด ส่วนใหญ่ในแต่ละสกุลมี 1-2 ชนิด สกุลที่มีหลายชนิดได้แก่ *Uvaria* (8 ชนิด) *Polyalthia* (7 ชนิด) *Millettia* (5 ชนิด) ลักษณะวิสัยของพืช ตำแหน่งของดอก เพศของดอก การเรียงและรูปร่างของกลีบเลี้ยงและกลีบดอก ตลอดจนรูปร่างและการแตกของผล เป็นลักษณะที่สำคัญที่ใช้ในการจำแนกสกุล สกุลที่มีความสับสนในการจำแนกชนิดและเรียกชื่อ ได้แก่ *Dasymaschalon*, *Uvaria*, *Polyalthia*, *Melodorum*, *Millettia*, *Meiogyne* และ *Cyathostemma*

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์โดยทั่วไป เป็นไม้ต้น ไม้เถาเนื้อแข็ง หรือไม้พุ่ม ใบเดี่ยว เรียงสลับในระนาบเดียวกัน ใบรูปรี รูปไข่ รูปไข่กลับ หรือรูปขอบขนาน โคนใบมน เว้า หรือแหลม ปลายใบแหลมหรือเรียวแหลม มีขนเดี่ยวหรือขนรูปดาว ดอกเดี่ยว เป็นช่อกระจุกหรือเป็นกลุ่ม ออกตามง่ามใบ เหนือง่ามใบ ตรงข้ามใบ ตามลำต้นหรือปลายกิ่ง ส่วนใหญ่สมบูรณ์เพศ ส่วนใหญ่สีเหลือง แดง หรือขาวครีม กลีบเลี้ยง 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันหรือซ้อนเหลื่อมกัน รูปไข่ กลม หรือสามเหลี่ยม กลีบดอก 6 กลีบ ยกเว้น *Dasymaschalon sootepense* มี 3 กลีบ เรียง 2 ชั้น ๆ ละ 3 กลีบ เรียงขอบกลีบจรดกันหรือซ้อนเหลื่อมกัน แยกกันหรือเชื่อมติดกัน มีขนหรือเกลี้ยง ไม่มีหรือมีก้านกลีบดอก เกสรเพศผู้จำนวนมาก แยกกัน เกสรเพศเมียหลายตัว เป็นแผ่นหรือเป็นดิ่ง อับเรณู 4 พู เกสรเพศเมียส่วนใหญ่จำนวนมาก แยกกัน รังไข่รูปทรงกระบอกหรือรี มีขนหรือเกลี้ยง ส่วนใหญ่เป็นผลกลุ่ม มีผลย่อยจำนวนมาก ทรงกลม รี ทรงกระบอก หรือสร้อยลูกปัด ผลแก่แบบผลสดแบบมีเนื้อนุ่มหรือแก่แล้วแตกแนวเดียว ผลสุกสีแดง ดำ หรือเหลือง ส่วนใหญ่เมล็ดจำนวนมาก รูปร่างแบน กลมหรือรี

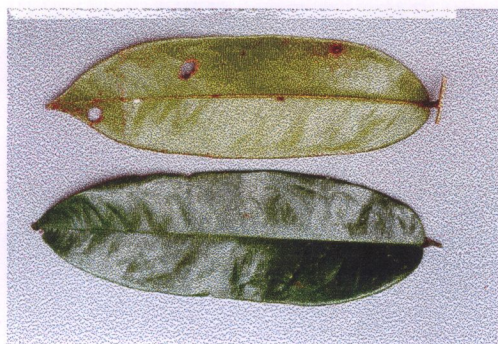
พบกระจายทั่วทุกพื้นที่ในป่าตะวันออก ส่วนใหญ่พบในป่าดิบแล้งและป่าดิบชื้น ระดับความสูง 100-400 ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง หลายชนิดผลสุกเป็นอาหารของสัตว์ป่า

เอกสารอ้างอิง

- ก่องกานดา ชยามฤต. 2541. คู่มือจำแนกพรรณไม้. ไทมอนด์ พรินตัง, กรุงเทพฯ. 235 น.
- คณะเภัชศาสตร์. 2538. สยามโภชนาการ : ภูมิปัญญาของชาติ. มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ. 272 น.
- จำลอง เพ็งคล้าย และ ขวลิต นิยมธรรม. 2534. พรรณไม้ป่าพรุ จังหวัดนราธิวาส. ส.สมบุรณ์การพิมพ์, กรุงเทพฯ. 268 น.
- ณพพร ดำรงศิริ. 2536. พฤษขอนุกรมวิธาน. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ. 769 น.
- เต็ม สมิตินันท์. 2523. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ชื่อพฤษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง). หอพรรณไม้กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 379 น.
- ธวัชชัย สันติสุข. 2532. พรรณพฤษชาติของประเทศไทย : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต, น. 81-90. ใน สัมมนาชีววิทยา ครั้งที่ 7 เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย, 16-17 ตุลาคม 2532. เชียงใหม่.
- ประนอม จันทรโณทัย และ ก่องกานดา ชยามฤต. 2543. การศึกษาด้านพืช, น. 78-88. ใน บทความปริทัศน์งานวิจัยด้านความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย. โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (โครงการ BRT), กรุงเทพฯ.
- พงษ์ศักดิ์ พลเสนา. 2538. ความเป็นมาของป่าเต็งรัง, น. 5-9. ใน ป่าเต็งรัง. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2538. อนุกรมวิธานพืชอักษร ก. เพื่อนพิมพ์, กรุงเทพฯ. 495 น.
- ศุภโชติ เตชะราช. 2540. การศึกษาทางอนุกรมวิธานของพืชวงศ์น้อยหน่าในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- Backer, C.A. and B.V.D. Brink. 1963. *Annonaceae*. Fl. Java 1: 100–116.
- Ban, N.T. 2000. *Annonaceae*. Fl. Vietnam 1: 5–342.
- Corner, E.J.H. 1988. *Wayside Trees of Malaya*. Government, Singapore. 772 p.
- Finet, A. and F. Gagnepain. 1907. *Anonacees*, pp. 42–123. In M.H. Lecomte (eds.). *Flore Generale de L'Indo-Chine*. Masson et C, Editeurs, Paris.
- Kessler, P.J.A. 1993. *Annonaceae*, pp. 93–129. In K. Kubitzki, J.G. Rohwer and V. Bittrich (eds.). *The Families and Genera of Vascular Plants*. Vol. 2. Flowering Plants : Dicotyledons. Springer-Verlag, Berlin.
- Hooker, J.D. 1872. *Annonaceae*. Fl. Brit. India 1:45–94.
- Hutchinson, J. 1964. *The Genera of Flowering Plants*. Vol. 1. Oxford University Press, Oxford. 516 p.
- Heusden, E.C.H. 1992. *Flowers of Annonaceae : Morphology, Classification and Evolution*. *Blumea* suppl. 7 : 1–218.
- . 1994. *Revision of Meiogyne (Annonaceae)*. *Blumea*. 38: 487–511.
- Kurz, S. 1877. *Annonaceae*. For. Fl. Br. Burma. 1: 25–50.
- Merrill, E.D. 1968. *Annonaceae*. Fl. Manila. 166: 205–209.
- Ridley, H.N. 1963. *Annonaceae*. *The Flora of the Malay Peninsula*. 1: 21–101.
- Sinclair, J. 1955. *A revision of the Malayan Annonaceae*. *Gard. Bull. Singapore*. 14 : 149–508.
- Utteridge, T.M.A. 2000. *Revision of the genus Cyathostemma (Annonaceae)*. *Blumea* 45: 377–396.

ภาคผนวก

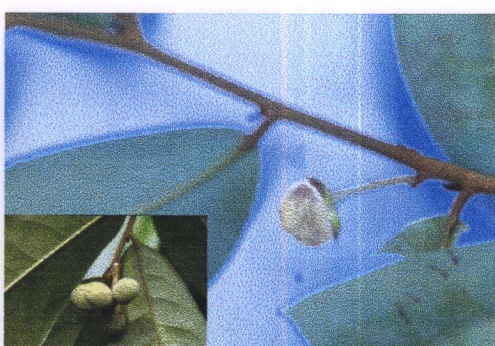
(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพผนวกที่ 1 ดอกและผลของสกุล *Sageraea*, *Enicosanthum*, *Anomianthus*, *Melodorum* และ *Uvaria*

- (1) กะโมกเขา *Sageraea elliptica* (A.DC.) Hook.f. & Thomson (2) หนั่ง
 หนาผลใหญ่ *Enicosanthum magnoliiflorum* (Hook.f. & Thomson)
 Airy-Shaw (3) นมวัว *Anomianthus dulcis* (Dunal) Sinclair (4) นมแมว
Melodorum siamense (Scheff.) Ban (5) ตำควน *M. fruticosum* Lour.
 (6) กกล้วยไ้พอน *Uvaria lurida* Hook.f. & Thomson

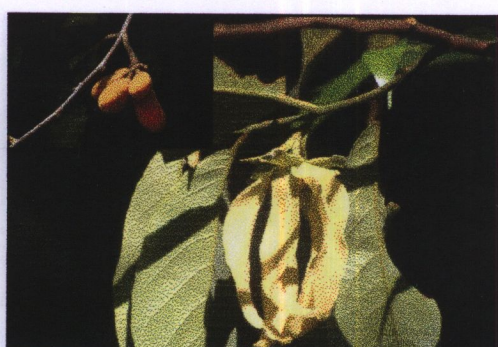
(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

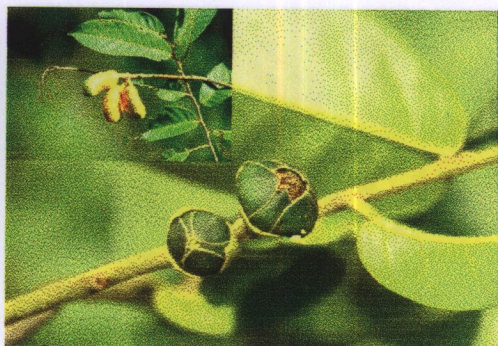
(6)

ภาพผนวกที่ 2 ดอกและผลของสกุล *Uvaria*

- (1) กล้วยพังพอนดอกขาว *Uvaria grandiflora* Roxb. ex Hornem var. *flava* (Teysm. & Binn.) Sinclair (2) กล้วยอีเหี้ยน *U. dac* Pierre ex Finet & Gagnep. (3) กล้วยพังพอน *U. hamiltonii* Hook.f. & Thomon (4) นมควาย *U. hahnii* (Finet & Gagnep.) Sinclair (5) นมช้าง *U. cordata* (Dunal) Wall. ex Alston (6) เาะพวง *U. fauveliana* (Finet & Gagnep.) Ast

(1)

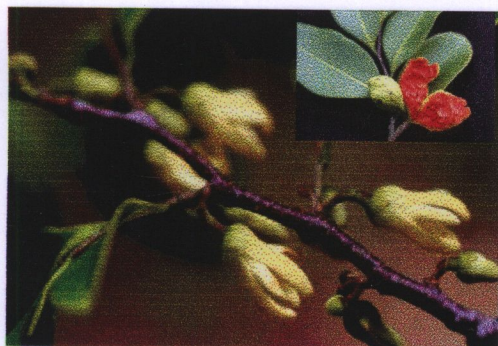
(2)

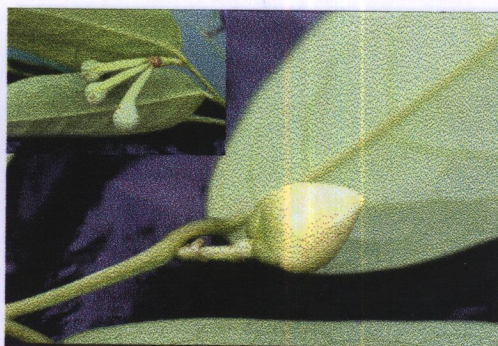
(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพผนวกที่ 3 ดอกและผลของสกุล *Uvaria*, *Cyathostemma*, *Xylopia* และ *Anaxagorea*

(1) พืผวนน้อย *Uvaria rufa* Blume (2) *Cyathostemma hookeri* King

(3) น้ำเต้าน้อย *C. micranthum* (A.DC.) Sinclair (4) *C. wrayi* King

(5) กวาย *Xylopia malayana* Hook.f. & Thomson (6) จำปูน

Anaxagorea javanica Blume

(4) *Artabotrys* sp. (5) *Disymaschalos* *snolense* Craib (6) กล้วยสุต *Desmos chinensis* Lour.

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพผนวกที่ 4 ดอกและผลของสกุล *Anaxagorea*, *Cyathocalyx*, *Artabotrys*, *Dasymaschalon* และ *Desmos*

- (1) กำลั้งว้าเถลิง *Anaxagorea luzonensis* A. Gray (2) นางเลา *Cyathocalyx martabanicus* Hook.f. & Thomson (3) นมจ้าว *Artabotrys harmandii* Finet & Gagnep. (4) *Artabotrys* sp. (5) *Dasymaschalon sootepense* Craib (6) สายหยุต *Desmos chinensis* Lour.

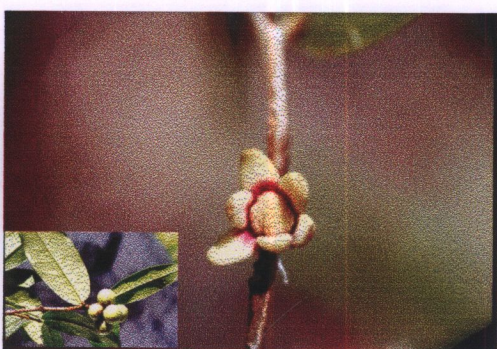
(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพผนวกที่ 5 ดอกและผลของสกุล *Fissistigma*, *Meiogyne* และ *Polyalthia*

- (1) ย่านเลือด *Fissistigma rubiginosum* (A.DC.) Merr. (2) ไสเดน
Meiogyne hainanense (Merr.) Ban (3) กล้วยเต่า *Polyalthia debilis*
 (Pierre) Finet & Gagnep. (4) สุราณีฤทธิ *P. parviflora* Ridley
 (5) กะเจียน *P. cerasoides* (Roxb.) Bedd. (6) นมน้อย *P. evecta*
 (Pierre) Finet & Gagnep.

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพผนวกที่ 6 ดอกและผลของสกุล *Polyalthia*, *Cananga* และ *Miliusa*

- (1) นมแมวหน้อย *Polyalthia crassa* Parker (2) ตारा *P. glauca* (Hassk.) Boerl. (3) *P. jucunda* (Pierre) Finet & Gagnep. (4) สะแกแสง *Cananga latifolia* (Hook.f. & Thomson) Finet & Gagnep. (5) หมาดำ *Miliusa thorelii* Finet & Gagnep. (6) *M. longipes* King

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

(6)

ภาพผนวกที่ 7 ดอกและผลของสกุล *Miliusa*, *Alphonsea*, *Orophea* และ *Platymitra*

(1) ทางรอก *Miliusa velutina* (Dunal) Hook.f. & Thomson

(2) ปอซี่แฮด *M. lineata* (Craib) Ast. (3) จิงจาบ *M. mollis* Pierre

(4) ไม้เหลื่อง *Alphonsea boniana* Finet & Gagnep. (5) จักหัน

Orophea polycarpa A.DC. (6) ทำช้าง *Platymitra macrocarpa* Boerl.

Miliusa vandiflora Kurz

(1)

(2)

(3)

(4)

(5)

ภาพผนวกที่ 8 ดอกและผลของสกุล *Pseuduvaria*, *Goniothalamus*, *Friesodielsia* และ *Mitrephora*

- (1) สังกะยมดำ *Pseuduvaria rugosa* (Blume) Merr. (2) ข้าวหลาม *Goniothalamus marcanii* Craib (3) *G. repevensis* Pierre ex Finet & Gagnep. (4) เครือเหนี่ยว *Friesodielsia affinis* (Hook.f. & Thomson) Das (5) มะป่วน *Mitrephora vandiflora* Kurz